

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Veronika Boháčová

Život barokní šlechtičny.

Sylvie Kateřina hraběnka Černínová, rozená
Caretto- Millesimo.

The life of a baroque noblewoman. Sylvie Kateřina the countess
Černínová, born Caretto- Millesimo.

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Prof. PhDr. Jaroslav Čechura, DrSc.

Praha 2007

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité prameny a literaturu.

Veronika Boháčová
.....

Obsah:

1.0 Úvod

1.1 Tématické okruhy práce a kladené otázky

1.2 Vymezení perspektivy

2.0 Prameny

2.1 Edice

2.2 Nevydané prameny

2.3 Dopis. Vlastnosti a specifika

2.3.2 Vlastnosti využívané korespondence

2.3.3 Způsob práce s dopisy

3.0 Literatura

3.1. Teoretické vymezení práce a zasazení do kontextu bádání. Dopis jako pramen

3.2 Práce o Sylvii Kateřině nebo o šlechtě (šlechtičnách) v 16. a 17. století

3.2.1 Společný jmenovatel: Sylvie Kateřina

3.2.2 Práce o problematice šlechty a šlechtičen v českém prostředí

3.3 Práce zahraničních autorů

3.4 Literatura k jednotlivým dílčím záležitostem

4.0 Sylviina vztahová síť

4.1 Rod Caretto- Millesimo

4.1.2 Rodiče

4.1.3 Sylviiny sestry

4.1.4 Sylviini bratři a příbuzní

4.2 Rod Černínů

5.0 Manželství a vztah Sylvie a Heřmana

5.1 Faktory ovlivňující výběr nevěsty, vlastnosti nevěsty

5.1.1 Krása, vzhled

5.1.2 Věkový rozdíl

5.1.3 „Systém darů“-věno

5.2 „Systém darů“- obvěnění

5.3 Vztah mezi manželi

5.3.1 Vztah mezi Sylvií a Heřmanem

6.0. Bezdětnost a hledání dědice

6.1 Příčiny neplodnosti v dobovém vnímání, léčba

6.2 Dědic černínského jmění

6.2.1 Vztah Sylvie k Humprechtovi před smrtí manžela

6.2.2 Vztah Sylvie a Humprechta po smrti hraběte Černína

7.0 Sféra Sylviina vlivu

7.1 Ideální manželka

7.2 Pracovní pár

7.2.1 Domácnost

7.2.2 Starost o chod celého panství

7.2.3 Reprezentace a společenské akce

7.3 Finanční hospodaření šlechtíčen

7.3.1 Sylviina majetková situace

8.0 Cestování v Sylviině životě

8.1 Podniknuté cesty

9.0 Zdraví, nemoc a smrt

9.1 Zdravotní stav Sylvie Černínové

9.2 Nemoc v blízkosti Sylvie Černínové

9.2.1 Aktivní podíl na léčbě

9.2.2 Zmínky v dopisech o nemoci a smrti ostatních

9.3 Morová nákaza a jiné epidemie

10.0 Závěť, smrt

10.1 Sylviina závěť

10.2 Funerální výbava

11.0 Závěr

12.0 Obrazové přílohy

13.0 Seznam fondů a literatury

14.0 Resume

1.0 Úvod

V poslední době došlo k zintenzivnění zájmu badatelů a badatelek o témata týkající se dějin žen a gender history a je jim dnes i v Čechách věnována značná pozornost. Ve své diplomové práci se snažím reflektovat dosavadní výsledky českého bádání zaměřující se na život šlechticů v 17. století, s přihlédnutím k situaci v 16. století, a využít poznatků zahraničních (hlavně z německojazyčného prostředí pocházejících) badatelů a badatelek. Základem práce je však archivní výzkum a práce s vydanými prameny, které se vztahují k životu Sylvie Kateřiny, rozené Caretto- Millesimo (1606- 1664).

Uvědomuji, že použití analogií, k nimž jsem byla nucena často, kvůli nedostatku jiných pramenů, přistoupit, může být zrádné. Pomáhá ovšem odpovědět na některé otázky, vyplnit prázdná místa a docílit toho, že výsledný, více či méně prameny podložený obrázek, získává zasazením do kontextu jiných pramenů na spolehlivosti a plastičnosti.

Také jsem si vědoma některých úskalí mého nejdůležitějšího pramene- korespondence. Když pročítáme dopisy šlechticů žijících v 16. a 17. století, nacházíme množství poznámek, které jsou nám velmi blízké. Díky pomyslné kulturní blízkosti tato korespondence fascinovala a dosud fascinuje mnohé. Jako příklad uveďme Antonína Přídala a jeho divadelní hru inspirovanou korespondencí raně novověkých šlechticů¹ nebo pořad Českého rozhlasu, v němž byl čten dopis Zuzany Černínové, jež adresovala svému synovi.²

Tyto dopisy jsou nám blízké většinou hlavně díky emocím, které sami známe: lásce, žárlivosti, hněvu, pocitu osamělosti, roztrpčení apod. Uvedený postoj je samozřejmě založen na představě, že jsou tyto emoce, podobně jako některé psychologické rysy historických osob, totožné s tím, jak je známe v dnešní době, a že jim tím pádem může dnešní člověk rozumět stejně, jak by jim rozuměl současník pisatele. Často však díky tomu může dojít k mylné interpretaci textu. V případě podobných pramenů a předmětu zájmu je toto riziko obzvláště velké. Zřejmě se mu ale nelze zcela vyhnout, pokud se chceme pokusit proniknout do myšlení a nitra dané osoby, což bylo mj. cílem i této práce.

Uvědomuji si také, že výběr použitých pramenů a hlavně jejich následná interpretace, stejně jako obrázek, který budu v průběhu mé práce načrtávat, je značně subjektivní a je ovlivněn mými znalostmi, zkušenostmi a povahou, a proto by bylo naivní se domnívat, že se jedná o přesnou rekonstrukci toho, „jak se věci sebehly.“ Touto prací si nečiním nárok na

¹ PŘIDAL, Antonín, *Sáňky se zvonci*, Praha 1993.

² Čtení tohoto dopisu bylo součástí pořadu jménem „Rok v dopisech“.

http://www.rozhlas.cz/vltava/audio/?p_dat_from=02.11.2006&p_gt=1&p_po=-1&p_kat=-1&p_st=-1&dni=21,10.7.2007.

konstituování jediného správného a konečného pohledu na pojednávané aspekty života Sylvie Kateřiny hraběnky Černínové.

Nebezpečí rovněž spočívá v možném nevědomém promítání vlastních hodnot a představ do naší práce. Tomu jsem se snažila, doufám že úspěšně, vyhnout.

Na tomto místě bych také chtěla zmínit příčinu toho, proč je v názvu použit výraz „barokní šlechtična“. Rozhodla jsem se tak ze dvou důvodů. Prvním je snaha, blíže charakterizovat dobu, v níž Sylvie Kateřina žila, a zasadit tak její život do poněkud širšího kontextu. Uvědomuji si, že k tomuto pojmu vypůjčenému z dějin umění a k jeho způsobu použití mohou mít mnozí badatelé výhrady. Dala jsem mu ale nakonec přednost před obecnějším a zřejmě neutrálnějším výrazem „raně novověká“. Případné užití tohoto pojmu bych vnímala jako tvrzení, že charakteristika šlechtičny, která žila někdy v průběhu raného novověku, zůstávala neměnná. To však při dnešním stavu bádání o této problematice nemůžeme potvrdit ani vyvrátit. Podobná výhrada by samozřejmě mohla být vznesena i vůči výrazu „barokní“, ten ale minimálně poskytuje přesnější časové určení.

Druhý důvod, který jsem pro užití měla a který nakonec pomyslné misky vah vychýlil ve prospěch výrazu barokní, bylo spojení „*barokní statkářka*“, s nímž jsem se poprvé setkala v práci Jaroslava Čechury,³ kdy jím autor nazývá fenomén hospodařících šlechtičen. Kniha ve mně vzbudila zájem o tento jev a přeneseně i o postavení šlechtičny v raném novověku vůbec. Zájem, který pak stál u zrodu myšlenky věnovat se podobnému tématu v diplomové práci.

K napsání této práce jsem se snažila využít všech, momentálně mi dostupných pramenů, ale musím připustit, že s největší pravděpodobností ještě stále existuje množství pramenů, které by mohly mé závěry korigovat. Nejedná se tedy v žádném případě o vyčerpané téma, a proto bych se jím chtěla dále zabývat ve své práci disertační.

Co se týče psaní osobních jmen, rozhodla jsem se z praktický důvodů u jedinců, kteří se v práci objevují opakovaně a patří do užšího okruhu kolem Sylvie Kateřiny, uvést při první zmínce plný titul a v dalším textu již většinou pouze křestní jména. Podobný problém nastal i při přepisování názvu rodu, z něhož Sylvie pocházela a který v originále zní Caretto di Millesimo. V domácí literatuře se používají dvě varianty tohoto jména. První název počesťuje (Carettové z Millesima), druhá podoba pak spojuje obě části pomlčkou (Caretto-Millesimo). Vzhledem k tomu, že poslední varianta byla zvolena i v názvu edice Sylviniých dopisů manželovi, a tudíž je po mém soudu více zažitá, zvolila jsem nakonec ji.

³ ČECHURA, Jaroslav, *Černínové versus Kysibelští*, Praha 2003.

1.1 Tématické okruhy práce a kladené otázky

Celá práce se bude zabývat několika tématickými okruhy. Předmětem mého zájmu bude to, jak vypadala ta část Sylviiny vztahové sítě, která byla tvořena příslušníky rodu Caretto-Millesimo a Černínů, přičemž v budoucnosti bych chtěla věnovat pozornost i zbývajícím dvěma skupinám, které do vztahové sítě každé šlechtičny patřily- přátelům a klientům, a také způsobům, jakými bylo těchto vztahů využíváno.

V další části zaměřím svou pozornost na manželství Sylvie Kateřiny s Heřmanem Černínem z Chudenic. Zasazením do dobového kontextu se pokusím zodpovědět následující otázky: Proč si Heřman vybral za manželku právě Sylvii Kateřinu? Je možné usuzovat z korespondence na kvalitu jejich vztahu? Jaké emoce projevovala Sylvie v dopisech? Jakou roli hrála v jejich vztahu skutečnost, že manželství bylo bezdětné? Jak tuto situaci manželé řešili? Mohla Sylvie ovlivnit Heřmanovo rozhodnutí, kdo se stane jeho dědicem? Jak se vyvíjel vtaah mezi ní a manželovým dědicem? Hrály v tomto vztahu větší roli city nebo šlo pouze o pragmatickou úvahu?

Závažným tématem je otázka sféry vlivu, v které disponovala Sylvie nějakou mocí, resp. pravomocemi. V jakých situacích mohla Sylvie jednat v době manželovy nepřítomnosti samostatně, kdy se jej raději ptala na jeho názor a kdy jednala zcela v souladu s jeho rozkazy? Měla právo říci své mínění, pokud s jeho rozhodnutím nesouhlasila? Jak reflektovala Sylvie své postavení? Jak vypadala její majetková situace v době manželství a po jejím ovdovění?

V další části se ptám, jaký byl geografický rámec, v němž se tato šlechtična pohybovala? Podnikala často dlouhé cesty, nebo naopak pobývala neustále jen na jednom panství? Pokud cestovala častěji, tak na jaké vzdálenosti a jak často? Cílem této práce by mělo být i pokusit se sestavit co možná nejpodrobnější itinerář (mapu) jejích cest v průběhu několika let a odpovědět tak na předchozí otázky.

V raném novověku, ostatně stejně jako dnes, byla vzhledem k omezeným znalostem medicíny důležitá otázka zdraví. Jakými nemocemi Sylvie trpěla? Jak vypadala jejich léčba? Věděla něco o lécích, nebo se obracela vždy jen na lékaře? V případě, že onemocněli její blízcí, podílela se na jejich ošetřování?

Poslední kapitolu bude tvořit analýza závěti a informace, které máme o jejím pohřbu. Komu a z jakého důvodu odkazovala svůj majetek? Koho naopak v závěti opomenula? Co vypovídají učiněné odkazy o její vztahové síti? Objevila se v jejím testamentu nějaká neobvyklá ustanovení?

Celá práce se bude pohybovat ve dvou časových rovinách. Pozornost je většinou věnována době Sylviina manželství s Heřmanem Černínem z Chudenic (1576-1651), tedy letům 1633

až 1651, ale některé problémy jsou sledovány i po ovdovění respektive následujícím sňatku s Leopoldem Vilémem markrabětem z Badenu a Hochberku (1626- 1671), což byl císařský polní maršál a později guvernér v Chorvatsku.

1.2 Vymezení perspektivy

Na základě výše napsaného je vidět, že pojednávané téma je velmi obsáhlé, a je proto nutné jej zpracovávat z několika perspektiv. Kříží se zde pohled dějin žen, gender history, dějin každodennosti a výrazným způsobem i historické antropologie, protože velký důraz je kladen na zachycení pocitů a názorů Sylvie Kateřiny.

2.0 Prameny

Prameny, které využívám ve své diplomové práci, lze rozdělit do dvou skupin. V první řadě se jedná o prameny již edičně vydané a potom o dosud edičně nezpřístupněné, uložené v několika archivech v České Republice. Jsou to jednak prameny z Rodinného archivu Černínů z SOA v Třeboni (uložené na pracovišti Jindřichův Hradec), dále svatební smlouva zachovaná v Deskových listinách⁴ a archiválie (resp. spíše jejich opisy) z Rodinném archivu Magnisů, který je uchováván v Moravském zemském archivu v Brně.

2.1 Edice

Vzhledem k tomu, že za nejzásadnější považuji dopisy Sylvie jejímu manželovi, které byly edičně již vydány, začnu nejdříve s nimi. Jedná se o edici 69 dochovaných dopisů vydanou Františkem Tischerem.⁵ Jeden z dopisů, jenž je adresovaný Sylvii, je zpřístupněný v další edici korespondence šlechticů, tentokrát od Františka Dvorského.⁶

Zásadní je i korespondence Zuzany Černínové s jejím synem i s dalšími osobami. Dovoluje nám totiž pohlédnout na Sylvii očima jiných lidí. Navíc tak můžeme konfrontovat její výpovědi se zprávami pocházejícími z odlišného zdroje.

Edic, které obsahují tyto dopisy, bylo vydáno několik. Nejstarší byly připraveny Františkem Dvorským. Jedna z nich, za jejíž jádro můžeme považovat korespondenci Zuzany Černínové se synem Humprechtem,⁷ je doplněna částí druhou obsahující její dopisy ohledně hospodářských záležitostí. Obsahem další edice je potom korespondence Zuzany s její matkou a dcerou.⁸

Ve 40. letech minulého století pak vydal Zdeněk Kalista první část svého edičního zpracování Zuzaniny korespondence se synem.⁹ Další dvě části již ale zcela připravit a vydat nestihl, a je proto otázkou, jaké dopisy jsou v nich obsaženy.¹⁰

Krátký Sylviin doprovod manžela na jeho cestě do Konstantinopole zachycuje také přepis části cestopisu, který si psal na cestě Heřman.¹¹

⁴ Svatební smlouva z 16. 4. 1633. NA v Praze, ÚDZ-L, 804, kr. 37.

⁵ TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hraběnky Černínové, rozené Caretto-Millesimovy, s chotěm jejím Heřmanem hrabětem Černínem z Chudenic z let 1635-1651*, VKČSN, tř.hist., Praha 1908.

⁶ DVORSKÝ, František (ed.), *Staré písemné památky žen a dcer českých*, Praha 1869.

⁷ TÝŽ (ed.), *Zuzana Černínová z Harasova. Dopisy české šlechtičny z polovice 17. století*, Praha 1886.

⁸ TÝŽ (ed.), *Mateř a dcera Zuzany Černínové z Harasova. Listy Alžběty Homutovny z Cimburka a Elišky Myslíkovny z Chudenic*, Praha 1890.

⁹ KALISTA, Zdeněk (ed.), *Korespondence Zuzany Černínové*, Praha 1941.

¹⁰ Kalistova pozůstalost je sice uložena v Památníku národního písemnictví, ale kvůli sporu mezi Památníkem a Kalistovými syny mi dědicové, stejně jako mnoha dalším lidem, neumožnili přístup k materiálům, které se v ní nacházejí.

¹¹ Heřman Černín, první hrabě z Chudenic a cesta jeho do Cařihradu r. 1644, Lumír 6/1856, s. 207- 213.

Využitelné jsou i další edice dopisů některých raněnovověkých šlechticů. Ať už se jedná o edici korespondence Polyxeny Lobkovicové od Pavla Marka¹² nebo výběrovou edici korespondence manželek a dcer Rožmberků a pánů z Hradce.¹³ Cenná je rovněž edice rodinných pamětí a dalších materiálů napsaných Alžbětou z Lisova, kterou vydala Jana Ratajová.¹⁴

Na jiných místech pracuji i s dalšími, obsahově různorodými, edicemi. Jedná se o spis o léčbě v Karlových Varech z roku 1522,¹⁵ edici herbáře Jana Černého¹⁶ nebo spis Šimona Lomnického z Budče,¹⁷ která byla zatím využívána velmi zřídka.

V neposlední řadě je nutné zmínit i edici Lenky Bobkové věnovanou problematice exulantů v Pirně,¹⁸ v níž je možné nalézt některé údaje o Sylviině matce.

2.2 Nevydané prameny

Zde se jedná převážně o prameny z Rodinného archivu¹⁹ Černínů²⁰. Jedná se o fond nezinventarizovaný, a proto jen velmi špatně dostupný a obtížný k orientaci. Bylo by tedy nutné prohlédnout karton po kartonu, což z časových důvodů nebylo možné. Nabízí se tím ale jedinečná možnost, jak pokračovat v tomto výzkumu dál.

Prameny, které jsem ve fondu našla, je možné orientačně rozdělit do několika skupin. Jde samozřejmě o dělení pomocné, protože jednotlivé druhy pramenů se často překrývají.

Jedná se jednak o korespondenci Sylvie s různými lidmi, ať se členy rodiny, příbuznými manžela, lidmi z jejího okruhu známých. Dále jde o prameny týkající se úředních, resp. hospodářských záležitostí. Poslední skupinu tvoří její testament a různé smlouvy.

Pátrání po pramenech v dalších archivech nepřineslo mnoho výsledků. Fond rodu Caretto-Millesimo se mi bohužel nepodařilo najít. Pozůstalost²¹ Sylviiny sestry Olympie, která se provdala za hraběte Filipa Magnise, není prakticky zachována. RA Magnisů²² je dochován

¹² MAREK, Pavel (ed.), *Svědectví o ztrátě starého světa. Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic a Polyxena Lobkovicová z Pernštejna*, České Budějovice 2005.

¹³ BŮŽEK, Václav (ed.), *Výběrová edice rodinné korespondence posledních pánů z Hradce*, OH 6, 1998, s. 167-271.

¹⁴ Z LIŠOVA, Alžběta Lidmila, *Rodinné paměti*/ RATAJOVÁ, Jana (ed.), Praha 2002.

¹⁵ PAYER, Václav, *Pojednání o Karlových Varech z r. 1522*/ RYBA, Bohumil (ed.), Praha 1984.

¹⁶ ČERNÝ, Jan, *Knihy lékařská kteráž slove herbář aneb zelinář*/ TICHÁ, Zdeňka (ed.), Praha 1981.

¹⁷ LOMNICKÝ Z BUDČE, Šimon, *Kupidova střela. Dětský řápek*/ KRČ, Jakub- HLADKÝ, Vojtěch (ed.), Brno 2000.

¹⁸ BOBKOVÁ, Lenka (ed.), *Exulanti z Prahy a severozápadních Čech v Pirně v letech 1621- 1639*, Praha 1999.

¹⁹ Dále jen RA.

²⁰ SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec.

²¹ Vzhledem k velmi malému rozsahu může být toto označení poněkud závádějící.

²² MZA v Brně, RA Magnisů Strážnice.

značně torzovitě a v případě několika dopisů, které jsou adresovány Heřmanovi Černínovi, se jedná většinou o opisy z 19. nebo 20. století.

Ani v Landesarchiv Baden-Württemberg se bohužel nedochovaly, kromě jednoho dopisu, žádné podklady k druhému manželství Sylvie Kateřiny s markrabětem Leopoldem Vilémem z Badenu (šlo o jeho první manželství). K dosažení určitého výsledku by snad mohlo vést jen projití veškeré knížecí korespondence z těchto let. Podle profesora Krimma je v inventáři konkrétně zanesený pouze již zmíněný dopis Leopolda Viléma, v němž píše své matce o svatbě se Sylvii.²³ Tento dopis ale bohužel není na svém místě, s největší pravděpodobností byl špatně založen a tím je prakticky nedohledatelný.²⁴

V deskových listinách je pak zachována svatební smlouva Sylvie a Heřmana,²⁵ v RA Trauttmansdorffů dále jeden Sylviin dopis adresovaný Evě Johaně Trauttmansdorffové, rozené ze Šternberka.²⁶

Do budoucna by bylo jistě přínosné projít další rodinné fondy rodů, o nichž víme nebo můžeme předpokládat, že jejich příslušníci a příslušnice byli s hraběnkou Černínovou v kontaktu.

2.3 Dopis. Vlastnosti a specifika.

Nejdůležitějším pramenem pro mou diplomovou práci je korespondence Sylvie s jejím manželem, ale v RA Černínů se vyskytují i další dopisy určené Sylvii. Proto považuji za nutné zabývat se dopisem jako pramenem podrobněji.

2.3.1 Vlastnosti a specifika.

Dopis je komunikačním prostředkem a jako pramen má určitá specifika, která je nutné brát při práci v potaz. Jeho napsání se řídilo v raném novověku, stejně jako dnes, stylistickými a formálními pravidly. Podle dobových příruček se měl skládat z pěti částí: pozdravu (salutatio) úvodu (exordium), vlastního sdělení- (narratio), žádosti (petitio) a závěru (conclusio). Tyto části pak měly být vzájemně vyváženy.²⁷ Do jaké míry ale pisatelé toto členění a kritéria

²³ Landesarchiv Baden-Württemberg, oddělení Generallandesarchiv Karlsruhe, GLA 46/3054.

²⁴ Zde děkuji za poskytnutou informaci Prof. Dr. Krimmovi (Landesarchiv Baden-Württemberg, oddělení Generallandesarchiv Karlsruhe).

²⁵ Svatební smlouva z 16. 4. 1633. NA v Praze, ÚDZ-L, 804, kr. 37.

²⁶ Tento dopis z roku 1659 (SOA v Plzni, pracoviště Klatovy, RA Trauttmansdorffů, kr. 85, inv. č. 1169) jsem bohužel neměla k dispozici.

²⁷ BOROVSÁ, Hana, *Pozdněhumanistická čeština: styl epistolární. Korespondence Zuzany Černínové s jejím synem Humprechtem*, in: Flores scholarium Brno, 1999, zde s. 127-128; BASTL, Beatrix, *Formen und Gattungen frühneuzeitlicher Briefe*, in: PAUSER, Josef- SCHEUTZ, Martin- WINKELBAUER, Thomas (edd.), *Quellenkunde der Habsburgermonarchie (16.-18. Jahrhundert)*. Ein exemplarisches Handbuch, Oldenbourg 2004, s. 801-812.

bezvýhradně respektovali záleželo zřejmě na jejich osobě, adresátovi a na míře oficiálnosti dopisu. Přitom platí, že porovnání jednotlivých částí,²⁸ hlavně pozdravu a oslovení je důležité, protože: „*Diese konventionalisierten Formen der Textbegrenzung sind metakommunikative Elemente, aus denen man die Beziehung der Kommunizierenden zueinander ablesen kann.*“²⁹ Odráží tak například sociální postavení pisatele i příjemce.³⁰

Dalším důležitým indikátorem sociálního postavení je tzv. „Schriftspiegel“, volně přeloženo „písemné zrcadlo“, u kterého platilo, že: „*Je „rangniedrigerer“ die Absenderin oder der Absender ist, umso tiefer wird der Schriftspiegel angesetzt.*“³¹ To tedy znamená, že čím větší je rozdíl ve společenském postavení pisatele a příjemce ve prospěch adresáta, tím více se v textu objevuje vystupňovaná zdvořilost až přeučtivost. Příkladem je hlavně způsob oslovování v dopisech, různé omluvy apod. Setkáváme se s ním i v Sylviiných dopisech manželovi.

Obecně se vyskytuje v literatuře snaha nějakým způsobem klasifikovat v dopisech obsažené informace a podle toho pak i jednotlivé druhy dopisů. Například Lenderová rozlišuje mezi subjektivními a objektivními informacemi, přičemž za subjektivní považuje např. první kroky dítěte, nemoc člověka, postřehy ohledně četby a za objektivní válku, neúrodu apod.³² Toto dělení je pokusem o vyjádření skutečnosti, že v dopisech jsou obsaženy informace, ke kterým má pisatel rozdílný vztah, a jsou pro každého z nich jinak významné. Ale má to i svá úskalí. Nevystihuje to, že některé informace mění svůj status jen na základě úhlu, pod kterým jsou nahlíženy.³³

Co se týče snahy klasifikovat dopisy existuje také několik pokusů. V první řadě se jedná o, po mém soudu poněkud problematické, dělení soukromý- úřední (veřejný).³⁴ Domnívám se, že

²⁸ Výhodou je, že tyto části se vyskytují v dopisech napříč staletími, proto je vhodné nejen synchronní ale i diachronní srovnání.

²⁹ AICHHOLZER, Doris, *Frauenbriefe aus drei Jahrhunderten - eine unerschöpfliche Quelle für die Mentalitäts- und Alltagsgeschichte*, in: *Frühneuzeit-Info*, Jg. 8, (1997), Heft 1, s. 148.

³⁰ O rozdílech mezi způsoby oslovení apod. ovšem platí: „*Es handelt sich nicht um „große Unterschiede“ innerhalb der Anrede und Grußformel zwischen adeligen Frauen und Männer, Eltern und Kinder, Geschwister und Verwandten; vielmehr sind es jene „kleinen, feinen geschmacklichen Unterschiede“ (Bourdieu), die alles, aber auch wirklich alles ausmachen.*“ BASTL, Beatrix, *Formen und Gattungen ...*, s. 809.

³¹ BASTL, Beatrix, *Formen und Gattungen ...*, s. 809. Zde (s. 809- 810) také více o tomto jevu i s uvedením příkladů. O tomto zrcadle se zmiňuje ale i AICHHOLZER, Doris, *Frauenbriefe...*, s. 149.

³² LENDEROVÁ, Milena, *Chvála deníků a dopisů*, in: LENDEROVÁ, Milena- KUBEŠ, Jiří (edd.), *Osobní deník a korespondence- snaha o prezentaci, autoreflexi nebo (proto)literární vyjádření?*, Pardubice 2004, s. 26; nebo LENDEROVÁ, Milena, *Tragický bál. Život a smrt Pavliny ze Schwarzenbergu*, Praha 2004, s. 17.

³³ Například výskyt morového onemocnění je objektivní událost, ale pokud se vyskytla tato epidemie v blízkosti pisatele, změnila se tato informace z čistě objektivní na subjektivní (např. prožívání strachu z moru, smutek ze smrti někoho blízkého apod.).

³⁴ Zde přijímám definici soukromého dopisu podle C. Nolte, že se jedná o dopis, jehož odesílatel i příjemce jednají v privátních rolích. Z toho pak vyplývá i definice pro úřední dopis. Toto rozdělení, byť pro některé dopisy platí, nepostihuje celou skutečnost. O problematičnosti pojmu „Privatbrief“ a důvodu jeho odmítnutí více NOLTE, Cordule, *Pey eytler finster in einem weichen pet geschrieben. Eigenhändige Briefe in der*

oddělení těchto sfér je pro 17. století velmi obtížné a v případě šlechticů prakticky nemožné. Samozřejmě, že existují dopisy, které psala hraběnka v čistě úředních (většinou hospodářských) záležitostech,³⁵ byť tím hájila rodinné zájmy, a naopak zcela soukromé dopisy³⁶, ale v mnoha sférách se soukromá a úřední korespondence prolínají. Předností podobného dělení je, že nám umožňuje snáze postihnout vlastnosti jednotlivých druhů dopisů. Výhoda a hodnota dopisů psaných blízkým lidem (rodinných dopisů) z hlediska pramenné kritiky spočívá podle Thomase Winkelbauera v tom, že jejich obsah je oproti korespondenci vedené s cizími lidmi méně cenzurovaný a stylizovaný.³⁷

Další dělení rozlišuje mezi dopisy orientovanými na předmět (*sachorientiert*), kdy se jedná o dopisy popisující, informující, dále zaměřenými na sebe (*selbstorientierte*), v nichž se pisatel k něčemu vyjadřuje, vyznává nebo manifestuje názor, a nakonec dopisy orientované na partnera (*partner-orientierte*), které jsou apelující, napomínající nebo prosebné. Jako v předchozím případě, i zde se jedná o ideální rozdělení.³⁸ V praxi ale existuje množství přechodových, resp. smíšených dopisů, a proto je každý pokus o klasifikaci poměrně problematický.

V každém případě poskytují dopisy množství informací, které je zapotřebí umět „přečíst“. Korespondence totiž odráží současnou konstelaci vztahů mezi pisatelem a příjemcem a o obecně osvětluje i určité aspekty sociálních vztahů.³⁹ Podvojnou výpovědní hodnotu dopisů o pisateli, jeho životě, jednání, chování, názorech, hodnoceních a přáních i o společnosti kolem něj vystihuje ve svém výroku opět T. Winkelbauer: „*Sie sind Mittel der Kommunikation und der Selbstdarstellung und damit sowohl Ausdruck der Sozietät als auch der Individualität.*“⁴⁰ Dopisy tak: „...*die Aussagen über individuelle Wertorientierungen genauso wie über deren gesellschaftliche Vermittlung erlauben.*“⁴¹

Z toho pak vyplývá i potřebný přístup ke studiu korespondence. Při interpretaci jednotlivých složek je nutné brát v potaz projevy individuality (povaha, životní zkušenosti

Familienkorrespondenz der Markgrafen von Brandenburg (1470-1530), in: HEIMANN, Heinz-(ed.), *Adelige Welt und familiäre Beziehungsaspekte der „privaten Welt“ des Adels in böhmischen, polnischen und deutschen Beispielen vom 14. bis zum 16. Jahrhundert*. Postdam 2000, s. 186.

³⁵ O příklad úředního (veřejného) dopisu jde např. tehdy, když Sylvie žádala náhradu za ukradené stříbro.

³⁶ O příklad soukromého dopisu jde např. v případě celé korespondence s manželem.

³⁷ Jeho výrok cituje AICHHOLZER, Doris, *Klosterleid, Fehlgeburten und Türkengefahr. Das Themenspektrum in Briefen adeliger Frauen vom 16. bis zum 18. Jahrhundert*, in: WGBI (1999), s. 117-118.

³⁸ Toto dělení pochází od Nikische a je zmiňováno u AICHHOLZER, Doris, *Frauenbriefe...*, s. 148; nebo TÁŽ, *Briefe adeliger Frauen: Beziehungen und Bezugssysteme - ein Projektbericht*, in: MIOG, Bd. 105, (1997), Heft 4, s. 478.

³⁹ NOLTE, Cordule, *Pey eytler finster...*, 183.

⁴⁰ AICHHOLZER, Doris, *Klosterleid, Fehlgeburten...*, s. 118.

⁴¹ Proto jsou také považovány za velmi vhodné k použití pro dějiny mentalit. AICHHOLZER, Doris, *Klosterleid, Fehlgeburten...*, s. 119.

apod.) pisatele ale i příslušnosti k určité společenské skupině. Tedy to, do jaké míry jen ten který konkrétní projev výrazem této příslušnosti a obrazem chování, jednání, představ, názorů, a hodnot, jež jsou pro tuto skupinu společné. Toto odlišení je samozřejmě velmi obtížné.

Korespondence poskytuje příležitost k bližšímu poznání aktérů (pisatelů, příjemců i zmiňovaných osob), k nastínění prostoru, v kterém se pohybovali, i poznání jejich vztahů s jinými lidmi (rodinné, přátelské...). Vedle informací o různých událostech, které pronikají do jeho životního prostoru, vyjadřuje pisatel často v dopisech, ať už explicitně nebo implicitně, své názory, postoje, myšlenky, pocity a přání.

Zmiňují se často také o chování a jednání svém i svého okolí, a tak dopisy odrážejí jednotlivé role, jež zauímají pisatelé ve společnosti, a stejně tak i role, které od nich jejich okolí očekává i s jejich změnami v jednotlivých fázích lidského života.⁴²

Při práci s dopisy pak naráží badatel na další problémy. Obecně se jedná o pramen, jehož velkou nevýhodou je diskontinuita, tedy to, že jen zcela výjimečně jsou k dispozici ucelené soubory dopisů pro delší časový úsek, a torzovitost (z korespondence se často mnohé dopisy i celé soubory nedochovaly).⁴³ Dalším problémem při práci s ním je jeho „náznakovost“.⁴⁴ Je tedy často velmi těžké porozumět o čem nebo o kom pisatel konkrétně píše, a začlenit pak danou informaci do širšího kontextu.

2.3.2 Vlastnosti využívané korespondence

Ani v našem případě nejsou samozřejmě dochovány všechny dopisy, které Sylvie napsala nebo obdržela. A to ani co se týče korespondence s manželem. Ta je zachována jen jednostranně a vzhledem k velkým časovým úsekům mezi některými dopisy zřejmě i v neúplnosti. Výjimku tvoří jen dva Heřmanovy dopisy manželce.

Reakci Sylviina manžela se tak můžeme snažit odhadnout jen na základě obsahu jejich dopisů, v nichž Sylvie občas zmiňuje Heřmanův názor nebo reakci na danou problematiku, a v mnoha případech⁴⁵ také z krátkých poznámek, které si psal Heřman na její dopisy. Je pak zajímavé srovnat mužský a ženský pohled na záležitosti zmiňované v dopisech. Některé

⁴² AICHHOLZER, Doris, *Klosterleid, Fehlgeburten...*, s. 118.

⁴³ Na to upozorňuje LENDEROVÁ, Milena, *Chvála deníků a dopisů*, in: LENDEROVÁ, Milena- KUBEŠ, Jiří (edd.), *Osobní deník a korespondence- snaha o prezentaci, autoreflexi nebo (proto)literární vyjádření?*, Pardubice 2004, s. 25.

⁴⁴ I o tomto problému se Lenderová zmiňuje: „*Epistolární žánr je aluzivní a ne vždy dokážeme jednotlivé náznaky, narážky, osoby, onu „korespondenční síť“, rozluštit a identifikovat.*“ LENDEROVÁ, Milena, *Chvála deníků...*, s. 25- 26.

⁴⁵ Jedná se asi o dvě třetiny dopisů.

poznámky jen rekapitulují pro Heřmana nejdůležitější body dopisu, jiné přímo vyjadřují jeho mínění.

Z částí, jež by měl dopis v tehdejší době obsahovat, nacházíme u Sylvie pozdrav, u kterého bývá přání zdraví a úspěchů, a poručení, úvod chybí. Pak následuje vyprávěcí část neoddělená od žádostí (pokud jsou v dopise přítomné), a nakonec stručný závěr. Ten tvoří většinou jen věta, v které se Sylvie poroučí manželovi a slibuje mu, že zůstane jeho věrnou služebnicí až do smrti.⁴⁶

Co se týče způsobu psaní uplatňovaného Sylvií podíváme se zevrubněji na dva česky psané dopisy (z 22. prosince 1639 a 19. dubna 1641). Rozhodně se však nejedná o odborný jazykovědný rozbor a je tedy zapotřebí jej brát s jistou rezervou a to i z toho důvodu, že je vypracován na základě edice, nikoliv originálů. Myslím si ale, že pohled na její korespondenci z jiného než čistě historického hlediska, může být zajímavý a přínosný.⁴⁷

Až na jednu výjimku psala Sylvie svému manželovi česky a z četnosti použití češtiny v zachovalých pramenech se zdá, že jí byla bližší. Z nějakého, nám neznámého důvodu, napsala jeden ze zachovalých dopisů německy. Jazyk použitý v dopisech jiným lidem kolísá zřejmě v závislosti na adresátovi, respektive jazyku v němž komunikoval. Dopisy určené Humprechtovi jsou psány někdy německy jindy česky.⁴⁸ V zachovaný pramenech se objevuje i jeden přijatý italsko-jazyčný dopis a vzhledem k italskému původu Sylviina otce je možné, že sama uměla také, alespoň částečně, italsky.

V korespondenci je důsledně obsažena změna ý na ej, která probíhala v mluveném jazyce již od konce 14. století.⁴⁹ Diftongizace⁵⁰ byla provedena nejen uprostřed slov (*bejti, zejtra, dotejče*) ale i v koncovkách (*takovej*), kam pronikala pomaleji. Naopak se zdá, že změna ú na ou, byť převažuje, není provedena důsledně asi v jedné třetině případů. V mluvené řeči k ní docházelo od konce 14. století a v 16. století měla již nabyt dnešního územního rozsahu.⁵¹ Patrná je například ve slovech *outerej, dlouze, Oudrč*, naopak jsou zde ale přítomny výrazy

⁴⁶ Tato stavba je velmi podobná korespondenci Zuzany Černínové s jejím synem. Srovnej BOROVSÁ, Hana, *Pozdněhumanistická čeština*..., s.144.

⁴⁷ V této kapitole postupuji podle článků Hany Borovské, která provedla podobný, ale daleko podrobnější rozbor, několika dopisů Zuzany Černínové a jejího syna. Tamtéž, s. 127- 144; TÁŽ, *Syntaktická stavba pozdněhumanistické korespondence*, in : *SPFFBU A 49*, 2001, s. 177-190.

⁴⁸ V souvislosti s řečí, v které byl dopis psán, se vyskytuje v literatuře otázka, jaké závěry může badatel vyvozovat z použitého jazyka. Jazyk může ukazovat na vzdělání pisatele, popř.příjemce, panující módu, může to být i prostředek sebe prezentace a sebeidentifikace apod. K tomu např. AICHHOLZER, Doris, *Frauenbriefe*..., s.148; projekt „*Die Sprache in Adligenbriefen der Frühen Neuzeit*“ pod vedením Univ.- Prof. Dr. Peter Wiesingera,, který probíhal v letech 2002- 2005 ve Vídni, <http://www.fwf.ac.at/de/abstracts/abstract.asp?L=D&PROJ=P15271>, dne 10. 7. 2007.

⁴⁹ Výjimkou jsou východomoravská a slezská nářečí. BOROVSÁ, Hana, *Pozdněhumanistická čeština*..., s. 130.

⁵⁰ Změna samohlásky na diftong (ou, ej..)

⁵¹ Není rozšířena na Chodsku a Doudlebsku v Čechách, a na Moravě v oblasti východomoravských a slezských nářečí. BOROVSÁ, Hana, *Pozdněhumanistická čeština*..., s. 131.

stúpiž, tú příčinú. Ty jsou v obou případech v úvodních částech. Ve většině případů také dochází k úzení é na í. Například *šťastný a veselý svátky, v dobrým zdraví, stýbla* apod. Naopak ale v těchto dopisech nalezneme i výraz *všelijaký dobré věci*, což byl v té době již zastaralý výraz. Ve všech případech je zde užito protetické v, které je dalším ze znaků přiblížení se tehdejšímu mluvenému jazyku.⁵² Jedná se například o slova *vobilí, vostávají, vodpověď* nebo *voves*. Dalším takovým znakem je zjednodušování souhláskových skupin⁵³ (*poněvač*, ale na jiném místě i *poněvadč, sledám*).

V obou dopisech se vyskytuje při psaní jistá nedůslednost. Například při psaní slova *rače* (*rašte*), již zmiňovaného *poněvadž* nebo v jednom případě u shody podmětu s přísudkem (*paní přijely a jeli*).

Sylvie používá též často průvodní vokál před písmenem r a v jednom případě před l (*serce, zderžují, Pelzně, první*). Bohužel nejsem schopná posoudit, zda se jedná o běžný jev,⁵⁴ nebo je to stopa nářečí. V dnešní době se vykytuje er a el (např. *pelno*) v Podkrkonoší a v jižní části jihozápadočeského nářečí.⁵⁵

I z morfologického hlediska používá Sylvie jazyk, který je blízký soudobé mluvené češtině. Dá se tak soudit mj. podle absence přechodníků a opisného pasiva.⁵⁶

Co se týče syntaktické skladby dopisů, Sylvie sice často formuluje dlouhá souvětí složená z několika vět, ale jejich stavba není většinou moc komplikovaná.

Pokud se podíváme na lexikální stránku dopisů, narazíme na slova cizího původu i emočně zabarvené výrazy. Všechna slova cizího původu byly zřejmě převzatá z němčiny, některá však nejsou původem německá. Obecně se jedná o výrazy z oblasti hospodaření (*krunt* z něm. Grund- půda, *strych* z něm. Strich⁵⁷ - míra) dále vojenství (*maršírovati* z něm. marschieren), a administrativy (*protes* zřejmě z něm. Protest). Poslední dvě slova jsou nezařaditelná. Jde o *randevu* (zřejmě z něm. Rendezvous⁵⁸ - schůzka) a pak znovu použití slova *krunt*, ale tentokrát ve smyslu od základu (z *kruntu duše*).

V textu těchto konkrétních dvou dopisů se rovněž vyskytuje řada emocionálně zabarvených slov. Jedná se např. o oslovení „*Můj nejmilejší pane, pane Sulimánku!*“, označení *nebohý lidi* nebo emocionálně zabarvené zvolání „*Bože, stúpiž sám mezi tu neřest a spokoj tu válku!*“.

⁵² BOROVSÁ, Hana, *Pozdněhumanistická čeština...*, s. 133.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ V jazykovém atlasu je uvedeno, že se průvodní vokály mohly vyskytovat před nebo za r ve staré češtině, ale během 14. století většinou vymizely. Kol. autorů pod vedení Jana Balhara, *Český jazykový atlas*, díl 5., Praha 2005, s. 180. V tomto případě by tedy mohlo jít již o stopy nářečí.

⁵⁵ Kol. autorů pod vedení Jana Balhara, *Český jazykový...*, s. 179- 180.

⁵⁶ BOROVSÁ, Hana, *Pozdněhumanistická čeština...*, s. 136.

⁵⁷ Borovská uvádí, že to pak pochází z lat. Stringere.

⁵⁸ To pak z francouzského rendez-vous.

Pokud srovnáme způsob psaní Sylvie Kateřiny a výsledky, k nimž dospěla Borovská v případě Zuzany Černínové, lze dojít k názoru, že se příliš neliší.⁵⁹ Jazyk užívaný Sylvií se shoduje se soudobým mluveným jazykem⁶⁰ s možnými stopami nářečí a autorka se nesnaží o napodobení vyššího stylu. Při psaní postupuje často nedůsledně, takže stejné slovo píše dvěma způsoby apod. Každopádně k posouzení a případnému přehodnocení závěrů mého nástinu by bylo nutné provést hlubší odbornou analýzu celé korespondence.

Sama Sylvie si byla vědoma toho, že její způsob psaní není bezchybný, protože manželovi v jednom dopise psala: „*Prosím Vašnosti, račte-li bejt na mne tak laskav, nerašte jim mýho psaní vokazovat, neb je tak neforemně píši. Já sem jak živa s ničím takovým nezacházela a nemám člověka, kerej by mi v něčem radu dal. Kdybych byla v Praze, prosila bych pana křižovníka.*“⁶¹

2.3.3 Způsob práce

Pro potřeby této diplomové práce jsem hledala neideálnější způsob, jakým zacházet s jednotlivými dopisy. Ten, který jsem nakonec zvolila, se dal ve větší míře aplikovat pouze na rodinné dopisy, resp. dopisy psané manželovi, protože v nich je tématický záběr dostatečně široký pro provedení analýzy. Dopisy jsem zpracovala podle jednotlivých tématických celků. Kapitoly této práce pak odpovídají kategoriím zvoleným na základě obsahu dopisů: manželský vztah; sféra vlivu (správa statků, reprezentace), zdraví, nemoc, smrt; personální síť kolem Sylvie; apod.⁶²

V případě citovaných dopisů a stejně tak i dalších pramenů, jsem jejich podobu vzhledem k charakteru práce, modernizovala.⁶³

⁵⁹ Samozřejmě na tomto místě nemluvím o podstatném rozdílu, který panuje mezi oběma soubory pramenů a který je daný odlišným vztahem mezi pisatelem a příjemcem (vztah matka- syn a manželka- manžel). S tím pak souvisí druh emocionálního zabarvení apod. U Zuzany se ale ojediněle vyskytují i jazykové prostředky, které byly více frekventovány už jen v psaném jazyce vysokého stylu. Tím se ale liší její styl i od způsobu psaní jejího syna. BOROVSÁ, Hana, *Pozdněhumanistická čeština*,..., s. 136.

⁶⁰ Při vyslovení tohoto tvrzení vycházím ze znaků, které popsala ve svém článku Borovská. Tamtéž, s. 127- 144.

⁶¹ Dopis Petrohradu, z 19. 7. 1635. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové*..., s. 26.

⁶² Další dopisy pak svým obsahem většinou spadají do jedné z těchto kategorií. Jedná se převážně o dopisy psané v souvislosti s hospodářskými záležitostmi.

⁶³ Podoba textu odpovídá tedy do značné míry dnešní podobě jazyka. Upravovala jsem ie na ě nebo e (tiech na těch, zie na že), au na ou, ss na š nebo s, cz na c, písmeno g je přepisováno podle předpokládané výslovnosti na j, podle dnešních pravidel jsem upravila interpunkci, psaní velkých písmen a psaní tvrdého a měkkého i/y s výjimkou shody podmětu s přísudkem. Ponecháno zůstalo psaní s/z, dále protetické v na počátku slov. Německé texty jsou důsledně transliterovány, psaní velkých a malých písmen je upraveno podle dnešních pravidel.

3.0 Literatura

Literatura, která se zabývá životem šlechty (respektive šlechtíčen) v 16. a 17. století, je u nás již poměrně bohatá. Pokud se ale podíváme za hranice země, zjistíme, že se stále jedná jen o zlomek toho, co bylo napsáno o tomto tématu tam.

Knihy a články, které jsou pro moji diplomovou práci důležité a ze kterých zde čerpám, můžeme rozdělit do několika skupin. Jedná se o rozdělení čistě pomocné, protože některé z nich lze zařadit do více kategorií.

Do první řadím práce metodologicky podnětné nebo týkající se dějin zvoleného tématu. Patří sem i skupina studií věnujících se dopisu jako pramenu a pocházející většinou od zahraničních autorů. Další soubor tvoří knihy a články, které se váží přímo k životu Sylvie Kateřiny, a dále ty zabývající se životem šlechty, dějinami žen (konkrétně šlechtíčen) v 16. a 17. století v Čechách. Obdobně můžeme vymezit práce, které se věnují problematice dějin žen, a to hlavně šlechtíčen a gender history na území dnešního Německa a bývalé habsburské monarchie. Poslední skupinu pak tvoří díla, která pojednávají o dalších tématech souvisejících s životem Sylvie Kateřiny hraběnky Černínové.

3.1 Teoretické vymezení práce a zasazení do kontextu bádání. Dopis jako pramen.

Většina prací, které v českém prostředí vznikají, pojímá tuto problematiku spíše z hlediska dějin žen než gender history, byť často hlásají opak. O zprostředkování určitého vhledu do české produkce předchozích let se snažilo v posledních době hned několik článků.⁶⁴

Ve své práci využívám knihu Marie Koldinské, k jejímuž tematickému a obsahovému vymezení pojmu každodennosti se přikláním.⁶⁵ Podobným tématem, ale komplexněji pojatým, se zabývá ve svém článku i Dorothee Wierling.⁶⁶

Vzhledem k tomu, že mým hlavním pramenem při bádání o životě Sylvie Kateřiny je její korespondence, považuji za důležité, reflektovat v této práci i názory jiných historiků na dopis jako pramen historického bádání. Účelem je poznat pomocí těchto prací jeho specifika, úskalí

⁶⁴ Zde bych chtěla vyzvednout hlavně výborný článek, který upozorňuje na často zreslené chápání pojmu gender history. RATAJOVÁ, Jana, *Dějiny ženy a koncept genderu v české historiografii*, Kuděj 2005/ 1-2, s. 159- 173; LENDEROVÁ, Milena, *Gender history v českých zemích*, in: Česko-slovenská historická ročenka, 2001. Brno 2001, s. 139- 147; RYANTOVÁ, Marie, *K otázkám bádání o ženách raného novověku*, in: Studia Rudolphina 2, 2002, s. 29– 37.

⁶⁵ „S vědomím jisté relativnosti je možné každodennost tehdejších aristokratů pojímat tak, aby výzkum postihl to nejvýraznější, co tvořilo základní rámec jejich všedního života. A do této oblasti bezesporu patří i záležitosti tak výjimečné jako strach či smrt. Nebyly sice každodenní ani všudypřítomné, ale byly natolik determinující, že si bez nich lze životní stereotyp urozených vrstev prvních století novověku stěží představit.“ KOLDINSKÁ, Marie, *Každodennost renesančního aristokrata*, Praha-Litomyšl 2004.

⁶⁶ WIERLING, Dorothee, *Alltagsgeschichte und Geschichte der Geschlechterbeziehungen. Über historische und historiographische Verhältnisse*, in: LÜDTKE, Alf (ed.), *Alltagsgeschichte: zur Rekonstruktion historischer Erfahrungen und Lebensweisen*, Frankfurt, Main [u.a.], 1989, s.169-190.

jeho využití a to, jakým způsobem se ho pokusit uchopit, jak a na co se ho „ptát“. V české historiografii se podobné práce zabývající se teoretickým vymezením dopisu jako pramene a jeho vlastnostmi nevyskytují bohužel moc často.⁶⁷ A už vůbec ne se zaměřením na českojazyčné dopisy v raném novověku. Situace není lepší ani v případě, že sami autoři z korespondence vycházejí. Je ale možné je doplnit několika články zabývajícími se analýzou dopisů z jazykovědného pohledu⁶⁸ a zahraničními publikacemi. Při přebírání závěrů prací, které pojednávají o odlišném geografickém prostředí a o jiné době,⁶⁹ je nutné mít ale neustále na zřeteli, že se formální a stylistická pravidla při psaní dopisů během doby i v závislosti na prostředí částečně měnila.

Vzhledem k tomu, že část korespondence Sylvie je v němčině, a také vzhledem k celkové kulturní blízkosti s rakouskými a německými zeměmi, zde využívám nejčastěji prací, které se věnují tomuto prostředí. Jedná se většinou o články Beatrix Bastl⁷⁰ a Doris Aichholzer,⁷¹ které vznikly v souvislosti s projektem „*Briefe adeliger Frauen (16. - 18. Jh.). Beziehungen und Bezugssystem*“,⁷² který probíhal v druhé polovině 90. let na vídeňské univerzitě a knihou Bastl.⁷³ Za zmínku stojí i práce Barbary Becker- Cantarino,⁷⁴ Martina Scheutze, Haralda

⁶⁷ Určitou výjimkou jsou například práce Mileny Lenderové, které jsou využitelné i pro raný novověk. LENDEROVÁ, Milena- BEZECNÝ, Zdeněk, *Šlechtická korespondence jako pramen v gender history*, in: ČADKOVÁ, Kateřina –LENDEROVÁ, Milena –STRÁNÍKOVÁ, Jana (edd.), *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do 20. století v zasetí historiografie* (Sborník příspěvků z IV. pardubického bienále 27.-28. dubna 2006), Pardubice 2006, s. 525-532; nebo také LENDEROVÁ, Milena, *Tragický bál...*, s. 15- 17. Patří sem i články ve sborníku LENDEROVÁ, Milena- KUBEŠ, Jiří (edd.) *Osobní deník a korespondence – snaha o prezentaci, autoreflexi nebo (proto)literární vyjádření?* (= Scientific Papers of the University of Pardubice, Serie C, Faculty of Humanities, Supplement 9), Pardubice 2004, zde například KOLDINSKÁ, Marie, *Nepřítomné i všudypřítomné. Obraz žen ve šlechtických ego- dokumentech 16. a první poloviny 17. století*, Tamtéž, s. 9- 20.

⁶⁸ Zde se jedná o práce BOROVSÁ, Hana, *Pozdněhumanistická čeština...*, s. 127- 144; TÁŽ, *Syntaktická stavba...*, s. 177-190; TÁŽ, *Expresivita a emocionalita v pozdně humanistické korespondenci*, in: Jazykověda. Lingvistica. Sborník prací FF OU věnovaný životnímu jubileu prof. PhDr. Jaroslava Hubáčka, CSc. a doc. PhDr. Naděždy Bayerové, CSc., Ostrava, 2004, s. 75-88.

⁶⁹ Zde mám na mysli práce, které nebyly napsány o českém prostředí v 17. století.

⁷⁰ BASTL, Beatrix, *Zur Relevanz des (Teil-)Editionsvorhabens „Quellengruppen“ für das Forschungsvorhaben „Tugend, Liebe, Ehre“- Adelige österreichische Frauen in der Frühen Neuzeit*, in: KLINGENSTEIN, Grete – FELLNER, Fritz- HYE, Hans Peter (edd.), *Umgang mit Quellen heute: zur Problematik neuzeitlicher Quelleneditionen vom 16. Jahrhundert bis zur Gegenwart*, Wien 2003, s.74- 79; další část TÁŽ, *Tugend, Liebe, Ehre“- Adelige österreichische Frauen in der Frühen Neuzeit*, in: Tamtéž, s. 248- 249; a dále BASTL, Beatrix- HEISS, Gernot, *Briefe adeliger Frauen- Beziehungen und Bezugssystem*, in: Tamtéž, s. 250- 252.

⁷¹ AICHHOLZER, Doris, *Klosterleid, Fehlgeburten...*, s.116- 132; TÁŽ, *Frauenbriefe...*, s. 148-152.

⁷² Více informací viz <http://www.univie.ac.at/Geschichte/Frauenbriefe/anim4.htm>, 10.4.2007.

⁷³ BASTL, Beatrix, *Tugend, Liebe, Ehe. Die adelige Frau in der Frühen Neuzeit*, Wien-Köln-Weimar 2000.

⁷⁴ BECKER-CANTARINO, Barbara, *Leben als Text. Briefe als Ausdrucks- und Verständigungsmittel in der Breifkultur und Literatur des 18. Jahrhunderts*, in: GNÜG, Hiltrud- MÖHRMANN, Renate (edd.), *Frauen- Literatur- Geschichte. Schreibende Frauen vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, Stuttgart 1985.

Tersche ⁷⁵ a práce, které nejsou přímo věnované teoretickému rozboru dopisů, nicméně jich využívají. Jedná se o studii Cordule Nolte⁷⁶ a další, jejímž autorem je Jörg Rogge.⁷⁷

3.2 Práce o Sylvii Kateřině nebo o šlechtě (šlechticích) v 16. a 17. století

3.2.1 Společný jmenovatel: Sylvie Kateřina

Knihy a články, které patří z této skupiny k nejpřínosnějším, vznikly v první polovině 20. století. Nepatří již sice, co se týče pohledu na celou problematiku, ke zcela moderním, ale jejich faktografická hodnota je stále značná. Většinou je tomu tak i proto, že jejich autoři měli bohužel daleko lepší přístup k pramenům v jindřichohradeckém archivu než já.⁷⁸ Zajímavé je, že tito historici se v mnohých případech, jak ukáží ještě dál v textu, ve svých názorech a hodnoceních Sylviina jednání navzájem podstatně lišili.

Základní prací je studie Františka Tischerera popisující život hraběnky Černínové, která tvoří úvod k jím vydané edici dopisů Sylvie Kateřiny manželovi hraběti Heřmanu Černínovi.⁷⁹ Další je životopis Heřmana Černína, jehož autorem je také Tischer.⁸⁰ Velmi přínosná je i kniha Zdeňka Kalisty, která vznikla o několik desetiletí později, zabývající se životem Humprechta Černína, prasynovce a dědice hraběte Heřmana Černína.⁸¹ Řadu zajímavých skutečností obsahuje i její poznámkový aparát. Života hraběte Černína a jeho manželky Sylvie Kateřiny se přímo dotýká i kniha Josefa Pekaře.⁸² Ten je pak také autorem recenze na Tischerovu edici, v které vyjadřuje také svůj názor na celou problematiku.⁸³

Do této skupiny patří knihy a články, které využívají korespondenci mezi Sylvií Kateřinou a jejím manželem, aby tak s jejich pomocí ilustrovaly nebo podpořily nějaká svá obecnější tvrzení. Zde se jedná o knihu Jaroslava Čechury, věnující se selským rebeliím na panství Kysibí⁸⁴ v průběhu 17. století. Dále sem patří kniha Jiřího Mikulce, v níž se autor zabývá

⁷⁵ SCHEUTZ, Martin- TERSCH, Harald, *Selbstzeugnisse und ihre Spezifika. Der lange Weg der schriftlichen Selbstvergewisserung*, in: EIGNER, Peter- HÄMMERLE, Christa- MÜLLER, Günter (edd.), *Briefe- Tagebücher- Autobiographien*, Innsbruck- Wien- Bozen 2006, s. 10- 27.

⁷⁶ NOLTE, Cordule, *Pey eytler finster in einem weichen pet geschrieben. Eigenhändige Briefe in der Familienkorrespondenz der Markgrafen von Brandenburg (1470-1530)*, in: HEIMANN, Heinz-Dieter (ed.), *Adelige Welt und familiäre Beziehungsaspekte der „privaten Welt“ des Adels in böhmischen, polnischen und deutschen Beispielen vom 14. bis zum 16. Jahrhundert*, s. 177- 199.

⁷⁷ ROGGE, Jörg, *mutterliche liebe mit ganzen truwen allecit. Wettinische Familienkorrespondenz in der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts.*, in: Tamtéž, s. 203- 239.

⁷⁸ Například F.Tischer byl archivářem v jindřichohradeckém archivu.

⁷⁹ TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hraběnky Černínové...*

⁸⁰ TISCHER, František, *Heřman hrabě Černín z Chudenic*, Praha 1903.

⁸¹ KALISTA, Zdeněk, *Mládí Humprechta Jana Černína z Chudenic. Zrození barokního kavalíra*, Praha 1932.

⁸² PEKAŘ, Josef, *Kniha o Kosti: Kus české historie*, 4. vydání, Praha 1970.

⁸³ Recenze na edici F.Tischerera (viz. pozn. 2) PEKAŘ Josef, ČČH 15, 1909, č. 1, s. 92-94.

⁸⁴ Jedná se dnešní Stružnou, nedaleko Karlových Varů. ČECHURA, Jaroslav, *Černínové versus...*

poddanskou otázkou v raném novověku obecněji⁸⁵, a také kniha o životě šlechty v českých zemích v 16. a částečně v 17. století, jejímiž autory jsou Václav Bůžek, Josef Hrdlička, Pavel Král a Zdeněk Vybíral.⁸⁶ V neposlední řadě pak v některých aspektech problematika kniha M. Koldinské o každodenním životě renesančního aristokrata.⁸⁷ Za pozornost stojí i článek J. Hrdličky o pramenech osobní povahy 17. století.⁸⁸

3.2.2 Práce o problematice šlechty a šlechticů v českém prostředí

Knih a článků věnujících se šlechtě je samozřejmě celá řada. Na tomto místě uvádím ale jen ty, které jsem přímo využila při studiu. Jedná se o již zmiňované práce kolektivu jihočeských autorů⁸⁹ a M. Koldinské.⁹⁰ Různé „typy“ šlechticů žijících v 16. a na počátku 17. století se pokouší nastínit ve své knize Josef Janáček.⁹¹ Velmi přínosná je kniha Petra Matěje,⁹² v níž se zabývá českou aristokracií v 16. a 17. století. Jak sám autor podotýká v jejím úvodu, nevěnuje se sice konkrétně ženským příslušnicím rodů, ale přináší mnoho cenných údajů o životě šlechty, a tudíž i žen.

Za velmi důležité považuji četné studie Václava Bůžka, v kterých se věnuje problematice šlechty a českému bádání o tomto tématu,⁹³ a dále práce pocházející z pera Pavla Krále zabývající se smrtí a pohřbíváním v životě a myšlení české šlechty v 16. a v první půli 17. století.⁹⁴

⁸⁵ MIKULEC, Jiří, *Poddanská otázka v barokních Čechách*, Praha 1994.

⁸⁶ BŮŽEK, Václav- HRDLIČKA, Josef- KRÁL, Pavel, VYBÍRAL, Zdeněk, *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha 2002.

⁸⁷ KOLDINSKÁ, Marie, *Každodennost renesančního...*

⁸⁸ Tento článek byl vydán ve sborníku věnovaném právnímu a společenskému postavení žen v raném novověku. Jeho editorkou byla Tünde Lengyelová.⁸⁸ O článcích, které pocházejí také z toho sborníku, bude řeč níže.

HRDLIČKA, Josef, *Žena v pramenech osobní povahy v 17. století*, in: LENGYELOVÁ, Tünde (ed.), *Žena a právo: právní a společenské postavení žen v minulosti*, Bratislava 2004, s. 153- 163.

⁸⁹ BŮŽEK, Václav- HRDLIČKA, Josef- KRÁL, Pavel, VYBÍRAL, Zdeněk, *Věk urozených....*

⁹⁰ KOLDINSKÁ, Marie, *Každodennost renesančního....*

⁹¹ JANÁČEK, Josef, *Ženy české renesance*, Praha 1976.

⁹² MAŤA, Petr, *Svět české aristokracie (1500-1700)*, Praha 2004.

⁹³ Jedná se například: BŮŽEK, Václav, *Těhotenství ve šlechtické domácnosti na prahu novověku*, in: Česko-slovenská historická ročenka..., s. 172- 178; TÝŽ, *Die private Welt der böhmischen adeligen Familien in ihren Selbstzeugnissen des 16. und 17. Jahrhunderts*, in: HEIMANN, Heinz-Dieter (ed.), *Adelige Welt und familiäre Beziehungsaspekte der „privaten Welt“ des Adels in böhmischen, polnischen und deutschen Beispielen vom 14. bis zum 16. Jahrhundert*, Pöschel 2000, s. 17-32; TÝŽ, *Muž, žena a děti v aristokratické rodině na prahu novověku*, in: LENDEROVÁ, Milena, Eva nejen v ráji. *Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha 2002, s. 45- 66.

⁹⁴ KRÁL, Pavel, *Smrt a pohřby české šlechty na počátku novověku*, České Budějovice 2004; dále jako příklad: KRÁL, Pavel, *Vdovy ve šlechtické společnosti raného novověku*, in: LENGYELOVÁ, Tünde (ed.), *Žena a právo: právní a společenské postavení žen v minulosti*, Bratislava 2004, s. 142-151; TÝŽ, *Žena ve šlechtických testamentech v 15. a 17. století*, in: Česko-slovenská historická ročenka, 2001, Brno 2001, s. 157- 167. Jeden z článků byl vydán v dalším důležitém sborníku pro české bádání v oblasti dějin žen, která byla z části této problematice věnována. *Česko-slovenská historická ročenka*, 2001, Brno 2001.

Využila jsem zde též jedné studie Marie Ryantové, která se v poslední době zabývá i postavením šlechticů v raném novověku,⁹⁵ dále článek Petra Holého o šlechtických sňatcích⁹⁶ a také knihu Jana Kaprase o manželském právu v raném novověku.⁹⁷

3.3 Práce zahraničních autorů

Z nepřeberného množství zahraniční literatury, která se vztahuje k dané problematice, jsem se zaměřila hlavně na práce zabývající se situací v bývalé habsburské monarchii, a pak na ty se vztahem k německým zemím. Za nejdůležitější přitom považuji hlavně práce rakouské historičky Beatrix Bastl a německé badatelky Anke Hufschmidt.

Bastl je autorkou řady studií⁹⁸ věnovaných problematice šlechticů v 16. až 18. století, z nichž některé vyšly rovněž v Čechách nebo na Slovensku,⁹⁹ a také disertace, která většinu jejích předcházejících textů shrnuje.¹⁰⁰ Její práce vznikly na základě bohatého pramenného výzkumu. Byla spoluřešitelkou již zmiňovaného projektu¹⁰¹ na Universität Wien, s kterým také souvisí její články o dopisu jako prameni bádání.

Za podnětnou považuji i knihu A. Hufschmidt,¹⁰² v níž se věnuje výzkumu nižší šlechty z oblasti Weserraum mezi lety 1570 až 1700. Její předností je, že vznikla na základě kvalitního pramenného výzkumu. Nevýhodou při snaze použít autorčiny závěry pro život Sylvie Kateřiny je jednoznačně to, že se primárně vztahují k německému prostředí a týkají se

⁹⁵ RYANTOVÁ, Marie, *Život raně novověké šlechtičny v Českém království*, in: LENGYELOVÁ, Tünde (ed.), *Žena a právo: právně a společenské postavení žen v minulosti*, Bratislava 2004, s. 106-117;

⁹⁶ HOLÝ, Martin, *Šlechtické sňatky v českých zemích v letech 1500 až 1650*, HD 27/2003, s. 5-35.

⁹⁷ KAPRAS, Jan, *Manželské právo majetkové dle českého práva zemského*, VKČSN, tř. hist. 1908.

⁹⁸ BASTL, Beatrix, *Eheliche Sexualität in der Frühen Neuzeit zwischen Lust und Last. Die Instruktion des Fürsten Karl Eusebius von Liechtenstein*, Archiv für Kulturgeschichte 78, 1996, s. 277-301; TÝŽ, *Hochzeitsrituale. Zur Sozialanthropologie von Verhaltensweisen innerhalb des österreichischen Adels der Frühen Neuzeit*, in: ADAM, Wolfgang- KIESANT, Knut- SCHULZE, Winfried- STROSETZKI, Christoph (edd.), *Geselligkeit und Gesellschaft im Barockzeitalter*, Wiesbaden 1997, s. 751-764; TÁŽ, *Wan Ich nur bei der sein mecht/würden mir alle beschwerden leichter. Zur Bedeutung von Ehe und Liebe innerhalb des Österreichischen Adels der Frühen Neuzeit*, Unsere Heimat 66, 1995, s. 4-14; TÁŽ, „Adeliger Lebenslauf“. *Die Riten um Leben und Sterben in der frühen Neuzeit*, in: KNITTLER, Herbert (ed.), *Adel im Wandel: Niederösterreichische Landesausstellung ; Politik, Kultur, Konfession 1500 – 1700*, Wien 1990, s.377-390; TÁŽ, *Lebensstationen: Töchter, Mütter, Ehefrauen, Witwen. Quellen und Kontexte im europäischen Ländervergleich. Aspekte adeligen weiblichen Daseins*, in: LUNDT, Bea- SALEWSKI (edd.), *Michael, Frauen in Europa. Mythos und Realität*, Münster 2005, s.49- 74; ale je autorka samozřejmě i mnoha dalších článků souvisejících s danou problematikou.

⁹⁹ BASTL, Beatrix, *Mezi mocí a bezmocí. Úvahy o každodenním životě šlechticů v raném novověku*, Dějiny a současnost 3/1994, s. 24-26; TÁŽ, *Macht der Emotionen? Refugien der Intimität?*, in: *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*, Opera historica 7, České Budějovice 1999, s. 495- 527; TÁŽ, *Manželstvo a výber partnera v Rakúsku v ranom novověku*, in: LENGYELOVÁ, Tünde (ed.), *Žena a právo: právně a společenské postavení žen v minulosti*, Bratislava 2004, s. 164-176.

¹⁰⁰ BASTL, Beatrix, *Tugend, Liebe, Ehe...*

¹⁰¹ „Briefe adeliger Frauen“. Více informací <http://www.univie.ac.at/Geschichte/Frauenbriefe/anim4.htm> , 10. 4. 2007.

¹⁰² HUFSCHMIDT, Anke, *Adlige Frauen im Weserraum zwischen 1570 und 1700. Status- Rollen- Lebenpraxis*, Aschendorf Münster 2001.

nižší šlechty. Při aplikaci jejích závěrů je proto potřeba velké obezřetnosti. Důvodem, pro jejich použití je ale to, že autorka podává v knize skutečně komplexní obraz života šlechtičny v raném novověku, jenž se v české historiografii v takto souhrnné formě nevyskytuje. Přínosná jsou i v ní prováděná srovnání¹⁰³, ať už se jedná o srovnání závěrů platných pro nižší šlechtu z této oblasti a dat pro vyšší šlechtu, nebo srovnání tohoto regionu s jinými oblastmi dnešního Německa či dalšími zeměmi. Tím zasazuje autorka celou práci do tolik potřebného kontextu, a umožňuje tak její širší využití.

Přínosným je článek Johannese Arndta o tom, jak vypadal životní prostor šlechtičen v 17. a 18. století, jakou měly možnost zaujmout samostatné stanovisko k nějakému problému a v kterých místech pak narážely na limity tohoto rozhodování.¹⁰⁴ Dále práce Karin Hausen¹⁰⁵ zabývající se rovněž prostorem, který měly ženy k jednání a, v tomtéž sborníku uveřejněná, stať Heide Wunder.¹⁰⁶ Její studie a knihy patří při studiu dějin žen v raném novověku k základním.

3.4 Literatura k jednotlivým dílčím záležitostem

Protože by se rozsah textu značně rozrostl, nebudu zde uvádět všechny články a knihy, z nichž během svého bádání čerpám. Jednotlivé odkazy jsou uvedeny v případě potřeby až na příslušném místě textu. Jedná se o práce, které se věnují některému z dílčích problémů života Sylvie Kateřiny. Jde zde například o témata: lázeňství, neplodnost, péče o zdraví, dále cestování apod.

¹⁰³ Tato srovnání jsou bohužel prováděna jen u některých otázek.

¹⁰⁴ ARNDT, Johannes, *Möglichkeiten und Grenzen weiblicher Selbstbehauptung gegenüber männlicher Dominanz im Reichsgrafenstand des 17. und 18. Jahrhunderts*, Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte, Band 77, Heft 2 (1990), s. 153- 174.

¹⁰⁵ HAUSEN Karin, *Frauenräume*, in: HAUSEN Karin- WUNDER, Heide (edd.), *Frauengeschichte, Geschlechtergeschichte*, Frankfurt/New York, 1992, s. 21-24.

¹⁰⁶ WUNDER, Heide, *Der gesellschaftliche Ort von Frauen der gehobenen Stände im 17. Jahrhundert*, in: Tamtéz, s. 50-56.

4.0 Sylviina vztahová síť

Každý jedinec, v našem případě šlechtic i šlechtična, byl v raném novověku součástí jisté sítě sociálních vztahů, nebo-li vztahové sítě. Tyto pojmy označují: „...soubor různých typů interakcí, jimiž je jedinec vázán k osobám ostatním.“¹⁰⁷ Tato síť vztahů pak: „...vymezovala závazný vztahový rámec pro jejich příští sociální aktivitu,...“¹⁰⁸ Na jejím vytváření kolem sebe se každý z nich také aktivně podílel. Míra, jakou tak činil, závisela samozřejmě na jeho postavení i tom, zda se jednalo o muže či ženu.

Základem vztahové sítě byla rodina, v níž se šlechtic nebo šlechtična narodili. Stejně velký význam při budování vztahové sítě měl i sňatek. Do vztahové sítě každého šlechtice a šlechtičny samozřejmě patřili i příbuzní, přátelé a také lidé, které označujeme jako klienty. V té době se ovšem pro jejich označení užívali výrazy jako přátelé, služebníci nebo ty používané pro vystižení příbuzenského svazku.¹⁰⁹ Určení vzájemných vztahů je ale velmi komplikované, protože ne každý vztah se dal zařadit jen do jedné z jmenovaných kategorií.

Matka jmenuje znak, který je pro vztahové sítě typický. Je jím reciproční charakter interakcí. Znamená to, že tato síť není pro šlechtice nebo šlechtičnu jen oporou, ale v mnoha případech jej dokonce nutí jednat tak, jak by obvykle nejednal nebo, jak je pro něj nevýhodné. Činy jedince tak musí brát do značné míry ohled na mínění okruhu lidí, mezi které jedinec náleží. Pokud tak nečiní, hrozí mu společenské sankce.¹¹⁰

V této kapitole se zaměříme na tu část vztahové sítě Sylvie Kateřiny, kterou tvořila její rodina a příbuzní. A to ať ze strany její nebo jejího manžela.

4.1 Rod Caretto- Millesimo¹¹¹

O Sylviině rodině¹¹², tedy rodičích a sourozencích, a příbuzných nemáme příliš zpráv. Přesto se dá z několika poznámek pocházejících od samotné Sylvie, v kombinaci s použitím dalších pramenů, sestavit určitý, více či méně prameny podložený, obrázek.

Rodina, ze které šlechtična pocházela, zůstávala důležitá i po sňatku. To, že se u jména šlechtičny po svatbě udávalo i jméno rodu, z kterého pocházela, bylo významné pro ženinu pozici. Uvádění předchozí rodiny chránilo ženu před libovůlí manžela a později jeho dědiců

¹⁰⁷ MAŤA, Petr, *Svět české...*, s. 530.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 616.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 530- 534.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 531.

¹¹¹ Jedná se o rod Caretto di Millesimo, resp. Caretty z Millesima, jak již vysvětluji v úvodu.

¹¹² Pojem rodina je zde používán v dnešním slova smyslu, tedy pro nukleární rodinu. O pojmu rodina v dobovém chápání a problematičtější tohoto pojmu MAŤA, Petr, *Svět české...*, s. 535- 542.

tím, že se neustále připomínala moc této rodiny. Hlavně bratři pak pomáhali sestrám, vdovám, dostat to, co jim právoplatně díky závěti manžela náleželo.¹¹³

Podle názoru A. Hufschmidt se bezdětné ženy vztahovaly po smrti manžela většinou na svoji původní rodinu a ne na rodinu svého muže.¹¹⁴ K tomu došlo, až na určitou odchylku, i v našem případě. Oním odchýlením bylo to, že se Sylvie rozhodla nechat se pohřbít vedle hraběte Černína, svého prvního manžela. Je tedy možné, že to, co snad mohlo změnit příklon k původní rodině a rodu, byl vztah se zemřelým manželem. Pokud byl dostatečně silný, jak tomu asi bylo v našem případě, tak se vdova zřejmě přimkla alespoň k němu, respektive vzpomínce na něj.

Sylviiin pocit sounáležitosti s původní rodinou a rodem Caretto- Millesimo je jasně patrný z její závěti. Sylvie sice odkázala většinu svého majetku svému druhému manželovi, ale velký podíl získal také její bratr Karel Leopold hrabě Caretto- Millesimo, resp. rod Caretto- Millesimo. Zdůvodňuje to slovy: „*A jakož jsem z přirozené lásky a mé vůle již dávno oumysla byla, věčnou a neumírající památku rodu mému, hrabatům z Millesimu učiniti;...*“¹¹⁵ Sylvie zřídila pro hrabata z Millesima fideikommis. Karel Leopold měl po její smrti dostat částku 100 000 zlatých, jež jí pojistil její první manžel věnným zápisem v deskách zemských a odkázal také v závěti. Za tento obnos pak měl koupit její bratr nejlepší, zpupný, dědičný a dluhy nezatížený statek, který bylo tehdy možné dostat. Po bratrovi měl pak fideikommis zdědit jeho syn. Ani v případě, že by Karel zemřel bez dědiců, nebyla Sylvie ochotná odkázat majetek např. Humprechtovi. Pokud by neměl Karel Leopold žádné potomky, tak ustanovila, aby majetek přešel na Mikuláše hraběte Caretto- Millesimo, což byl jespíš její strýc, a pak na jeho syny.

Jak ještě uvidíme dál, tak i v záležitosti Octaviana hraběte Caretto- Millesimo, o němž mluvila v jednom dopise jako o svém bratrovi, zdůrazňovala, že bude věrně sloužit svému rodu.

4.1.2 Rodiče

Sylviiinými rodiči byli Štěpán markrabě ze Savony a hrabě z Millesima¹¹⁶ a Magdalena, rozená Kostomlatská z Vřesovic. Štěpán pocházel ze starého italského rodu a byl císařským radou a důstojníkem císařské armády. Rod Caretto- Millesimo získal inkolát v Dolním

¹¹³ HUFSCHMIDT, Anke, *Adlige Frauen im Weserraum...*, s. 220.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 388.

¹¹⁵ TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 14.

¹¹⁶ Svatební smlouva z 16. 4. 1633. NA v Praze, ÚDZ-L, 804, kr. 37.

Rakousku v roce 1636 a v Čechách teprve v roce 1657.¹¹⁷ Vzhledem k tomu, že Štěpán zemřel nejpozději v roce 1635, tak se nepodílel na získání ani jednoho z nich. V jednom z dopisů z října téhož roku se totiž Sylvie zmiňuje, že její sestra „...in suma je sirá, nemá voce ani mateře.“¹¹⁸ Obrat nelze brát doslova, protože jejich matka byla ještě naživu. Sylvie se tím asi jen snažila expresivně vyjádřit, že její sestře zemřel otec a nemá ani matku, která by se o ní mohla postarat, protože ta pobývala v Drážďanech.

Sylviina matka byla zřejmě nekatolička, protože od 2. poloviny 20. let, pravděpodobně od roku 1628¹¹⁹, žila v Sasku. Ještě v době svého pobytu v Pirně si pronajala v Drážďanech dvůr se zahradou před Donínskou branou.¹²⁰ O možnost žít v Drážďanech ostatně usilovala většina emigrantů, ovšem povolení dostávali jen bohatí nebo u dvora známí lidé.¹²¹ K nim patřila i Magdalena Caretto- Millesimo. V soupisu exulantů, který byl zhotoven na příkaz saského kurfiřta,¹²² je uvedena k roku 1629.¹²³ Pod jménem Balthasar Zeybigen, což byl zřejmě ubytovatel, stálo: „*Fraw Magdalena Carettin, Gräffin von Millesimo, 3 Kinder, 3 Diener, 3 Magde, 1 Mägdel.*“¹²⁴ To, že služebnictvo emigrovalo se svojí paní, není až tolik ojedinělé. Otázka ale je, kdo byly zmíněné děti. Teoreticky by to mohli být tři Sylviini sourozenci nebo i ona sama, protože před rokem 1633 o ní nemáme žádné zprávy. O dobrých vztazích se saským kurfiřtem svědčí, že byl hostem na Sylviině druhé svatbě s Leopoldem Vilémem markrabětem z Badenu.¹²⁵

Podle názoru německého historika R. Schmertoscha von Riesenthal zemřela Magdalena v roce 1639.¹²⁶ Rok úmrtí Sylviina otce se mi bohužel nepodařilo nikde nalézt.

Sylvie se o své matce zmiňovala ve svou dopisech. Poprvé v roce 1635, kdy ji matka pozvala na návštěvu do Pirny: „*Mama též mi z Drážďan píše a tak hrubě prosí, abych se k ní vyprosila, že by sama přijela, že nemá nač. Prosím rašte mi tam na tejden vodpustit, neb jen do Perna, šak tam jede, kdo chce;...*“¹²⁷ Heřman ji ale cestu nepovolil se slovy: „*to býti na ten*

¹¹⁷ *Ottův slovník naučný*, V., s. 148.

¹¹⁸ Dopis z Prahy, z 23. 10. 1635. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 30.

¹¹⁹ Koncem června 1627 bylo zavedeno opatření proti nekatolické šlechtě. Měli do šesti měsíců konvertovat nebo opustit zemi. BOBKOVÁ, Lenka, *Exulanti z Prahy a severozápadních Čech v Pirně v letech 1621- 1639*, Praha 1999, s. 16.

¹²⁰ Tamtéž, s. 140.

¹²¹ Tamtéž, s. 16.

¹²² Tamtéž, s. 23.

¹²³ Tamtéž, s. 21.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 10. I když tady na tom měl pravděpodobně největší podíl právě ženich.

¹²⁶ BOBKOVÁ, Lenka, *Exulanti z Prahy ...*, s. 140.

¹²⁷ Dopis z Prahy, z 27. 7. 1635. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 27.

čas nemůže.“¹²⁸ Z jakého důvodu, neuvedl. Císař sice uzavřel se Saskem v květnu 1635 mír, ale až během léta se k dohodě připojila většina německých knížat¹²⁹ a Heřman možná nechtěl manželku pustit do Saska dříve, než bude vše vyřešeno. Podle citovaného úryvku to ale vypadá, že i přesto byla cesta do Saska poměrně obvyklá.

O dva roky později zatoužila Sylviina matka navštívit dceru. Ovšem ani Sylvie ani její matka zřejmě nevěděly, zda je její návštěva možná, proto se Sylvie v jednom z dopisů manžela ptala: „*Posílá mi má mateř list, rašte její žádost z nich moci porozumět. Pro vodplatu Boží vím, že mnoho učiniti rašte: nevím, smíli na Kamejk přijeti,*“ a prosí jej o pomoc, „*rašeli mi tu milost prokázati a se voptati.*“¹³⁰

4.1.3 Sylviiny sestry

Sylvie měla dvě sestry. Olympii a Ester Magdalenu. Je zvláštní, že o Ester Magdaleně hraběnce Caretto- Millesimo se v dopisech manželovi vůbec nezmiňuje. Ester se vzhledem k podobě své titulace, kterou uvádí Sylvie v závěti z března 1664, do té doby nevдалa.¹³¹ Sylvie na ní ve svém testamentu nezapomněla a odkázala jí 10 000 zlatých rýnských, ze kterých měly být Ester půlročně dávány úroky. Vyplácení tohoto obnosu pak pojistila na svém statku Blšany. Pokud by se Ester provdala, tak měla být tato suma dědičně k dispozici jejím potomkům. V případě neuzavření sňatku měl tento majetek připadnout po Esterině smrti dcerám Karla Leopolda, tedy jejím neterím. Dále jí odkázala část svých šatů.¹³²

I své druhé sestře, Olympii, odkázala Sylvie finanční hotovost. V tomto případě se jednalo o 3000 zlatých rýnských,¹³³ tedy menší sumu než v případě Ester. Vysvětlení je jednoduché. Olympie byla narozdíl od Ester vdaná, resp. vdova, takže o její zaopatření se již postaral manžel.

O Olympii se Sylvie v dopisech zmiňuje poměrně často. Tischer popisuje vztah Sylvie k ní slovy: „...starala se o tuto sestru svou péčí takřka mateřskou, na všech rozhodujících místech vlivem působila, jak u svého chotě tak u bratří ženichových Františka a Valeriána.“¹³⁴

¹²⁸ Dopis z Prahy, z 27. 7. 1635. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 27.

¹²⁹ ENGLUND, Peter, *Nepokojná léta. Historie třicetileté války*. Praha 2001, s. 139.

¹³⁰ Dopis z Petrohradu, z 8. 10. 1637. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 32- 33.

¹³¹ Pokud vezmeme v úvahu, že datum jejího narození spadalo pravděpodobně před rok 1620, tak se její věk blížil zřejmě k padesátce a možnost, že by se ještě provdala, nebyla velká.

¹³² Edice závěti je uvedena v TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 10- 21, zde s. 16 a s. 19.

¹³³ Tamtéž, s. 18.

¹³⁴ Tamtéž, s. 2.

Největší, a v dopisech v průběhu roku 1635 často probíranou, událostí byla právě Olympiina svatba s hrabětem Filipem Magnisem.¹³⁵

Tou dobou buď žila Olympie u své sestry, nebo ji alespoň hojně navštěvovala, protože Sylvie manželovi několikrát psala, že se sestrou poroučejí a zdraví. I později, když už byla Olympie vdaná, zpříjemňovaly její návštěvy Sylvii chvíle, kdy nemohla být se svým manželem a neměla u sebe nikoho jiného: „*Má sestra se dnes 10 hodin vode mně strojila; nepustím je, až přijeti rašte, já nemám živého člověka krom pannu Kačenku. Má Bětoška do hodiny leží. Prosím, rašтели na voze přijeti, rašte mi kerá je zdravá přivíst.*“¹³⁶ Zdá se, že v tomto případě se jednalo i o to, že Sylvie neměla v tu dobu k dispozici žádnou služebnou, protože ta její byla nemocná.

Z textu dopisů vyplývá, že Heřman v tomto případě možná plnil funkci poručníka, tedy někoho, kdo jednal za nevěstu a vyplatil pak budoucímu manželovi její věno, nebo se minimálně staral o to, aby jednání s bratry ženicha proběhla v pořádku a ustanovení svatební smlouvy byla pro Olympii výhodná. Sylvie mu tehdy psala: „*Co se dotejče mé sestry, rašte vědět, že se k Vašnosti dyckny důvěřila jako k voci, proto jí rašte bejt povinen tak vopatřit, aby měla Vašnosti co děkovat. Jak vona, tak i já nepochybuji, než že to rašte učinit.*“¹³⁷

Sylvie dále uvažuje v dopise, o tom, zda 4000 zlatých, které požadovali jako strana nevěsty (snad jako obvěnění) není málo a pobízí manžela, aby to projednal podle uvážení s ženichovým bratrem: „*...potom vo ty 4000fl. já smejšlím, že se pan hrabě tomu smál, že sme tak málo žádali. Rašte taky věděti, co se do roka utratí, rašte mít při tom taky statky a na ty lidi, kerý sou připověděli chovat, není mnoho 4000 fl. Když rašte s panem Franciskem důvěrně mluvit, rašte mu to podli svýho rozumu moct lípeji předestřít, než já vo tom mohu psát.*“ Také má strach, aby se dobře postarala o sestřino zaopatření, aby si na ni ta jednou nemohla stěžovat: „*Co se věna dotejče, tomu svý místo; Rašte mysliti, já nemám jen tu jedinou sestru, ráda bych viděla, jak jí vopatřím, aby potom na mne nenaříkala.*“¹³⁸

Heřman zřejmě zmiňoval v dopise ještě částku 8 000 zlatých. Sylvie na ni reagovala věcnou poznámkou, že on sám se ženil již dvakrát, takže musí dobře vědět, kolik stojí věci,

¹³⁵ Rod Magnisů pocházel původně z Itálie, ale v polovině 15. století přišli někteří jeho členové do rakouských a na konci 16. století pak do českých zemí. Bratr Filipa hraběte Magnise František, v roce 1635 povýšený do hraběcího stavu, byl důstojníkem v císařské armádě, vyslanecem a nakonec i nejvyšším sudím v Markrabství moravském. Zemřel bezdětný v roce 1652. Jeho mladší bratr Filip hrabě Magnis se účastnil na straně císaře bitvy na Bílé Hoře. TISCHER, František, *Heřman hrabě...*, s. 165- 166. Jméno rodu je uváděno velmi různě. Magni, Magno apod. Já se nakonec přiklonila k variantě užívané od 18. století a použité např. i v inventáři jejich RA.

¹³⁶ Dopis z Kamýku, z 8. 8. 1637. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 32.

¹³⁷ Dále pokračuje: „*Strany všech těch punktů, jak ste mi ráčili pořád psát vo věno, není třeba rozmýšlení, jak sme my ho žádali; strany pak toho zápisu, to připouštím panu hraběti jeho diškreci.*“ Dopis z Petrohradu, z 19. 7. 1635. Tamtéž, s. 26.

¹³⁸ Dopis z Petrohradu, z 19. 7. 1635. Tamtéž, s. 26.

kteře se za to musí, v souvislosti se sňatkem, koupit: „*Co se dotejče těch 8000 fl., ráčili ste sám 2 veselí mít, rašte z paměti moct vědět, co na to vyjde; z toho vona má pro sebe vzít 1000 fl., vůz a koně mají to spravit, liberní truhlu stříberní za 2000 fl., a tu nedostanú, aby mohli stříbro potřebovat k tabulí, leda za půlpátá tisíce fl. Co pak aby sobě měli do domu spravit, co náleží, byť se pro veselí dosti sprostný strojilo, leda vůz a koně, liberní (truhlu), aby bylo dosti sprostný, sotva půl třetího tisíce vystačí.*“¹³⁹ Jak je vidět, bylo nutné obstarat mj. vůz, koně a truhlu na stříbro.

Už za týden pak žádala Sylvie Heřmana, zda by mohla jet do Drážďan navštívit matku a při té příležitosti nakoupit i něco pro sestru, zřejmě do výbavy, protože tam podle ní „*bylo lacino.*“¹⁴⁰

I v případě Olympiiny svatby se znovu setkáváme, stejně jako u Sylviiny svatby, s Vilémem z Vřesovic. Sylvie se o něm poprvé zmiňuje, když prosí manžela, aby vyřídil pateru Valeriánovi¹⁴¹, aby „*pro ceremonie panu Vilímovi něco řek, poněvač je náš tak blízkej přítel.*“¹⁴² Tím je vlastně vyřčena i charakteristika jejich vzájemného vztahu.¹⁴³ O dva měsíce později pak Sylvie přemýšlí, zda by nechtěl uspořádat svatbu, nebo alespoň část on: „*Já nevím, jak pan Vilím berzy přijede aneb budeli von to veselí chtít udělat, neb to jedno jídlo, tak jak rašte psát;*“ a konstatuje: „*nebudeli von to chtít učinit, zůstane to všechno na mě. Já přitom učiním, co budu moct.*“ Dále poznamenává, že kdyby byl na živu pan Volf,¹⁴⁴ tak by se nemusela starat. Na tomto místě vyvstává otázka, zda Sylvie píše tyto řádky na základě zkušenosti z vlastní svatby, kdy se asi na organizaci podíleli i obě hrabata z Vřesovic, nebo zda se jedná jen o momentální nápad.

Zřejmě pro případ, že by organizovala svatební hostinu ona, už měla promyšleno, kde by opatřila potřebné potraviny: „*Co se dotejče jídla, troufám sobě vod dobrejch přátel zvěři dostati, a snad mi rašte taky dovolit, aby mi z Naideku jelena, neb co se bude moct vod zvěři dostat, dali, pán Bůh to Vašnosti vodplatí, co rašte pro sirotka učinit, a voni se budú Vašnosti moct zaseji vodslúžit.*“¹⁴⁵

V jiném dopise, datovaném na konci října 1635, si nešťastně povzdychuje, že by ráda zabezpečila sestru lépe, protože je sirotek a rodiče to neudělají, ale že na to nemá prostředky:

¹³⁹ Dopis z Petrohradu, z 19. 7. 1635. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 26.

¹⁴⁰ Dopis z Petrohradu, z 27. 7. 1635. Tamtéž, s. 27.

¹⁴¹ Vzhledem ke kontextu se jedná zřejmě o Vareliána Magnise, bratra ženicha a hraběte Františka Magnise.

¹⁴² Dopis z Petrohradu, z 19. 7. 1635. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 26.

¹⁴³ Zde přitom nemusí jít jen o přátelský vztah. Používání pojmu přítel bylo v raném novověku spojeno i s příbuzenským vztahem. Je pravděpodobné, že přívlastek „blízky“ pak neoznačoval intenzitu emocionálního vztahu ale blízkost příbuzenství. Více o tom MAŤA, Petr, *Svět české...*, s. 641- 656.

¹⁴⁴ Zde má na mysli Volfa Illburka hraběte z Vřesovic, který také figuroval ve svatební smlouvě.

¹⁴⁵ Dopis z Petrohradu, z 2. 9. 1635. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 29.

„Já bych ráda byla potomní věci těch pár set na to vynaložila, než pán Bůh ví, že je nemám; než má sestra chudina sama kupuje, bez čeho býti nemůže, in suma je sirá, nemá voce ani mateře, já jí nejsem na nic.“¹⁴⁶ Nejedná se zřejmě o stylizaci, protože na jiném místě dopisu si stěžuje manželovi, že nedbal jejího přání a nekoupil ji požadovanou látku na oblečení. Uraženě tedy celou záležitost uzavírá: „Neráčili ste ho koupit, rašte ho jen nechat, již ho nepotřebuji; má sestra mi na ně darovala.“¹⁴⁷ Správnost chápání předchozí věty dokládá Heřmanova poznámka na rubu dopisu: „...wegen der Freule Olympie und allerlei Stichwertel“¹⁴⁸. „Jak je vidět, byla tehdy v takové situaci, že jí sestra dokonce musela vypomoci a látku na šaty jí darovat.“

Tischer ve stati před edicí Sylviiny korespondence píše, že svatební smlouva byla podepsána 25. srpna 1635 a svatba se udála ještě toho samého léta,¹⁴⁹ avšak v životopise Heřmana hraběte Černína tvrdí, že svatební smlouva nese až datum 15. října 1635.¹⁵⁰ Vzhledem k textu Sylviiných dopisů se mi ale zdá druhé datum pravděpodobnější.

Na konci srpna Olympie onemocněla a trpěla několik dní zimnicí. Její sestra se kvůli tomu rozhodla nejít do Prahy a starat se o ní do doby, než jí bude lépe.¹⁵¹ Zařizování svatby bylo na počátku září v plném proudu. Sylvie manžela instruovala, aby v případě, že se setká s hrabětem Františkem Magnisem, bratrem Filipa Magnise, se tohoto vyptal na jeho přání ohledně svatby.¹⁵² Ještě v dopise z 23. října se Sylvie stále zabývá svatbou své sestry: „Strany toho veselí toliko čekám, až pan hrabě pojistí těch 50 000 fl., a ty smlúvy spečetí, potom to udělám, jak a seč budu mocti bejt;...“¹⁵³ Zde mluví Sylvie zřejmě o pojištění obvěnění a vdovského zaopatření pro Olympii.¹⁵⁴

I později zůstávaly oba manželské páry stále v kontaktu. Jak jsem již psala na jiném místě, vzhledem k tomu, že se sňatek podílel na budování vztahové sítě šlechtice, je to pochopitelné. Kontakt mezi nimi byl nejen písemný, jak napovídá korespondence, ale i osobní.

¹⁴⁶ Dopis z Prahy, z 23. 10. 1635. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 30.

¹⁴⁷ Dopis z Prahy, z 23. 10. 1635. Tamtéž, s. 30.

¹⁴⁸ Podtrhla V.B.

¹⁴⁹ Datum 25. 8. 1635 uvádí v TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 2.

¹⁵⁰ Datum 15. 10. 1635 pak v TISCHER, František, *Heřman hrabě...*, s. 166.

¹⁵¹ Dopis z Petrohradu, z 2. 9. 1635. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 29.

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ Dopis z Prahy, z 23. 10. 1635. Tamtéž, s. 30.

¹⁵⁴ I na dalších řádcích se zřejmě věnuje svatbě. Celý úsek je ale poměrně nejasný.

V roce 1637 zval budoucí otec, Filip hrabě Magnis, švagra Heřmana do Prahy na křtiny svého dítěte, které se mělo již brzy narodit. Zároveň prosil, aby Heřman dovolil Sylvii přijet do Prahy, aby utěšila jeho manželku před blížícím se porodem.¹⁵⁵

V roce 1639 se Sylvie se svojí sestrou, a zřejmě krátkou dobu i s Filipem Magnisem, schovávali před morem v jižních Čechách. V říjnu 1639 totiž vyřizovala Sylvie Heřmanovi pozdrav od svého švagra a nějakých dvou dalších paní. Jednou z nich byla asi její sestra, protože v dalších dopisech ji již zmiňuje konkrétněji.¹⁵⁶ Bohužel ji nenazývá jménem, takže si nemůžeme být jistí, zda jde opravdu o Olympii a ne Ester. Avšak vzhledem k tomu, že víme, že sestra, která tam s ní pobývala, čekala dítě, nepřichází Ester vážněji v úvahu.

Sestra dokonce zřejmě během pobytu pomohla Sylvii ve finanční nouzi a živila ji, byť sama zřejmě neměla nadbytek: „*Marijeme a má sestra mě jistě s mejmi lidmi vychovávají*¹⁵⁷ *a vobě samy nic nemají. Já se za to stydím, že z jejich milosti musím živa býti,...*“¹⁵⁸

Sylvie se pak znovu zmiňuje o sestře o měsíc později v souvislosti s Olympií rychle se blížícím porodem. Jím pak zdůvodňuje, proč sestra, narodil od ní, ve Strakonících zůstane.¹⁵⁹ Být se Sylvie chystala odjet až tři dny po vánočních svátcích, tak u sestřina porodu zřejmě již nebyla přítomna a nemohla jí tak být oporou, protože v dopise z 28. prosince ještě o této události nemluví. Každopádně to pro ni nebylo zřejmě důvodem, aby v Strakonících setrvala déle a utěšila sestru jako v případě předchozího porodu.

Z korespondence o pár let později vyplývá, že si sestry psaly nejen mezi sebou, ale i se svými švagry. Podle znění dopisů se zdá, že Olympie Heřmanovi důvěřovala, protože se mu svěřovala poměrně otevřeně s různými záležitostmi. Psala o své osamělosti, o cestě hraběte (zřejmě jejího manžela) do Itálie nebo nemoci svého syna: „...*že syn můj Franci teže nemocnej ležel, že sem jináč neviděla nežli že umře ale je mu zase lípej, nežli prve, nebo vidím, že to moravský povětří jim nesvěčí,*¹⁶⁰ *pomoz nam pán Bůh dále aby lípej bylo...*“¹⁶¹ Podepisovala se jako jeho dcera a švagrová.

¹⁵⁵ Dopis z Prahy, z 19. 8. 1637. MZA v Brně, RA Magnisů na Strážnici, kr. 6, in.č. 93, f. 1- 2. Jedná se o opis dopisu z roku 1898.

¹⁵⁶ Druhou byla zřejmě manželka hraběte Colloreda Marijeme.

¹⁵⁷ Vychovávat ve smyslu žít. BĚLIČ, Jaromír- KAMIŠ, Adolf, KUČERA, Karel, *Malý staročeský slovník*. Praha 1978, s. 587.

¹⁵⁸ Dopis z Strakonic, z 15. 11. 1639. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 40.

¹⁵⁹ Dopis z Strakonic, z 10. 12. 1639. Tamtéž, s. 42.

¹⁶⁰ V dalším dopise již ale Heřmana informovala, že se mu již daří dobře: „*Co se dotejče Flancle juž zase zdráv, že se učí zase choditi i mluviti; každý ráno ještě vsteklej.*“ Dopis ze Strážnice, z 23. 3. 1643. MZA v Brně, RA Magnisů na Strážnici, kr.9, 177, f. 2. Jedná se o opis dopisu z konce 19. nebo počátku 20.století.

¹⁶¹ Dopis ze Strážnice, z 18. 3. 1643. Tamtéž, kr.7, 133, f. 2. Jedná se o opis dopisu z konce 19. nebo počátku 20.století.

V rámci vytvořené vztahové sítě, která v tomto případě pojila hraběte Černína a jeho manželku s Olympií, jejím manželem Filipem hrabětem Magnisem a jeho bratrem, bylo zvykem uzavírat i různé obchodní záležitosti. V několika dopisech řešil Heřman s Františkem hrabětem Magnisem koupi padesáti volů. František mu je prodal na úvěr a Heřman měl pak dlužnou částku zaplatit jeho bratrovi Filipovi.¹⁶² V dalším dopise František uvádí, že kvůli zaplacení se má Heřman domluvit s Olympií a dlužnou sumu, tedy 500 říšských tolarů, převést do nového roku 1641 na jeho bratra.¹⁶³ Podle dopisu z prosince se vlastně jednalo o voly patřící Olympii.¹⁶⁴

V roce 1642 psal hrabě Magnis (pravděpodobně František) Sylvii, že od ní obdržel dopis i odhad panství Rabštýna, ovšem že není teď ve Vídni, takže nemůže provést transakci (bohužel nevíme přesně jakou) osobně. Žádal Sylvii, aby to zařídila nějaká třetí osoba. Podle jeho mínění by byl nejvhodnější hrabě Michna, protože sám měl u hraběte z Megna¹⁶⁵ pohledávky. Z tohoto roku existuje jen jeden Sylviin dopis adresovaný manželovi, a proto neznámé širší souvislosti. Hrabě Magnis souhlasil rovněž s tím, aby Heřman použil 50 000 zlatých, které vyzvedl od hraběte Michny.¹⁶⁶

Vzájemná komunikace mezi oběma manželskými páry zřejmě ne vždy probíhala zcela bez problémů. Například o rok později psala Olympie Heřmanovi, že její sestra „divně“ informuje v záležitosti jakéhosi jednání: „*Má sestra mně psala, že rašte Vídní bejti, sem nad tím potěšena, přála bych, abych Vašnosti viděti mohla byla bych přála, aby ste bejti ráčili taky Silviji sebou vzíti aby byla přišla nakonec našeho traktirování nebože divne vyznamuje vašnosti,*“¹⁶⁷ a i Olympiina věna: „*Já sem psala mej sestře vo ty statky mého nevím takyli je vodpověd vod ní nemám já za to mám, že vona Vašnosti vo tom psáti bude. Strany mého věna já bych ráda abych ho již měla ve dskách, divnou komediji Vašnosti povídala,*...“¹⁶⁸ Jak z jednoho z těchto úryvků vyplývá, Olympie tehdy neměla věno stále ještě zanesené v deskách zemských a samozřejmě to chtěla ve svém zájmu změnit.¹⁶⁹

Když jmenuje Olympie ve svých dopisech sestru, nazývá ji jménem Sylvie a nebo mluví o „*Salátkovi*“¹⁷⁰. To je pro nás zajímavé zjištění. Přesný význam slova Salátek, Saláteček,

¹⁶² Dopis z 15. 8. 1640. MZA v Brně, RA Magnisů na Strážnici, kr. 8, 143, f. 2.

¹⁶³ Dopis z 3. 9. 1640. Tamtéž, kr. 8, 133, f. 4.

¹⁶⁴ Dopis z 14. 12. 1640. Tamtéž, kr. 8, 133, f. 15.

¹⁶⁵ Zřejmě někdo, s kým měla být transakce provedena.

¹⁶⁶ Dopis z Brna, z 23. 8. 1642. SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, SK 80, f. 323- 324.

¹⁶⁷ Dopis ze Strážnice, z 18. 3. 1643. MZA v Brně, RA Magnisů na Strážnici, kr.7, 133, f. 2.

¹⁶⁸ Dopis ze Strážnice, z 23. 3. 1643. Tamtéž, kr.9, 177, f. 2.

¹⁶⁹ Obě pasáže, které se v dopisech tomuto problému věnují, jsou bohužel velmi nejasné. Ani v korespondenci Sylvie s manželem není obsaženo žádné vysvětlení. Vzhledem k tomu, že věno nebylo stále zaneseno do desek zemských, tak se mohlo zřejmě stále jednat o něčem v souvislosti se svatbou.

¹⁷⁰ Dopis ze Strážnice, z 23. 3. 1643. MZA v Brně, RA Magnisů na Strážnici, kr.9, 177, f. 2.

Salatie, Salatel je totiž ne úplně zřejmý.¹⁷¹ Tohoto oslovení používal také Heřman¹⁷² a označovala se tak i Sylvie sama. Pokud by se jednalo jen o toto, tak by bylo možno celou záležitost uzavřít konstatováním, že snad šlo o nějaké cizí jméno, variantu jména nebo přezdívkou. Ale v textu se objevuje i ve zvláštních tvarech (v maskulinu i femininu, jako 3. osoba) nebo vedle jména Sylvie, většinou ještě přímo v textu a ne na místě podpisu: „*Dostala sem dnes odpověď na svůj list, ale nebylo v něm žádný datum, bylo by dosti, aby to Salatie učinil,*“¹⁷³ a nebo „*vostávám živa i mrtva Vašnostiný poslušný Salatie Sylvie hr. Černínová*“¹⁷⁴ Tuto „záhadu“ nerozluštil zatím žádný historik. Podivuje se tomu i Pekař, když se o tomto oslovení zmiňuje. V Ottově slovníku je pod heslem Salacia uvedena římská bohyně moře, manželka Neptuna.¹⁷⁵ Je možné, že právě její jméno inspirovalo Sylviiny blízké k této přezdívkě. Různé podoby jména, respektive tvary, vznikaly pak v průběhu doby.

4.1.4 Sylviini bratři a příbuzní

Co se týče bratrů, tak víme bezpečně o bratrovi jménem Karel Leopold hrabě Caretto-Millesimo. Byl to právě Karel Leopold, který získal v roce 1657 český inkolát. Sylvie s ním byla zřejmě ve styku poměrně často a asi spolu i dobře vycházeli. Odkázala mu, kromě svého druhého manžela, největší podíl z majetku.¹⁷⁶ Z jejího jednání je patrné, že mu důvěřovala. Pro případ nepřítomnosti nebo indispozice svého druhého manžela určila bratra i jako zplnomocněnce k zorganizování svého pohřbu.¹⁷⁷

V korespondenci se Sylvie o bratrovi bohužel nikde nezmiňuje. Jisté drobné zmínky však nalezneme v dopisech Zuzany Černínové.

Kalista píše, že Sylviin bratr patřil k množství lidí, kteří se snažili získat část přízně Sylviina manžela. Vzhledem k Heřmanovu vlivu a majetku by to ovšem bylo logické. Zuzana o něm píše, zdá se, s nedůvěrou a konstatuje, že je pro něj důležitý jen jeho prospěch: „*Podobně by se mi zdetky dalo, žeť by vždy něco žádáno bylo, ale já jsem to časně taky předešla, pan Karel tentě právě jeho náhončí, aby jiný do dosti velké škody měl přijíti, jen když on se zachová, nic on nedbá.*“¹⁷⁸

¹⁷¹ Salat je mimo jiné muslimská modlitba, ale takový význam je velmi nepravděpodobný.

¹⁷² „*Od mého nejmilejšího Salátka.*“ Dopis z Prahy, z 5. 1. 1645. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 67.

¹⁷³ Dopis z Újezda, z 23. 7. 1645. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 80.

¹⁷⁴ Dopis z Prahy, z 27. 7. 1644. Tamtéž, s. 51.

¹⁷⁵ *Ottův slovník naučný*, díl XII., s. 527.

¹⁷⁶ Sylviině závěti se budu věnovat podrobněji v jiné kapitole.

¹⁷⁷ TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 11.

¹⁷⁸ DVORSKÝ, František (ed.), *Zuzana Černínová...*, s. 200.

O určité blízkosti mezi Heřmanem Černínem a Sylviiným bratrem Karlem Leopoldem by mohlo svědčit to, že Karel Leopold je podepsán jako svědek pod jeho závětí z roku 1650,¹⁷⁹ tedy poslední verzí tohoto testamentu.

V kontaktu byl Karel Leopold hrabě Caretto- Millesimo zřejmě i s Humprechtem Janem. Tischer totiž uvádí citaci z dopisu, který napsal Karel Leopold v roce 1650 Humprechtovi do Vídně, v němž jej informuje o zdravotním stavu Heřmana.¹⁸⁰

Dále máme k dispozici koncept dopisu, ve kterém Sylvie píše, že její nejstarší bratr Octavian přišel do Čech (snad z Míšně), a protože je podle ní ve vhodném stavu i ve věku (překročil již 19 let), tak přemýšlela: „...wie ich inen in ein ansenliches Orth verschikken undt ihme ein gueten undt nuczlichen Patron undt Zuchtvatter¹⁸¹ zuwegen bringen möchte.“¹⁸² V tomto dopise využívá Sylvie svého vlivu a prosí příbuzného markýze de Grana, zda by se nestal patronem a „vychovatelem“ jejího bratra Octavina. Je možné, že s tímto příbuzným byla v kontaktu déle, protože již v roce 1635 píše v jednom svém dopise manželovi: „Markes de Crana zde byl 3 dni, neumím vypsát, jak nahražoval, co tehdy zameškal, když byl v Lúnech. Nejčky se menuje naším hrubě dobrým přítelem a dokázal to nejčky skutkem.“¹⁸³ Jakým skutkem, to bohužel nevíme. Stejně tak nevíme, zda šlo o téhož markýze de Grana.

V dopise mu Sylvie vysvětluje také důvody, proč se rozhodla požádat zrovna jeho. Odvolává se přitom mj. na jejich příbuzenský svazek.¹⁸⁴ V závěrečné pasáži mu dále slibuje, že Octavian bude velmi pilný a věrný, a bude tak také sloužit svému rodu.¹⁸⁵

Zajímavé ovšem je, že v literatuře jsem o tomto bratrovi nenašla žádnou zmínku. Otázka tedy zní, zda to byl opravdu její bratr, nebo zda jen použila označení bratr pro nějakého blízkého příbuzného. Jeho příslušnost k rodu Caretto- Millesimo je ovšem podle dopisu jednoznačná. Domněnku, že Octavian byl opravdu Sylviin bratr je možné podložit ještě jedním dopisem. Jedná se o list Sylviiny neteře Julie Genever Caretto, jeptišky v Santa Maria del Giesú v Miláně, která se zmiňuje o Oktaviánově krátké návštěvě u ní před šesti měsíci.

¹⁷⁹ TISCHER, František, *Heřman hrabě...*, s. 175.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 177.

¹⁸¹ Podtrhla V.B.

¹⁸² Dopis z Prahy, z 16. 11. 1640. SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, SK 80, f. 344.

¹⁸³ Dopis z Petrohradu, z 8. 7. 1635. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 23.

¹⁸⁴ „Nach langen umbdenken iste mier eingefallen und für das beste zu sein ansehen laßen (auß unterschiedlichen viel ursachen, nit allein wegen der so bluet freundschaft sondern auch wegenger ursachen halber das euer gnaden seine wallische erbschafft am meisten undt besten bewust ist), ihme zu euer gnaden schikken.“ Dopis z Prahy, z 16. 11. 1640. SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, SK 80, f. 345.

¹⁸⁵ Tamtéž, SK 80, f. 346.

Své tetě psala italsky. Otázka je, zda i Sylvie uměla italsky. Podle dopisu jí Julia psala již několikrát, ale ještě nedostala žádnou odpověď.¹⁸⁶

4.2 Rod Černínů

Do vztahové sítě Sylvie Kateřiny patřili samozřejmě i příslušníci rodu Černínů. O většině možných vztahů však máme velmi málo informací. Z pramenů víme o častějších kontaktech, a v některých případech bližších vztazích, jen s několika lidmi. Konkrétně s Janem starším hrabětem Černínem, dále jeho manželkou Zuzanou hraběnkou Černínovou a jejich synem Humprechtem Janem, s Liduškou¹⁸⁷ Černínovou a Rejnou Černínovou.

Jan starší Černín z Chudenic, syn Heřmanova bratra Humprechta, byl za svého života hejtmanem Bechyňského kraje. V roce 1638 koupil od svého strýce Heřmana statek Kostomlaty. Zemřel v 45 letech v listopadu roku 1642.

V posledních letech jeho života ale zřejmě probíhal mezi ním a Sylvií Kateřinou drobný spor ohledně nevyrovnaných peněz za koupi klisny od jednoho z jejích poddaných. V dopise, kterým reaguje na obvinění, rekapituluje Jan celý spor.¹⁸⁸ Jan koupil v listopadu roku 1637 od Jiříka Štíra Wobořického, úředníka z Kamýku, klisnu za 41 říšských tolarů. Podle obvinění zmíněného úředníka za ni ale ještě v roce 1641 nezaplatil, byť mu to přikázala i „*kancelář Jeho milosti císaře*“. Protože poddaného stálo ještě několik tolarů navíc zaplatit za potřebný výpis a solicitorovi, tak mu dlužil podle Sylvie v součtu 46 tolarů a 40 krejcarů. Sama se v dopise tázala, zda Jan hodlá tuto sumu zaplatit.

Ten jí v odpovědi píše, že si pamatuje, že Sylvie přednášela celou záležitost o rok dříve před místodržícími, o čemž byl zpraven. Reagoval na to ale tehdy zprávou, ze které mohla vyrozumět, jak k celé záležitosti došlo. Nyní navrhuje Jan řešení. Chystá se teď jet na Kostomlaty, kde vyhledá úředníka, který za tu klisnu tehdy zaplatil a zanesl celou položku do účtů a vezme ho s sebou. Pokud by ale chtěla Sylvie svého poddaného vypravit na Kostomlaty a oba úředníky konfrontovat, tak to považuje Jan za nejlepší krok, který určitě povede ke zjištění, kdo mluví pravdu a vyřeší se tak celé toto nedorozumění.¹⁸⁹

Manželka Jana staršího Černína z Chudenic Zuzana, rozená Homutová z Harasova, se musela po jeho smrti postarat o děti i hospodářství. S Janem měla syny Humprechta Jana a

¹⁸⁶ Na konci tohoto krátkého dopisu se Sylviina neter zajímá hlavně o zdravotní stav své tety a jejího manžela. Dopis z Milána, z 27. 7. 1643. SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, SK 80, f. 320.

¹⁸⁷ Jedná se o zdrobnělinu jména Ludmila. V námi používaných pramenech se ale vyskytuje jen v této podobě, proto tento tvar používám i zde.

¹⁸⁸ Jedná se o koncept dopisu. SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, SK 80, f. 341- 342.

¹⁸⁹ Tamtéž.

Heřmana Václava a dcery Elišku Johannu a Evu Polyxenu. Heřman hrabě Černín byl v rámci rodu díky svému společenskému postavení a majetku velmi respektovaný. Jak bylo tehdy zvykem, kmotři a kmotry byli často hledáni mezi členy rodiny nebo příslušníky stejného rodu. Heřman se stal kmotrem Humprechta Jana. Svého vlivu využil mj. také při výběru manželů pro obě dcery Zuzany Černínové. Eliška Johanna si vzala ještě za otcova života plukovníka (pozdějšího generála) Zikmunda Myslíka, svobodného pána z Hiršova, a Eva Polyxena v roce 1643 plukovníka Albrechta Kapouna, svobodného pána ze Svojkova. Sylvie se pak stala v lednu 1646 kmotrou Karla Humprechta, syna Albrechta Kapouna a Evy Polyxeny: „...*Pán Bůh ráčil šťastně ve středu ráno mezi 15. a 16. hodinou Evičce pomoci a syna Karla Humprechta dáti; včera ho dal pan syn v svém domě křtíti, držel ho na rukou pán z Talmberka Jankovskej, druhý kmotr pan Bernhard Hystřle a třetí jeho syn Venclíček, kmotry Její M. paní hrabinka Černínová a já.*“¹⁹⁰ Provázanost vztahové sítě je jasně patrná i z toho, že hostem na křtinách byl i hrabě Magnis s manželkou.¹⁹¹ Podle líčení Zuzany pak jeli všichni, tedy i Sylvie, k Zuzaně, aby se navštívili čerstvou matku v šestinedělí.¹⁹²

Nejčastěji se Sylvie zřejmě stýkala právě se Zuzanou Černínovou. Vzhledem ke spojovacímu článku, kterým byl Zuzanin nejstarší syn Humprecht Jan, je to pochopitelné, ovšem jejich vztah byl silně podmíněn právě vztahem mezi Sylvií a Humprechtem Janem. V momentě, kdy se začaly objevovat problémy mezi Sylvií a Humprechtem, bylo pro Zuzanu velmi těžké udržet si nezávislou pozici. Vzhledem k významu, který měl Humprecht Jan v životě Sylvie Kateřiny, tak se jemu a té části vztahu mezi Sylvií a jeho matkou, která tím byla ovlivněna nejvíce, věnuje na jiném místě samostatně.

Zuzana se v dopisech synovi poměrně často zmiňuje o tom, že jí Heřman a jeho manželka nebo Sylvie samotná navštívili. Jejich styky byly většinou motivované Humprechtem Janem.

Mezi oběma ženami ovšem existoval určitý vztah i v jiné rovině. V únoru 1648 například ženila Zuzana někoho, koho nazývá „svým Jeníčkem“ za jednu děvečku hraběnky Černínové.¹⁹³ V roce 1650 pak propustila Sylvie ve prospěch Zuzany a jejích synů z poddanství Barboru Walterovou z Chotěměře a souhlasila s její svatbou se ševcem Jiřím Pollem ze vsi Bukovice. Sylvie ovšem na konci dopisu nezapomněla zdůraznit, že to pro Zuzanu a její syny činí velmi ráda a je vždy připravena udělat něco podobného: „*Že mohuli,*

¹⁹⁰ Dopis z Prahy, z 6. 1. 1646. KALISTA, Zdeněk (ed.), *Korespondence Zuzany Černínové...*, s. 85.

¹⁹¹ Bohužel z textu dopisu není zřejmé, o které se jednalo. Zda o švagra Sylvie Kateřiny Filipa nebo o Františka hraběte Magnise na Strážnici. Tamtéž, s. 85.

¹⁹² Tamtéž.

¹⁹³ Tamtéž, s. 224.

netoliko v této tak špatné, ale ve všelijaké jiné occassi, jak V[aší] M[ilos]ti osobně, tak i nejmil[ostivějším] p[ánům] pánům synům, V[aší] M[ilos]ti líbezně sloužiti, vědouce, že V[aší] M[ilos]ti vždycky hotova služebnice zůstávám, rače poroučeti ráda se ve vše V[aší] M[ilos]ti potřebovati dám. ¹⁹⁴

Humprecht zřejmě posílal Sylvii přes Zuzanu nějakou truhlu, ale byla to Zuzana, kdo zajišťoval její doručení, protože jej informovala o způsobu, jakým jí ji chce dopravit: „...nevím, dobřeli jsem to učinila, náš pan nejvyšší vzejtra bohdá pojede do Prahy a já jsem ho prosila, aby tu truhlici naší paní hrabince sebou vzal, sice nevím žádné jiné lepší příležitosti tu truhlici poslati.“¹⁹⁵ Po několika týdnech ho ujišťuje, že za ni byla Sylvie velmi ráda a děkuje za ní, ale že mu to jistě již sama napsala.¹⁹⁶

K udržování dobrých vztahů patřilo i posílání přání k svátkům a k novému roku, i při příležitosti různých významných událostí. Stejně jako posílání různých potravin, nejčastěji zvěřiny a ptactva. Máme doklady, že tomu tak bylo i v našem případě: „Posílám Ti, můj nejmilejší synu, osmnácte řerábku; (...) Její M. paní hrabince, prosím Tě, mé přemilé dítě, jménem mým 2 pošli a šťastné svátky s pěkným mne poručením zkazovati poruč;...“¹⁹⁷

Sylvie poprosila zřejmě někdy v první půli roku 1651 Zuzanu, aby pro ni koupila několik krav. V červnu 1651 píše Zuzana svému synovi Humprechtovi, že již pro Sylvii koupila 23 krav, ale že jí ještě psala, aby se zeptala, na který statek je má nechat dohnat. Celá záležitost byla pro Sylvii zřejmě výhodná, protože Zuzana dopis uzavírá konstatováním: „...nebude na tom trhu bohdá škody jistě míti.“¹⁹⁸ Zuzana nakonec poslala 24 krav a: „...jednoho vola¹⁹⁹ hospodáře, to jí přidávám svého vlastního, aby se jí to tak bohdá množilo pospolu, smýšlím, že se jí to líbiti bude; přemilé mladé kravičky.“²⁰⁰

Sylvie je nechala pod svým dohledem jako správná hospodyně ihned podojit: „... ty krávy nemírnou věc, rychtář Radenský praví, že jsou nadojily, že se tomu srdečně sám podivil, tak uhnané krávy“²⁰¹ S tímto výkonem musela být jistě spokojená. Zuzaně byla za její pomoc, i když samozřejmě nevíme, jak moc ve svém dopise své pocity nadsadila, velmi vděčná a hned jí poslala děkovný list: „... ponížně děkuji za tu milost, kterou Jste mi prokázati ráčily a ten dobytek za tak málo peněz koupiti. Na své svědomí to беру, že jest mi tak milý, jakoby Jste mi ho ráčili darovati; já se těším, že mi pán Bůh požehná, protože od V. M. pochází. Za toho

¹⁹⁴ Dopis z Prahy, z 13. 8. 1650. SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, SK 80, f. 264- 265.

¹⁹⁵ Dopis z Radenína, z 5. 8. 1650. DVORSKÝ, František, *Zuzana Černínová...*, s. 233.

¹⁹⁶ Dopis z Radenína, z 27. 8. 1650. Tamtéž, s. 233.

¹⁹⁷ Dopis z Radenína, z 3. 4. 1651. Tamtéž, s. 254.

¹⁹⁸ Dopis z Radenína, z 9. 6. 1651. Tamtéž, s. 259.

¹⁹⁹ Zde byl zřejmě míněn býk. Je ale zvláštní, že k této záměně vůbec došlo.

²⁰⁰ Dopis z Radenína, z 21. 6. 1651. DVORSKÝ, František, *Zuzana Černínová...*, s. 263.

²⁰¹ Dopis z Radenína, z 24. 6. 1651. Tamtéž, s. 263.

*bejčka služebně V. M. děkuji, ten není koupený než darovaný, pán Bůh V. M. to zase nahradí stokrát. Pro Boha račte mi to odpustiti, že jsem V. M. tím zaneprazdňovala, pan hrabě Humprecht mi tu svobodu učinil, abych V. M. tím zaneprazdňovala, zase se připomínám do mé smrti té milosti V. M. odsluhovati, a bych jen věděla, co by V. M. radovalo a mohla pomýšlení V. M. učiniti, jistě bych to učinila.“*²⁰²

Zuzaně se zdálo, že Sylvie projevuje za tuto službu až trochu příliš vděčnosti a vtipně to v dopise synovi komentovala: „*Já jsem to největší děkování od naší paní hrabinky dostala za skoupení toho dobytka, ne jako bych ho koupila, ale jako bych ho darmo dala, že je jí tak paní hrabince vděčný, již mi to nemůžeš, mé přemilé dítě, věřiti, co jest to za mou radost, že je paní hrabinka tak vděčně ten dobytek přijala...*“²⁰³ Na konci dopisu Humprechtovi pak ale dala Zuzana jasně najevo, proč se tolik snažila vyhovět Sylviině prosbě: „*Nic víc nežádám, jen aby paní hrabinka na tebe, můj nejmilejší synu, laskava byla a upřímnost ve všem zachovala i k druhému.*“²⁰⁴

Dobré vztahy měla Sylvie zřejmě také s Liduškou Černínovou, protože jí ve své závěti odkázala 100 říšských tolarů. Toto rozhodnutí, které zdůvodnila: „*Panně*²⁰⁵ *Lidušce Černínce, na památku její pro uctivost, kterou ke mně prokazovala,...*“²⁰⁶ je o to důležitější, že Liduška je jediným členem rodu Černínů, jehož jméno se v závěti objevuje.

S největší pravděpodobností se jedná o potomka Viléma Černína z Chudenic na Trkově. Nelze ovšem s jistotou říct, zda to byla jeho dcera nebo vnučka. Jejich životní data, ze kterých by se to dalo jasněji určit se mi bohužel nepodařilo nalézt. Situace je o to komplikovanější, že i Vilémova sestra se jmenovala Ludmila. V některých případech tedy může jít i o ní. V našich pramenech se jméno Liduška Černínová objevuje poprvé v dubnu 1641, kdy psala Sylvie manželovi: „*Já tu, poku[d]ž jináčeji poručiti nerašte, až do neděle se vostatí strojím, potom paní Liduška z Bělý sem přijede nebo do Rakovníka, potom spolu přijedeme a vo všem hospodářství Vašnosti oustně povím.*“²⁰⁷ Liduška Černínová za ní tedy měla přijet na Petrohrad a na cestu se měly vydat spolu.

²⁰² Dopis z 21. července 1651, místo neuvedeno. DVORSKÝ, František, *Zuzana Černínová...*, s. 263.

²⁰³ Dopis z Radenína, z 24. 6. 1651. Tamtéž, s. 263.

²⁰⁴ Tamtéž.

²⁰⁵ K její identifikaci nám asi nepomůže ani označení panna. Výraz panna byl používán pro pannu, dívku ale také neprovdanou ženu. BĚLIČ, Jaromír- KAMIŠ, Adolf, KUČERA, Karel, *Malý staročeský...*, s. 294.

²⁰⁶ TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 19.

²⁰⁷ Dopis z Petrohradu, z 23. 4. 1641. Tamtéž, s. 47.

O smrti Lidušky, kterou Tischer identifikoval právě jako Lidušku Černínovou, pak píše Sylvie manželovi v prosinci roku 1644.²⁰⁸ Vzhledem k věku, pokud pocházela opravdu z rodu Černínů, se jednalo s největší pravděpodobností o Vilémovu a Heřmanovu sestru.

O Lidušce Černínové se zmiňuje i Zuzana Černínová v roce 1646, kdy byla stejně jako Sylvie a mnoho dalších lidí hostem na křtinách Zuzanina vnuka.²⁰⁹ Podle Kalisty byla tato Liduška dcerou Viléma Černína z Chudenic na Trkově. Stejně tak tomu může být, pokud je Tischerova identifikace správná, u zmínky v dopise z prosince 1649. Zde se Sylvie loučí s manželem tím, že spolu s ní mu líbá ruce i Liduška.²¹⁰ V Sylviině závěti, téměř o dvacet let později by se mohlo jednat možná již o jeho vnučku, neteř této Ludmily.²¹¹

Sylvie jistě znala i další členy rodu Černínů.²¹² Například Reginu Černínovou z Chudenic, další dceru Viléma Černína z Chudenic na Trkově, kterou poslal v roce 1646 Heřman na Kost, aby jako hospodyně na vše dohlížela.²¹³ Nemusela se ale s nimi stýkat nebo s nimi být v žádném bližším kontaktu.

²⁰⁸ Dopis z Prahy, z 24. 12. 1644. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 63.

²⁰⁹ Dopis z Prahy, z 6. 1. 1646. KALISTA, Zdeněk (ed.), *Korespondence Zuzany Černínové...*, s. 85.

²¹⁰ Dopis z Kostí, z 23. 12. 1649. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 97.

²¹¹ I Vilémův syn Jan Vilém měl dceru jménem Ludmila. *Ottův slovník naučný*, díl VI., s. 625.

²¹² Soupis mužských členů rodu, kteří žili za života Heřmana Černína uvádí TISCHER, František, *Heřman hrabě...*, s. 105- 108. Sylvie sama se ještě zmiňuje o Karlovi, kterého Tischer identifikoval jako Karla Černína z Chudenic. Dopis z Kostí, z 10. 12. 1649 a dopis z Kostí, z 23. 12. 1649. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 91 a s. 96.

²¹³ PEKAŘ, Josef, *Kniha o Kostí...*, s. 88.

5.0 Manželství a vztah Sylvie a Heřmana

K sňatku Sylvie Kateřiny hraběnky Caretto- Millesimo s hrabětem Heřmanem Černínem z Chudenic došlo, podle dopisu od hraběte Michny, zřejmě 18. dubna 1633 v Heřmanově domě v Praze.²¹⁴ V tom případě to znamená, že satební smlouva, která je datovaná 16. dubna 1633, vznikla dva dny před svatbou.²¹⁵

5.1 Faktory ovlivňující výběr nevěsty, vlastnosti nevěsty

Svatba patřila v raném novověku k nejdůležitějším přechodovým rituálům v životě šlechty. Patřičná pozornost byla pochopitelně věnována výběru nevěsty, respektive ženicha. Nejednalo se o soukromý akt, ale o společenskou záležitost, která měla i ekonomické důsledky.²¹⁶ Podle Bastl sňatek: „...im weitesten Sinn als Interessengemeinschaft gelten konnte. Emotionen konnten nicht von sozialen und wirtschaftlichen Interessen getrennt werden.“²¹⁷ Sňatková politika jednotlivých rodů i jedinců byla odlišná.

Obecně se dá říci, že důležitou roli hrály ekonomické faktory, dále rovnost rodin, co se týče postavení na společenském žebříku,²¹⁸ a také případné očekávané politické důsledky sňatku, kdy docházelo vytvářením rodových aliancí k posílení vlivu jednotlivých rodin.²¹⁹ Nepřehlédnutelným kritériem byla i zachovaná poctivost nevěsty²²⁰ a její zdraví.²²¹ Mezi další, ale prakticky nevýznamné faktory, kterým se budeme věnovat nejdříve, patřil například věk a vzhled nevěsty. Jako důležitá součást sňatku byl vnímán souhlas rodičů, příbuzných nebo poručníka.²²² U vyšší šlechty sice nebyla zpochybňována ani svoboda rozhodnutí nevěsty,²²³ ale v praxi bylo zřejmě přihlížení k jejímu souhlasu rozdílné. Nejdůležitějším úkolem sňatku, jímž se budeme zabývat na jiném místě hlouběji, bylo samozřejmě zplození potomků.

²¹⁴ Pracuji zde s novodobým regestem, dopis se mi nepodařilo nalézt. Dopis z Prahy, z 13. 3. 1633. SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, SK 80, f. 2.

²¹⁵ Satební smlouva z 16. 4. 1633. NA v Praze, ÚDZ-L, 804, kr. 37.

²¹⁶ BASTL, Beatrix, *Tugend, Liebe, Ehe...*, s. 157.

²¹⁷ Tamtéž, s. 155.

²¹⁸ Tamtéž, s. 152.

²¹⁹ HOLÝ, Martin, *Šlechtické sňatky...*, s. 9.

²²⁰ V případě, že si neuchovala nevěsta své panenství, musela se většinou spokojit s nížeji postaveným ženichem, než byla sama. Tamtéž.

²²¹ BASTL, Beatrix, *Tugend, Liebe, Ehe...*, s. 155. Tomu, že zdraví byla přikládána velká váha, může nasvědčovat i fakt, že v 16. století bylo možné dát, podle určitého nálezu, větší věno, než jaké dostaly sestry jen dcerám, které byly churavé nebo nemocné. KAPRAS, Jan, *Manželské právo...*, s. 22- 23.

²²² BASTL, Beatrix, *Tugend, Liebe, Ehe...*, s. 155.

²²³ Tamtéž, s. 155.

Pokud převedeme zmiňované faktory na formy kapitálu, který mohla rodina získat dobrým sňatkem, a jehož pojem zavádí Pierre Bourdieu a v přepracované formě využívá Petr Maťa,²²⁴ tak se jedná o kapitál ekonomický (závisel jednak na výši věna, nebo na tom, zda se jednalo o dědičku rodinného majetku, bohatou vdovu apod.) a sociální, kterému odpovídá víceméně Maťův kapitál vztahový. Nedá se však jednoduše říci, že by jeden z nich převažoval. Podle Mati pak právě titulární přeměna (*titulární restruktura*) po Bílé Hoře otevřela cestu k velmi častému využívání sňatků k posílení nebo udržení postavení v sociální hierarchii.²²⁵ Příbuzenské vztahy s rodinou mající dostatečnou sociální prestiž, tak byly velmi důležité.²²⁶

Navýšení sociálního kapitálu mohlo nastat v případech, kdy došlo ke spojení s nějakým na žebříčku urozenosti výše stojícím rodem. Podle Mati platilo: „*Spříznění se sociálně vyšší šlechtickou vrstvou bylo jedním, byť ne jediným z kroků, které bylo nutno uskutečnit, usilovali aristokrat o trvalý postup do vyšších pater společenské hierarchie. Šikovná sňatková strategie mohla připravit půdu sociálnímu vzestupu, ale byla také podmínkou jeho úspěšného završení.*“²²⁷ Jako určitou strategii popisuje Maťa i sňatky Heřmana Černína, který se díky Sylvii spříznil s italskými markýzi ze Savony (byť Sylvie sama byla jen hraběnka) a Humprechta Černína, který se spojil s markýzi z Gazolda.²²⁸ Sňatkem se Sylvií tedy zřejmě došlo k navýšení sociálního kapitálu rodiny a tím i získání symbolického kapitálu (určité prestiže), jež Bourdieu definuje jako kteroukoliv: „...*vlastnost (kapitál kteréhokoli druhu-fyzický, ekonomický, kulturní, sociální), pokud je nahlížena sociálními činiteli, jejichž kategorie vnímání jsou takové, že ji dokáží poznat (vidět) a uznat, ocenit.*“²²⁹

To, co je Maťou přímo nazýváno vztahový kapitál, bylo tedy při vybírání nevěsty velmi důležité. Sňatek byl totiž významným socializačním prvkem: „...*prostředkem k vytváření pevných a poměrně snadno aktivovatelných příbuzenských pout.*“²³⁰ Podílel se tak na budování vztahové sítě šlechtice a tvořil jeho základní zázemí.²³¹ Přitom jej ukotvoval do sítě společenských vztahů daleko pevněji, než rodová pouta.

Často docházelo i k situaci, kdy se naopak již existující vztahová síť posilovala pomocí sňatků mezi jejími jednotlivými členy nebo jejich dětmi.²³²

²²⁴ MAŤA, Petr, *Svět české...*

²²⁵ Tamtéž, s. 612.

²²⁶ Tamtéž, s. 610.

²²⁷ Tamtéž, s. 615.

²²⁸ Tamtéž, s. 615. Jen někteří členové rodu ale užívali titulu markýzů ze Savony a Grana.

²²⁹ BOURDIEU, Pierre, *Teorie jednání*, Praha 1998, s. 81.

²³⁰ MAŤA, Petr, *Svět české...*, s. 615.

²³¹ Tamtéž.

²³² Je doloženo množství případů, kdy si rodiče dětí psali s někým, tedy udržovali kontakt, již dlouho předtím, než se jejich rodiny díky sňatku jejich dětí spojily. BASTL, Beatrix, *Tugend, Liebe, Ehe...*, s.163.

5.1.1 Krása, vzhled

Krása rozhodně nepatřila k důležitým faktorům, podle kterých se vybíraly vhodné nevěsty. Například Karel z Liechtenštejna, stejně jako autoři podobných spisů, vštěpuje v „napomenutí“ svým potomkům, že důležitější než vzhled nevěsty jsou její vlastnosti.²³³ Na jiném místě si ovšem poněkud protirečí, protože jím udílené instrukce se týkají i žádoucího vzhledu nevěsty, a proto dokonce radí vyžadovat předem její portrét. Tím vlastně prokazuje, že určitou roli vzhled přece jen hrál. Podle jeho názoru (nebo spíše vkusu) by měla mít vhodná manželka dobře formovanou postavu a velké hnědé oči.²³⁴

V literatuře se traduje, že Sylvie byla velmi krásná a podle Pekaře byla dokonce její krása důvodem sňatku s Heřmanem.²³⁵ Celou situaci komentuje tak, že Heřman si luxus svatby s krásnou ale ne bohatou ženou mohl po dvou předcházejících nevěstách, vdovách, již dopřát.²³⁶ V tom, že Sylvie nebyla bohatá nevěsta měl zřejmě Pekař pravdu, protože její věno bylo opravdu relativně malé.²³⁷ O její podobě se mi bohužel nepodařilo nalézt žádnou dobovou zprávu. Ani obraz, který se nám dochoval, nám nepomůže vnést příliš světla do celého problému.²³⁸ Jediné, co s jistotou můžeme říct je, že měla tmavé vlasy a že i v době, kdy jí bylo přes padesát let byla štíhlá. Alespoň pokud lze usuzovat podle nekvalitní reprodukce jednoho obrazu.

5.1.2 Věkový rozdíl

Sylvii Kateřině bylo v době jejího sňatku 27 let. To bylo podle dobových měřítek na vdávání poměrně pozdě, ačkoliv Sylvie v tomto zdaleka nepředstavovala výjimku. Podle B. Bastl se příslušnice vyšší šlechty vdávaly průměrně v 22, muži v 27 letech. Sňatkový věk příslušnic nižší šlechty v oblasti Wesserraum v Německu byl průměrně 24,2 roku, platilo však, že se vdávaly většinou později než ženy z vyšší šlechty.²³⁹ Čím byl ale majetek rodiny menší nebo méně jistý, tím stoupal sňatkový věk. V našem případě může být vysvětlením výše věna nedostatečný majetek rodiny Caretto- Millesimo nebo příbuzných, kteří se zřejmě ujali vyplacení jejího věna, protože Sylviin otec byl tou dobou již mrtvý a matka žila v Drážďanech v exilu. Podíl na tom ale mohla mít právě i posledně jmenovaná, problematická

²³³ Zde cituji podle článku BASTL, Beatrix, *Eheliche Sexualität...*, zde s. 288: „...sol man also mehrs die tugend, als die Schönheit an einer erwählenden Gemahlin beobachten.“

²³⁴ BASTL, Beatrix, *Tugend, Liebe, Ehe...*, s. 158.

²³⁵ Nenašla jsem bohužel dobovou zprávu, který by se zmiňovala o jejím vzhledu.

²³⁶ PEKAŘ, JOSEF, *Kniha o Kosti...*, s. 121.

²³⁷ Tomuto problému se budu věnovat na jiném místě podrobněji.

²³⁸ Obraz je připojen v příloze diplomové práce. Jeho reprodukce je otištěna v PEKAŘ, JOSEF, *Kniha o Kosti...*

²³⁹ Podle Hufschmidt se ještě ve věku 25- 29 let vdalo asi 19% šlechticů pocházejících z nižší šlechty.

HUFSCHMIDT, Anke, *Adlige Frauen im Wesserraum...*, s. 122.

rodinná situace. Vzhledem k ní možná neměla Sylvie dlouho nikoho, kdo by se o její sňatek postaral a zprostředkoval jej.

Pro hraběte Černína se jednalo, v jeho téměř 57 letech, již o třetí sňatek, ale Sylvie Kateřina byla do této doby svobodná. První manželkou Heřmana Černína byla od roku 1606 Marie Karlová ze Svárova, která zemřela v roce 1625 a druhá Anna Salomena, vdova po Kryštofu Harantovi z Polžic a Bezdruzic.²⁴⁰ Rok po její smrti v roce 1632 došlo k sňatku právě se Sylvií. Obě Heřmanova předcházející manželství byla bezdětná. Pravděpodobným se proto zdá, že Heřman doufal, že se v dalším manželství potomka konečně dočká, a i proto si volil tak mladou manželku. Více se budu ovšem této problematice věnovat na jiném místě.

Je nutno podotknout, že v raném novověku nebylo díky vysoké úmrtnosti nic neobvyklého, že muž měl za svůj život několik manželek. Rozdílné normy ale panovaly v případě ovdovění ženy. I velký věkový rozdíl mezi manželi, v našem případě to bylo 30 let, se objevoval poměrně často. Společnost i církev sňatek mezi takto věkově rozdílnými lidmi nerada viděla. Podle Bastl to bylo zřejmě kvůli tehdejší restriktivní sexuální morálce, kdy bylo v přílišném mládí manželky a stáří manžela spatřováno potenciální nebezpečí nevěry ženy s mladým milencem a tím ohrožení legitimacy případných dědiců.²⁴¹

Díky stáří ženichů rovněž přibývalo mladých vdov, čímž docházelo ke kumulaci majetku v ženských rukách a tím k vytváření mocenské základny samostatně žijících šlechticů.²⁴² To se částečně stalo i v našem případě, protože Sylvie Kateřina ovdověla v roce 1651, tedy v 45 letech. I když to samozřejmě již nebylo podle dobových měřítek mládí. Ve společnosti se stával velký věkový rozdíl mezi manželi často předmětem satirických vyprávění nebo vyobrazení, na kterých jsou zpodobněni stařec- mladá žena nebo naopak stařena- mladík.²⁴³ Situace se později obrátila v případě Sylviina druhého sňatku, kdy si sama vzala v roce 1659 o 20 let mladšího Leopolda Viléma markraběte z Badenu (1626-1671).

Věkový rozdíl mohl samozřejmě hrát velkou roli ve vztahu obou manželů.²⁴⁴ Situace, kdy zkušený muž starší 50 let vstupuje do manželství s mladou, nezkušenou dívkou, nebyla jistě vždy ideální a v některých případech díky tomu docházelo jistě k různým nedorozuměním a problémům. Byl tak ohrožen velmi důležitý mír v manželství.

²⁴⁰ TISCHER, František, *Heřman...*, s. 68.

²⁴¹ BASTL, Beatrix, *Mezi mocí a bezmocí...*, s. 24.

²⁴² Tamtéž.

²⁴³ Zde srovnej například KOLDINSKÁ, Marie, *Každodennost renesančního...*, s. 96-97; nebo BŮŽEK, Václav-KRÁL, Pavel (edd.), *Člověk českého raného novověku*, Praha 2007, s. 35.

²⁴⁴ BASTL, Beatrix, *Tugend, Liebe, Ehe...*, s. 369.

5.1.3 „Systém darů“-věno

V systému darů (Gabensystem), jak nazývá Bastl celou síť darů, které byly mezi stranou nevěsty a ženicha vzájemně vyměňovány (výbava, věno, obvěnění, ranní dar, vdovské)²⁴⁵ patřilo věno, resp. očekávaný ekonomický užitek ze sňatku (výše věna nevěsty, její naděje na zdědění nějakého majetku nebo velikost majetku ženicha) k důležitým kritériím při výběru nevěsty nebo ženicha.²⁴⁶

Pro dceru bylo věno náhradou za to, že po sňatku přestala patřit do své původní rodiny a neměla pak již nárok na další díl rodinného majetku. Pokud nežil otec nebo bratr šlechtičny, tak se o věno a jeho náležité pojištění od budoucího manžela starali její poručníci.²⁴⁷ Věno bylo vypláceno přímo manželovi, který s ním pak mohl volně nakládat. Žena s ním za života muže nemohla nijak disponovat.²⁴⁸

Hodnota věna byla menší než dědické podíly, které dostávali bratři, ale zřejmě neexistoval žádný pevně stanovený poměr, v jakém měla být velikost věna k dědictví bratrů, a otec (nejčastěji to byl on) jej tak mohl stanovit podle svého uvážení.²⁴⁹ Vzhledem k tomu, že otec Sylvie byl již mrtvý, a bratr není ve smlouvě vůbec zmíněn, je pravděpodobné, že se o zajištění Sylviina věna starali její, v textu závěti vystupující, příbuzní z matčiny strany, kteří pocházeli, narozdíl od její matky, z jiné větve rodu z Vřesovic (psali se z Doubravské Hory). Konkrétně se jedná o Viléma hraběte z Vřesovic, dále Volfa Ilburka hraběte z Vřesovic a jeho manželku Annu Lidmilu, rozenou se Salmu.²⁵⁰ Podle textu svatební smlouvy byla snad Sylvie jejich teta nebo, vzhledem k dobové nevyhraněnosti v používání příbuzenských označení, prostě ženská příbuzná. To zřejmě označovalo, že pocházeli ze stejného rodu, protože o bližší spřízněnosti se mi nepodařilo nalézt žádné doklady.

Výše Sylviina věna byla stanovena na 2000 kop míšenských, což je asi 2333 zlatých. Pokud si vzpomeneme na Pekařův názor, že Sylvie nebyla bohatá nevěsta, nezbyvá nám, jak

²⁴⁵ BASTL, Beatrix, *Tugend, Liebe, Ehe...*, s. 25- 84; Bastl zde také uvádí názor Marcela Mausse, který navrhuje označit svatbu jako úplnou společenskou skutečnost, protože při tom je provedena výměna darů, která vypovídá o celé společnosti. Nešlo zde jen o výměnu darů, ale i zdvořilostí, slavnostního jídla, žen, tance, rituálů a dalšího. I ženich a nevěsta představují vzájemné dary. Šlo o to, vše oplátit, tedy výbavu, věno a obvěnění. Tamtéž, s. 158.

²⁴⁶ I když zase Hufschmidt upozorňuje na to, že pro německé země není vliv výše věna na šanci vdát se úplně jasný. A srovnává to se situací s Anglií, kde je naopak tato souvislost prokázána jednoznačně. HUFSCHMIDT, Anke, *Adlige Frauen im Weserraum...* s. 286.

²⁴⁷ KAPRAS, Jan, *Manželské právo...*, s. 25.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 27.

²⁴⁹ Tamtéž, s. 22.

²⁵⁰ Svatební smlouva z 16. 4. 1633. NA v Praze, ÚDZ-L, 804, kr. 37.

ještě uvidíme dál, nic jiného, než s ním souhlasit.²⁵¹ Její věno nebylo podle dobových měřítek opravdu veliké. Otázkou ale je, zda byla tato suma opravdu tak neobvykle nízká?

Pro srovnání můžeme použít nám dostupných údajů z okolních zemí. Podle Hufschmidt a jejích dat týkajících se nižší šlechty z Wesseraum byla tehdy v této oblasti obvyklá a za stavu přiměřenou považována suma 2000 zlatých.²⁵² To je tedy jen o jednu sedminu méně, než Sylviino věno. Pokud ale tuto částku srovnáme s údaji o věnu šlechticů z rakouských zemí uváděnými Bastl, nejednalo se o až tak neobvykle nízkou sumu. I mezi těmito údaji se totiž objevuje suma 2000 a 3000 zlatých.²⁵³ Bastl dokonce v jedné článku zmiňuje, že horní hranicí byla pro výši věna v rakouských zemích 2000 zlatých a v českých 25 000.²⁵⁴ A pro poslední příklad nemusíme jít tak daleko. O dvacet let později přinesla nevěsta Humprechta Jana Černína do manželství také jen 2000 rýnských zlatých.²⁵⁵

To, že si byla Sylvie vědomá svého nevysokého věna a finančního užitku pro Heřmana, dokládá text jednoho jejího dopisu z roku 1644: „*Přála bych, abych Vašnosti mohla na statisíce peněz nadělati, jen aby ste ráčili se mnou býti spokojen. Co má nešťastná chudoba Vašnosti nepřinesla, to má pilnost Vašnosti zejská.*“²⁵⁶ Zdá se tedy, že mu svoji užitečnost chtěla dokázat a svůj malý finanční přínos vynahradit usilovnou prací na jejich panstvích.

Věno nemuselo být vyplaceno hned, ale datum jeho splatnosti bylo uváděno ve smlouvě.²⁵⁷ Podle dobových zvyklostí se většinou jednalo o dobu „do roka a do dne“,²⁵⁸ jak bylo ustanoveno i v této smlouvě.²⁵⁹ Často se ovšem stávalo, že určený termín nebyl dodržen a věno bylo spláceno velmi zdlouhavě po jednotlivých splátkách.²⁶⁰ Tak tomu bylo i v tomto případě. Ještě v březnu roce 1636 totiž nebylo věno hraběti Černínovi stále vyplaceno. Dokonce ani splácení úroků neprobíhalo zřejmě pravidelně,²⁶¹ jak se dozvíme z následujících řádek.

²⁵¹ PEKAŘ, JOSEF, *Kniha o Kosti...*, s. 121.

²⁵² HUFSCHMIDT, Anke, *Adlige Frauen im Weserraum...*, s. 299.

²⁵³ Výše věna se pohybovala od 2000 zlatých, ale mohla být i 12000. BASTL, Beatrix, *Tugend, Liebe, Ehe...*, s. 60-62.

²⁵⁴ Zdá se tedy, že roli hrálo to, kde měl daný rod nevěsty své zázemí. A jak již víme, Caretto- Millesimové získali inkolát v Čechách až v roce 1657. Překvapující je ale rozdíl v těchto sumách pro české a rakouské země, který nijak nedokážu vysvětlit. BASTL, Beatrix, „*Adeliger Lebenslauf*“..., s.379.

²⁵⁵ DVORSKÝ, František (ed.), *Zuzana Černínová...*, s. 35.

²⁵⁶ Dopis z Vídně, z 6. 7. 1644. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hraběnky...*, s. 50.

²⁵⁷ KAPRAS, Jan, *Manželské právo...*, s. 25.

²⁵⁸ HOLÝ, Martin, *Šlechtické sňatky...*, s. 9.

²⁵⁹ Svatební smlouva z 16. 4. 1633. NA v Praze, ÚDZ-L, 804, kr. 37.

²⁶⁰ HOLÝ, Martin, *Šlechtické sňatky...*, s. 9.

²⁶¹ Vyplývá to z dopisu, který napsala 15. 3. 1636 hraběnka z Vřesovic hraběnce Černínové. SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, SK 80, f. 375- 377.

Prostředníkem v této záležitosti se, asi jednorázově, stala hraběnka z Vřesovic,²⁶² protože místo toho, aby se obrátil její manžel přímo na Sylviina manžela nebo na ní, psala hraběnka nejdříve Sylvii. Hraběnka z Vřesovic to vysvětluje tím: „...*můj pán se jí zase poručí že jí prosí, aby mu odpustila, že jí sám psáti nemůže, kázal mne, abych jí to napsala...*“²⁶³ Z dopisu je patrné, že se jednalo o odpověď na Sylviin dopis, takže spolu byly zřejmě obě šlechtičny v kontaktu.

Již na počátku dopisu vyjadřuje hraběnka z Vřesovic lítost, že nemohou zaplatit vše, co jsou dlužni: „...*co se jejího v tom dotejče co jí to nic (...) nemám, každý svý žádá, než to je mne serdečně líto, že těch prostředků nemám, abych se tomu ráda přičinila, aby můj pán každý co je dlužen zaplatiti mohl, to je jistě jeden z mejch nejvčích trápení, že tu se státi nemůže.*“²⁶⁴

Hraběnka z Vřesovic dál naznačuje, že se její manžel snaží nalézt řešení této neutěšené situace, a navrhuje Sylvii Kateřině a Heřmanovi Černínovi, aby se ujal Heřman dluhu, který má kněžna z Lobkovic u nich, a z něj si tak umořil dlužné věno i úroky: „...*že nejni proti tomu, aby jí její věno zjistiti[?] neměl, než co se dotejče těch zadrželých ouroků jejímu panu, že by je serdečně rád dal, že se bohu dokládá, že jich nemá, než ten že by byl nejlepší prostředek, kdyby její pán, kdyby chtěl ten dluh na sebe vzíti, na knežnu z Lobkovic tu že by můj pán neřkuli na ruky než celou sumu i z jejím věnem hned htěl, aby její pan sobě zaplatil...*“²⁶⁵ V dopise dále sděluje, že o tom ani nebude informovat kněžnu z Lobkovic, protože by to nemělo žádný smysl.²⁶⁶ Zda hraběnka Černínová nebo její manžel přijali tento způsob vyplacení věna a úroku za celou sumu nebo ne a stejně tak, zda a kdy dostali celé věno zaplacené, bohužel nevíme.

5.2 „Systém darů“- věno- obvěnění

V systému darů bylo úkolem manžela, aby oplatil nevěstě to, že rozšířila jeho majetek o své věno. Musel tak za to stanovit něco jako protihodnotu, navýšit to a pojistit. Většinou se jednalo o peněžitou částku, ať již jednorázovou či v podobě důchodů, nebo mohlo jít o právo

²⁶² Zde se mi bohužel nepodařilo určit, o koho se přesně jedná. Ale vzhledem k tomu, že se věnuje vyřizování záležitosti věna, tak by se mohlo jednat o Annu Lidmilu hraběnku z Vřesovic, která figuruje i v textu svatební smlouvy a která byla manželkou Volfa Ilburka hraběte z Vřesovic. To, že by se jednalo o Sylviinu matku je podle znění dopisu a odkazu na svého pána nepravděpodobné. Je škoda, že není v dopise uvedeno místo napsání, které by nám mohlo leccos napovědět.

²⁶³ Dopis z 15. 3. 1633. SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, SK 80, f. 376.

²⁶⁴ Tamtéž.

²⁶⁵ Tamtéž.

²⁶⁶ Tamtéž, SK 80, f. 377.

k užívání statku.²⁶⁷ Toto obvěnění pak sloužilo manželce v případě manželovy smrti k zajištění živobytí.

Výše obvěnění byla odlišná. Základem pro stanovení obvěnění byla velikost manželčina věna. Nejčastěji platilo, jak uvádí i Kapras, že výše obvěnění se rovnala věnu rozšířenému „o třetinu vejš“. V našem případě znělo ustanovení: „*J[eho] M[ilost] pan Heřman hrabě Černín jest učiniti na něm přestati a třetinou vejš podle řádu země této obvěniti ráčil, tak aby toho věna i obvěnění pět tisíc kop míš. učinilo.*“²⁶⁸ Manžel ale mohl přidat i něco navíc, přičemž Kapras i Bastl se shodují, že výše věna se mohla rovnat i výši obvěnění a k žádnému navýšení od manžela tak dojít nemuselo.²⁶⁹ V našem případě ještě Heřman navíc velkoryse doplnil zmíněnou částku 5000 kop míšenských na 100 000 zlatých a zajistil a pojistil celou sumu, jak bylo obvyklé, na nemovitém majetku: na statcích Kamýku, Dubkovicích, Újezdě, Dlažkovicích a Kostomlatech. Pekař navíc udává ještě Kost,²⁷⁰ ale k tomu došlo zřejmě až později, protože ta není ve smlouvě zmíněna.²⁷¹ Svůj čin pak zdůvodnil: „*A k tomu víceji a vejšeji z té lasky upřímné a manželské, kterou k J[eho] M[ilosti] panně šlechtichně budoucí manželce své míti ráčí, přidati jest ráčil: osmdesáti tisíc, sedm set, čtrnácte kop míš[enských], dvadeceti krejcarů.*“²⁷² Účelem přitom bylo, aby: „*v ty všechny nadjmenované statky se uvázati, jich v držení a užívání zůstávati, dotud a tak dlouho, dokudžby ji táž nadjmenovaná summa zcela a zouplna se všemi škodami a náklady proto vynaloženými dána a zaplacena nebyla.*“²⁷³ Po smrti manžela tak měla Sylvie držet tyto statky do doby, než jí bylo stanovených 100 000 zlatých vyplaceno. Jednalo se zřejmě o zástavu s držbou, o které mluví Kapras.²⁷⁴

I když bylo ženě pojištěno obvěnění zástavou s držbou, bylo toto právo držby během manželství jen teoretické a majetek držel fakticky stále muž. V případě nutnosti, pak bylo možné, aby s ním disponoval, prodal jej apod. Nejdůležitější v tomto případě pro nás je, že prodej, zatížení nebo darování statku se mohlo udát s ale i bez souhlasu ženy a nezatěžovalo obvěnění.²⁷⁵ Na tuto situaci se totiž vztahovalo povolení k převodu věna, respektive obvěnění.

²⁶⁷ KAPRAS, Jan, *Manželské právo...*, s. 33.

²⁶⁸ Svatební smlouva z 16. 4. 1633. NA v Praze, ÚDZ-L, 804, kr. 37.

²⁶⁹ KAPRAS, Jan, *Manželské právo...*, s. 33; V případě rakouských zemí byl tento případ dokonce nejčastější.

BASTL, Beatrix, *Tugend, Liebe, Ehe...*, s. 64.

²⁷⁰ PEKAŘ, JOSEF, *Kniha o Kosti...* 121.

²⁷¹ Tamtéž.

²⁷² Svatební smlouva z 16. 4. 1633. NA v Praze, ÚDZ-L, 804, kr. 37.

²⁷³ Tamtéž.

²⁷⁴ KAPRAS, Jan, *Manželské právo...*, s. 38-39. Zástava s držbou byla výhodná pro obě strany. Ženě to zajišťovalo postavení po smrti manžela a pro muže to nemělo nevýhodu normální zástavy. Přitom platilo, že cena zástavy musela překračovat hodnotu věna.

²⁷⁵ KAPRAS, Jan, *Manželské právo...*, s. 55.

Většinou došlo jen ke změně předmětu, na kterém byla částka pojištěna.²⁷⁶ V případě statku tedy vkladem na jiný statek.

Z dochované korespondence se dozvídáme, že Heřman zřejmě uvažoval v roce 1638 o prodeji jednoho se statků, na němž měla Sylvie pojištěné obvěnění. Konkrétně se jednalo o Kamýk. Sylvie v dopise manželovi totiž reagovala rozčileně na zprávu, kterou dostala během svého pobytu v lázních od jednoho kupce z Prahy, že Heřman chce prodat tento statek a vyjadřuje proto zklamání z jeho záměru: „... já ale na Vašnost to věřiti nemohu, abyste mi ráčili chtíti vod toho vobloupiti, co čem rašte vědět, že mi raduje. Piši mu zase, že já sobě to mám vod Vašnosti užívání dáno, a svůj zápis že na tom taky mám, aby na něco jiného myslil; přece mi to drobet do vašnosti líto, proč mne s tím rmútiti chtíti rašte.“²⁷⁷ Jak víme ale z předchozího odstavce, měl na to její manžel plné právo a nepotřeboval k tomu ani její souhlas. Sám Heřman nepovažoval tuto záležitost za natolik důležitou, aby si ji poznamenal na rub dopisu.²⁷⁸ Je ovšem logické, že Sylvie měla strach o své budoucí zajištění a projevovala proto obavy. Nevíme, zda zapůsobila její slova, nebo si to Heřman prostě rozmyslel, ale z prodeje nakonec zřejmě sešlo, protože Sylvie po manželově smrti Kamýk zdědila.²⁷⁹

5.3. Vztah mezi manželi

V dnešní literatuře se neustále vedou diskuze, jakou podobu měla v raném novověku láska, jak se vyjadřovala, jakou kvalitu měl emocionální svazek mezi manželi. Odhaduje se přitom například, že manželská sexualita byla pro manželství nevýznamná.²⁸⁰

Zcela odlišný byl oproti současnosti dobový pohledat na lásku, tedy na to, zda má být podmínkou sňatku mezi dvěma lidmi nebo ne. Oboustranná náklonnost a láska vedla totiž v prostředí šlechty jen zřídka ke sňatku. To však neznamená, že v komplikované hře argumentů si nemohly najít city své místo. Důvody pro výběr partnera, které uvádím výše, byly ale daleko podstatnější. Před láskou bylo naopak v různých spisech často varováno,²⁸¹

²⁷⁶ KAPRAS, Jan, *Manželské právo...*, s. 57.

²⁷⁷ Dopis z Karlových Varů, z 28. dubna 1638. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 35.

²⁷⁸ Tamtéž.

²⁷⁹ Zmiňuje se o tom v obeslání Humprechtovi z 3. 2. 1660. SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, SK 80, f. 172- 178. Nebo také znění Heřmanova testamentu uvedeného u Tischera. TISCHER, František, *Heřman...*, s. 180.

²⁸⁰ BASTL, Beatrix, *Tugend, Liebe, Ehe...*, s. 360. O tomto problému existují již četné práce. Například: BACHORSKI, Hans Jürgen (ed.), *Ordnung und Lust. Bilder von Liebe, Ehe und Sexualität in Spätmittelalter und Früher Neuzeit*, Trier 1991; SCHNELL, Rüdiger, *Sexualität und Emotionalität in der vormodernen Ehe*, Köln-Weimar-Wien 2002; já pracuji s BASTL, Beatrix, *Eheliche Sexualität...*, s. 277-301; TÁŽ, *Wan Ich nur bei dier...*, s. 4- 14.

²⁸¹ BASTL, Beatrix, *Tugend, Liebe, Ehe...*, s. 156; TÁŽ, „*Adeliger Lebenslauf*“ ..., s. 378; aj.

protože se mohla stát překážkou pro „rozumný“ sňatek. Byl ale činěn rozdíl mezi láskou mileneckou, bezhlavou a tou manželskou. K sblížení manželů mohlo totiž samozřejmě dojít i během manželství²⁸² a podle církevního učení v 16.století se tomu tak stát dokonce mělo.²⁸³ Navíc mnohé dobové prameny dokládají, že tomu tak opravdu často bylo.

Malý význam, který měla láska v této době při výběru partnera, dokládá i to, že jí jako kritérium nezmiňuje ani Karel z Liechtenštejna ve svém „napomenutí“ synovi.²⁸⁴ Svého syna pak ale nabádal k věrnosti a manželské lásce k jeho ženě v průběhu manželství až do její smrti,²⁸⁵ a dokonce zdůrazňoval: „...es ist auch der Weldt nichts angenehmers, und grösseren Trost, als die Eheleiche Lieb und Treu,...“²⁸⁶ což potvrzuje teorii, že minimálně určitý druh lásky, tedy láska manželská, byla něco, co bylo považováno za důležitou součást manželství.

Na základě mnoha dobových názorů Bastl tvrdí, že v manželství nebyla v 17. století prvořadá láska nebo alespoň to, co si pod tímto slovem představíme dnes, ale svornost (concordia), nebo-li „*caritas conjugalis*“. Tedy to, aby mezi manželi vládnuł soulad (dá se přeložit až ve smyslu taková shoda, že mají být jedno srdce a jedna duše) a úcta. Manželé se tedy měli vyvarovat všech roztržek a měli se chovat ve vzájemné úctě.²⁸⁷ V již zmiňovaném dopise od hraběte Michny, v kterém kromě slibu, že pokud bude v Praze, tak se Heřmanovy svatby rád zúčastní, píše dále budoucímu ženichovi, že mu přeje do manželství svornost, lásku a boží požehnání.²⁸⁸

K manželčině hlavní povinnosti pak patřila právě starost o tento manželský soulad (mír) a ona sama se měla vyvarovat všeho, co by tento mír mohlo narušit.²⁸⁹ Jak uvidíme dále ze Sylviiných dopisů, sváří se v nich neustále dva postoje. Snaha projevit svůj názor a pocity a na druhé straně snaha zůstat stále tou pokornou manželkou, kterou měla být. K tomu, aby byla žena dobrou manželkou, bylo nutné, aby oplývala mnoha vlastnostmi.

5.3.1 Vztah mezi Sylvií a Heřmanem

Díky dochovaným Sylviiným dopisům, které psala Heřmanovi, můžeme trochu blíže proniknout do vztahu těchto dvou lidí. V české historiografii se o zhodnocení jejich

²⁸² Tomuto problému se věnuje i HOLÝ, Martin, *Šlechtické sňatky...*, s. 20.

²⁸³ BASTL, Beatrix, *Wan Ich nur bei dier...*, s. 7.

²⁸⁴ BASTL, Beatrix, *Eheleiche Sexualität...*, s. 277-301.

²⁸⁵ „Nach deiner vermählung aber wirts du der Ehepflicht schuldigkeit nach, die gemahlin bis in Todt lieben, und alle Eheleiche treu halten und keiner fleischlichen begünnen,..“ Zde cituji podle BASTL, Beatrix, *Eheleiche Sexualität...*, s.288.

²⁸⁶ Tamtéž.

²⁸⁷ BASTL, Beatrix, *Tugend, Liebe, Ehe...*, s.357.

²⁸⁸ Novodobý regest dopisu z Prahy, z 13. 3. 1633. SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, SK 80, f. 2.

Také TISCHER, František, *Heřman hrabě...*, s. 100

²⁸⁹ BASTL, Beatrix, *Tugend, Liebe, Ehe...*, s. 359.

manželství pokoušelo již několik historiků, ale příznačné je, že jejich názory nejsou v tak komplikované otázce, jako je citový vztah dvou lidí, jednoznačné. Stačí pomyslet na to, že i pochopení vztahu, který mají nám známí, ve stejném čase jako my žijící, lidé, je velmi problematické, natož pak mluvit o vztahu, o němž jen útržkovitě vypovídají prameny. Uvědomuji si proto, že má interpretace je jen jednou z možných, a že je, stejně jako u zmíněných historiků, spíše výrazem doby, v které žiji, mých zkušeností, názorů a postojů.

Pekař považuje v jejich vztahu za klíčový rok 1643, od kdy prý byla Sylvie svému manželovi opravdu oddána. Předtím byly její dopisy podle něj jen plné vyčítání.²⁹⁰ Dále píše: „*Názoru doby o poměru ženy k muži odpovídá ovšem cizí nám tón listů jejich, v nichž se podpisuje „oddanou“ nebo „poslušnou služebnici“, v nichž muži ruce líbá, poníženež, děkuje a jež i obsahu svého připomínají spíš dopisy hospodářského úředníka pánova, chvějícího se o splnění jeho rozkazů, než listy paní jeho. Ale vedle toho najdeme plno něžností, jak by svědčilo o zvlášť oddané a milující ženě, kdybychom nevěděli, že byly zároveň běžnou módou v době baroku...*“²⁹¹ Na jiném místě pak shrnuje svůj názor trochu odlišným způsobem: „*Poměr k muži nebyl asi nejlepším; skoro polovice listů je bohata narážkami na mužovu tvrdost nebo necitelnost a skoupost. Ale jiné listy svědčí o srdečné touze, všechny pak o poměru závislosti na muži...*“²⁹²

Dopisy Sylvie, které psala svému manželovi, se opravdu zdají, ve srovnání s korespondencí jiných šlechtických párů nebo příslušníků vyšší šlechty raného novověku,²⁹³ co se týče výběru témat a hlavně stylem psaní, poměrně neosobní. To je dáno hlavně tím, že Sylvie píše málokdy přímo o sobě a popisuje naopak často záležitosti týkající se správy panství. A také tím, že zde chybí (vzhledem k bezdětnosti zcela logicky) zmínky o dětech, jejich pokrocích, nemocech apod., které jsem naopak v dopisech jiných šlechticů vždy přítomné. To, co Pekař považuje za projev barokní módy, tedy způsob oslovení (zde jsou myšleny zdvořilá jména apod.) atd., odpovídá sice přesně dobovým zvyklostem, ale podle mnoha zahraničních autorů tím nelze tuto okolnost jednoduše odbýt tím, že se jedná o stereotypní oslovení nebo projev módy a že nevyjadřují skutečný stav citů.²⁹⁴

²⁹⁰ PEKAŘ, Josef, *Kniha o Kosti...*, s. 123.

²⁹¹ Tamtéž.

²⁹² Recenze na edici F. Tischera, PEKAŘ Josef, ČČH 15, 1909, č. 1, s. 93.

²⁹³ Srovnej například BŮŽEK, Václav- HRDLÍČKA, Josef (ed.), *Rodinný život posledních pánů z Hradce ve světle jejich*, Opera Historica 6, 1998, s. 145 – 247, nebo KALISTA, Zdeněk (ed.), *Korespondence Zuzany...*

²⁹⁴ „Obwohl diesen Anreden eine gewisse Stereotypie nicht abzusprechen ist, implizieren sie nicht nur einen Akt der Höflichkeit; der nachfolgende Briefinhalt klärt darüber auf, dass diese Begrüßungsformeln tatsächlich tiefe Gefühle der Briefschreiberinnen ausdrücken. Natürlich steht aber auch in Frage, welche Beziehungsqualitäten die Einkleidung der persönlichen Adressen in die konventionelle Metaphorik eigentlich zulässt...“ BASTL, Beatrix, *Wan Ich nur bei dier...*, s. 9.

Je pravděpodobné, že vztah mezi manželi se rodil ve většině případů pomalu a postupně. Rok 1643 jako mezník v jejich vztahu, jak jej stanovil Pekař, je proto velmi iluzorní. A i před tímto rokem je možno nalézt v jejich dopisech množství dokladů toho, že jí na Heřmanovi záleželo, nehledě na to, že i její výčitky mohou být odrazem právě této náklonnosti. Musíme vzít v potaz to, že v případě jejich dlouhého odloučení zrcadlí jejich korespondence nejen „bezproblémové až láskyplné“ momenty jejich manželství, ale i ty méně klidné, kdy převážila uraženost, žárlivost a zřejmě i snaha, vydobýt si ve vztahu určité mocenské pozice. Pokud by alespoň jedna strana manželského páru necítila k tomu druhému „něco víc“, tyto emoce by se v dopisech spíše neobjevovaly.²⁹⁵ Pravda ovšem je, že na počátku jejich manželství se Sylvie ohrazuje vůči něčemu, co Heřman napsal nebo udělal, častěji.²⁹⁶

Za zmínku stojí i Tischerův názor, který hodnotí jejich vztah naopak velmi pozitivně. Považuje je za velice šťastné a píše, že Heřman byl své manželce „*něžně nakloněn*.“²⁹⁷ Také tvrdí, že se oba milovali navzájem: „*Rozum u Heřmana Černína vládl takřka neomezeně nad srdcem. (...) Srdce jeho obměkčiti nepodařilo se ani oběma jeho prvním chotím. Teprve zdá se, drahá jeho Sylvička, kterou vřelým srdcem miloval, a ona mu jeho lásku svrchovanou měrou oplácěla, uměla vhodně naladiti struny srdce jeho, takže přirozeně ve své povaze zmírnil a zjemnil. K tomu přistoupil i pokročilejší věk, a stáří, podobně jako dětství, jest dobou citů.*“²⁹⁸

Náklonnost

O přítomnosti jisté náklonnosti v manželství Sylvie a Heřmana, alespoň ze strany Sylvie, i před rokem 1643, svědčí následující okolnosti. Když prodělávala Sylvie v dubnu roku 1638 v lázních v Karlových Varech léčbu, napsal jí Heřman dopis, za který mu byla Sylvie velmi vděčná a velmi ji potěšil: „...*služebně děkuji, že ste ráčili v mý nemoci na mne spomenouti a vobzvláštěně pak, že utrpení se mnú míti račte.*“ A dále píše: „*Rašte se vohlouvat, že nerašte moct mě sám vopatrovati, abych Vašnosti vodpustila. Vašnostino vopatrování mi je nade všecko, když račte na mne spomenúti svou láskou, tedy mi se nemůže jen dobře vésti; budeli pak Vašnostina příležitost mne zde navštívit, serce Vašnosti ráda uhlídám....*“²⁹⁹ Jak je vidět,

²⁹⁵ Jak jsem už upozornila výše, při hledání možného vysvětlení se pohybujeme na velmi tenkém ledu dohadů a subjektivní interpretace textu dopisů.

²⁹⁶ Kromě Pekařova vysvětlení, že teprve od roku 1643 se z Sylvie stává oddaná manželka, se jeví jako pravděpodobné vysvětlení i možná počáteční Heřmanova netečnost k Sylvii, kdy se nechťel nebo neuměl přizpůsobit jejím představám o podobě jejich písemné komunikace, a že jí teprve v průběhu času vyšel vědomě nebo nevědomě vstříc, co se týče obsahu dopisů a jejich frekvence. Nebo naopak mohlo dojít k tomu, že si Sylvie na podobu jejich komunikace a jeho vyjadřování zvykla. V obou případech nemusela již subjektivně pociťovat tolik důvodů ke stížnostem, a mohla tak častěji vyjadřovat v dopisech své láskyplné city.

²⁹⁷ TISCHER, František, *Heřman ...*, s. 100.

²⁹⁸ Tamtéž, s. 186.

²⁹⁹ Dopis z Karlových Varů, z 28. 4. 1638. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 34.

tak Sylvie byla Heřmanovi vděčná za každý projevený náznak přízně a starosti a těšila se na jeho případnou návštěvu.

Stesk po manželovi a přání jeho brzkého příjezdu se v Sylviiných dopisech objevuje často hlavně tehdy, když byli manželé odloučeni na delší čas. Někdy se jedná jen o kratičké konstatování, ale v některých případech vyjadřuje pocit stesku a osamění velmi barvitě.

Kromě stesku se zmiňuje i o zdravotních potížích: „*Mně je po Vašnosti tak teskno, co Vašnosti mám, mi tak nebylo. Všudy se mi Vašnosti nedostává, kam se vobráťím, a taky dyckny stůni na hrozný bolení ve hřbetě.*“³⁰⁰ Heřman jí zřejmě také na oplátku ubezpečoval, že na ní myslí, protože to Sylvie v následujícím dopise hned komentovala: „*Rašte mi těšiti, že na mne spomínati rašte: poníženě Vašnosti děkuji, rašte se ubezpečiti, že žádný povzdechnutí není bez trojnásobný odplaty,*...“³⁰¹

Na konci června a počátku července 1644 doprovázela Sylvie svého manžela v prvních dnech jeho vyslanecké cesty směřující z Vídně do Konstantinopole. Mezi vesnicí, kterou hrabě nazývá Remedi a Komárnem se pak s manželem 2. července rozloučila a vydala se zpět do Vídně, kam dorazila v pondělí.³⁰² Hned čtyři dny po rozloučení mu píše: „*....sem přijela, ale všechno pusto našla; kam sem se obrátila, nic sem svého neviděla. Bůh ví, že nevím, kam se vobráťiti; jak živo mi tak sůženo po Vašnosti nebylo, jako tentokráte, snad má smert znamená, že Vašnosti více neuhlídám.*“³⁰³ Po téměř dvou měsících odloučení se zdá, že se stesk ještě vzrostl, vše jí připomíná jeho nepřítomnost a hlavně si přeje, aby byl v pořádku a nezapomínal na ní: „*Mohu se zblázniti, když na ty statky přijedu, že tak všechno prázdný je. Nikdy sem bez Vašnosti tu nebyla; ten nejprvnější den vždycky s pláčem strávím, těším se Bohu, že to nebude dlouze. Jen se tam rašte dobře míti a na mne nezapomínati, já sice na tom světě nic jiného nežádám, než milosti Boží a Vašnostiný živa bejtí.*“³⁰⁴ I v dalších dopisech vyjadřuje obavy o jeho zdraví, osamělost a touhu ho vidět: „*Ach milý muži, jak ste vy nás tu zarmoucený ženy zanechali, aby nebylo do Turek, po štvěrm bych za Vašnostmi lezla.*“³⁰⁵

V době jeho návratu v květnu 1645, tedy skoro po ročním odloučení, pobývala Sylvie právě, jak ještě uvidíme v jiné kapitole, v teplických lázních. Z manželova návratu měla velikou radost a velmi si přála, aby se jí podařilo vydat se za ním: „*Jen bych vinšovala, aby Vašnostiný serce to čilo, jakou já radost mám nad Vašnostiným příjezdem, a ve dne, v noci*

³⁰⁰ Dopis z Prahy, z 20. 8. 1639. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové*..., s. 36.

³⁰¹ Dopis z Prahy, z 24. 8. 1639. Tamtéž, s. 38.

³⁰² FRIDRICH, Gustav, *Rukověť křesťanské chronologie*, Praha 1997, s. 140.

³⁰³ Dopis z Vídně, z 6. 7. 1644. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové*..., s. 48.

³⁰⁴ Dopis z Kostí, z 27. 8. 1644. Tamtéž, s. 53.

³⁰⁵ Dopis z Prahy, 3. 10. 1644. Tamtéž, s. 58.

budu mysliti jen, jak a kudy Vašnosti naproti přijeti.“³⁰⁶ Problém byl ovšem v přítomnosti nepřátelského švédského vojska na území Čech, protože pokračuje: „*Kdyby nepřítel nebylo, nebyla by mi nic daleké ta cesta, než vím, že mi sám omluvu míti rašte. (...) Kéž je mi možná projeti! Rašte nák na prostředek pomysli a mně zase napsati, pro Boha prosím.*“³⁰⁷

Zde považuji za důležité zmínit názor Koldinské, která se domnívá, že se v případě Sylviina projevování stesku jednalo o jakési komunikační klišé: „...nářky Sylvie Černínové z *Millesima nad vlastní osamělostí a opuštěností se dostávají postupem let až do roviny jakéhosi komunikačního klišé. Dotyčná dáma totiž vyjadřovala tyto pocity i v situacích, kdy bylo zcela zjevné, že manžel na ně nemůže adekvátním způsobem zareagovat a přijet svou strádající chot' utěšit;*...“³⁰⁸ A dále pokračuje: „*Jeho žena (...) si byla dobře vědoma, že manžel nemůže hodit za hlavu své povinnosti a vydat se neprodleně na zpáteční cestu, ale přesto obšírně vyjadřovala svůj stesk po něm, protože se to od ní- stejně jako od stovek žen v obdobné situaci- zkrátka očekávalo.*“³⁰⁹ Zde je podle mého názoru nutné zvážit dvě věci. Za prvé to, že pocíťování i projevování stesku a smutku je často velmi subjektivní záležitostí a lidé neprojevují svůj stesk jen v momentě, kdy je to „rozumné“ a můžou tím něco změnit.³¹⁰ Terapeutický účinek může mít totiž i pouhé vyslovení pocitu nahlas, v tomto případě vyjádření na papíře. Roli zde hraje i naděje manželky, že jí muž možná napíše na oplátku něco podobného nebo milého a to jí pak pomůže snášet její vlastní pocity osamění.

To je ovšem v rozporu s názorem, který zastává Koldinská. Ta se domnívá, že chování, kdy ženy zdůrazňovaly, jak jim manžel chybí a jak jej milují, bylo jen součástí promyšlené strategie sebe samu prezentovat jako vzornou manželku.³¹¹ Podle mého názoru ovšem nelze jednoznačně říci, ovšem ani vyvrátit, že se jedná jen o sebeprezentaci sebe samé jako vynikající manželky, od které se podobné chování očekává.

Ještě jednoznačněji vypovídají o jejích pocitech věty v jiném dopisu, kdy se Sylvie velmi zajímá o průběh jeho cesty a prosí ho, aby jí o ní brzy napsal, protože má o něj velké obavy. Dlouho jí nenapsal a ona tak neví, zda je v pořádku. Když byl Heřman na cestě do Osmanské říše, tak od něj dostávala dopisy opravdu velmi zřídka. V prosinci 1644 manželovi nešťastně sdělovala, že mu píše již desátý dopis a stále od něj nedostala ani jednu odpověď. Měla o něj

³⁰⁶ Dopis z Teplic, z 10. 5. 1645. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 70- 71.

³⁰⁷ Tamtéž, s. 71.

³⁰⁸ Zde má na mysli například právě pobyt Heřmana v Konstantinopoli.

³⁰⁹ KOLDINSKÁ, Marie, *Nepřítomné i všudy přítomné...*, s. 17.

³¹⁰ Tamtéž.

³¹¹ V tomtéž článku mluví Koldinská i o třech rolích, do kterých se šlechtičny v raném novověku stylizovaly: milující matka a manželka, hospodyně a zbožná žena. Podle mého názoru ovšem tato stylizaci nevylučuje možnost, že tomu tak bylo. Srovnej KOLDINSKÁ, Marie, *Nepřítomné i všudy přítomné...*, hlavně s. 13-15.

velké obavy a na nic, ani na hospodářství nemohla myslet, protože než přišel poslední dopis, šířily se různé zvěsti: „*Jedni pravili a psali, že ste ráčil umřít, druhý, že v těžkém arestu ráčte pozůstávati, třetí, a to mě nejvíce trápilo, že jsem tak těžký sny o Vašnosti měla.*“³¹² Také mu svěruje své pocity: „*Do mý smrti bez Vašnosti nepojedu, aniž Vašnosti od sebe nepustím. Co je mi po všem na světě, když sem svýho Heřmánka zbavena. Čím dáleji, tím víceji znám, co na Vašnosti mám,*...“³¹³ Na konci dopisu pak reaguje na jeho slib v posledním psaní, že jí nezapomene přivést perly, konstatováním, že on je pro ni dražší než všechny klenoty, a ať se tedy hlavně vrátí on sám.

Oslovení v dopisech

Když se podíváme, jak oslovuje Sylvie svého manžela,³¹⁴ vidíme, že vždy velmi něžně, ale poměrně monotónně: „*Mý nejmilejší serce,*“³¹⁵ „*můj nemilejší pane,*“³¹⁶ „*můj nejmilejší Sulimánku,*“³¹⁷ nebo „*můj ze všeho světa nejmilejší pane, pane Heřmánku.*“³¹⁸ Poměrně často používá i jeho titul.

Bohužel nám chybějí prameny k tomu, abychom mohli alespoň nastínit, jak vypadal Heřmanův vztah k Sylvii. Máme k dispozici jen dva jeho dopisy manželce, a pak další, ovšem nepřímě vypovídající, prameny. Dopis, který psal Heřman své manželce z Konstantinopole, vyznívá velmi něžně hlavně díky množství emocionálně laděných výrazů, kterými ji oslovuje: „*Má nejmilejší Sylvičko s salátkem buďte zdrávi,*“ „*má nejmilejší crciličko,*“ „*má dívčičko,*“ „*má kozičko.*“ Nechybí ani výrazy: „*Já slouha váš...*“ „*váš stálej slouha, do smrti.*“³¹⁹ I v dalším dopise oslovuje manželku velmi něžně „*Má nejmilejší manželko Sylvičko.*“³²⁰

I z jiných pramenů vysvítá, že mu na jeho manželce záleželo. Snažil se zajistit, aby v případě jeho smrti o ni bylo dobře postaráno.³²¹ Což také učinil ve své závěti.

³¹² Dopis z Petrohradu, z 24. 11. 1644. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 59.

³¹³ Tamtéž.

³¹⁴ Příklad oslovení jiného manželského páru v tehdejší době uvádí SKLÁDANÁ, Jana, *Jazyk súkromnej korešpondencie Anny Márie Sentivániovej*, in: LENGYELOVÁ, Tünde (ed.), *Žena a právo: právne a spoločenské postavenie žien v minulosti*, Bratislava 2004, s. 269.

³¹⁵ Dopis z Petrohradu, 8. 7. 1635. Tamtéž, s. 23.

³¹⁶ Dopis z Varů, z 28. 4. 1638. Tamtéž, s. 34.

³¹⁷ Dopis z Petrohradu, z 23. 4. 1641. Tamtéž, s. 46.

³¹⁸ Dopis z Petrohradu, z 3. 10. 1644. Tamtéž, s. 58.

³¹⁹ Dopis z Konstantinopole, z 1. 3. 1645. SOA v Třeboni, pracoviště v Jindřichově Hradci, RA Černínů, kr. 53, f. 103. Faksimilii dopisu a jeho přepis uvádí PEKAŘ, Josef, *Kniha o Kosti...*, s. 153- 154.

³²⁰ Dopis z Prahy, z 8. 6. 1644. SOA v Třeboni, pracoviště v Jindřichově Hradci, RA Černínů, kr. 48, f. 100-101.

³²¹ O tom vypovídá i to, co řekl směrem Zuzaně a Humprechtovi: „...*kdybyste vy i já měli se J. M. hrabince čím zlym odměniti anebo po smrti pana hraběte čím J. M. trápiti, že by nás Bůh musel trestati; já jsem řekla, že za tebe i druhýho a sama sebe slibuji, že neučiníme nic.*“ Dopis z Prahy, z 28. září 1647. KALIŠTA, Zdeněk (ed.), *Korespondence Zuzany...* s. 194.

Nesoulad a výčitky

Pokud se zaměříme na momenty v průběhu manželství, kdy se objevil mezi manželi nesoulad, výčitky a snad žárlivost, nalezneme ovšem také množství dokladů.

V Sylviiných dopisech manželovi, stejně tak jako u mnohých jiných šlechticů, se v dopisech neustále vyskytují stížnosti na nedostatek zpráv od manžela. V některých případech to poznamenává Sylvie spíše v žertu: „...nemohu se vydivit, že tak dlouho vo Vašnosti nic nevím; dyť snad tam nerašte bejt zamilovanej, že Vašnosti láska překáží psát?“³²² V jiných již zaznívají skutečné výčitky: „Ve 4 nedělích tato 2 psaní, jak od Vašnosti vidím; jaká láska je, takový připomenutí. Když jí při Vašnosti není, já ji vlíti nemohu. Kdybych dlůho psala, jakou starost sem v tom čase měla, co sem vo Vašnosti nevěděla, neráčil byste mi věřiti, neb kdo nemá citelnosti, nevěří, aby u jinýho byla.“³²³

Důvodem toho, proč šlechtičny psaly takto emotivně, byla kromě strachu o manžela i osamělost zmiňovaných žen. O tomto problému se mj. zmiňuje i Koldinská.³²⁴ Konstatuje, že reakce Heřmana Černína stejně jako například Jáchyma z Hradce byly velmi podobně „bohorovné.“ Přičítá to ale tomu, že reakce manželů: „...z čistě psychologického hlediska působí i vcelku pochopitelně. Oba aristokraté museli čelit nepolevujícímu tlaku svých partnerek, který se v průběhu let výrazně neměnil.“³²⁵

Myslím si ovšem, že toto vysvětlení je poněkud zjednodušené. Svou roli zde, po mém soudu, mohla hrát i povaha mužů a stejně tak i jejich zaneprázdněnost³²⁶, při které měli méně času a snad menší chuť ke psaní dopisů. Naopak pro ženy, které pobývaly na panství nebo ve městě, stýkaly se s menším okruhem lidí než manžel,³²⁷ cítily se často osamělé a toužily po dopisu od manžela, byly dopisy prostředkem, jak překlenout vzdálenost mezi nimi a manželem. V dopisech očekávaly často i instrukce od manžela ohledně nějaké záležitosti. Setkáváme se ale i s opačným případem, kdy byl šlechtic za každý manželčin dopis opravdu rád³²⁸ a v případě, že jej nedostal, měl o ní opravdu strach.³²⁹ Proto se mi zdá hodnocení

³²² Dopis z Prahy, z 8. 7. 1635. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 23.

³²³ Dopis z Strakonice, z 9. 11. 1639. Tamtéž, s. 39.

³²⁴ KOLDINSKÁ, Marie, *Každodennost renesančního...*, s. 52-54.

³²⁵ Tamtéž, s. 53.

³²⁶ Na rozdílnou pozici ostatně upozorňuje i Koldinská. Tamtéž, s. 52.

³²⁷ Na jejich opuštěnost a izolovanost upozorňuje sama Koldinská.

³²⁸ To je hlavně případ Zdeňka Polea z Lobkovic. V téměř každém dopisech vyjadřuje velmi expresivně radost z manželčina dopisu. Jednou při této příležitosti například napsal: „Má královno, obdržel jsem Váš dopis z desátého tohoto měsíce, za nějž Vám líbám nohy.“ Dopis z Vídně, z 14. 5. 1625. MAREK, Pavel (ed.), *Svědectví o ztrátě starého světa...*, s. 408.

³²⁹ „Milionkrát Vám líbám ruce za dopisy, jež jsem obdržel. První mi sedmého doručil kurýr, druhý pak dnes pravidelná pošta. Kdyby byl kurýr nedorazil dříve než pravidelná pošta, hrozně bych se vyděsil. Dostal jsem již listy od Taby a pana Václava, avšak žádný od Vás. A tak jsem od všech vyzvídal, jestli o Vás něco nevědí.“

Koldinské, že: „Šlechtičny si počínaly tak, jakoby ani s přibývajícím věkem nedospěly k poznání, že přehnaný zájem o manžela je spolehlivou cestou, jak jej definitivně odradit a znechutit mu nejen pobyt ve společné domácnosti, ale i vlastní osobu“³³⁰ jako velmi subjektivně zabarvené.

Jindy zase uprostřed nám neznámé situace vyčítá Sylvie Heřmanovi: „Dokud ste mi ráčili potřebovat, ráčili ste mi s pěknými slovy kermi; než nejčky, když rašte svému hejtmanu psát, rašte ho pěkně traktírovat“³³¹, než mne.“³³² Připadá si zřejmě ukřivděně, obzvláště když Heřman varoval hejtmany, aby se připravili na příchod polského vojska, ale ji ne: „Viděla jsem Vašnostiný psaní, jak rašte svým hejtmanům psáti, aby se vopatřili přec těmi Poláky: vidět, že Vašnosti dobytky milejší než žena. Jak zvím, že potáhnou, pojedou vodcať, ten národ já tu nepočkám.“³³³ Heřmanovi tyto výčitky nepřipadaly oprávněné a lakonicky to v poznámce k dopisu komentoval slovy „...lamentací zbytečná.“³³⁴

V dalších případech zase Sylvie s ironií podotýká, že kdyby jí dal vědět o svém pobytu v Praze, tak by za ním přijela, ale ví, že jí to neoznámil, protože by pro něj nebyla příjemný host. Přesto mu pak přeje jako milující a oddaná manželka dobré pořízení.³³⁵

V podobném duchu je vyslovena další výčitka, která následuje o půl roku později. Sylvie komentuje situaci, kdy byla nemocná a manžel o ní neprojevil sebemenší zájem: „Vím, že jste ráčili vědět, že sem nemocna byla, abyste mi ráčili svým jedním slovem navštívit. Byloli jen vo toho posla činiti, sama bych mu byla zaplatila jen abych Vašnostinu dobrou vůli znala; již je darmo, Bože dejž, aby ste sice pro mů nehodnú vosobu neráčili míti žádný zarmúcený myšlení. Netřeba mi se ptáti, jak se Vašnosti vede v Praze, vím, že dobře, když já tam nejsem, byť pak sice jiný nepřiležitosti drobet byly.“³³⁶ Výčitka, že se manžel nezajímá nebo nestará o svoji nemocnou ženu není tak výjimečná. Bastl například uvádí případ Barbary von Racknitz, která vyčítá ještě v závěti svému manželovi, že ji nepomohl v době její nemoci, přestože jej o to prosila.³³⁷

Obával jsem se, že mi nepíšete, protože jste nemocná.“ Dopis z Frankfurtu nad Mohanem, z 12. 9. 1619.

MAREK, Pavel, (ed.), *Svědectví o ztrátě starého světa...*, s. 178.

³³⁰ KOLDINSKÁ, Marie, *Každodennost renesančního...*, s. 53.

³³¹ Ve smyslu častovat.

³³² Dopis z Petrohradu, z 15. 8. 1635. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 27- 28.

³³³ Tamtéž, s. 29.

³³⁴ Tamtéž.

³³⁵ Dopis z Petrohradu, z 2. 9. 1635: „Slyšela jsem ve štvrték vo Vašnostiným příjezdu do Phy, a pravil mi posel, že na třetí den se zaseji do Vídně strojiti rašte. Kdybyste mi byli rádi ráčili ch/t/iti vidět, bylo by vo toho posla činit, byla bych dobře v čas přijela; než já vím, že bych nebyla příjemnej host; přičítám to svému neštěstí, pán Bůh dej, aby ste ráčili své věci dobře vyřídit.“ Tamtéž.

³³⁶ Dopis z Petrohradu, z 30. 11. 1637. Tamtéž, s. 33.

³³⁷ BASTL, Beatrix, *Tugend, Liebe, Ehe...*, s. 372. V případě Barbary von Racknitz zašla ale manželská rozepře o poznání dále a toto byl jen jeden z argumentů vznesených proti manželovi.

Jak už víme, ne vždy nechal Heřman její nemoc bez povšimnutí.³³⁸ V dubnu následujícího roku se jí dokonce omlouval, že jí nemůže ošetřovat. Otázkou ovšem zůstává, jak bylo časté, že manžel ošetřoval manželku a ne jen naopak.³³⁹ Například i Jan Zajíc z Házmburka³⁴⁰ líčí, jak jej v případě jeho nemoci ošetřovala jeho žena, ale že on jí to pak při její nemoci neoplatil.³⁴¹

Zajímavá je i další popisovaná událost ohledně nařčení Heřmana, že Sylvie jednala proti jeho zájmu. Sylvie se ohrazovala slovy: „*To uštípačný psaní vod 27. Juli datirovaný sem dostala. Věrná pravda, kdo Vašnosti dobře neb zle činí, je jedna vodplata; nechť sou Vašnostiný ženy Vašnosti k věci škodě nepřivedly jako já, nerašťe mít do smrti žádný pletichy.*“³⁴² Na jiném místě pak dotčeně podotýká: „*Já bych se byla spíše svý smrti nadála, než vod Vašnosti takovýho listu.*“³⁴³

Podle toho, jak celé nedorozumění Sylvie manželovi popisuje, šlo zřejmě o následující věc. Přišel za ní hrabě Colloredo a poprosil ji, zda by mohla napsat manželovi, jestli by mu jen nepůjčil na chvíli jednoho jejich služebníka Pavla Mráčka, aby mu pomohl zkontrolovat účty, protože Heřmanovi prý důvěřoval nejvíc. Heřman si zřejmě myslel, že mu ho chce „přetáhnout“ k sobě, protože Sylvie mu vysvětluje, že tomu tak určitě není, protože hrabě má svého hejtmána. Heřmanovy obavy podpořilo zřejmě to, že jeho manželka vzala Mráčka s sebou do Prahy, kde se mohl s nějakými Colloredovými služebníky domluvit. Tomu se ale Sylvie brání slovy: „*Rašte vo mně myslit, co ráčíte chtít, dosti je, že mám dobrý svědomí a pro Mráčka nic žádnýho ho jistě nestratím. Že sem hejtmána sebou do Prahy vzala, jak rašte vědět, co sem lidí měla, samat s jedním lokajem sem taky nemohla jet;*...“³⁴⁴ a zcela logicky podotýká: „*Kdybych chtěla podvodně zacházet, nebyla bych to jistě sama psala.*“³⁴⁵ Heřman ale zřejmě nevěnoval jejímu vysvětlení velkou pozornost, protože si na dopis poznamenal: „*...strany Pavla Mráčka excusací a broukání. Málo pomůže.*“³⁴⁶

³³⁸ Zde mám na mysli jeho dopis do Karlových Varů, kde se Sylvie v roce 1638 léčila. Dopis se sice nezachoval, ale z textu její odpovědi je jasné odvoditelný. Citaci uvádím v části kapitoly Manželství a vztah Sylvie a Heřmana nazvané Náklonost. Dopis z Karlových Varů, z 28. 4. 1638. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 34.

³³⁹ I když ošetřování blízkých patřilo v raném novověku do sféry činností ženy, a tak se o své manžele v případě jejich nemoci musely starat, manželé jim opláceli stejným zřejmě jen výjimečně. Ukazují na to poznámky šlechticů v pramenech.

³⁴⁰ Tento šlechtic si psal své paměti, které byly již zpřístupněné veřejnosti.

³⁴¹ BŮŽEK, Václav, *Die private Welt...*, s. 23.

³⁴² Dopis z Petrohradu, z 10. 7. 1635. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 24.

³⁴³ Tamtéž.

³⁴⁴ Tamtéž.

³⁴⁵ Tamtéž.

³⁴⁶ Dopis z Petrohradu, z 10. 7. 1635. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 24.

Velmi zajímavá jsou také slova Sylvie v době, kdy pobývala v roce 1645 kvůli moru ve Strakonicih a snažila se získat nějaké peníze od manžela na výživu sebe i služebníků, stejně tak zřejmě spor o to, zda tam měla vlastně jet. Těmto událostem se budu ale více věnovat na jiném místě.

6.0. Bezdětnost a hledání dědice

V manželství bylo podle Karla z Lichtenštejna ale i dalších autorů nejdůležitější plození dětí, a proto byla ctnost manželky, kvůli legitimnosti potomků, velmi důležitá.³⁴⁷ K tomu všemu svému synovi radil, aby sledoval i plodnost jejích rodičů,³⁴⁸ což bylo v té době považováno za ukazatel, nebo alespoň náznak, budoucí plodnosti nevěsty.³⁴⁹

Z pramenů i z literatury o Sylvii Černínové ovšem víme, že její manželství s Heřmanem Černínem zůstalo bezdětné. Bohužel se mi nepodařilo najít v Sylviině korespondenci a stejně tak ani v dopisech, které se jí nebo jejího manžela týkaly, žádné zmínky o této skutečnosti a hlavně o tom, jak byla celá situace jimi a jejich okolím vnímána. Jediné co můžeme využít, jsou, ještě ze života Heřmana Černína pocházející, zmínky o dědictví, jež mělo po jeho smrti připadnout prasynovci Humprechtu Janovi Černínovi. K nastínění možného stavu je to ale příliš málo, a proto se pokusím doplnit tyto zmínky o znalosti, které máme o významu zplození potomka v této době, problému neplodnosti a její léčbě.

6.1. Příčiny neplodnosti v dobovém vnímání, léčba

Jak jsem zmínila v předchozí části, důvody, které vedly ke sňatku, byly velmi různorodé. Jedním z těch nejpodstatnějších bylo zplození potomka. Nevíme, zda tomu tak bylo i u tohoto sňatku. Nikde v pramenech se mi totiž nepodařilo najít zmínku, která by to potvrzovala. Zdá se ale, že Tischer o tom ve své knize nezapochyboval ani na chvíli, protože píše: „*Vřelá touha Heřmanova po potomcích přiměla ho, ač ve stáří valně pokročil, ještě ke třetímu sňatku.*“³⁵⁰ Byť se to jeví jako pravděpodobné, nemohu to bohužel potvrdit ani vyvrátit.

Nemůžeme ani říci, kdo z manželů „nesl vinu“ na tom, že se nedočkali žádného potomka. Nacházíme se zde na poli dohadů. Je zde ale několik okolností, které je nutné zvážit. Heřman Černín byl třikrát ženatý, a byť nemáme bližší informace o případných potratech během těchto manželství, zdá se, že v žádném z manželství nebyl zplozen potomek. Jelikož Heřmanova druhá manželka Anna Salomena měla děti již z prvního manželství, a protože

³⁴⁷ Zde cituji podle článku BASTL, Beatrix, *Eheliche Sexualität...*, s. 287: „*besonders geschämig so an einem Weibsbild das beste, und aller vornehmste und ein zeichen der Ehrbarkeit und keuschheit in welchen die grösste tugend der Weiber, so alle leichtfertige ausschliesset, auch daß eine demüthig=andächtig und Gottfürchtig seye, welche tugend im Menschen die aller vornehmste, dan sie versage und fliehet das Laster...*“ BASTL, Beatrix, *Wan Ich nur bei dier...*, s. 7.

³⁴⁸ Zde cituji podle článku BASTL, Beatrix, *Eheliche Sexualität...*, s. 287: „*es soll auch keine Gemahlin erwählet werden, als der Jenigen deren ältern in wehrender Jrer Ehe sehr viel jinder gezeüget hätten, dan an der fruchtbarkeit ist alles gelegen, daß man in seiner Ehe viel Kinder zu erhaltung des Namens und Stammes erzeigen möge, so ein segen der fruchtbarkeit ist.*“

³⁴⁹ BASTL, Beatrix, *Eheliche Sexualität...*, s. 287.

³⁵⁰ TISCHER, František, *Heřman...*, s. 100.

žádné jeho manželství nebylo obdařeno dítětem, domnívám se, že to byl zřejmě Heřman, na jehož straně byl nějaký zdravotní problém.

Nemůžeme se bohužel řídit ani druhým manželstvím Sylvie, protože ta jej uzavřela již v pokročilém věku 53 let, takže děti v té době už mít s největší pravděpodobností nemohla.³⁵¹ Nápadné ale je, že v jejich korespondenci se nikdy téma dětí, resp. Sylviina těhotenství, nevyskytuje. Díky tomu se zdá, že už s potomkem ani nepočítali. A ani o jiných dětech, nebo těhotenství žen, se Sylvie prakticky nezmiňuje. Výjimkou je při určité příležitosti pronesené konstatování Sylvie, že její sestra s nimi neodjede, protože: „...ta zde bude ležeti, na každou hodinu se čeká.“³⁵²

Problém neplodnosti byl v minulosti, stejně jako dnes, velmi častým a palčivým. Podle výzkumů o anglických vévodských rodinách zůstalo bez potomků 16 % mužů a 17 % žen.³⁵³ I z českého prostředí jsou dobře známé příklady rodů, v kterých nebyl zplozen žádný dědic.³⁵⁴

Přitom zplození potomka bylo nahlíženo jako prvořadý úkol každého manželství. Důvody pro to, tedy nutnost zachování rodu (mj. i pro předání majetku) a zachování památky otce skrze děti shrnuje ve svém díle Šimon Lomnický z Budče: „*Syny a dcery proto počínáme a rodíme, abychom z nich potěšení nabyli a z jejich rodiny kmene a památky budoucí věčné po sobě pozůstavili a rod svůj tudy zachovati mohli. Z čehož pochází, že ne tak mnohý otec, když umírá, smrti své želí, jako když po sobě žádného dědice nepozůstavuje a nenechává, což Písmo tvrdí: Umřel (prý) otec jeho, a jako by neumřel, nebo podobného sobě ostavil po sobě, totiž syna.*“³⁵⁵ Důležitost zplození potomka, tedy dědice, se odrážela i v tom, jaký měl porod dítěte vliv na společenském postavení ženy. V případě nenaplnění mateřské role, mohlo být její postavení silně otřeseno.³⁵⁶

Dochovalo se množství spisů, které se zabíraly problémem neplodnosti. Právníci, teologové, a filozofové se věnovali otázce, proč Bůh připustí, že nějaké manželství zůstane bez potomků. Hledání viníka, tedy toho, kdo je neplodný, bylo podřízeno tomu, z jakého okruhu autor spisu pocházel. V německojazyčném prostředí platí, že spisy z těchto již zmiňovaných oblastí připisují většinou sterilitu, stejně jako lidové prostředí, selhání ženského těla. I z lidových zvyků je často možné poznat, že byla neplodnost většinou připisována

³⁵¹ Za konec plodného věku je obecně považován věk okolo 40 let. Například HUFSCHMIDT, Anke, *Adlige Frauen im Weserraum...*, s. 236.

³⁵² Dopis z Strakonic, z 10. 12. 1639. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 42.

³⁵³ KRUSE, Britta-Juliane, „*Die Arznei ist Goldes wert*“: *mittelalterliche Frauenrezepte*, Berlin, New York, 1999, s. 138.

³⁵⁴ Za všechny asi nejznámější příklad: rod Rožmberků.

³⁵⁵ z BUDČE, Šimon Lomnický, *Kupidova střela. Dětský řápek* (edd.) HLADKÝ, Vojtěch-KRČ, Jakub, Brno 2000, s. 263.

³⁵⁶ KRUSE, Britta-Juliane, „*Die Arznei ist Goldes wert*“ ..., s. 138.

ženě.³⁵⁷ Odlišná je situace u druhé skupiny autorů, a to u těch pocházejících z lékařského prostředí, kteří nevinili jednoznačně ženu a jejich vidění tohoto zdravotního problému bylo méně dogmatické.³⁵⁸

Objevují se u nich různá vysvětlení neplodnosti. Například to, že na vině je touha ženy, a proto se dochovalo množství receptů na utišení vášně ženy.³⁵⁹ Stejně tak byly uváděny důvody mající základ v tělesné konstituci ženy i muže.³⁶⁰ Další možné příčiny byly spatřovány v přemíře jídla a pití nebo v škodlivém jídle a pití, v nemoci nebo v psychickém stavu (konkrétně zuřivosti nebo truchlivé náladě).³⁶¹

Vzhledem k významu potomka pro rodinu a i možným následkům pro ženino postavení, žily ženy pod silným psychickým tlakem.³⁶² To, že žena nemohla otěhotnět, nebylo pravděpodobně ve většině případů jen tak akceptováno, ale ženy se naopak pokoušely za použití různých magických praktik, lékařských receptů a dalších prostředků o změnu.

Mezi lidmi byla neplodnost vnímána jako boží přehlédnutí. Proto hrály důležitou roli modlitby ke svatým, kteří se mohli zasadit o změnu, přimluvit se u Pána Boha. Mezi tyto svaté patřil například sv. Řehoř, Albert, Rachel, Elisabeth, Marie nebo sv. Anna. Důležitá byla i účast na mších nebo poutích.³⁶³

K početí měly pomoci i různé, více či méně, magické praktiky. Amulety, jejichž použití je z pramenů z raného novověku, byť třeba za jiným účelem, jasně patrné,³⁶⁴ formule a recepty.³⁶⁵ Mezi posledně jmenované patří například recepty radící zkonsumovat prášek z perel nebo nošení šperků z perel. Za účinné bylo považováno i pozření části z těl některých

³⁵⁷ KRUSE, Britta- Juliane, „*Die Arznei ist Goldes wert*“:..., s.138.

³⁵⁸ Tamtéž, s.139; Zajímavé je, co je uváděno ve sbírkách ženských a porodních receptů za indikátor, určující, který z partnerů je neplodný. Například sléz nebo otruby se měly nechat několik dní v nádobě s močí vyšetřovaného z páru. Pokud následně začaly klíčit, nebo se aspoň nevysušily, znamenalo to, že tento z partnerů je plodný. Tamtéž, s. 142.

³⁵⁹ Tamtéž, s.134.

³⁶⁰ Například studenost semene i celková chladnost těla muže, díky které muž dříve vychladne, zeslábně a semeno se stane neaktivním. Možné příčiny byly spatřovány i v studenosti těla ženy nebo neúplné pohlavní vyspělosti. KRUSE, Britta- Juliane, „*Die Arznei ist Goldes wert*“:..., s. 139- 140.

³⁶¹ Tamtéž, s.140.

³⁶² Velmi jasně o tom vypovídá poněkud nepřiměřená reakce jedné z manželek Viléma z Rožmberka Kateřiny Rožmberské z Brunšviku. Když někdo z jejího okolí, v době, kdy si myslela, že je těhotná, její těhotenství zpochybnil, považovala jej za svého nepřítele. BŮŽEK, Václav – HRDLÍČKA, Josef (ed.), *Výběrová edice rodinné korespondence posledních pánů z Hradce*. OH 6, 1998, s. 236; O stavu „naděje“, tedy době, kdy se nedostavila ženě menstruace a žena mohla s nadějí doufat, že je těhotná, podrobně pojednává BŮŽEK, Václav, *Těhotenství ve šlechtické...*, s. 172- 178;

³⁶³ KRUSE, Britta- Juliane, „*Die Arznei ist Goldes wert*“:..., s. 138.

³⁶⁴ Viz kapitola o zdraví.

³⁶⁵ KRUSE, Britta- Juliane, „*Die Arznei ist Goldes wert*“:..., s. 139.

zvířat, např. výměšky bobra nebo varlata zajíce, nebo vtírání oslího mléka, tuku zajíce a prášku z masa zajíce.³⁶⁶

Gynekologické spisy uváděly i množství dalších rad. Například použití koupelí, kůr a různých tinktur. Protože se sterilita přičítala chladnosti těla, měla žena navštívit teplé prameny a zde se léčit.³⁶⁷ Spisy zabývající se tímto problémem se věnovaly i samotnému průběhu pohlavního styku.³⁶⁸

O Sylvii sice víme, že pobývala několikrát v lázních, ale ve všech případech uvádí nějaké konkrétní potíže, které jí k tomu donutily. Nezdá se proto pravděpodobné, že by i ona využila teplých pramenů k léčbě neplodnosti, byť se lázně v Teplicích v této době používaly mj. i k léčbě gynekologických onemocnění.³⁶⁹ Bohužel nám není ani známo, zda se pokusila o jiný způsob léčby.

To, za jak důležité považuje Sylvie zplození dědice, dává nevědomky najevo ve své závěti. Odkazuje zde velkou část majetku svému druhému manželovi a stanovuje podmínky pro další zacházení s ním v případě, že by neměl potomka: „*Přišlo by k tomu, čehož pán Bůh uchovati rač.*”³⁷⁰ *že by pan manžel můj bez dědice z světa vykročil,...*”³⁷¹ Stejně se vyjadřuje například o tom, že by potomci nebyli zdravého rozumu. Jak je vidět, tak Bůh nebyl jen tím, kdo dopustil nepřítomnost potomka, ale stejně tak byl tím, kdo měl před tímto stavem ochraňovat. Bůh jednoduše rozhodoval o tom, zda a kdy žena otěhotní, zda dítě donosí atd. O nedočkavosti muže, aby již byl zplozen potomek a naopak o smířenosti ženy s božím rozhodnutím svědčí následující úryvek z dopisu Elišky Myslíkové své matce: „*Pán ondyno přesměšnej byl, prál: že tomu nechce, abych tak dlouho jalová byla; a já prála: že já tím vinna nejsem, když se pánu líbiti bude, tedy se stane.*”³⁷²

6.2. Dědic černínského jmění

Bezdětnost hraběte Heřmana Černína měla jeden závažný důsledek. Bylo nutné najít někoho, koho ustanoví dědicem svého majetku a svým pokračovatelem. Tischer ve své knize zmiňuje Balbínovu poznámku z Pamětí rodu Černínů, podle které Heřman učinil Švihovským

³⁶⁶ KRUSE, Britta- Juliane, „*Die Arznei ist Goldes wert*“: ..., s. 140.

³⁶⁷ Tamtéž. Příliš vlhká a nateklá děloha mohla být vysušena suchým jídlem a masážemi, příliš suchá zase vlhkým jídlem. Tamtéž, s. 141.

³⁶⁸ Za nejlepší termín styku byla podle Kruse považována doba před nebo naopak po menstruaci, na škodu nebylo ani malé občerstvení s vínem. V jednom ze spisů bylo i doporučováno, aby žena po ejakulaci muže klidně ležela, aby se semeno nepotrhlo a nedošlo k špatnému vytvoření dítěte. Tamtéž, s. 133 a 141.

³⁶⁹ *Teplice. Průvodce městem a jeho historií*, Děčín 1992, s. 6.

³⁷⁰ Podtrhla V.B.

³⁷¹ TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s.13.

³⁷² DVORSKÝ, František (ed.), *Mateř a dcera Zuzany...*, s. 78.

určitou nabídku. Pokud uznají, že jsou jedna rodina a Heřman bude moci jednoho ze synů Ferdinanda Václava Švihovského přijmout za vlastního, učiní jej svým dědicem. Ale Ferdinand Václav Švihovský tuto nabídku údajně odmítl a poradil mu, aby ustanovil dědicem někoho z rodu Černínů. Tischer ale projevil o pravdivosti této zprávy, kvůli hrdosti Heřmana na svůj rod, pochybnost.³⁷³

I když byla na prvním místě pro každého šlechtice jeho rodina a ne rod, byla rodová soudržnost natolik důležitým faktorem, že je krajně nepravděpodobné, aby upřednostnil v dědické otázce příslušníka cizího rodu před členem rodu vlastního. Jako potvrzení této úvahy byl dědicem nakonec ustanoven, po krátkém období, co se jím měl stát Děpolt Protiva Černín z Chudenic,³⁷⁴ Humprecht Jan Černín (1628-1682). Co se týče blízkosti příbuzenského vztahu, tak Humprecht stál Heřmanovi v pokrevní linii blíže. Jeho dědeček byl totiž Heřmanův bratr.³⁷⁵ Navíc byl Heřman jeho kmotrem. Důvod příklonu k Humprechtovi není známý. Snad v rozhodování sehrálo roli i jednání Heřmanovy manželky a Zuzany Černínové, které si ukážeme níže.

V roce 1645, tedy v době, kdy bylo Humprechtovi 17 let, se počínají objevovat v dopisech Zuzany Černínové synovi Humprechtovi zmínky o Heřmanu Černínovi a jeho manželce. Heřman se začal zřejmě více starat o to, co Humprecht, který byl právě na kavalířské jízdě, dělá. Z korespondence Zuzany s jejím synem vyplývá, že hrabě se svojí manželkou byli neustále v kontaktu s Humprechtem i jeho matkou. K udržování tohoto spojení opakovaně nabádala svého syna právě Zuzana a neustále jej ubezpečovala, jakou mají manželé radost z jeho dopisů.

Také snaha Sylvie podporovat Humprechta u svého manžela se datovala minimálně do tohoto roku. Nevíme, zda to bylo její zásluhou, ale již v roce 1646 byl Humprecht jmenován jako náhradní dědic (po Děpoltu Protivovi Černínovi z Chudenic) Heřmanova jmění.³⁷⁶ Několik dní po sepsání testamentu psala Zuzana Humprechtovi: „*Dělá kšaft, dal se na vás obou jména ptáti, nevím, co' tím obmejšlí, dejž Pán Bůh všeckno dobrý!*“³⁷⁷

³⁷³ TISCHER, František, *Heřman...*, s. 107.

³⁷⁴ Jejich dědečkové Huprecht a Jan byli bratři. Jednalo se tedy o bratrance z druhého kolena. Děpolt Protiva pocházel z tzv. chudenicke větve rodu Černínů. Žil v letech 1630 až 1660. Byl tedy o dva roky mladší, než Humprecht. *Ottův slovník naučný*, díl VI., s. 624.

³⁷⁵ Humprecht pocházel ze stejné větve černínského rodu jako Heřman. *Ottův slovník naučný*, díl VI., s. 624-625.

³⁷⁶ Bylo tomu tak podle závěti sepsané 19. 8. 1646. V případě Děpoltovi smrti byl jako jeho nástupce určen Humprecht Jan Černín z Chudenic. TISCHER, František, *Heřman...*, s. 147.

³⁷⁷ Dopis z Prahy, z 25. 8. 1646. KALISTA, Zdeněk (ed.), *Korespondence Zuzany...* s. 112-113.

O rok později vypadala situace pro Humprechta velmi nadějně: „...ano i ten stařeček, J. M. pan hrabě Černín, na/d/ Tebou srdečný zalíbení má a jest nyní dokonalým úmyslu tobě hrubě dobře po své smrti učiniti, což mi se netrefí všecko psáti.“³⁷⁸

Zřejmě s postupným uzráváním Heřmanova rozhodnutí, ustanovit svým univerzálním dědicem Humprechta, se jeho zájem stále více soustředil na otázku, kdy se Humprecht vrátí zpátky do Čech.³⁷⁹ Celá záležitost se závětí se táhla několik let a Zuzana se snažila udělat vše proto, aby vzbudila u hraběte Černína a jeho manželky o Humprechtovi dobré mínění. Snažila se zabránit případným nedorozuměním: „...jak nejlépeji mohu a můj Bůh mi rozum dá, že tak ušetřuji, jen abych nejmenší přičínky k nějakému nedorozumění nedala, varuji se toho, jak mohu“³⁸⁰ a uvést na pravou míru různé pomluvy.³⁸¹

V září 1647 sepsal Heřman novou závět'. V ní byl Humprecht již prohlášen univerzálním dědicem jeho jmění. Zuzana nabádala svého syna, aby manželům napsal a poděkoval jim za projevenou milost: „Můj nejmilejší dítě, kdyby/s/ přece napsal panu hraběti i J.M.paní hrabince a tak co nejpěkněji jim děkoval z té milosti, což by jim to příjemný psaní bylo, jakož toto poslední psaní celej tejden všem pan hrabě ukazuje.“³⁸² Znovu zde také zmiňuje Heřmanovu radost z každého Humprechtova dopisu.

Ani pak ale nebyla celá záležitost uzavřena a mluvilo se o další závěti.³⁸³ Až v létě 1650 byla konečně napsána poslední verze závěti, a to ve prospěch Humprechta: „Já jsem psala panu synu do Prahy, slyšel-li jest co o tom novém kšaftu? Píše mi zase těmito slovy: „Pan hrabě kšaft učinil nyní i k němu tisknouti dal, konečně vím, že panu švakru, panu Humprechtovi, k žádné škodě učiněn není, (...) že žádného jiného než samého pana Humprechta za svého dědice zanechává, a mně to pravili též pan hrabě i paní hrabinka sami, přede mnou pana Humprechta jako svého vlastního syna připomínajíc, když tam bývám.“³⁸⁴

³⁷⁸ Dopis z Prahy, z 4. 4. 1647. KALISTA, Zdeněk (ed.), *Korespondence Zuzany Černínové...*, s. 162.

³⁷⁹ „Náš pan hrabě byl u mne před včerejškem, tak na Tebe zpomínal a že tak dobře s námi miní a my že se máme o všecko s ním raditi a vše mu dobře s říci (...), a že musíš brzy přijeti, kšaft že přepíše, jest tam psáno a že bude tak pilně hospodařit, to všecko pro Tebe a pro svou nejbližší linii, totiž prý pro Vás.“ Dopis z Prahy, 13. 2. 1649, DVORSKÝ, František, *Zuzana Černínová...*, s.179.

³⁸⁰ Dopis z Prahy, z 4. 4. 1647. KALISTA, Zdeněk (ed.), *Korespondence Zuzany...* s. 162.

³⁸¹ Hájila tak například Humprechta proti klevetám, které se donesly k hraběti Černínovi a jeho ženě: „... a píši mu sama svou rukou a taky při tom ho prosím, aby nedal falešným lidem k sobě s tokovými řečmi o Tobě přicházeti, že vím, že to jen z pouhé závisti činí, chtěje Tě rádi v nákou nemilost při J.M. přivést.“ Dopis z Radenína, z 20. 8. 1649. DVORSKÝ, František, *Zuzana Černínová...*, s. 214.

³⁸² Dopis z Prahy, z 25. 5. 1647. KALISTA, Zdeněk (ed.), *Korespondence Zuzany...* s. 171.

³⁸³ „Psaní sem našemu panu tatíkovi poslala, s velikou vděčností, obzvláště když mu něco píšeš co se mu líbí, jest je přijal, vždycky o tom kšaftu rozpráví, čekám ho každou hodinu k sobě, vždycky mi vzkazuje, že má se mnú mnoho, mnoho pilného mluvíti, že ke mně přijede, smýšlím žeť něco o ten kšaft bude.“ Dopis z Prahy, 3. 4. 1649. DVORSKÝ, František, *Zuzana Černínová...*, s. 189.

³⁸⁴ Dopis z Radenína, z 17. 9. 1650. Tamtéž, s. 239.

Z dopisů Zuzany a zpráv, které posílala, je jasně patrné, že se Zuzana s hrabětem Černínem a jeho manželkou stykala poměrně často. Jejich vztah posiloval právě společný prvek-Humprecht. Zuzana viděla v manželském páru zajištění synovy budoucnosti. Plnila mezi oběma stranami funkci prostředníka a snažila se zřejmě v každé ze stran vzbudit a upevnit náklonnost ke straně druhé. Manželé snad spatřovali v Humprechtovi někoho, kdo jim vynahradí absenci vlastního potomka³⁸⁵ a stane se jejich dědicem. Heřman jednou pronesl podle Zuzany dokonce: „*Paní strejna, kdyby se mělo mému nejmilejšímu synu a Vašnostinýmu synu Humprechtovi co zle vésti anebo nějaké neštěstí míti, srdce by mi to strhlo a musel bych za to hrdlo dáti,*“ *na to ho velice slzy polily,*...“³⁸⁶ O hrdých otcovských pocitech Heřmana vypovídá i následující úryvek: „*J. M. pan hrabě náš jakou radost z Tebe míti ráčí, není možné vypsat; posílala jsem tam včera Heřmana s tím Tvým psaním, tak je každému ukazoval a rád tomu, že píšeš, že na jeho poručení se učíš, aneb co mu tam píšeš.*“³⁸⁷

Ze Zuzaniných dopisů synovi vyplývá, že Heřman a Sylvie, ale zřejmě hlavně Heřman, chtěli, aby se Humprecht vrátil do Čech co nejdříve. Často na něj prý intenzivně vzpomínali: „*Povídal pan syn, kterak tak laskavě pan hrabě i paní hrabinka na tebe, mé přenejmilejší dítě, zpomínají, že není možná, aby na vlastního syna tak zpomínati mohli.*“³⁸⁸ A po roce, v době po uzavření závěti, ho již opravdu chtěli vidět: „*Náš pan hrabě i paní hrabinka, mé nejmilejší dítě, jsou Tebe hrubě žádostivi viděti, ten týden jsem od paní hrabinky psaní dostala, kteréž Ti posílám.*“³⁸⁹

6.2.1. Vztah Sylvie k Humprechtovi před smrtí manžela

V korespondenci mezi Zuzanou a jejím synem se kromě jiných, které nás pro naše účely nezajímají, vyskytuje několik neustále se opakujících motivů. Jednak jsou to zmínky o kšaftu Heřmana, který chce přepsat ve prospěch Humprechta, dále zprávy o Heřmanově zdravotním

³⁸⁵ I v případě jiného bezdětného šlechtického páru, Alžběty Rákocziové a Juraje Erdődyho, je patrné, že v případě, že neměli potomka, inklinovali lidé k tomu, nahradit jej alespoň částečně někým jiným. Stali se poručníky jejich synovce, který ale jako 13-letý zemřel. City, které k němu choval Juraj Erdődy jsou jasně patrné z jeho dopisu: „... jeho svätá milosť pán Boh ho povolal k sebe, v mojom neutíchajúcom smútku som ani nevedel, čo mám robiť, kde mám ísť...v žalostnom stave som doteraz....“ BORDÁLA, Benda, *Alžběta Rákocziová a Juraj Erdődy*, in: LENGYELOVÁ, Tünde (ed.), *Žena a právo: právne a spoločenské postavenie žien v minulosti*, Bratislava 2004, s. 232.

³⁸⁶ Dopis z Radenína, z 28. 8. 1649. DVORSKÝ, František, *Zuzana Černínová...*, s. 217.

³⁸⁷ Dopis z Prahy, z 25. 8. 1646. KALISTA, Zdeněk (ed.), *Korespondence Zuzany...* s. 112-113.

³⁸⁸ Dopis z Radenína, 5. 11. 1649. DVORSKÝ, František, *Zuzana Černínová...*, s. 246.

³⁸⁹ Dopis z 26. 11. 1650, místo neuvedeno. Tamtéž, s. 248.

stavu, a pak ujišťování, jak jej má nejen Heřman ale i Sylvie ráda a jak jim záleží na jeho psaních.³⁹⁰ Vzhledem k tématu této práce se zaměříme právě na zmínky o Sylviu.

Je těžké posoudit s odstupem staletí vztah, který měla Sylvie k Humprechtovi. Obzvláště obtížné je říci, zda projevovaná přízeň byla jen výrazem pragmatické úvahy, kdy možná uvažovala tak, že musí zůstat s Humprechtem jako budoucím dědicem jejího manžela zadobře. Nebo jej opravdu měla ráda, jak by se zdálo podle dopisů Zuzany Černínové svému synovi, z nichž uvádím některé úryvky, nebo dopisů, které posílala Sylvie Humprechtovi sama. Třetím důvodem by pak mohla být snaha vynahradit manželovi to, že neměli žádné potomky.

Zuzana věnovala ve svých dopisech často pozornost Sylviinu postoji a vztahu k Humprechtovi. Poprvé tomu tak bylo v listopadu 1645: „...když jsem to psaní poslala, paní hrabinka je ráčila sama přijíti a mně vzkázati, abych Tě na stokrátě pěkně v mým psaní pozdravovala, konečně aby(s) se bezpečil jak prvy tak nyní, v čemkolivěc při J. M. panu hraběti může Ti dobrýho slova propůjčiti, že to z toho srdce, aby(s) tím ujištěn byl, ráda učiní ne slovy ale skutkem.“³⁹¹

V červenci 1647 zůstával stav celé záležitosti pro Humprechta stále stejně příznivý.³⁹² Zuzana spoléhala na Sylviinu podporu. To, že v ni věřila právem, ukazuje Sylviino ujišťování: „J. M. pan hrabě až posavád ráčí přece toho oumyslu bejti, tak mi paní hrabinka ráčila vzkázati včera, abych sebe i vás tím ujistila, že jest vaše opravdová a věrná poručnice, což že to skutkem bohdá poznáte.“³⁹³

Ale ani s postupem času zřejmě neudělala Sylvie nic, co by podkopalo Zuzaninu důvěru k ní: „Ta dobrá paní hrabinka tě jistě upřímná paní, tak mnoho co jí nyní povědoma jsem, konečně se až dosavad nemění, jakož z jejího psaní, které mi včera poslala, porozuměti můžeš....“³⁹⁴

Každopádně před Humprechtovou matkou budila Sylvie zdání, že jí na něm opravdu záleží, protože ta synovi do Itálie psala: „Paní hrabinka na Tebe upřímným srdcem zpomíná a rozličně se zařiká, a by Tě vlastně pod svým srdcem nosila, že by Tě nemohla více milovati, nebo že se jí tak dobře ve všem líbíš, jak říkávají, devaterou chválu o Tobě vydává.“³⁹⁵

³⁹⁰ Například dopis z Prahy, z 19. 7. 1649: „Tvě psaní dostal náš stařeček, nebo se jeho paní velmi usmívala, když mi povídala, že on od Tebe psaní dostal.“ DVORSKÝ, František, Zuzana Černínová..., s. 201.

³⁹¹ Dopis z Prahy, z 17. 11. 1645. KALISTA, Zdeněk (ed.), Korespondence Zuzany Černínové..., s. 57- 58.

³⁹² „...při psaní hrabince předce v veliké milosti ostáváš jako i při panu hraběti.“ Dopis z Prahy, z 10. 7. 1649. DVORSKÝ, František, Zuzana Černínová..., s. 207.

³⁹³ Dopis z Prahy, z 13. 7. 1647. KALISTA, Zdeněk (ed.), Korespondence Zuzany... s. 179.

³⁹⁴ Dopis z Prahy, z 8. 5. 1649. DVORSKÝ, František (ed.), Zuzana Černínová..., s. 193.

³⁹⁵ „Napiš přece někdy paní hrabince psaníčko, bylo by velmi milo, jen by je v mém psaní poslal, já bych jí je dodala, předce dobře všudy přátele míti. Pan hrabě praví, že již dávno od Tebe psaní nedostal, já nesměla slovo

Podtržený výraz ve smyslu „mít ráda, jako bych ho pod srdcem nosila“³⁹⁶ nebo nějaký podobný³⁹⁷ se vyskytuje v Zuzanině korespondenci velmi často. Mohl by být výrazem snahy o expresivní vyjádření skutečnosti, tedy o působivost sdělení, jehož základní myšlenka se několikrát opakuje (vlastní dítě by nemohl nikdo více milovat, nemohl na ně více vzpomínat, nebo naopak vlastní dítě by se nemohlo chovat k rodičům lépe). Při této hojnosti použití může ale vzniknout podezření na určitou automatizaci spojení, která by pak snahu o expresivitu mohla oslabovat. Takže je otázkou, jak dalece odpovídá toto konstatování skutečnosti.³⁹⁸

Ve dopisech Sylvie stále ujišťovala Humprechta i jeho matku o své přízni a zpravovala jej o stavu celé záležitosti s kšaftem: „*Hrubě Vašnosti děkuji, že mi račte dáti o sobě věděti, a ještě více za tu důvěrnost, kterou ke mně račte míti, tím račte býti jist, že tak věrně a upřímně s vašností zacházeti chci jako se svým vlastním synem a při mém pánu tak mnoho troufám zjednati, že opatří, ačkoliv dosti často na něho nabíhají, a obzvláště pan Karel, kterému můj pán slibuje Černoci odkázati. Kšaft můj pán až posavád nezjinačil a pro ty mobilie, které jsou již vzaty, to zjinačiti neb přepsati musí a také ještě jedno pěkné panství kupuje, slove Kosmonosy,...*“³⁹⁹ Informuje jej tedy, že se množství lidí snaží vloudit do Heřmanovy přízně, aby získalo jeho majetek.⁴⁰⁰ Je zde i vysvětlen důvod, proč byla závěť tolikrát přepisována.⁴⁰¹ S testamentem také úzce souvisí to, že podávala Humprechtovi pravidelně zprávy o zdravotním stavu hraběte Černína.⁴⁰²

Z některých dopisů je také patrná Sylviina starost o Humprechtovo zdraví. Například v únoru 1651 vyjadřuje Sylvie své obavy o něj a radost z toho, že nebyl zraněn při nehodě,

řící, že jsem psaní dostala, byl by řekl, abych mu je ukázala.“ Dopis z Prahy, z 13. 2. 1649. DVORSKÝ, František, Zuzana Černínová..., s. 179.

³⁹⁶ Zuzana Černínová tak dává také najevo, že má velmi ráda svojí snachu: „... že paní dceru tak miluji, jako bych ji pod svým srdcem nosila.“ Dopis z Radenína, z 10. 9. 1652. Tamtéž, s. 293.

³⁹⁷ Jedná se např. o spojení: „*Toť jest jistě tak, a by můj vlastní syn byl, nevím jak by se měl míti ke mně pěkněji.*“ Dopis z Radenína, 24. 6. 1651. Tamtéž, s. 264; a nebo „*Povídal pan syn, kterak tak laskavě pan hrabě i paní hrabinka na tebe (...), zpomínají, že není možná, aby na vlastního syna tak zpomínati mohli.*“ Dopis z Radenína, z 5. 11. 1649. Tamtéž, s. 263.

³⁹⁸ Zde vycházím z článku BOROVSÁ, Hana, *Expresivita a emocionalita...*, s. 75-88, o vymezení pojmu expresivity a jejich druhů konkrétně s. 75 a 76.

³⁹⁹ Dopis z Prahy, z 8. 5. 1649. TISCHER, František, *Heřman...*, Praha 1903, s. 167; novodobý regist SOA v Třeboni, pracoviště v Jindřichově Hradci, RA Černínů, SK 80, f. 65.

⁴⁰⁰ Bohužel nedokážu určit blíže, kdo byl zmiňovaný pan Karel. Mohlo by se jednat o jejího bratra Karla Caretto Millesimo, ale v tom případě by psala zřejmě v jiném duchu, než takto.

⁴⁰¹ Došlo totiž zřejmě ke změně v Heřmanově majetku. V tomto případě například o koupi nového panství.

⁴⁰² V nedatovaném dopise, snad z přelomu prosince/ leden 1650 a 1651, jej informuje Sylvie o zlepšení Heřmanova stavu a zmenšení jeho bolestí. SOA v Třeboni, pracoviště v Jindřichově Hradci, RA Černínů, kt. 111, f. 98; v dopise z Prahy, z 22.2.1951 mu píše Sylvie o chystané Heřmanovo operaci (na 23. 3.) od doktora Benedicta. Tamtéž, kt. 112, f. 4.

kterou měl na cestě do Vídně zaviněné jeho spadlým koněm. Vybízí jej proto k tomu, aby se šetřil.⁴⁰³

Humprecht ji také zřejmě informoval o nepříjemnostech, které měl. V jednom případě se jednalo například o rozmrzelost nevyššího hofmistra, protože Sylvie mu odpovídá: „...nerada sem že tak přemrzelýho nejvyššího hofmistra rašte mítí.“⁴⁰⁴

Dalším prvkem, který možná hrál roli v Sylviině rozhodování bylo to, že sama neměla žádné děti, a tak aktivně usilovala o nalezení jiného řešení, aby tím tuto skutečnost „odčinila“. A třetím by mohla být pragmatická úvaha. Postavení vdov bylo totiž většinou velmi nejisté a každá žena s tím musela dopředu počítat a zajistit si co možná největší možnou oporu. V tomto případě přízeň potenciálního dědice manželových statků a jeho matky, která na něj měla jistě určitý vliv. V jednom z dopisů vyjadřuje Sylvie přímo naději, že to, co ona dělá pro něj, by v případě její prosby učinil jistě i on pro ni: „Mezi tím, co já Vašnosti budu moci sloužiti a dobrého způsobiti, račte tím být ujištěn, že to učiním, jako byste ráčili můj vlastní syn býti, nebo vím, že zase pro mne račte učiniti, když bych co žádala; a ta dobrá Vašnostina paní mateř mně tak mnoho dobrého činí, že zase od svého vlastního to užiti dám.“⁴⁰⁵

To, že Sylvie myslela na budoucnost dokládá i výrok, o němž (a celé situaci s ním spojené) se zmiňuje Zuzana v dopise synovi: „Jest nyní dokonalá resolucí J.M. pana hraběte odkázati Tobě jak předně hrabství tak statky mimo to, co J. M. paní hrabinka míti ráčí, kterýž všickni máme z čeho děkovati, ne slovy než skutkem jest dobrá přítelkyně Tvá i Tvýho bratra, a těmi slovy paní hrabinka ráčila říci: Kdyby se mi měli páni strejcové, obzvláště pan Humprecht, čím zlým odměniti za mou upřímnost ku paní mámě i jím, musel by je Pán Bůh trestati. Tj. ovšem tak, že jest paní hrabinka největší příčina toho, co pán činí nyní, avšak vůle boží v tom přede vším jest nejprve, a tak můj přenejmilejší synu, hleď ve všem mírnost zachovati!“⁴⁰⁶

Strach o budoucnost své ženy měl i Heřman. Zuzana tlumočí synovi to, co řekl: „...kdybyste vy i já měli se J. M. hrabince čím zlým odměniti anebo po smrti pana hraběte čím J. M. trápati, že by nás Bůh musel trestati; já jsem řekla, že za tebe i druhýho a sama sebe slibuji, že neučiníme nic.“⁴⁰⁷

Kalista vidí celou záležitost tak, že se u Sylvie jednalo opravdu o čistě rozumovou úvahu: „Pobyt Humprechtův v domě černínském sůžil se konečně, jak se zdá, více méně na

⁴⁰³ Dopis z Prahy, z 22.2.1951. SOA v Třeboni, pracoviště v Jindřichově Hradci, RA Černínů, kt. 112, f.4.

⁴⁰⁴ Tamtéž.

⁴⁰⁵ Dopis z 8. 5. 1649. TISCHER, František, *Heřman...*, Praha 1903, s. 168; novodobý regest SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, SK 80, f. 65.

⁴⁰⁶ Dopis z Prahy, 25. 5. 1647. KALISTA, Zdeněk (ed.), *Korespondence Zuzany...* s. 170.

⁴⁰⁷ Dopis z Prahy, z 28.září 1647. Tamtéž, s. 194.

společnost manželky Heřmanovy, paní Sylvie Kateřiny. Humprecht provázel svoji pratetu i na jejích cestách po venkovských zbožích. Bylo to vlastně mlčenlivé dorozumívání se: Mladý kavalír věděl, že hraběnka má určitý vliv na strýce a paní Sylvie Kateřina byla si zase vědoma, že od dobré vůle nástupcovy závisí do značné míry její budoucnost. Bylo třeba jen se shovořiti:...⁴⁰⁸ Přičemž, když Kalista mluví o doprovodu na cestách, tak zřejmě vychází z dopisu z 6. dubna 1650, který cituje na jiném místě a z kterého vyplývá, že ji Humprecht doprovázel při cestě na mělnické panství. O jiných cestách jsem zprávy ale nikde nenašla.

Jako nejpravděpodobnější se jeví, že v pozadí jednání hraběnky Černínové stála kombinace právě jmenovaných motivů: pragmatická úvaha o své budoucnosti jako vdovy i určitá sympatie k Humprechtovi, kdy v něm mohla opravdu vidět jistou náhradu za své dítě. Z jejích dalších činů ale vyplývá, že Humprecht ji zřejmě viděl před smrtí Heřmana ve velmi lichotivém světle. Věřil, že mu je hraběnka Černínová velmi nakloněna a že by mu v případě potřeby pomohla, byť by to poškodilo její zájmy: „*Račte věřit, že na ní zákon a proroci záleží, a neřkul-li...že upřímně se mnou míní a příčinou ji nazývat budu, že mi prastrejce dobrého učiní, než myslím, že dyby mne viděla v potřebě, že by z svýho, byť si měla škoditi, by mně dobře udělala. Vašnostina je z gruntu srdce služebnice, nevím vypsát, jak mne prosí, abych V. M. tím ujistil...*“⁴⁰⁹

Zuzana uvažovala po celou dobu velmi pragmaticky a také tak jednala. Apelovala často na Humprechta, aby napsal Heřmanovi ale i Sylvii dopis, protože: „...*předce dobře všudy přátele mítí.*“⁴¹⁰ Jednoduše nechtěla, aby si je její syn zneprátelil. Když její rady poslechl, tak ho zpravovala často o vděčnosti, s jakou přijímají Heřman i Sylvie jeho dopisy, a posílala mu i další zprávy z jejích života.⁴¹¹

Opakovaně se také zmiňovala o postavení svého mladšího syna v očích hraběte a hraběnky Černínů: „*J. M. paní hrabinka, ta jest konečně naše všeckna a vím to až posavád, že by ráda Tobě a Heřmanovi tak mnoho dobrýho způsobila jako sama sobě, než přece jsi Ty,*

⁴⁰⁸ KALISTA, Zdeněk, *Mládí Humprechta Jana Černína z Chudenic. Zrození barokního kavalíra*, Praha 1932, s. 219-220.

⁴⁰⁹ Citace pochází z KALISTA, Zdeněk, *Mládí Humprechta Jana...*, kap. IV., poznámka č. 316. Podle údajů uváděných Kalistou se jedná o dopis z 6. 4. 1650.

⁴¹⁰ Dopis z Prahy, 13. 2. 1649, DVORSKÝ, František (ed.), *Zuzana Černínová...*, s.179.

⁴¹¹ Jedná se například o informování o možné opětovné cestě Heřmana do Konstantinopole: „*Počíná se zde zhusta rozprávěti, že by náš pan hrabě zase měl do Turek jeti, chudina velmi schází, ale však on toho na sobě znáti nedá, předce chce čerstvým býti. Paní hrabinka Tvé psaní hrubě vděčně, zase píše. Pravila mi včera, že ti před třemi nedělemi taky psaní poslala, jest velice soužená, jistě mi jí srdečně včera bylo líto, plakala a já jí skoro taky pomáhala. Snadno toho trápit, kdo v moci jest, ale taky pánu Bohu počet se musí vydávati těžký. Pan hrabě také Tvé psaní vděčně přijal, že Ti bude dnes zase psáti a sám že na poštu psaní pošle do Benátek svědčící titul.*“ Dopis z Prahy, 13. 3. 1649, Tamtéž, s.183-184.

lotrásku, /v/ větší milosti u obou než bratr, nic to neškodí, jak se Pánu Bohu líbí, tak nech se stane věčně;“⁴¹² Na preferenci Humprechta se nic nezměnilo ani o dva roky později:

„... Heřman někdy je chvilku u něho [V.B. u hraběte Černína] v milosti a hned zase brzy to mine. Ty, mé přemilé dítě, máš dobrý velice kámen; paní hrabinka, někdo jí řekl, teď když sem v Praze byla, něco o Heřmana, ona že řekla, že nemůže jinšímu kromě Tobě přát po jejím pánu co dostati, staré přísloví: komu pán Bůh tomu všickni svatí přejí.“⁴¹³

Podle Kalisty chtěla Zuzana tímto říct, že: „...viděla hned hlouběji do hraběčiny duše a věděla, že přízeň k dědici, tak okázale paní Sylvii stavěná na odiv, je více chytrostí, jež, nemohouc změnit rozhodnutí manželova, staví se s horlivou ochotou za ně:...“⁴¹⁴ O ničem podobném se však Zuzana nikde nezmiňuje a to, co píše v ostatních dopisech, tomu spíše odporuje. V Kalistově interpretaci je rozhodující slovo „nemůže.“ Tímto výrazem, pokud je opravdu autentický, mohla chtít Sylvie vyjádřit, že nemůže podporovat nikoho jiného, protože by se to přičilo jejímu přesvědčení a svědomí. A stejně tak přísloví, o které se Kalista opírá, může podle mého názoru znamenat nejen to, že když někomu přeje ten nejmnocnější, tak ho pak podporují všichni, ale také to, že pokud má někdo štěstí v jedné záležitosti, tak se mu daří vše, do čeho se pustí.⁴¹⁵ Otázkou také je, proč by vlastně měla Sylvie chtít změnit rozhodnutí manžela a prosazovat někoho jiného.

Po sepsání testamentu v roce 1647 Zuzana vybízela Humprechta k tomu, aby Heřmanovi a Sylvii napsal a poděkoval jim. Sylvii měl konkrétně poděkovat za její přimluvu, o které Zuzana vůbec nepochybovala: „Jest tak pravda, že Bůh a paní hrabinka jest velká příčina odkazu, což jistě jest slušná věc, aby/s/ J. M. panu hraběti co nejpěkněji poníženež za tu milost poděkoval a se poroučel, též Její M. paní hrabince pěkný, vážný, moudrý psaní napsal a prosil, aby J. M. panu hraběti poroučeti Tě ráčila i sama Tvou milostivou paní mateří zůstávati ráčila, než přece panu hraběti napiš, že J. M. paní hrabince píšeš, tak aby v ničemž /se/ nehněval;...“⁴¹⁶ Tato věta, resp. její poslední část, vypovídají o komplikovanosti vztahů mezi manželi a Humprechtem. Matka mu radí, aby raději sám sdělil Sylviinu manželovi, že píše jeho ženě, aby se Heřman nezlobil.

⁴¹² Dopis z Prahy, z 4. 4. 1647. KALISTA, Zdeněk (ed.), *Korespondence Zuzany...*, s. 162.

⁴¹³ Podtrhla V.B. Dopis z Radenína, 4. 8. 1649. DVORSKÝ, František (ed.), *Zuzana Černínová...*, s.211; z další korespondence vyplývá, že se Zuzana zřejmě nevzdala strategie (tím mám na mysli připomínání synů, vyřizování jejich pozdravů, oddanosti apod. hraběti Černínovi a jeho manželce, a pak i snahu o zdůraznění jejich pozitivního vztahu k synovi), kterou využívala již k zajištění budoucnosti svého prvního syna, a začala ji uplatňovat i u druhého: „Já sem mu byla také mého Heřmana v mém psaní připomenula, aby ho sobě také milostivě měl poroučeného.“ Dopis z Radenína, 15. 1. 1650. Tamtéž, s. 226.

⁴¹⁴ KALISTA, Zdeněk, *Mládí Humprechta Jana...*, kap. IV., poznámka č. 316.

⁴¹⁵ V tomto případě tedy přeneseně, že pokud ho má rád někdo, tak shodou okolností i všichni ostatní.

⁴¹⁶ Dopis z Prahy, z 28. 9. 1647. KALISTA, Zdeněk (ed.), *Korespondence Zuzany...*, s. 194.

Vztah Heřmana a Humprechta měl ovšem ještě jednu stránku. Na podzim 1650 byla kvůli zpusťšenému hospodářství, nízkým cenám a velkých finančním nárokům dvora finanční situace Humprechta velmi zoufalá. Z dopisu matce je patrné, že za svou jedinou záchranu tehdy považoval očekávané dědictví a že měl strach z nějakého neuváženého kroku, kterým by si tuto šanci mohl pokazit.⁴¹⁷ V zimě pak poprosil dokonce Heřmana o pomoc. Nepomohlo mu však ani apelování na rodovou čest ani připomenutí služeb vykonaných pro Heřmana. Ten mu totiž odmítl podat pomocnou ruku. Humprecht to vše líčil s hořkostí v dopise matce: „...a tak, jak byl od počátku, tak taky umře; již ho musím tak nechati a ještě mu děkovati, že mi za živa nic nedá.“⁴¹⁸

6.2.2 Vztah Sylvie a Humprechta po smrti hraběte Černína

Podle dochovaných zpráv to byla zřejmě právě Sylvie, která posilovala, ať už z jakéhokoliv důvodu, u svého manžela myšlenku, aby učinil svým dědicem prasynovce Humprechta. Nemáme sice konkrétní zprávy od Heřmana, že tomu tak opravdu bylo, ale obrázek, který nastiňují ostatní prameny, je poměrně jednoznačný.⁴¹⁹

Z předchozích částí víme, že Sylvie i Heřman upozorňovali Humprechta i jeho matku na to, že pokud se k budou chovat k Sylvii jako vdově špatně a nepřiznají jí něco z odkázaného majetku, tak je bůh potrestá. Z toho je vidět, že odkaz sice nebyl podmíněn slibem přátelského chování k vdově, ale bylo na ně v souvislosti s ním apelováno.

Zásluh Sylvie si byla dobře vědoma i Zuzana, protože po smrti hraběte Černína napomínala svého syna, aby se se Syllvií řádně vyrovnal a dal jí vše, co jí manžel odkázal. Zdůvodňovala to právě hraběnkými zásluhami o jeho štěstí: „I v tom Tě velice prosím (...) napomínám: s její M[ilostí] paní hrabinkou se pěkně srovnej o všecko, nekořisťuj se nad něčím, proti paní hrabince, rozpomeň se, mé nejmilejší dítě, na všecko, jak předně Bůh všemohoucí a ta dobrá paní hrabinka jest tohoto bohdá šťastného štěstí Tvého příčina, z kteréhož Ti bohdá zde časné i věčně všechno dobré poplyne,...“⁴²⁰ A Zuzana pokračuje hned dále: „... jak se Ti paní hrabinka může zase odměniti, nebo dobrodinci svému slušná věc, aby vždycky člověk se dobrým odměnil, an nejvíceji pán Bůh nevděčnost trestati ráčí: (...) falešným lidem a podštěvákům se ústa zacpají a jejich radost odejme, když se bohdá s paní hrabinkou pěkně

⁴¹⁷ Dopis z 15. 10. 1650. KALISTA, Zdeněk (ed.), *Korespondence Zuzany...*, s. 230. Citace z něj pak kap. IV., poznámka č. 371.

⁴¹⁸ Nedatovaný dopis. Podle Kalisty z ledna nebo února 1651. KALISTA, Zdeněk, *Mládí Humprechta Jana...*, s. 228 a kap. IV., poznámka č. 370.

⁴¹⁹ Samozřejmě, že se může jednat jen o součást umělého obrazu, který o sobě vytvořila Sylvie, ale to nepovažuji za pravděpodobné. Maximálně si svůj přibarvila. Pokud by opravdu neměla žádný vliv na manžela, tak by ji neuvěřili ani Humprecht se Zuzanou.

⁴²⁰ Dopis z Radenína, z 3. 4. 1651. DVORSKÝ, František (ed.), *Zuzana Černínová...*, s. 253.

porovnáš a ji jako za druhou máteř míti budeš, dobrým slovem, myslím, že mnoho způsobíš...“⁴²¹

Přímluva u manžela se pro Sylvii stala o pár let později dokonce i jedním z oficiálních argumentů v jejím sporu⁴²² s Humprechtem: „*A poněvadž J. M. kněžna, J. M. panu hraběti za několikrát sto tisíc statkův odevzdala, a příčina toho byla, že J. M. pan hrabě k tomu nápadu za dědice učiněn, jest tehdy slušně a spravedlivě se v tom J. M. kněžna ohlásiti může a v té naději k J. M. panu hraběti zůstává, že proti odstoupení tolik pěkných panství a statkův schließgeldtů jednoho zasloužila...*“⁴²³

Vztah Humprechta a Sylvie dostával postupně určité trhliny. Důvodem bylo majetkové vyrovnání mezi oběma stranami. Ale i půl roku po smrti manžela ujišťovala Sylvie Humprechta o lásce, oddanosti, starosti o něj a slibovala, že pro něj udělá jen to nejlepší.⁴²⁴ Například v červnu 1651 mu psala: „*Rašte dáti vo sobě věděti chvála bohu, že se vašnosti tam dobře vede nemůže se tak dobře vísti abych já vašnosti víc nevinšovala jako svému vlastnímu dítěti...*“⁴²⁵

Humprechtova matka se snažila i nadále působit jako zprostředkovatel pozitivních impulzů mezi oběma stranami a z jejího jednání je patrné, že se snažila vyhovět Sylvii, aby ji příznivě naladila vůči svému synovi.⁴²⁶ O několik měsíců dál zase apelovala na syna: „*Paní hrabince že tak píšeš a ji šetříš, dokonce to nic proti mně není, to víš, mé rozmilé dítě, že Tě vždycky prosím, aby ji sobě vážil a šetřil jak nejlépe můžeš a umíš...*“⁴²⁷ A o pár dní později pak: „*Paní hrabinkou naší předce, mé přemilejší dítě, nepohrdej, musíme na začátek předce pomněti, skrze koho nám pán Bůh dobrodiní prokazovati ráčí.*“⁴²⁸

Humprecht ale dostával od matky i zprávy, které se dozvěděla a které se přímo týkaly Sylviiných činů. Jak vyplývá z jedné takové zprávy, situace nebyla snadná pro Humprechta, který se musel postarat o to, aby Sylvie dostala vše, co jí oprávněně náleželo, ani pro Sylvii, která se o patřičné plnění Humprechtových závazků vůči ní obávala: „*...že je tak paní hrabinka lamentovala a naříkala, jak jest na Tobě toho zasloužila, že jsi něco mluvit, že*

⁴²¹ Dopis z Radenína, z 3. 4. 1651. DVORSKÝ, František (ed.), *Zuzana Černínová...*, s. 253.

⁴²² K tomuto sporu se budeme podrobněji věnovat v jiné kapitole.

⁴²³ SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, SK 80, f. 249.

⁴²⁴ Například dopis z 2. 5. 1651, místo neuvedeno; nebo dopis z Kostí, z 8. 8. 1651. SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, kr. 112, f. 97 a kt. 113, f. 88.

⁴²⁵ Dopis z Prahy, z 17. 6. SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, kt. 113, f. 217.

⁴²⁶ Viz například záležitost s koupí krav pro Sylvii. Svou motivaci v podobě Sylviiny přízně pro syna uvádí v dopise z Radenína, z 24. 6. 1651. DVORSKÝ, František, *Zuzana Černínová...*, s. 263.

⁴²⁷ Dopis z Radenína, z 22. 12. 1651. Tamtéž, s. 269.

⁴²⁸ Dopis z 30. 12. 1651, místo neuvedeno. Tamtéž, s. 272.

jako by darmo dal 80 tisíc, že by se toho nikdy nenadála do Tebe,...“⁴²⁹ O opaku se ji prý tehdy snažil přesvědčit, vzhledem k její reakci zřejmě úspěšně, Gerštorf a další muži, kteří jí vysvětlovali, že tomu nemá věřit, protože si jí Humprecht velmi váží. Sylvina reakce na to byla již smířlivá: „*Toť jest jistě tak, a by můj vlastní syn byl, nevím jak by se měl míti ke mně pěkněji.*“⁴³⁰ Hledala pak viníka, který tuto zvěst šířil. Její nelehkou pozici zhodnotila Zuzana slovy: „...než ono se to všechno na její hlavu shrne.“⁴³¹ Je také možné, že si jako vdova sama velmi dobře uvědomovala, v jakém postavení teď Sylvie je.

Problémem se totiž stalo vyrovnání mezi oběma stranami, o kterém mluvím v jiné části. Ve fideikommisu, který Heřman zřídil, byly zahrnuty statky: Petrohrad, Pšovky, Soseň, Krty, Stružná, Andělská Hora, Bochov, Šenov, Nejdek, Milčeves, Sedčice, Velká Černoc, Přehořov, Čeradice, Vroutek, Žihle, Kost, Velichovky, Mělník, Kovary a dvůr v Unhošti (ten ale nakonec odkázal manžel Sylvii).⁴³² Jednalo o značné jmění, s nímž bylo ale spojeno množství závazků.⁴³³ Humprecht měl velké problémy s finanční hotovostí. Dokonce takové, že si musel od Sylvie půjčovat.⁴³⁴

To, že mu Sylvie byla ochotná pomoci přičítá Kalista v jednom okamžiku mateřským citům k Humprechtovi: „*Jako by v této ženě, která zůstala bezdětnou, ožil jakýsi zámkvit mateřské lásky k synovci. V nejhroživější tísní otevřela štědře svoje úspory a pomáhala mladému Černínovi platiti...*“⁴³⁵ vzápětí však Sylvii odsuzuje: „*A přeci- láska pani Sylvie nebyla tak docela čistá, jak by se zdálo na prvý pohled. V hraběnce bylo příliš mnoho chladné vypočítavosti, než by se dala vylákati nějakými příbuzenskými sympatiemi z okruhu svých užších osobních zájmů. Humprecht Jan byl pro ni především zákonným dědicem majetku mužova a pani Sylvie potřebovala jeho blahově k uskutečnění některých svých záměrů.*“⁴³⁶

Jako příklad pak Kalista uvádí jednání v roce 1651 o nájemní smlouvě, o níž budeme mluvit ještě na jiném místě: „*Když došlo v nové nájemní smlouvě k reálnému projednávání vzájemného poměru mezi ní a synovcem, dovedla hraběnka velmi bezohledně uplatniti všckery*

⁴²⁹ Dopis z Radenína, 24. 6. 1651. DVORSKÝ, František (ed.), Zuzana Černínová..., s. 264.

⁴³⁰ Tamtéž.

⁴³¹ Tamtéž.

⁴³² TISCHER, František, Heřman..., s. 108- 9.

⁴³³ Více KALISTA, Zdeněk, Mládí Humprechta Jana..., s. 235- 236.

⁴³⁴ Viz kapitola o Sylviině majetku. Celou situaci vystihuje Humprecht Jan v dopise matce: „*Patnást tisíc sem hotových peněz našel, naproti tomu vůle poslední kšaftu pana hraběte jest, abych pí hrabynce hned dvacet tisíc hotových dal, takže kdyby pí hraběnka těch peněz mi nepůjčila a chtěla mít je, mohla by i ještě pět tisíc přes to žádat, já bych krejcaru neměl a takměř z pana hraběte pozůstalosti zač arch papíru koupiti...*“ KALISTA, Zdeněk, Mládí Humprechta Jana..., kap. IV., poznámka č. 414.

⁴³⁵ Tamtéž, s. 241.

⁴³⁶ Tamtéž, s. 241- 242.

svoje- oprávněné i neoprávněné- nároky a pretense:..⁴³⁷ Humprecht podle něj musel se smlouvou i přes pochybnosti souhlasit: „...*musil kapitulovati před její usměvavou obratností, jsa příliš odkázán na její pomoc.*“⁴³⁸

Tento pohled je, zdá se, podmíněn Kalistovým automatickým očekáváním, že šlechtična v této době neměla jednat tak, aby bránila své zájmy, ale naopak, aby pomohla dědici svého manžela. Avšak i z Heřmanova jednání je patrné, že si uvědomoval rozdíl mezi jejím a Humprechtovým prospěchem a sám dbal na to, aby se neudálo nic, co by Sylvii uškodilo. Navíc to, že si ženy chránily své zájmy, nebylo nic neobvyklého ani vůči svým synům, natož v momentě, kdy se o jejich přímé potomky nejednalo.⁴³⁹

Jako další argument pro svůj názor uvádí Kalista slova Rejny Bejšovské, Heřmanovy neteře, působící v té době na Mělníku. V dopise z dubna 1651 líčila chování Sylvie: „...*oznamuji, že je J. M. paní hraběnka pro mého pána na Mělník poslala a jemu tak mnoho mluvila s velikým hněvem, že by Vašnosti měl povídat, co které panství jí má dáti, že by měl Vašnosti vyzrazovati, že jste jí to ráčili sám povídati*“⁴⁴⁰ Je obtížné pochopit, co přesně měla Rejna na mysli. Zdá se, že si nevěděla rady a ptala se Humprechta Jana, zda Sylvii opravdu slíbil, to co ona tvrdí. Prosila jej také o 300 zlatých dlužných Sylvii, aby je mohla splatit, a nepřišli tak u Sylvie v nemilost.⁴⁴¹

Kalistův závěr je opět silně zaujatý vůči Sylvii: „*Humprecht Jan nemohl býti na pochybách o to, s kým má co jednat: Byla to stále táž chytré vypočítavá tvář, která přijímala jej s okázalou srdečností, když před rokem přišel do domu strýcova- ženy, jež svou vlídností maskovala především dráhy svých osobních interesů.*“⁴⁴²

K dalším problémům mezi Sylvií a Humprechtem (a díky tomu i ochladnutí vztahu mezi nimi a mezi Sylvií a Zuzanou) došlo zřejmě v první polovině roku 1652. Humprecht se rozhodl, že se ožení, a vybral si nevěstu, se kterou ale nebyla Sylvie moc spokojená, protože pro něj měla prý vybranou jakousi českou šlechtičnu.⁴⁴³ Sylvie mu také nedala zapomenout na dluhy, které u ní měl. Zuzana se od jednoho muže, pravděpodobně služebníka, doslechla, že Sylvie: „... *něco tam přednášela a tuto že se jináč obrátilo, peníze že se aneb dluhové*

⁴³⁷ KALISTA, Zdeněk, *Mládí Humprechta Jana...*, s. 241- 242.

⁴³⁸ Tamtéž, s. 242.

⁴³⁹ Příkladem může být chování kněžny Margaret, manželky kurfiřta Fridricha II., žijící v na přelomu a v 2. pol. 15. století. V dopisech synovi dává opakovaně najevo své obavy o platy, které od něj měla dostávat. Obzvláště často se jednalo o problémy s dodávkou vína. V jednom roce si dokonce musela stěžovat, že dostala jen polovinu, na který měla nárok. ROGGE, Jörg, *muterliche liebe...*, s. 216- 217.

⁴⁴⁰ KALISTA, Zdeněk, *Mládí Humprechta Jana...*, s. 242 a kap. IV, poznámka č. 430.

⁴⁴¹ Tamtéž, s. 242.

⁴⁴² Tamtéž.

⁴⁴³ DVORSKÝ, František (ed.), *Zuzana Černínová...*, s. 278.

vyzdvihují (však to není zapovědino nikdež, aby je nevyzdvihoval), že se tuto bezpečíš na peníze, že věru když ona počet složí, málo jich vezmeš a že nebude dáleji toho nájmu míti; (...), i to taky, že píšeš vždyckny, aby Tě svou vzacnú radú neopouštěla a že všecko o své hlavě činíš, mne ať do toho neplete.“⁴⁴⁴

Když se Humprecht o tom všem dozvěděl, tak konstatoval, že je mezi nimi nyní jasno: „Jsme sice v dokonalém srozumění nejničky, a taky konečně setrvám, byť i s mou škodou bylo, než tak sobě rozumíme, že ona není beránek a já holoubek...“⁴⁴⁵

Podle informací, které se k Zuzaně donesly, se zdá, že Sylvie opravdu toužila udržet si na Humprechtovo jednání určitý vliv a snažila se k tomu využít jeho dluhů a pocitu vděčnosti. Z toho jí podezřívá i sám Humprecht již v lednu toho roku: „...ráda by mně všechno spravovala, toho mne pán Bůh zachovej...“⁴⁴⁶ Kalista se domníval, že za jejím nesouhlasem se svatbou byl kromě údajné nechuti k dvorské šlechtě právě také strach, že: „...mladá žena synovcova bude jen posilovati jeho nároky na majetek, který doposud spravovala. Její rozmrzelost proti Humprechtu Janovi, probuzená už dříve klepy páně Bejšovskými a jiných-přirozeně tak jen rostla.“⁴⁴⁷

Podle Kalistova názoru bylo vyjádřením ochladnutí vzájemných vztahů právě Sylviino odmítnutí účasti na Humprechtově svatbě. Jeho vysvětlení ovšem nelze považovat za jediné možné. Z registů dopisů týkajících se této události, které máme k dispozici, se zdá, že Sylvie chyběla na svatbě opravdu nerada. V dopise z 9. března Humprechta ujišťovala o svém přátelství a přízni, děkovala za pozvání na svatbu a slibovala, že se zúčastní. Dokonce prosila o zařízení bydlení pro sebe a také stáje pro 8 koní.⁴⁴⁸ V dopise z konce měsíce se sice o žádných zdravotních problémech nezmiňuje,⁴⁴⁹ ale již v dalším píše o jakési přestálé nemoci⁴⁵⁰ a o několik dní později, že je opět nemocná.⁴⁵¹ Zdá se tedy, že její návštěva lázní nebyla vůbec náhlá a byla zcela oprávněná. Na konci měsíce se již Sylvie omlouvá, že nemůže přijet na Humprechtovu svatbu kvůli lázním, které jí byly doporučeny na její nemoc, ale že pokud bude její kůra do svatodušní neděle u konce, tak že se svatby jistě zúčastní.⁴⁵² O

⁴⁴⁴ Dopis z 14. 2. 1652. DVORSKÝ, František (ed.), *Zuzana Černínová...*, s. 278.

⁴⁴⁵ Dopis z dopis z 21. 2. 1652. KALISTA, Zdeněk, *Mládí Humprechta Jana...*, s. 257.

⁴⁴⁶ Dopis z 13. 1. 1652. Tamtéž, s. 257.

⁴⁴⁷ KALISTA, Zdeněk, *Mládí Humprechta Jana...*, s. 257.

⁴⁴⁸ Novodobý regist dopisu z Prahy, z 9. 3. 1652. SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, SK 80, f. 93.

⁴⁴⁹ Novodobý regist dopisu z Prahy, z 27. 3. 1652. Tamtéž, SK 80, f. 94.

⁴⁵⁰ Novodobý regist dopisu z Prahy, z 6. 4. 1652. Tamtéž, SK 80, f. 95.

⁴⁵¹ Novodobý regist dopisu z Prahy, z 17. 4. 1652. Tamtéž, SK 80, f. 96.

⁴⁵² Novodobý regist dopisu z Prahy, z 24. 4. 1652. Tamtéž, SK 80, f. 97.

svatbě se ještě zmiňuje v dalších dvou dopisech, tentokrát již z Karlových Varů.⁴⁵³ Ze zdravotních důvodů, protože do Vídně by kvůli svému zdravotnímu stavu nedojela, se ovšem omluvila i Zuzana. Zuzanino vidění celé záležitosti, i když ne zcela jasné, podporuje Kalisův názor: „*Paní hrabinka že nepřijede, zdvořile se vymluvíti něškodí. Myslím, že Ti bude chtít dobře vypočítati, co prý již nyní peněz Ti dala, to že již jest na třetí rok anticipací. Můj Bože! což jest čistě jak v srdci jest, tak v spaní a slovích aby bylo; zachovejž Bůh, já žádného nestíhám, než tak jen to píši z upřímnosti srdce mého věrného píši.*“⁴⁵⁴

Situace ale ani zdaleka nebyla tak černobílá. Pokud se například podíváme na jeden Sylviin dopis Humprechtovi z poloviny února 1652,⁴⁵⁵ tak je psán v podobném duchu, jako kdykoliv předtím. Sylvie v něm gratuluje Humprechtovi k jeho novému úřadu. Zdá se, že v dopise z ledna téhož roku, v kterém nalezneme i Sylviino přání mnoha štěstí k Novému roku a aby byl na věky spokojený, si jej Sylvie kvůli jeho lásce, a nezdá se, že zle, dokonce dobírá: „...*já vidím že rašte tak hořeti že vášnosti nedá laska na jinšího mysliti.*“⁴⁵⁶ O tom, jak se jejich vztah vyvíjel dál, bohužel nemám přímé zprávy.

Podle registů, které se mi podařilo nalézt, je pravděpodobné, že se zachovaly i pozdější Sylviiny dopisy Humprechtovi, než máme k dispozici my, které by nám mohly poskytnout další odpovědi. Tyto registry nám je ale mohou alespoň naznačit. Podle nich se nezdá, že by mezi nimi byly nějaké významnější problémy. Dopisy jsou psány v stále stejném zdvořilém duchu. Sylvie neopomíná gratulovat k různým svátkům,⁴⁵⁷ ke svatbě Humprechta, z níž se podle jiného dopisu dokonce těší,⁴⁵⁸ a je ráda i za šťastný porod jeho manželky.⁴⁵⁹ Později naopak kondoluje ke smrti Humprechtova syna.⁴⁶⁰

I nadále si prokazovali s Humprechtem Janem mezi sebou drobné služby a pozornosti. Sylvie několikrát děkovala za poslanou zvěřinu,⁴⁶¹ ona mu naopak přeposlala ubrusy a určité množství látky, konkrétně cvilichu.⁴⁶² V dopisech jej informovala i o pohledávkách, které za něj zaplatila.⁴⁶³ Také se zmínila, že během nemoci Humprechtovy sestry ji v Praze několikrát

⁴⁵³ Novodobé registry dopisů z Karlových Varů, z 9. 5. a 15. 5. 1652. SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, SK 80, f. 98 a f. 99.

⁴⁵⁴ Dopis z 9. 5. 1652. DVORSKÝ, František (ed.), *Zuzana Černínová...*, s. 287.

⁴⁵⁵ Dopis z 14. 2. 1652. SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, kr. 114, f. 15.

⁴⁵⁶ Dopis z 3. 1. 1652. Tamtéž, kr. 114, f. 166.

⁴⁵⁷ Novodobé registry dopisů z Prahy, z 27. 3. 1652 a z Lovosic, z 21. 12. 1658. Tamtéž, SK 80, f. 94 a f. 134.

⁴⁵⁸ Novodobý regist nedatovaného dopisu z 1652. Tamtéž, SK 80, f. 103.

⁴⁵⁹ Novodobý regist dopisu z Prahy, z 6. 4. 1652. Tamtéž, SK 80, f. 95.

⁴⁶⁰ Novodobý regist dopisu z Prahy, z 4. 9. 1654. 1652. Tamtéž, SK 80, f. 109.

⁴⁶¹ Například novodobé registry dopisů z Lovosic, z 21. 12. 1658 nebo z 24. 7. 1654. Tamtéž, SK 80, f. 134 a f. 108.

⁴⁶² Novodobý regist dopisu z Prahy, z 17. 4. 1652. Tamtéž, SK 80, f. 96.

⁴⁶³ Novodobý regist dopisu z Karlových Varů, z 15. 5. 1652. Tamtéž, SK 80, f. 99.

navštívila.⁴⁶⁴ V listopadu 1654 mu pak přála štěstí v jeho těžké pozici Heřmanova univerzálního dědice a nabízela mu svoji pomoc a službu.⁴⁶⁵ V dopisech neopomíjela ani jeho manželku. Nechala jí pozdravovat, nebo stejně jako jemu i jí děkovala za učiněné dobrodíní,⁴⁶⁶ či přála hezké svátky.

Ke konci Sylviina života mezi nimi pak ale ještě došlo i k jednomu významnějšímu sporu o zaplacení dluhu spočívající na jednom statku.⁴⁶⁷

Obecně se ale podle mého názoru dá říct, že Kalistův pohled je do značné míry velmi subjektivně zabarvený. Humprecht i Sylvie hájili ve vztahu k tomu druhému své zájmy, ale pokud můžeme soudit podle Sylviiných dopisů, nepřerostl jejich vztah rozhodně nikdy v nesnášenlivost. Samozřejmě, že ve srovnání s činy Humprechtovy matky, se zdá jednání Sylvie vůči němu poměrně tvrdé a pragmatické. Zajímavá je ovšem skutečnost, že Sylvie nezmínila Humprechta ve své závěti.⁴⁶⁸

⁴⁶⁴ To je ale samozřejmě spíše výraz její náklonnosti k ní než k němu. Novodobý regist dopisu z Karlových Varů, z 15. 5. 1652. SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, SK 80, f. 99.

⁴⁶⁵ Novodobý regist dopisu z Mělníku, z 24. 11. 1654. Tamtéž, SK 80, f. 111.

⁴⁶⁶ Novodobý regist dopisu z 5. 8. 1656, místo neuvedeno. Tamtéž, SK 80, f. 123.

⁴⁶⁷ Tomuto sporu se budu věnovat podrobněji na jiném místě.

⁴⁶⁸ Její závěti se budu více věnovat v samostatné kapitole.

7.0 Sféra Sylviina vlivu

Důležitým aspektem v životě šlechtičny bylo vymezení prostoru, v kterém mohla jednat. Karin Hausen upozorňuje na to, že tento prostor nemusel: „...*durch greifbare Wände abgeteilt sein. Auch das zwischen Menschen ausgetauschte Wissen über Grenzlinien kann ausreichen, um Räume auszumessen und zuzuweisen.*“⁴⁶⁹

Míra vlivu respektive svobody, kterou v různých záležitostech šlechtična disponovala, byla odlišná. V některých případech mohla jednat zcela samostatně, v jiných si zřejmě musela vyžádat radu nebo alespoň formální souhlas manžela a v těch dalších mohla jednat jen se souhlasem manžela, respektive jen na manželův popud. Toto dělení je samozřejmě jen rámcové. Prostor, který měla pro své jednání byl navíc závislý i na jejím stavu, tedy zda se jednalo o dceru, manželku nebo vdovu. V posledně jmenovaném případě byla volnost, s jakou mohla jednat, jednoznačně největší. Pokud byla vdaná, závisela míra její svobody na zájmu manžela o hospodaření a na tom, jak byl její manžel vytížen úředními povinnostmi, tedy jak často byl přítomný (resp. nepřítomný) a delegoval na ní část svých povinností. Otázkou ovšem je, zda i svých pravomocí.

Pro dobu raného novověku, v našem případě pro 17. století, navíc nelze použít koncept, který schematicky rozděluje prostor k jednání na veřejný a soukromý a přisuzuje automaticky sféru veřejnou spolu s mocí muži a sféru soukromou s bezmocností ženě. Na šablonovitost podobného myšlení a na chybnost aplikace pro tuto dobu upozorňují například Wunder,⁴⁷⁰ Hausen,⁴⁷¹ D. Wierling.⁴⁷²

Striktní oddělení sfér má sice svoji oprávněnost pro měšťanskou společnost v 19. století, ale rozhodně ne pro raný novověk, kdy se sféry jednání šlechtice a šlechtičny, i když byly samozřejmě genderově předurčené, v mnoha bodech silně překrývaly.

Poněkud zavádějící je také vytvoření určitého abstraktního vzorce, který je pak automaticky aplikován na všechny případy a omezuje vidění odlišností,⁴⁷³ proto je nutné zabývat se nejdříve jednotlivými situacemi v životě šlechticů a až pak z nich vyvozovat obecnější závěry.

⁴⁶⁹ HAUSEN Karin, *Frauenräume*,..., s.21.

⁴⁷⁰ WUNDER, Heide, *Der gesellschaftliche Ort*..., s. 50- 56.

⁴⁷¹ HAUSEN Karin, *Frauenräume*,..., s.21-24.

⁴⁷² „...*beide Sphären, selbst da, wo sie geschlechtsspezifisch besetzt sind, so vielfältige Verbindungen und Vermischungen eingehen, dass von „separate spheres“ nicht die Rede sein kann.*“ WIERLING, Dorothee, *Alltagsgeschichte und Geschichte*..., s. 182.

⁴⁷³ O tom více také HAUSEN Karin, *Frauenräume*,..., s.22-23.

Mezi důležité neznámé patří v tomto ohledu i to, jaké strategie a prostředky šlechtičny volily, aby prosadily svoji vůli a moc⁴⁷⁴ a jak vlastně reflektovaly své postavení.

Zajímavým rysem postavení šlechtičen, byla zřejmě jistá nesvoboda v možnosti pohybu. V raném novověku totiž převládat názor, že žena má sídlit buď u svého muže nebo tam, kde jí určil místo. Jan Hasištejnský z Lobkovic formuloval tento názor velmi jasně: „...časem k upřímným a dobrým přátelům ženu odpustiti neškodí, avšak na krátký čas a ne daleko.“⁴⁷⁵ Ovšem „...považoval za samozřejmé, že i krátkodobému odjezdu manželky musí předcházet manželovo svolení.“⁴⁷⁶ Dokladem pro nutnost, ptát se, je i několik poznámek v Sylviině korespondenci. Například v roce 1650 Sylvie přesvědčuje manžela: „Nebylo-li by proti Vašnosti a dovolila by Vašnosti nemoc, prosím poníženě, račte mě toliko na pár dní na Kamejk vodpustiti, a to pozejtří, toliko přes noc tam bych vstala. Počkám na Vašnostino dovolení.“⁴⁷⁷ V jejích dopisech je však i několik dalších dokladů.⁴⁷⁸

7.1 Ideální manželka

O tom, jak byl vymezen prostor, v kterém mohly šlechtičny jednat, nám více napoví i dobová představa o ideální manželce.⁴⁷⁹

Manželka měla být ctnostná, plodná, zbožná, stydlivá, ve svých emocích zdrženlivá a psychicky dostatečně silná, aby dokázala snést zátěž svých povinností a úspěšně je plnit.⁴⁸⁰ Tyto názory potvrzoval ve svém spise i Karel z Lichtenštejna. I on považoval stydlivost, která měla být podle něj znamením počestnosti a cudnosti, za velmi důležitou.⁴⁸¹ Navíc zdůrazňoval pokoru manželky.⁴⁸² Podobné vlastnosti doporučuje u žen vyhledávat i „Naučení Ludvíka z Perštýna“ varující navíc před krásou žen.⁴⁸³

⁴⁷⁴ O nutnosti klást si tyto otázky podrobněji WIERLING, Dorothee, *Alltagsgeschichte und Geschichte...*, s. 182-183.

⁴⁷⁵ MAŤA, Petr, *Svět české...*, s. 554.

⁴⁷⁶ Tamtéž.

⁴⁷⁷ Dopis z Mělníka, z 30. 10. 1650. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 102.

⁴⁷⁸ Například její cesta ze strachu před morem do Strakonice, o které se zmiňují v kapitole o zdraví, nebo její prosba, zda může jet za matkou do Drážďan.

⁴⁷⁹ Zde se tomuto tématu věnuji jen okrajově. Pro české prostředí zatím bohužel neexistuje žádná souhrnná práce. Toto téma ale zpracovává ve své disertační práci Jana Ratajová, takže je možné očekávat v tomto směru brzy jistý pokrok.

⁴⁸⁰ Představy o ideální manželce obsažené v dobové literatuře jsou si navzájem velmi podobné. Zde uvádím například názory Chrisopha Fischera z jeho díla „*Fleißiges Herren- Auge*“ a Johanna Joachima Bechera z „*Kluger Hauß- Vater; Verständige Hauß- Mutter*“, které zmiňuje BASTL, Beatrix, *Tugend, Liebe, Ehe...*, s. 374.

⁴⁸¹ BASTL, Beatrix, *Eheliche Sexualität...*, s. 287.

⁴⁸² Tamtéž, s. 288.

⁴⁸³ KOLDINSKÁ, Marie, *Každodennost renesančního...*, s. 54.

Vdova pak neměla být podle Karla staršího ze Žerotína prchlivá ale naopak snášenlivá, pokorná, trpělivá, tichá a rozhodně se neměla mstít a raději měla strpět některé krivdy.⁴⁸⁴

Gábor Várkonyi upozorňuje na další podstatný rys ideální manželky. Je jím to, že šlechtična měla zůstat doma, vést a organizovat práce v domácnosti. To dokládá názorem Antonia Guevary, který v druhé části svého díla „*Horologii principum*“⁴⁸⁵ věnované výchově dívek radí šlechticnám: „...aby sa vo svojom dome správali pokojne, aby nechodili od domu k domu, neskrývali sa. (...) Nech už je muž hocikde, je vhodné, aby žena vždy radšej sedela doma, pretože tak sa vie aj o svoj dom lepšie starať, aj svojho muža môže od mnohých chyb vyvarovať. Povinnosťou muža je, aby svoj majetok a statky zveľeboval, úlohou ženy zasa je, aby usilovne ochraňovala to, čo muž nahanobil. Preto keď sa žena niekedy vyberie von z domu, nech uváži, že keď nie je ona doma, alebo keď odídu aj jej dcéry a slúžky, chlapci začnú byť nezbední, budú sa hrať s dievčatami, sluhovia budú pobehovať se a tam...“⁴⁸⁶

Várkonyi v článku upozorňuje obzvláště na určitou typologizaci, která je v Guevarově díle přítomná. Muž má podle Horologia zveľebovat majetek a žena ho musí ochraňovat. Důvody, proč má zůstat žena doma, jsou současně morální⁴⁸⁷ i praktické.⁴⁸⁸ Aby žena splnila svojí úlohu, očekávalo se, že bude dobře hospodařit, starat se o poddané a chránit majetek, který získal její manžel.⁴⁸⁹ Tento typ hospodářící ženy byl podle pramenů, jak uvádí Várkonyi, v Uhrách obvyklý. Stejně tak tomu bylo v českých zemích,⁴⁹⁰ jak dokládají jasně nejen Sylviiny dopisy manželovi ale i další prameny. Později si budeme všimát právě konkrétních projevů v případě Sylviina jednání.

Co se týče názoru na Sylvii, tak například podle Koldinské se jednalo o temperamentní ženu, ale přesto spoutanou dobovými stereotypními představami o podobě ideální ženy: „*Ani tato temperamentní žena, v jejíž žilách kolovala polovina horké italské krve po otci, nemohla radikálně vybočit z dobového stereotypu, který představoval příkladnou manželku jako*

⁴⁸⁴ KOLDINSKÁ, Marie, *Každodennost renesančního...*, s. 55. Tomuto tématu se věnuje podrobněji KRÁL, Pavel, *Smrt a pohřby...*, s. 149- 159 a KRÁL, Pavel, *Vdovy ve šlechtické společnosti...*, zde hlavně s. 143- 145.

⁴⁸⁵ Toto dílo vydané poprvé v roce 1529, bylo pod stejným názvem „*Horologii principum*“ vydáno v překladu v roce 1610 v Grazu. VÁRKONYI, Gábor, *Hospodárenie- netradičná úloha aristokratických žien v ranonovovekem Uhorsku*, in: LENGYELOVÁ, Tünde (ed.), *Žena a právo: právne a spoločenské postavenie žien v minulosti*, Bratislava 2004. s. 179.

⁴⁸⁶ VÁRKONYI, Gábor, *Hospodárenie- netradičná úloha...*, s. 179.

⁴⁸⁷ Ty jsou uvedeny na počátku citované části.

⁴⁸⁸ VÁRKONYI, Gábor, *Hospodárenie- netradičná úloha...*, s. 179.

⁴⁸⁹ Tamtéž.

⁴⁹⁰ O šíři činnosti šlechticů a to, jak to odpovídalo dobovému ideálu více JANÁČEK, Josef, *Ženy české renesance...*, s. 70- 72.

submisivní, pokornou bytost, bezvýhradně poslušnou vůči manželovi, jemuž musela vytvářet a udržovat útulné zázemí.“⁴⁹¹

Koldinská zachází při pojednání o dobovém ideálu manželky ještě dále. Na jednu stranu tu prý byla žena odpovídající dobovým představám, tedy pokorná, nepříliš hezká a chytrá, která ovšem vytvářela tak klidné domácí prostředí, že v něm nebyl šlechtic schopen vydržet, ale na druhou stranu se však podle ní naskytá otázka: „... zda by český šlechtic raného novověku dokázal respektovat žen, která by se onomu nevzrušivému a uměřenému modelu razantně vymykala.“⁴⁹² Celou záležitost uzavírá konstatováním: „...nepříliš hezká a chytrá, ale pokorná žena znamenala pro muže jistotu. Po boku takové šlechtičny pravděpodobně čekal na českého aristokrata jednotvárný a nudný stereotyp všedních dnů, avšak také žádné nepříjemné překvapení. Vznikal tak začarovaný kruh, z něhož nemohli vykročit ani čeští šlechtici, ani jejich životní partnerky.“⁴⁹³ Otázkou ovšem zůstává, nakolik jen toto tvrzení výsledkem dnešního pohledu na dobovou skutečnost a nakolik odpovídá tehdejší realitě.

Domnívám se, že odpověď na Koldinskou nastolený problém je značně individuální, i když mluvit o „razantním vymykání se“ zřejmě opravdu není možné. Záleželo jistě na povaze šlechtice a jeho manželky, do jaké míry se mohla realita odklonit od ideálu. Podle mého názoru se nedá předpokládat, že se ideální představa ženy shodovala ve všech případech a aspektech se skutečností.

I mnohé Sylviiny projevy v korespondenci neodpovídají představě pokorné manželky. V některých případech jsou sice zasazeny do rámce, který dojem z nich částečně zjemňuje, takže jejich dopad není čtenářem pociťován tak silně, ale jiné její poznámky jsou patřičně „pichlavé“. V několika případech si nepříjemný dojem z nich poznamenal na rub dopisu i adresát- její manžel.

Na různé komunikační strategie, které volily šlechtičny v písemném kontaktu s manželem v 17. století, ukazuje na příkladů dopisů dvou z nich také Jana Skládáná.⁴⁹⁴ První z nich se nikdy neopovážila projevit nesouhlas s manželem nebo vlastní názor, ale přesto v některých momentech uplatňovala něco, co Skládáná nazývá ženská diplomacie. Druhá měla naopak na manžela množství požadavků, a stejně tak otevřeně s ním projevovala svůj nesouhlas.⁴⁹⁵

⁴⁹¹ KOLDINSKÁ, Marie, *Každodennost renesančního...*, s. 53. Na druhou stranu ale podle Koldinské platilo: „Byla to však jednotvárná domácí idyla, která české šlechtice spolehlivě odháněla daleko od rodinných krbů.“ Podle mého názoru se jedná o velmi odvážný názor a bylo by užitečné jej podložit příslušnými prameny.

⁴⁹² Tamtéž, s. 55.

⁴⁹³ Tamtéž, s. 56.

⁴⁹⁴ SKLÁDANÁ, Jana, *Jazyk súkromnej...*, s. 270- 271.

⁴⁹⁵ Tamtéž.

Sylviiny dopisy vykazují oba znaky. V některých případech se vyjadřuje velmi diplomaticky a svá slova halí do hustého závoje zdvořilosti v jiných píše ironicky a uštěpačně.

7.2 Pracovní pár

Co tedy spadalo do oblastí, o které se měla nebo mohla šlechtična starat? V německojazyčné odborné literatuře je používán pojem „pracovní pár“, který byl přenesen ze selského a měšťanského prostředí do prostředí šlechtického. V tomto přeneseném pojetí s ním pracuje například Hufschmidt. Po sňatku přebírala šlechtična pracovní roli vyplývající z její pozice manželky pána domu. Co bylo konkrétně její náplní je zatím známo spíše v hrubých rysech a je nutné podrobit tuto otázku dalšímu výzkumu.⁴⁹⁶

V případě nepřítomnosti manžela pak přebíraly šlechtičny i pracovní úkoly svého manžela. Manželé tak působili v rámci šlechtického domu jako pracovní pár. Příspěvek manželů byl považován za rovnocenný a stejnorodý. Podle Hufschmidt bylo skutečné oceňování ženské práce v domácnosti v rozporu s jejím náboženským snižováním.⁴⁹⁷

Poněkud problematické ovšem je, nakolik byla obsahová náplň tohoto pojmu závislá na stavovském životním stylu, velikosti domácnosti apod.⁴⁹⁸

7.2.1 Domácnost

Mezi hlavní úkoly každé šlechtičny patřila péče o děti a domácnost, v případě nepřítomnosti manžela nebo ovdovění starost o celé panství a vše, co s tím souviselo (tedy úřední záležitosti apod.), a dále reprezentace rodiny.⁴⁹⁹ Starost o děti, v důsledku Sylviiny a Heřmanovy bezdětnosti, odpadá. Co se týče domácnosti, každá šlechtična musela pečovat o její bezchybný chod. Dochované sbírky šlechtických kuchařských a lékařských receptů,⁵⁰⁰ a také receptů pro domácnost a hospodářství napovídají, co patřilo do sféry činnosti šlechtičen.

⁴⁹⁶ Várkonyi upozorňuje, že vymezení je problematické i v souvislosti s obtížností definování toho, co vlastně ženská práce obsahuje. Prací ženy je vždy to, co muž nĕudĕlá. VÁRKONYI, Gábor, *Hospodárenie- netradičná úloha...*, s. 178.

⁴⁹⁷ HUFSCHMIDT, Anke, *Adlige Frauen im Weserraum...*, s. 206.

⁴⁹⁸ Tamtéž, s. 189-190.

⁴⁹⁹ Tamtéž, s. 190.

⁵⁰⁰ Sbírký receptů obsahovaly v této době většinou oba druhy receptů zároveň, protože si lidé byli vědomi účinku jídla na zdraví. Jedná se například o sbírku kuchařských a lékařských receptů Eleonory Marie Rosalie, dcery Karla Eusebia Lichtenštejna, provdané v roce 1666 za knížete Johanna Seyfrieda z Eggenberka, která byla vydána v roce 1709. Z receptů na pokrmy obsahuje oddíly věnované polévkám, dortům, pastám, huspeninám, knedlíkům apod. DÜRRSCHMIDT, Klaus, *Eine Geschichte des deutschsprachigen Kochbuch*, kapitola Barock (1600- 1780), <http://homepage.boku.ac.at/duerr>, 20.11.2006, s. 6; dalším příkladem je sbírka kuchařských receptů, kterou vlastnila Polyxena Lobkovická. Některé recepty byly zřejmě psány přímo její rukou. Většina předpisů se týká sladkých jídel (piškoty, povidla, sirupy, marcipán apod.). Částečnou edici uvádí ZÍBRT, Čeněk, *Staročeské umění kuchařské*, Praha 1927; nebo sbírku receptů lékařských, kuchařských i pro domácnost Alžběty

V první řadě šlo o zajištění stravy. Samy šlechtičny nevařily, k tomu měly kuchařský personál, ale dohlížely zřejmě na přípravu jídel, alespoň některé sestavovaly jídelní lístky⁵⁰¹ a poznamenávaly si zajímavé recepty. Dochovala se i instrukce od Anny z Hradce, která upravovala nákup jídla a nakládání s ním.⁵⁰² V sbírkách receptů byla u některých receptů poznamenána jména žen, od které jej pisatelka dostala, což je dokladem toho, že šlechtičny tyto recepty aktivně sbíraly a vyměňovaly si mezi sebou. V poznámkách jsou uvedeny nejen šlechtičny, ale i kuchařka, šafářka apod.⁵⁰³ Poznámky o výměně najdeme i v dochované korespondenci.

Bohužel v případě Sylvie Kateřiny nemáme o podobné činnosti téměř žádné zprávy. Jen v rámci jednoho dopisu, v němž je řeč o jahodách posílaných hraběti Colloredo, padla i zmínka, která by mohla naznačovat, že také Sylvie se občas pohybovala v prostředí kuchyně: „Sylvičko! Tvé citroryny a pomoranče, které jsi mi poslala, byly hrubě dobré; jsi-li dobrá, poněvadž vaříš a zaděláváš mnoho věcí,⁵⁰⁴ zpomeň na mne s drobet růžovým cukrem, jen co ty utrousíš.“⁵⁰⁵

Uvedená poznámka rovněž demonstruje další dobovou zvyklost. Nejen v Sylviných dopisech nalezneme množství dokladů toho, že si šlechtici a šlechtičny posílali mezi sebou nejrozličnější potraviny. Většinou se jednalo o zvěřinu, různé ptactvo, ale mohlo to být, jak jsme viděli výše, i různé ovoce (pomeranče, citróny, jahody apod.)

Ve sbírce Alžběty z Lisova se vyskytují také recepty týkající se ženského vzhledu, které se ale dají často zařadit pod recepty lékařské, a dále recepty pro domácnost.⁵⁰⁶ Například návod, jak rozkřesat oheň pomocí dvou dřívěk, na výrobu svíček, na pozlacení knih apod.⁵⁰⁷

Z dochovaných lékařských receptů je patrné, že do sféry vlivu šlechticů patřila nebo mohla patřit péče o zdraví lidí v domácnosti ale i hovězího dobytka a drůbeže na panství. A nejen starost o jejich zdraví, ale i dobré prospívání (například návod, jak vykrmit za dva týdny drůbež⁵⁰⁸). To se ovšem netýkalo koní, kteří byli záležitostí mužskou.⁵⁰⁹ U Alžběty z Lisova

Lidmily z Lisova. z LISOVA, Alžběta Lidmila, *Rodinné paměti...* a také WINTER, Zikmund, *Z rodiny a domácnosti staročeské: Ze života 16. století*, Praha, 1912.

⁵⁰¹ Například Filipína Welserová sestavovala menu dokonce denně. DÜRRSCHMIDT, Klaus, *Eine Geschichte...*, kapitola Renaissance, <http://homepage.boku.ac.at/duerr>, s. 7.

⁵⁰² ZÍBRT, Čeněk, *Staročeské umění...*, s. 344-346.

⁵⁰³ Například v případě sbírky receptů Polyxeny Lobkovické: „od paní Hofmistrový z Hradce“, „od jedné paní z Prahy“, „od paní Vaněčky“, „od paní Líblové.“ apod. ZÍBRT, Čeněk, *Staročeské umění...* s. 366-369. U Alžběty Lidmily z Lisova „od paní hraběnky Kinský!“; „preclíky od paní Salvartový“ apod. WINTER, Zikmund, *Z rodiny a domácnosti...*, s. 195-197.

⁵⁰⁴ Podtrhla V.B.

⁵⁰⁵ DVORSKÝ, František, *Staré písemné...*, s. 293-294.

⁵⁰⁶ z LISOVA, Alžběta Lidmila, *Rodinné paměti...*, s. 133-147.

⁵⁰⁷ WINTER, Zikmund, *Z rodiny a domácnosti ...* S.200-210.

⁵⁰⁸ z LISOVA, Alžběta Lidmila, *Rodinné paměti...*, s. 132.

se též vyskytují recepty zabývající se růstem obilím: jak dosáhnout toho, aby byla pěkná pšenice, aby obilí nebylo zničeno špatným počasím atd.⁵¹⁰

Bohužel o Sylviině výchově nemáme žádné informace, takže nevíme, jak a zda byla připravovaná na své povinnosti. Například Arndt zdůrazňoval, že vyšší šlechtičny se učily vést domácnost a vše ostatní až po svatbě a nebyly tedy v žádném ohledu na něco podobného před sňatkem připravovány.⁵¹¹ Podobný názor zastávají i jiní badatelé. Mohly ale existovat výjimky dané zřejmě osobností otce.⁵¹² I podle Hufschmidt byly ženy uvedeny do úkolů souvisejících s vedením domácnosti a panství až svými manželi. Nevylučuje však ani možnost, že samy četly literaturu zabývající se těmito problémy, nebo se některé vědomosti dozvěděly prostřednictvím kázání.⁵¹³ Zde je ovšem velmi problematické rozhodnout, do jaké míry nebo zda vůbec je tento její názor aplikovatelný i na české katolické prostředí.

Podle Arndtova názoru spadal po svatbě mezi povinnosti ženy mravní a odborný pohled nad ženským služebnictvem, dále udržování kontaktu s příbuznými⁵¹⁴ a okruhem známých.

Názor, že šlechtičny měly na starosti jen část služebnictva a to konkrétně tu ženskou, potvrzuje i výzkum Ratajové. Ta tuto skutečnost demonstrovala na dvou, vzájemně si podobných, příkladech.⁵¹⁵ Osoby, které spadaly v těchto dvou případech pod šlechtičny byly: pradelny, děvečky, chůvy a kuchařka, zatímco šlechticům služebně podléhaly: správce s manželkou, písař, služebníci, kuchař, muž starající se o stáje, a kočí s manželkami, pacholek, kočí a forejt.⁵¹⁶

V našem případě se ovšem vyskytuje ve spise týkajícím se obžaloby Václava Khyna, bývalého černínského služebníka, jistá nesrovnalost. Zmíněný muž je totiž v tomto spise identifikován jako: „... když na onen čas z J. M. vysoce urozené paní paní Sylvie Kateřiny hrabinky Černínové rozené hrabinky z Milezimu a Caretku, nejmilostivější paní manželky J. M. páně, za pachole v službě zůstal, ...“⁵¹⁷

⁵⁰⁹ Na tuto skutečnost upozorňuje Ratajová v z LISOVA, Alžběta Lidmila, *Rodinné paměti...*, s. 43.

⁵¹⁰ z LISOVA, Alžběta Lidmila, *Rodinné paměti...*, s. 140, 144- 145.

⁵¹¹ ARNDT, Johannes, *Möglichkeiten und Grenzen...*, s.159.

⁵¹² O takové se zmiňuje například Várkonyi. Z deníku otce Alžběty Rákocziové víme, že pečlivě spravoval majetek, sledoval sezónní práce, přesné plnění povinností a bral s sebou na tyto obchůzky i svoji manželku. Jeho deník skončil v době, kdy s sebou mohl začít brát i dceru, takže nevíme nic jistě, ale je velmi pravděpodobné, že s ním opravdu chodila a mnohé se tak naučila. VÁRKONYI, Gábor, *Hospodárenie- netradičná úloha...*, s. 180.

⁵¹³ HUFSCHMIDT, Anke, *Adlige Frauen im Weserraum...*, s. 197- 198.

⁵¹⁴ ARNDT, Johannes, *Möglichkeiten und Grenzen...*, s. 157.

⁵¹⁵ Příklady pochází ze Soupisu poddaných podle víry, kdy šlechtici vyjmenovávali příslušné služebnictvo.

z LISOVA, Alžběta Lidmila, *Rodinné paměti...*, s. 42- 43.

⁵¹⁶ Tamtéž, s. 42- 43.

⁵¹⁷ SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, SK 80, f. 347.

Šlechtičny se nestaraly jen o chod domácnosti a přípravu jídla, ale i prodej produktů z panství. Obecně je do tzv. „ženského hospodářství“, tedy sféry, kterou měla žena na starosti i v době, kdy pobýval její manžel na panství, a jehož výnosy pak prodávala, řazena starost o dobytek a mléčné hospodářství, péče o drůbež a peří a dále o zahradu.⁵¹⁸ Podle Hufschmidt měly ženy například i vrchní dozor nad výrobou lnu.⁵¹⁹ Peníze, které získávaly šlechtičny prodejem uvedeného zboží, tvořily jejich osobní příjem.⁵²⁰ Otázkou je, zda sem patřilo například i obilí, o jehož prodeji se zmiňuje v jednom z dopisů Sylvie.⁵²¹

Postavení ženy v domácnosti i na panství bylo ambivalentní. Na jednu stranu měla poslouchat svého manžela, ale na stranu druhou měla jako hospodyně dobře hospodařit a přispívat tak k zisku rodiny.⁵²² V čele domácnosti pak sama vykonávala vedoucí funkci nad čeledí, která nad sebou musela cítit „přísnou ruku“. Ovšem určitým způsobem podřízené postavení šlechtičny vůči manželovi poněkud oslabovalo možnost, že si šlechtična u služebnictva zjedná respekt. Naopak častá nepřítomnost manželů kvůli službě a cestám posilovala podle Hufschmidt pozici ženy v domě, protože ta musela přebrat za množství záležitostí zodpovědnost a činit samostatná rozhodnutí.⁵²³ To ale neznamena zřejmě posílení v pozici k čeledi a úředníkům, ale spíše k manželovi.

Způsob jednání se služebnictvem byl rovněž měřítkem pro vážnost rodiny a podílel se na formování pověsti rodiny. Tím se tedy stávalo jednání s nimi veřejnou záležitostí.⁵²⁴

V pramenech se setkáváme s nesčetnými doklady této skutečnosti.⁵²⁵ Například Magdaléna, sestra Jáchyma z Hradce, si stěžovala v dopise bratrovi na chování jakési Lídy, snad vychovatelky nebo členky fraucimoru, a prosila jej o zakročení. A i když už byla odhodlaná zakročit i sama, chtěla, aby pokárání služebné zkusil nejdříve on: „*A tuto cedulku musíte ji přečísti a povězte jí, že já na ni žaluji, a při[j]de-li mi zase tak zlá domů jako včír, že ji káží konečně po uhersku*⁵²⁶ *přivítati.*“⁵²⁷ Stejně tak mu líčila nepříhodné chování čeledi: „... *někdy hrají, pijí až do dne. Pak víte, můj milej pane bratře, jaká ta lehká čeládka jest, když se*

⁵¹⁸ Výborným příkladem jsou dopisy Zuzany Černínové, v kterých udělovala ohledně těchto záležitostí instrukce. Srovnej druhý oddíl edice DVORSKÝ, František (ed.), *Zuzana Černínová...*

⁵¹⁹ HUFSCHMIDT, Anke, *Adlige Frauen im Weserraum...*, s. 409.

⁵²⁰ Tamtéž, s. 194.

⁵²¹ Dopis ze Strakonice, z 9. 11. 1639. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 39.

⁵²² HUFSCHMIDT, Anke, *Adlige Frauen im Weserraum...*, s. 200.

⁵²³ Tamtéž, s. 194.

⁵²⁴ Tamtéž, s. 203.

⁵²⁵ Jiný příklad je uváděn tamtéž, s. 201.

⁵²⁶ Myšlen byl zřejmě výprask.

⁵²⁷ Dopis okolo 1570, místo neuvedeno. BŮŽEK, Václav- HRDLÍČKA, Josef (ed.), *Výběrová edice rodinné...*, s. 260.

žádnýho nebojí“ a obročníka, který pouštěl v noci přes zámek různé cizí lidi.⁵²⁸ Její obava šla tak daleko, že poprosila bratra, aby mlčel o tom, od koho to všechno ví: „...již mě v tom zachovejte, aby neporozuměli, že já Vám vo tom píši, hrozně by na mně všickni nevražili.“⁵²⁹ Je ovšem pravděpodobné, že Magdalénino postavení, jako neprovdané sestry pána domu,⁵³⁰ bylo ještě slabší, než případné manželky

7.2.2 Starost o chod celého panství

Již popsany rozpor v postavení příslušnic vyšší šlechty se zrcadlil ještě silněji v jejich obtížné pozici vůči poddaným a hlavně vrchnostenským úředníkům, tedy hejtmanům, purkrabím a dalším, když v nepřítomnosti manžela dohlížely na chod panství. Na tento problém, patrný nejen v korespondenci Sylvie Kateřiny, upozorňuje ve svém článku například Josef Hrdlička.⁵³¹ Vymezení pravomocí manželek majitelů panství bylo poměrně nejasné a úředníci hájili naopak ty své, v některých případech dokonce stanovené v instrukci od manžela šlechtičny, jak to vidíme v jednom Sylviině dopise: „*Já se toho počtu jejich bojím. Co na něm vemu. On se tomu divil, že já se smím po čem ptáti anebo co nařizovati, nebo že ste Vy mu ráčili dáti věcí moc, než mne. A to psaní musel mi je ukázati, je sice tam příliš mnoho takovému, kerej nemá čím práv bejti, dáno, prosím, nerašte to žádnýmu vydávat; však ne má vůle, ale Vašnostina. Potom když sem já mu tuze domlouvala, neví kam;...*“⁵³² Podobná instrukce, o které je řeč v úryvku, mohla přesným vymezením pravomocí úředníka posloužit nejen k užtku panství, ale v rukou nepravého člověka mohla být i lehce zneužitelná. Obzvláště v době, kdy byl manžel dlouhodobě nepřítomen. O něco později, v souvislosti s prohřeškem dalšího úředníka, si Sylvie opět stěžovala na nedostatek pravomocí: „*Strany toho Štichenbirta, (...) Já sem ho chtěla poslati a vodpuštění dáti; on praví, že ho ode mě neveme, až račte přijeti. Okazuje a odvolává se na ten list, kerej od Vašnosti má, kerej sem čtla; mně ste neráčili takovou moc dáti pod pečeti nikdy.*“⁵³³

V době, kdy byl Heřman na své vyslanecké cestě do Konstantinopole, popisovala mu Sylvie v dopise jinou situaci. Chtěla tehdy získat od kosteckého hejtmana účty, ale ten jí je nechtěl dát. Ona ho tedy vsadila do věže. Když se na něj ptala v okolí, ke svému udivení zjistila, že je již dlouho podváděl a okrádal. Používal špatných měr na obilí, nechával si podíl

⁵²⁸ Dopis z Jindřichova Hradce, z 8. 6. 1564. BŮŽEK, Václav- HRDLÍČKA, Josef (ed.), *Výběrová edice rodinné...*, s. 256- 257.

⁵²⁹ Tamtéž, s. 257.

⁵³⁰ Na význam jejího statu upozorňuje KOLDINSKÁ, Marie, *Každodennost renesančního...*, s. 60.

⁵³¹ HRDLÍČKA, Josef, *Žena v pramenech...*, s. 155.

⁵³² Dopis z Velichovek, z 11. 9. 1644. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 54.

⁵³³ Dopis z Prahy, z 5. 1. 1645. 1644. Tamtéž, s. 65.

z vyrobeného železa atd. Sylvie po tomto vyšetřování v dopise konstatovala: „...já vím, že voni na Vašnosti čekají jako na Mesiáše, aby jen mne byli zbaveni, a já bych při tom onemocněla velikejmi hněvy.“⁵³⁴ Z důvodu malého respektu u úředníků a snad i venkovských poddaných Sylvie doufala, že jí brzy bude tato povinnost (zastupování v době nepřítomnosti manžela) odňata: „Pro Boha, račte berzy to břemeno se mne složit, jedno Vašnostino slovo více pomůže, než mých sto lání.“⁵³⁵

Je také možné, že úředníci nejednali jen ze zlé vůle, ale někdy prostě i ze strachu z případných následků ze strany jejího manžela v případě, že by se dopustili chyby. Když například Sylvie žádala na manželův popud od jednoho hejtmana peníze, ale on jí je odmítl poskytnout se zdůvodněním, že kvůli jistým výdajům žádné již nemá, Sylvie tehdy vyslovila domněnku, že to bylo snad spíše kvůli jeho nedůvěře, že jednala podle manželovy vůle.⁵³⁶ Příznačné je, že si Sylvie toto odmítnutí „nechala líbit“ a v hejtmanově dalším přesvědčování již raději nepokračovala. Opět se tedy dostáváme k nejasnému vymezení pravomoci šlechticů při správě panství.

V. Bůžek spolu s dalšími historiky shrnuje, že šlechtičny měly proti předním několika mocenských prostředků: osobní kontrolu hospodářství, kontrolu účetnictví a pozastavení výplaty služného.⁵³⁷ Jak je vidět z uvedených příkladů, ne vždy byly co platné.

Podle Sylviných dopisů ovšem měla právo úředníky, kteří podle jejího názoru nepracovali poctivě, odvolat.⁵³⁸ V jednom případě dokonce vyčítá manželovi, proč vůbec vybírá na tyto místa podobné, nepoctivé lidi: „...tu sem takový neřády našla, že se jich jak živ neviděla. Než samýmu Vašnosti tu vinu dávatí musím, že rašte takový lidi sázeti, kteří víc k škodě, než zisku sou.“⁵³⁹ Jeden odvolaný úředník s jednáním Sylvie nesouhlasil a chtěl si na ní dokonce stěžovat u Heřmana. Sylvie tak byla nucena své jednání před manželem ospravedlňovat: „Slyším, že Štichenwird (sic) se k Vašnosti strojí a chce na mne žalovati, že sem ho vodundala proti Vašnostiný pečet; jistě že ne bez příčiny, až rašte uslyšeti, jako bohaprázdnej partikář Vašnosti sloužil“⁵⁴⁰

To, že se šlechtičny těšily menšímu respektu i u venkovských poddaných, bylo podle Hrdličkova názoru dáno tím, že: „...z mentality poddaných „sedláků“ nedokázaly vykořenit tradiční představu, že jejich vrchností („pánem“) může být jedině muž, tedy jejich manžel. O

⁵³⁴ Dopis z Petrohradu, z 9. 12. 1644. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové*,..., s. 61.

⁵³⁵ Tamtéž.

⁵³⁶ Dopis cituji na jiném místě. Dopis ze Strakonice, z 10. 12. 1639. Tamtéž, s. 42.

⁵³⁷ BŮŽEK, Václav- HRDLÍČKA, Josef- KRÁL, Pavel, VYBÍRAL, Zdeněk, *Věk urozených*..., s. 218.

⁵³⁸ Například dopis z Prahy, z 8. 7. 1645. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové*,..., s. 76.

⁵³⁹ Dopis z Velichovky, z 11. 9. 1644. Tamtéž, s. 54.

⁵⁴⁰ Dopis z Teplic, z 10. 5. 1645. Tamtéž, s. 71.

tom, že i tyto nižší šlechtičny souhlasily s takovou představou vypovídá skutečnost, že vinu za výsměch, kterého se jim od poddaných či od vlastních služebníků dostávalo, přičítaly svým manželům.“ Autor má na mysli to, že jim vyčítaly, že nejsou na panství sami přítomni. To velmi dobře dokládá výňatek z dopisu Kateřiny Mařanové Bohdanecké určeného jejímu manželovi, který uvádí: „*Však co ste odjeli, ty sedláci nic dělati nechtí, ani na rychtáře nic nedbají, a když já jim poručím, oni mně se jen vysmějí. Pro Boha vás prosím, nechte těch služeb a buďte raději doma...*“⁵⁴¹

Význam jistě měla i povaha zmíněných šlechticů. I když zřejmě bez ohledu na ni se musely všechny potýkat se služebnictvem a v případě, že se staraly o chod panství, také s úředníky, tak mohl rozdíl spočívat v tom, v jaké míře, a zda se dokázaly přeci jen prosadit. Je logické, jak se domnívá i Koldinská, že šlechtičny si při problémech se služebnictvem, úředníky apod. vypomáhaly zaštiťováním se autoritou mužských příslušníků rodu nebo manžela.⁵⁴² Navíc rozdíl mezi služebnictvem, čeledí a úředníky na panství byl přeci jen značný. U Sylvie narážíme hlavně na obtíže s vymezením pravomocí vůči úředníkům.

Bohužel vztahu, který měla Sylvie k poddaným a její jednání s nimi, nemohla být v této práci věnována větší pozornost, ale tato problematika je z velké míry zachycena v knize Jaroslava Čechury.⁵⁴³

Správa panství v nepřítomnosti manžela

Určitým rozšířením sféry vlivu šlechticů z pouhého dozoru nad chodem domácnosti a jen úzce souvisejících oblastí (mléčné hospodářství apod.) byl právě dohled nad správou celého panství v době, kdy manžel nebyl z nějakého důvodu (úřední nebo válečné povinnosti apod.) přítomen (případně mrtvý). Princip činnosti v obou oblastech byl totožný: snažit se o to, co nejlépe ochraňovat majetek rodiny tím, že bude dobře hospodařit a usilovat, aby rozmnožila nejen rodinný ale i svůj vlastní majetek. Podle výše zmíněných názorů se ženy na tento úkol v dětství nijak nepřipravovaly. Přesto například ze Sylviiných dopisů vyplývá, že mnohé z nich byly „...znalé alespoň základů správy včetně hospodářské agendy,...“⁵⁴⁴ Většinu svých vědomostí získaly pravděpodobně od svých manželů a zkušenostmi. Tyto zkušenosti pak mohly šlechtičny, které zastupovaly své manžele v době jejich nepřítomnosti, zužitkovat i v případě, že ovdověly. Protože množství kroků, jež podnikaly za života manžela, se dělo na

⁵⁴¹ HRDLÍČKA, Josef, *Žena v pramenech...*, s. 154.

⁵⁴² KOLDINSKÁ, Marie, *Každodennost renesančního...*, s. 60.

⁵⁴³ ČECHURA, Jaroslav, *Černínové versus...*

⁵⁴⁴ HRDLÍČKA, Josef, *Žena v pramenech...*, s. 154.

jeho popud, musely se po ovdovění naučit jednat zcela samostatně. Mezi nejnáročnější povinnosti, které manželky přejímaly, patřilo podle Hufschmidt vedení účtů.⁵⁴⁵

Vzhledem k časté Heřmanově nepřítomnosti byla Sylvie nucena přebírat část jeho povinností a dohlížet na panství. Šíře činností, které musela zvládnout a rozsah vědomostí, jež k tomu potřebovala, byly značně veliké.⁵⁴⁶ Nejdůležitější otázkou je, o čem rozhodovala Sylvie samostatně a v čem musela bezpodmínečně poslechnout manželův příkaz.⁵⁴⁷ S tím také souvisí další neznámá skutečnost, a to, zda byla obeznámena s celým Heřmanovým hospodařením nebo měla-li informace pouze o některých dílčích záležitostech.

V následujícím krátkém exkurzu se pokusím tuto problematiku blíže nastínit, ačkoliv si uvědomuji, že prostor, který jí zde budu věnovat, rozhodně není dostačující a že by si toto téma zasloužilo samostatné zpracování zabývající se jím více do hloubky.

Sylviiny hospodářské schopnosti byly ze všech stran chváleny. Činil tak například Bernard z Martinic v dopise adresovaném Heřmanovi. Psal v něm, jak výborně zastává Sylvie Heřmanovy zájmy a podle výpovědi některých lidí činí při správě statků téměř nemožné. Také chválil její smlouvání při jednáních o statek Děpoltovice a vyjadřoval názor, že by to neudělal lépe žádný advokát.⁵⁴⁸ Také hrabě Šlik Sylvii v roce 1649 lichotil, že se stala vrchním hejtmanem na manželových panstvích a že na to může být pyšná.⁵⁴⁹

Sama Sylvie sice přesvědčovala v dopisech manžela o své velké snaze, ale neopomněla zdůraznit i svou omylnost a nedokonalost: „*Co se všelijakýho hospodářství dotejče, že dám sobě tak záležitosti více, než aby mé vlastní bylo, neb k tej věci byla bych lehkomyšlná, abych neučinila, co vím a rozumím, zameškámli co, bude můj nerozum.*“⁵⁵⁰ V dalším dopise ještě navíc vyzdvihovala manželovy schopnosti: „*....račte sobě jen dobrou mysl dáti, já jistě svou pilnosti nic neobmeškám; co můj rozum nepostačí, o tom vím, že vašnostina dokonalost to všechno opraví.*“⁵⁵¹

⁵⁴⁵ HUFSCHMIDT, Anke, *Adlige Frauen im Weserraum...*, s. 198.

⁵⁴⁶ Rozsáhlé znalosti o hospodářské správě měla například i Alžběta Rákocziová (1654-1707). Svému manželovi psala o žních, dožínkách, obilí, vinu, ovčích, a dobytku. Byla i u sestavování soupisů, kontrolovala urbáře, věděla o nutnosti nových instrukcí, starala se o placení mýt, hnojení polí, znala i technologické postupy, které měly vliv zemědělskou produkci panství. VÁRKONYI, Gábor, *Hospodárenie- netradičná úloha...*, s. 180.

⁵⁴⁷ Již výše zmíněná Alžběta Rákocziová se sice ptala svého manžela na souhlas, ale ten byl pak jen čistě formální. Plány i jejich uskutečnění byly vlastně jejím samostatným rozhodnutím. VÁRKONYI, Gábor, *Hospodárenie- netradičná úloha...*, s. 181.

⁵⁴⁸ TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 4.

⁵⁴⁹ Dopis z Vídně, 11. 12. 1649. SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, kt. 70, f. 95- 96.

⁵⁵⁰ Z Petrohradu z 23. 4. 1641. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 47.

⁵⁵¹ Dopis z Velichovek, z 11. 9. 1644. Tamtéž, s. 57.

Sylvie také manželovi neustále tvrdila, že to, co činí, je vlastně její povinnost a on jí za to nemusí v žádném případě děkovat.⁵⁵² Tato její poznámka následovala zřejmě vždy, když jí on v předchozím dopise vyjádřil svoji vděčnost za její píli a práci. Heřman si i na jeden dopis poznamenal, že pochází „...od mé nejmilejší Sylvičky, že počty drží tam a dobře spravuje.“⁵⁵³ Jeho poznámka sice zřejmě vychází z toho, co mu napsala v dopise Sylvie, ale pokud by s tím nesouhlasil, tak by to na rub dopisu nejspíš nepsal.

V Sylviných dopisech se objevuje několik neustále se opakujících témat týkajících se panství a manželova majetku. Z nich se také dozvíme, o čem všem měla na panství přehled o čem rozhodovala.

V první řadě se Sylvie starala zcela samostatně o prodej nebo naopak koupi dobytka, ovcí a koní, o provedené transakci pak manžela jen informovala, ale nežádala jej o radu nebo názor.⁵⁵⁴ Někdy šlo jen o pár kusů, ale například z Vídně ho informovala o tom, že se sama vydala na jarmark a koupila tam 100 volů. A to podle jejích slov jen proto, že byl malý výběr.⁵⁵⁵ V případě, že hrozilo nebezpečí ze strany armády, tak dobytek a ovce nechávala podle svého uvážení hnát do jiné oblasti, aby tak uchránila manžela před jeho ztrátou.⁵⁵⁶ Zasahovala i v případě, když nějaký dobytek onemocněl: „Na samým Vroutku přes 16 kusů umřelo a zde již na jednu hromadu 20 krav stůně. Dám jim dělati, co na světě kdo ví a rozumí.“⁵⁵⁷

Starala se rovněž o prodej vlny. V jednom dopise se například ptala manžela, zda jí má prodat a za kolik: „Chodí tu ke mně židi, žádají, abych jim prodala černou vlnu, že má bejti mezi jinú vlnu; dávají za ní po 6 fl 30 kr. Mámlí jim dátí vybrati? mě se zdá, že byste to ráčili udělati, jak jí neračte více tak vodbejti, když je zmíchaná. Já sem pravila, po 7 fl. že ji dám, rašte mi svou vůli dátí věděti.“⁵⁵⁸

⁵⁵² „Že mi rašte za můj povinnost děkovati, to sou ceremoni z teplý vody; já dycky ráda udělám, co můj prostej rozum postačí.“ V této větě naráží na to, že tak činil hlavně kvůli pití pramenů v Karlových Varech, kde právě pobýval. Dopis z Prahy, z 27. 8. 1647. Tamtéž, s. 87.

⁵⁵³ Dopis z Kostí, z 7. 12. 1649. Tamtéž, s. 90.

⁵⁵⁴ Například dopis z Prahy, z 20. 8. 1639: „Ty vovce sem ještě neprodala, jen po 55 kr. mi za ně dávají, a já je nedám.“ TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové*,..., s. 36.

⁵⁵⁵ Dopis z Vídně, z 6. 7. 1644. Tamtéž, s. 50.

⁵⁵⁶ Dopis z Prahy, z 5. 1. 1645. Tamtéž, s. 65.

⁵⁵⁷ Dopis z Petrohradu, z 23. 4. 1641. Tamtéž, s. 46.

⁵⁵⁸ Dopis z Prahy, z 20. 8. 1639. Tamtéž, s. 36.

Stejně tak informovala manžela o průběhu žní, měla přehled o tom, zda se urodilo ovoce, nebo naopak pomrzlo, o úrodě ořechů nebo o tom, kolik bude vyrobeno ten rok vína.⁵⁵⁹ Starala se též o chod pivovarů, výrobu a spotřebu piva. Řídila i o prodej všech těchto komodit. V případě, že o ně nebyl žádný zájem, o tom manžela také zpravovala v dopisech a jednou ho i pobízela k nalezení nějakého řešení: „*Strany toho vobilí rašte se nák rozmysliti, jak ho prodat, rašte na něm hroznú škodu vzít. Poručila sem hejtmanovi, aby Vašnosti sám vo něm zprávu dal.*“⁵⁶⁰

Další oblastí jejího zájmu byly rybníky (dokonce měla informace o tom, zda jsou osazeny a jak) a také vysoká pec. V dopise manželovi se radovala, když byla jedna dostavěna a vypočítávala náklady na ní.⁵⁶¹ Přizvala si k tomu člověka znalého dané problematiky, který jí poradil, aby byla kvůli dopravě uhlí, potřebného k provozu pece, vybudována cesta, protože pak to vyjde levněji než nošení uhlí. Dokonce tam povolala i uhlře až z Nejdku. Popisovala pak manželovi činnost pece.⁵⁶²

Sylvie také rozhodovala o tom, co bude na panstvích postaveno, a pak na výstavbu dohlížela. V roce 1635 nechala například zřídit sama od sebe v Kostomlatech hospodářský dvůr.⁵⁶³ V Pohvizdech, jak informovala manžela, byl zase vystavěn ovčín, jinde byl opraven dvůr,⁵⁶⁴ v Petrohradě dohlížela na stavbu nové kaple a kašny. Kapli považovala zřejmě za velmi důležitou, protože o její stavbě psala v dopisech manželovi již od jejího vyměření v létě 1644 velmi často. U kašny se však vyskytly nečekané problémy s řemeslníkem: „*Ten, jak tu kašnu dělá, utek; neuměl ten kyt udělati, hroznej parač a klamař, musela jsme vzíti jinýho, kerej třetí díl k tomu nepotřebuje, co on žádal. Dostala sem dobrýho mistra jistě. Kapla ta se staví, je již na 15 loket zvejší; budemeli míti pokoj, bude bohdá ke všem Svatým hotova, (...) Rašte mi napsati, co rašte chtěti voltáři míti, abych mohla ho dáti dělati a malovati časně.*“⁵⁶⁵ Z uvedeného úryvku je patrné, že o tak důležité věci, jako byla výzdoba kaple, samostatně rozhodovat nemohla a možná ani nechtěla.

Sylvie registrovala i všechny škody, které se na statcích staly, ať už v důsledku počasí nebo procházející armády. Také se za pomoci přátel (svého manžela i svých) snažila aktivně zabránit tomu, aby přes její panství císařská armáda vůbec táhla nebo nocovala: „*Strany těch*

⁵⁵⁹ Například v dopise z Hrádku, z 4. 11. 1638 píše, že neví, kolik bude mít vína, ale více, než myslela. Zajímavé je, že zde použila obrat „*mý víno*“. Otázka je, zda se jedná opravdu o její víno, nebo použila toto zájmeno nevědomky. Tamtéž, s. 34.

⁵⁶⁰ Dopis z Petrohradu, z 8. 7. 1635. Tamtéž, s. 23.

⁵⁶¹ Dopis z Velichovek, z 11. 9. 1644. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové*,..., s. 55.

⁵⁶² Tamtéž, s. 56.

⁵⁶³ Dopis z Petrohradu, z 15. 8. 1635. Tamtéž, s. 28.

⁵⁶⁴ Dopis z Prahy, z 5. 1. 1645. Tamtéž, s. 65.

⁵⁶⁵ Dopis z Petrohradu, z 30. 7. 1645. Tamtéž, s. 81.

Poláků, v pátek pojede pan generál proti nim do Mělníka, pan Jiří Michna též s ním, prosila sem ho sama, aby naše statky byly ušánovány. Slíbili mi dosti voba, že budú toho jejich Comendanta žádat, aby nečinil žádný nachtlager na našich statcích.“⁵⁶⁶ Někdy se to ovšem nepodařilo včas, o čemž svědčí dopis od generála polního maršála Monterrmentiho, v němž se Sylvii omlouvá kvůli jednotkám, utábořeným na jejím panství. Její dopis dostal prý totiž bohužel příliš pozdě. Podle svých slov neměl ani zdání, že to panství patří jí, a slibuje odtáhnutí armády během dalšího dne a to, že se během dnešní noci nestanou žádné nepříjemnosti.⁵⁶⁷ Často se ale podobného výsledku dosáhnout nepodařilo, nemluvě o přítomnosti nepřátelské armády. Pak si již mohla Sylvie manželovi v dopisech jen stěžovat na utrpěné škody poddaných i jejich vlastní. Ve válečných časech byla samozřejmě velkou starostí kontribuce, která musela být včas zaplacená, a jejíž výše hospodářství zatěžovala. Proto se Sylvie opakovaně snažila alespoň o její snížení, což se jí minimálně jednou podařilo.⁵⁶⁸

Jedna její žádost z března 1642 se nám dokonce dochovala. V ní žádala českou dvorskou kancelář o úlevy pro poddané na panství Nejdek. Ve svém listě líčí, že během cca měsíce zde pobývalo několik kompanií císařské armády (i 15 najednou) a 20 koní. Tito vojáci a koně spotřebovali velké množství chleba, masa, piva, ovsa a ještě muselo být vynaloženo nemálo peněz v hotovosti, takže celkové náklady na jejich pobyt se vyšplhaly na 2087 zlatých. To dokládá Sylvie svědectvím dvou rytířů.⁵⁶⁹

A Sylvie tedy žádá: „...poněvadž ti chudí lidé poddaní nejdečí po tak velikém nakladu (...) ani svého vlastního chleba míti nemohou, z té příčiny v nepřítomnosti mého nejmilejšího p. manžela⁵⁷⁰ k V. M. poníženě se utíkám, a zato setrně žádám že těch chudých lidí poddaných nejdeckých milostivě politovati, a aby jim to, co sou tu tak vynaložili na contributi sjezdem svolené, též na platu z nápoje defatcirováno (co se z toho i jinejch statků mého pana manžela odvozovati má) a poraženo (a týmž Nejdeckým tím způsobem vynahraženo) bylo....“⁵⁷¹

V souvislosti s touto žádostí jsou pro nás důležité dva momenty. Prvním je skutečnost, že Sylvie považuje za důležité zmínit, že tento krok podniká, protože její manžel, skutečný vlastník panství,⁵⁷² není přítomen. Od manžela má však očividně pravomoc k vyřizování

⁵⁶⁶ Dopis z Prahy, z 23. 10. 1635. Tamtéž, s. 30.

⁵⁶⁷ Dopis ze Sobotky, z 21. 9. 1646. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, SK 80, f. 302.

⁵⁶⁸ Dosvědčuje to i Heřmanova poznámka na rubu dopisu z Petrohradu, z 23. 4. 1641. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 48.

⁵⁶⁹ Jedná se o opis žádosti z 13. 3. 1642. SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, SK 80, f. 329.

⁵⁷⁰ Podtrhla V.B.

⁵⁷¹ SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, SK 80, f. 329.

⁵⁷² Sama Sylvie píše „...na statku mého nejmilejšího manžela Nejdeckém...“ Tamtéž, SK 80, f. 329.

takovéto záležitosti. Dalším je fakt, že se snaží zmírnit zatíženost poddaných na manželově panství.

V době, kdy byl Heřman na vyslanecké cestě do Konstantinopole, se musela starat i o další záležitosti. Císaře například žádala o odpuštění cel a mýt při převozu různých surovin, potravin a jiných věcí z Čech na panství Schmiedeberg⁵⁷³ ve Slezsku.⁵⁷⁴ Stejně jako v předcházejícím v případě mluvila o tomto panství jako o majetku svého manžela a v průběhu dopisu zdůrazňovala nepřítomnost manžela a jeho posláni. Žádost zdůvodnila velmi špatnou hospodářskou situací na tomto panství a nutností sem vše dovážet. Odvolávala se přitom na to, že se jedná o věci, které jsou nepostradatelné i pro výživu ubohých lidí na panství.⁵⁷⁵ Tím samozřejmě mohla chtít dodat celé záležitosti jen na naléhavosti, ale také mohlo jít o projev křesťanské morálky. Šlo pravděpodobně o kombinaci obou těchto motivů, jak bylo podle Mikulce obvyklé a prakticky od sebe neodlučitelné.⁵⁷⁶ O jakémisi clu, vzhledem k době psaní pravděpodobně tomtéž, psala Sylvie Heřmanovi i během jeho cesty do Konstantinopole. Celá záležitost byla zřejmě poměrně problematická, jak vyplývá z textu dopisu: „*Strany toho cla pán z Štornberku, Londshaubtman, tím vším vinen, na jeho dobrý zdání se to stalo. Pan Fraisleben mi aniž na 3 psaní odpovědi nedává. Já jsem tomu Londshaubtmanovi tak pěkně list psala a prosila, aby dobrý zdání císaři dal. On mi zase politicky odpověděl a falešně procedíroval.*“⁵⁷⁷ Svého záměru nedosáhla Sylvie ještě ani v lednu následujícího roku.⁵⁷⁸

Důležitou částí Sylviiny správy byla starost o kontrolu účetnictví na panstvích⁵⁷⁹ a také „*držení sirotčích soudů,*“ o čemž informovala manžela například z Kosti v roce 1649.⁵⁸⁰

Svým způsobem vybočující ze Sylviniých každodenních povinností bylo, když měla během Heřmanovy cesty do Konstantinopole jednat za něj o koupi statku Děpoltovice (Tüppelsgrün), který patřil mezi zkonfiskované statky⁵⁸¹ a jehož prodej vyřizovali k tomu určení komisaři. Sylvie, jak vidíme z textu dopisu adresovaném Heřmanovi, postupovala jako zájemkyně o tento statek velmi cílevědomě: „*Strany Tiplskrinu jest poručeno, aby byl prodán. Pan*

⁵⁷³ Jedná se o dnešní Kowary v Polsku.

⁵⁷⁴ Místo a datum dopisu neuvedeny. Tamtéž, SK 80, f. 309-310.

⁵⁷⁵ SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, SK 80, f. 310.

⁵⁷⁶ MIKULEC, Jiří, *Poddanská otázka...*, s. 63.

⁵⁷⁷ Dopis z Prahy, z 3. 10. 1644. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 58.

⁵⁷⁸ Dopis z Prahy, z 5. 1. 1645. Tamtéž, s. 64.

⁵⁷⁹ „*Já zde sedím a trápím se s počty hejtmanskejma, toli(ko) polúletní sou; jak ste pak ráčili dělati, když v několika letech počty nečinili: všechny nedostatky jim sama vystavuji a všechno přepis nechávám, až to bohdá sám přehlídnutí rašte; chybímli co, tedy se stane z mého nerozumy, a ne z nedbalosti.*“ Dopis z Petrohradu, z 9. 12. 1644. Tamtéž, s. 60.

⁵⁸⁰ Dopis z Kosti, z 7. 12. 1649. Tamtéž, s. 89.

⁵⁸¹ BÍLEK, Tomáš V., *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618*, 2. část, Praha 1883, s. 822 a s. 875.

*Ferdinand Kolovrat, pan Kokořovec a Mankold sou komisaři k tomu nařízení. Já sem se již za kupce ohlásila i pana nejvyššího purkrabě žádala, aby ho jiným nepúšťel; v důvěrnosti sem mu pravila, že dám víc než jinej,⁵⁸² přijde dražší, než ste mi ráčili praviti, voni to táhnou na 20 tisíc. Vím, že páni komisaři, kerý sem již sobě ufasovala, nedají k žádné neslušný koupi přijíti.*⁵⁸³ Sylvie dostala očividně od manžela předem stanovenou sumu, kterou neměla při jednání o koupi statku překročit.

Na jednom místě dalšího dopisu sice rázně tvrdí, že tento statek nekoupí, ale na jeho konci se již prozrazuje, že s možností, že bude muset zaplatit statek záhy, přeci jen počítá a uvažuje, kde by na něj vzala peníze.⁵⁸⁴ V říjnu informovala Sylvie o tom, že saský kurfiřt nabídl za statek dokonce 17 000 zlatých, ale jí se to zdá přemrštěné, protože tento statek stojí maximálně za 12 000 zlatých.⁵⁸⁵

Sylvie během jednání o uvedeném statku dávala manželovi několikrát najevo svůj nesouhlas s celou transakcí. Považovala totiž za jistější mít peníze v hotovosti. Vybízela manžela, aby alespoň on sám moc neutrácel: „*Dosti mi to přide proti mysli, v takový těžký časy peníze vydávat; však když tak ráčíte chtíti, staň se vůle páně. Prosím neračte tam mnoho utráceti, nebo rašte mi věřiti, že jak živo o peníze hůře nebylo jako nejčky.*“⁵⁸⁶ I v lednu následujícího roku na konci svého líčení o problémech, které se během jednání objevily, píše prakticky to samé: „*Já bych přála, aby všechny Vašnostiny statky v měšci byly, na aby se jich přikupovalo, jen starost sobě člověk na herdlo valí v těch časích.*“⁵⁸⁷ I přes tento nesouhlas ale slibuje, že nic nezanedbá a nepromešká.⁵⁸⁸

Své slovo dodržela, protože kvůli zprávě o pokračování jednání přerušila dokonce o několik měsíců později léčbu v teplických lázních a vydala se na zasedání komise.⁵⁸⁹ Na místě se ovšem dozvěděla, že záleží na tom, kolik za statek zaplatí. Nabídka saského kurfiřta se nakonec vyšplhala až na 26 000 zlatých, což silně překračovalo hranici 14 000 až 15 000 zlatých, kterou měla od Heřmana zakázáno překročit. Když žádala členy komise o odklad, aby mohla napsat manželovi do Vídně a zeptat se ho na vše, tak to sice nejdříve zamítli, ale nakonec jí odklad poskytli. Sylvie se pak ptala manžela v dopise, jakým způsobem má pokračovat v jednání a zároveň jej upozorňovala, že 14 000 zlatých na koupi tohoto statku

⁵⁸² Text naznačuje, jakými způsoby se tyto záležitosti vyřizovaly.

⁵⁸³ Dopis z Kostí, z 27. 8. 1644. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 53.

⁵⁸⁴ Dopis z Velichovek, z 11. 9. 1644. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 57.

⁵⁸⁵ Dopis z Prahy, z 3. 10. 1644. Tamtéž, s. 58.

⁵⁸⁶ Dopis z Petrohradu, z 9. 10. 1644. Tamtéž, s. 61.

⁵⁸⁷ Dopis z Prahy, z 5. 1. 1645. Tamtéž, s. 66.

⁵⁸⁸ Tamtéž.

⁵⁸⁹ Bohužel nepíše, kde přesně bylo. Zda v Praze nebo v Děpoltovicích. Dopis z Kysiblu, z 28. 5. 1645. Tamtéž, s. 71.

rozhodně stačit nebude. Snažila se jej i přesvědčit o tom, že toto jmenované panství za tak vysokou sumu nestojí a že jsou na prodej lepší statky: „*To petlerství za to nestojí; pro toho jelena neb pastvy kraví nehází se na tisíce. (...) Statků je dosti příhodnějších, a to Rabštejn, račтели ho chtějí, je na prodej.*“⁵⁹⁰ I když tímto celá záležitost ještě neskončila a ještě nějakou dobu se zmínky o statku v Sylviiných dopisech vyskytují, Heřman se nakonec rozhodl Děpoltovice přeci jen nekoupit.

Poslední otázkou, kterou jsme si na počátku položili, bylo, zda Sylvie měla přehled o všem, co Heřman v rámci své hospodářské aktivity podnikal, a nebo jen o jednotlivostech potřebných pro její úspěšnou správu v době, kdy byl zaneprázdněn. Sylvie i přesto, že v mnohých záležitostech v době jeho zastupování jednala samostatně, se ve většině případů ptala Heřmana na vhodný postup a tím jednala podle strategie, kterou zastával on. Důležité je také připomenout, že oba manželé disponovali vlastním majetkem. Proto se s největší pravděpodobností dá říci, že Sylvie měla přehled o Heřmanových záležitostech jen v hrubých obrysech. O těch, na něž narazila v době, kdy byl nepřítomen a ona spravovala jeho panství, věděla ale jistě o něco více, stejně tak o záležitostech, které se jí přímo týkaly.⁵⁹¹ Kalista zmiňuje, že o některých obecných věcech, například o valdštejském nebo Nádasdyho dluhu, projevila přeci jen více znalostí.⁵⁹²

7.2.3 Reprezentace a společenské akce

Důležitým úkolem šlechtičny byla i reprezentace a s ní spojené posilování společenských vztahů, ať už přijímáním hostů ve vlastním domě nebo návštěvou ostatních. Podle Hufschmidt patřila reprezentace rodiny k veřejným rolím šlechtičny.⁵⁹³ Sylvie se v dopisech několikrát zmiňuje o tom, že byla u některého šlechtice nebo šlechtičny na obědě nebo se účastnila něčí svatby, a v některých případech i o lidech, kteří naopak obědvali nebo pobývali u ní.⁵⁹⁴ Na náležitém pohoštění hostů záviselo zachování nebo posílení vážnosti rodiny.⁵⁹⁵

Například v době, kdy se již vydal Heřman na cestu do Konstantinopole a Sylvie se vrátila do Vídně, informuje svého manžela: „*Včera sem jedla u paní prezidentový, dnes u pana Mankni; panu presidentovi sem psaní sama dodala, nic mi na to za vodpověď nedal, pravil, že*

⁵⁹⁰ Z Prahy, z 10. 6. 1645. Tamtéž, s. 72.

⁵⁹¹ Tento druhý důvod zdůrazňuje Kalista: „*Paní hraběnka ta taky za živobytí jeho ničehož povědoma nebyla, na nic se neptala a v ničemž informována nebyla, leda v tom, co věděla, že se jí bude samý dotýkat...*“ KALISTA, Zdeněk, *Mládí Humprechta Jana...*, s. 240.

⁵⁹² Tamtéž, kap. IV., poznámka č. 416.

⁵⁹³ Na to upozorňuje HUFSCHMIDT, Anke, *Adlige Frauen im Weserraum...*, s. 198.

⁵⁹⁴ Například její sestra nebo Liduška Černínová.

⁵⁹⁵ Tímto aspektem se zabývá hlavně HUFSCHMIDT, Anke, *Adlige Frauen im Weserraum...*, s. 199.

všechno chce spokojiti, že s ním račte býti spokojen.“⁵⁹⁶ Z citovaného úryvku je velmi dobře patrné, proč bylo udržování a posilování společenských styků užitečné a nutné. Ačkoliv nevíme jistě, že k předání zmiňovaného dopisu došlo během této návštěvy, lze to pokládat za možné a zřejmě i pravděpodobné. Tento oběd svědčí každopádně o dobrých vztazích s rodinou, z nichž pak vyplývaly určité možnosti. Společenská návštěva se tak stávala prostředkem navazování a posilování osobních kontaktů. K těmto společenským návštěvám spojeným s obědem docházelo vždy ve městech, tedy v Praze a ve Vídni. Manželova nepřítomnost očividně nebyla překážkou tomu, aby Sylvie mohla u někoho poobědvat.

V případě, že Sylvie pořádala oběd doma, a nebyl přítomen její manžel, tak se z jedné poznámky zdá, že jeho místo jako hostitele zaujal někdo jiný: „*Minulý pondělí vobědval pan nejvyšší purkrabí u mě se vši svou rodinou. Pan hrabě z Wertby byl hospodářem. Včera sem já u nich jedla.*“⁵⁹⁷ Když nebyl její manžel přítomen, tak přijímala nejen pozvání na oběd, ale i na jiné společenské akce, v tomto případě na svatbu: „*Včera jsem byla na veselí pana Deobalda Černína, bylo paní Čejkovy domě. Jistě ten stařeček tak dal dobrou traktaci, bylo mnoho lidí, všichni místodržící. Dva dni ho strojil, byli všichni veselí.*“⁵⁹⁸ Účastnit se podobné akce bez manžela bylo zřejmě přeci jen nepříjemné, a jak dokládá úryvek z jejího dopisu, tak to mohlo hrát roli při rozhodování, zda se na tuto akci vydat: „*Včera sem byla na veselí, dnes sem nejela, nebyl tam žádný z místodržících; když ste neráčili tu bejti, taky sem sama tam nechtěla.*“⁵⁹⁹

7.3 Finanční hospodaření šlechticů

Úvodem je třeba říci, že výzkum o otázce ekonomické pozice žen v raném novověku je stále na počátku. Šlechtičny většinou disponovaly během manželství vlastním, více či méně rozsáhlým, jméním, se kterým nakládaly podle svého uvážení. Podle Hufschmidt platilo, že možnost nakládat s vlastním jméním ovlivňovala postavení ženy v manželství minimálně tak silně jako výše jejího majetku.⁶⁰⁰ Šlechtičny mohly během manželství svůj majetek rozšiřovat nejen o hotové peníze ale i dluhopisy, či o práva na různé pozemky a domy.⁶⁰¹ To, co během manželství nahospodařily, si ale ne vždy mohly ponechat celé, v některých případech byl

⁵⁹⁶ Dopis z Vídně, z 6. 7. 1644. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové*,..., s. 50.

⁵⁹⁷ Dopis z Prahy, z 27. 7. 1644. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové*,..., s. 51.

⁵⁹⁸ Dopis z Prahy, z 23. 10. 1635. Tamtéž, s. 31.

⁵⁹⁹ Dopis z Prahy, z 11. 7. 1646. Tamtéž, s. 86.

⁶⁰⁰ HUFSCHMIDT, Anke, *Adlige Frauen im Weserraum*,..., s. 399.

⁶⁰¹ Tamtéž, s. 274.

jejich podíl upraven již smlouvou.⁶⁰² Bohužel ve smlouvě mezi Heřmanem a Sylvii se tomu tak nestalo, takže nevíme o jejich uspořádání nic bližšího.

Pokud ženy vlastnily hotovost, tak ji půjčovaly,⁶⁰³ investovaly do koupě nemovitosti apod. O vlastních hospodářských aktivitách nemusely ženy zpravovat svého manžela.⁶⁰⁴ Známe i příklad, kdy se šlechtična raději svého jmění vzdala ve prospěch manžela, protože zastávala názor, že pokud má každý z manželů vlastní peníze, tak mezi nimi nepanuje shoda.⁶⁰⁵

Podle Hufschmidt investovaly šlechtičny své peníze často do společné domácnosti, nebo se podílely na splácení manželových dluhů, což jak uvidíme se stalo i v našem případě, ale po smrti manžela žádaly své peníze zpět.⁶⁰⁶ Předpokladem pro samostatné hospodářské jednání byla možnost samostatných právních řízení. Ženy mohly uzavírat smlouvy, mít vlastní majetek a disponovat s ním. Jejich manžel s ním mohl nakládat jen po zplnomocnění.⁶⁰⁷ Sylvie si dokonce od manžela pronajala některé statky a za umoření části jeho dluhů jí jeden statek i prodal.⁶⁰⁸ To vypovídá jasně o odděleném jmění obou manželů. V pronajímání statků pak pokračovala i po Heřmanově smrti, tentokrát již od jeho dědice Humprechta Jana a od jiného majitele si dokonce pronajala i další panství, jež později koupila.

Poskytování půjček bylo nejen pro šlechtice ale i pro šlechtičny důležitým zdrojem příjmu. Šlechtičny půjčovaly běžně jiným šlechticům nebo šlechtičnám, ale v některých případech dokonce i panovníkovi. Často se jednalo o veliké částky. Také byly často oficiálními věřiteli svých manželů, což dokazuje oddělenost jejich majetků.

Za půjčené peníze pak dostávaly relativně pravidelně úroky, které jim zajišťovaly další pravidelný příjem.⁶⁰⁹ V případě, že byl dluh zapsán na nějakém domě nebo statku a nebyl splacen, tak připadl tento majetek věřitelce- šlechtičně. Toto jejich jednání dokazuje, že měly jisté ekonomické znalosti a že se dokázaly prosadit.

⁶⁰² Smlouva mohla omezit podíl například na polovinu. Podle některých názorů ovšem ženy neměly během svého manželství vůbec hospodařit kvůli svému zisku, ale měly se snažit jen o přínos pro svého manžela. Tamtéž, s. 405.

⁶⁰³ To jasně dokládá například pobyt Sylvie Kateřiny ve Strakonících, o kterém se zmíním později.

⁶⁰⁴ HUFSCHMIDT, Anke, *Adlige Frauen im Weserraum...*, s. 405.

⁶⁰⁵ Jedná se o Dorotheu von der Wense (1596-1663). Autorka ale uvádí i další dva příklady šlechticů, které neměly vlastní jmění, protože by to jejich manžel nestrpěl. Tamtéž, s. 272- 273 a s. 400.

⁶⁰⁶ HUFSCHMIDT, Anke, *Adlige Frauen im Weserraum...*, s. 402- 403.

⁶⁰⁷ Právy ženy v raném novověku se zabývá RYANTOVÁ, Marie, *Život raně novověké...*, s. 106- 117.

⁶⁰⁸ Podobný případ, kdy šlechtična získala díky zápisu dluhů statek, byť ne od vlastního manžela, zmiňuje i HUFSCHMIDT, Anke, *Adlige Frauen im Weserraum...*, s. 404. Nová majitelka nespravovala ovšem statek samostatně, ale pronajala jej za pravidelný nájem jiné osobě. Později se dostala s tímto nájemcem do sporu, který ovšem řešila samostatně bez pomoci manžela.

⁶⁰⁹ Touto problematikou se zabývá HUFSCHMIDT, Anke, *Adlige Frauen im Weserraum...*, s. 406- 408.

Ženy si ovšem často také půjčovaly peníze nebo jiné komodity a stávaly se tak dlužnicemi. Například v případě Polyxeny Lobkovické z Pernštejna je známo, že měla velké dluhy.⁶¹⁰ I Sylvie se v jednom dopise zmiňuje: „*To mě trápí, že nebudu moci svý věřitele spokojiti.*“⁶¹¹ Stejně jako manželé od šlechticů si mohly i ony půjčit peníze od svých manželů, což dokládá například dluh Anny Roupovské u jejího manžela Václava Viléma z Roupova.⁶¹²

6.3.1 Sylviina finanční situace

Sylvie zřejmě nedisponovala na počátku manželství s Heřmanem větší sumou peněz. Vzhledem k výši věna se nedá předpokládat, že by její výbava byla rozsáhlá. Navíc hotovost předmětem výbavy nebývala. To, že Sylviina finanční situace nebyla na počátku manželství dobrá, dokládají i její vzdechy nad tím, že nemůže vypomoci při nákupu výbavy pro svoji sestru. Je ale možné, že poté získala jakési hotové peníze dědictvím. Jak je patrné ze závěti, nevlastnila ani mnoho šperků.

Velmi zajímavým příkladem je z hlediska Sylviiny finanční situace, vztahu mezi Sylvií a Heřmanem a hlavně možnostmi, které měla Sylvie, doba, již strávila na „útěku“ před morem v době jejího prvního manželství v Českých Budějovicích a Strakonici. První dopis z těch několika, které se nám dochovaly, poslala Sylvie z Českých Budějovic na konci října 1639. Dne 8. listopadu přijela do Strakonice. Změnu místa pobytu pak vysvětluje o den později manželovi v dopise drahotou v Českých Budějovicích a nedostatkem peněz: „...*neb jest tam mnoho drážejí než tu, a ty peníze, který ste mi ráčili dáti,*“⁶¹³ *sou již protráveny, sem sama* 11.“⁶¹⁴ Situace již byla poměrně vážná: „*Každej den to na mne nabíhá, já jim nemám, čím platiti;*...“⁶¹⁵ a Sylvie musela usilovně hledat nějaké řešení. Nakonec manželovi navrhla a poprosila jej: „...*rače poručiti pekaři, aby to mý vobílí a muku prodal,*“⁶¹⁶ *kerá v Praze je, tak abych měla dotud, dokud zase do Prahy nepřijedu, nač živa býti. Husí sem tam taky 30 poslala, taky 30. fl. za ně mohou vzíti.*“⁶¹⁷ Vše měla velmi dobře promyšlené, na což ukazuje i její poznámka, že obilí a hlavně mouka jsou teď drahé. Tím má zřejmě na mysli, že za ně dostane manžel dostatek peněz a jí budou stačit. Zde stojí za upozornění ještě výraz „mý

⁶¹⁰ O tom konkrétně ČECHURA, Jaroslav, *Alena Roupovská- Polyxena Lobkovská: Poučná historie jednoho dluhu*, Porta Bohemica, Sborník historických prací, Ústí nad Labem, 2005, s. 261- 291.

⁶¹¹ Dopis z Prahy, z 23. 12. 1645. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové*,..., s. 86.

⁶¹² ČECHURA, Jaroslav, *Alena Roupovská- Polyxena Lobkovská*,..., s. 263.

⁶¹³ Podtrhla V.B.

⁶¹⁴ To zřejmě znamená, že je sama, ale má sebou 11 lidí. Dopis ze Strakonice, z 9. 11. 1639. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové*,..., s. 39.

⁶¹⁵ Tamtéž, s. 39.

⁶¹⁶ Podtrhla V.B.

⁶¹⁷ Dále pokračuje podrobnosti o mouce a obilí. Dopis ze Strakonice, z 9. 11. 1639. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové*,..., s. 39.

vobilí a muku“. V té době nevlastnila Sylvie žádné panství a pokud se nejednalo jen o slovní obrat, tak zřejmě částky utržené za určitý druh zboží zůstávaly jí. V případě tzv. „ženského hospodářství“ to ovšem nebylo nic neobvyklého.

Situace se začala pro Sylvii postupně stávat velmi nepříjemnou. V polovině listopadu ji v dopise, ve kterém prosila opět manžela, aby jí poslal peníze na obživu, popisovala manželovi slovy: „...já se nejčky říkáje nenajím.“⁶¹⁸ Vyprávěla mu, že nemá být z čeho živa a přežívá jen díky tomu, že jí vypomáhají její sestra s Marijeme⁶¹⁹, i když samy také nemají, a to považuje za ostudu. Dokonce trochu popichuje manžela výrokem: „...já nežádám více na den, jen co Vašnostiný lokaji měli;...“⁶²⁰ Zřejmě musela kupovat věci na dluh a lidem se to samozřejmě nelíbilo, protože píše: „Zle, mý serce, mi to i mým lidem vyčítají,“⁶²¹ ale dále pokračuje ve vysvětlování a omlouvání svého požadavku: „...nouze mě k tomu nutí, že Vašnosti vyživení prositi musím. Kdybych byla v Praze, ještě více by se utratilo, já s koňmi i 11 osobami zde 14 fl. vychování, to není nic neslušného.“⁶²² Sylvie také píše, že by nakoupila potraviny a poslala mu je, jak bylo tehdy zvykem, ale že je nemá bohužel za co nakoupit. A do budoucna si slibuje: „Do smrti nepojedu tak s prázdnými rukami. Již se stalo.“⁶²³

V tomto případě je zajímavá Heřmanova lakonická reakce, která ovšem vyjadřuje trvalý problém šlechtického hospodaření, jímž byl nedostatek hotovosti: „...dass sie gesund und kein Geld. Ich auch. Psal jsem zas, že v dobrém místě jest, nemůže se jí zle vésti, a ordiniroval jsem jí peníze.“⁶²⁴ Výraz „ordinirovat peníze“ je bohužel trochu nejasný. Z kontextu dalšího Sylviina dopisu se ale zdá, že to znamenalo, že jí poradil, aby se obrátila na místního hejtmána.

To Sylvii opravdu rozčílilo: „Bude to celému světu povědomo, jak vod Vašnosti chována jsem,“ a hned pokračuje ospravedlňováním svého pobytu tam, „...já jsem sem nejela pro žádnou všetečnost, toliko pro zdržení svého života, neb vím, kdo se sám nevopatří, vobzvláště svý zdraví, málo se jich najde, kdo komu v takové nemoci jednou co dobrého učiní.“⁶²⁵ Hrabě jí mimo jiné doporučil poprosit o peníze hraběte Colloreda, kterého zřejmě rok podporoval. Sylvii mu na to ovšem oponovala názorem, že povinen živit jí je on, její manžel, a ne hrabě Colloredo: „Proč já mám za jinší žebrati živobyť; že ste ráčili Colloredu rok vychovati, snad

⁶¹⁸ Dopis ze Strakonic, z 15. 11. 1639. Tamtéž, s. 40.

⁶¹⁹ Jednalo se o hraběnkou Colloredovou.

⁶²⁰ Dopis ze Strakonic, z 15. 11. 1639. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové*,..., s. 40.

⁶²¹ Tamtéž.

⁶²² Dopis ze Strakonic, z 15. 11. 1639. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové*,..., s. 41.

⁶²³ Tamtéž.

⁶²⁴ Tamtéž.

⁶²⁵ Dopis ze Strakonic, z 28. 11. 1639. Tamtéž, s. 41.

svým ziskem, von mi není povinen to, co Vašnost...,“⁶²⁶ a že by ho již více neobtěžovala, kdyby jí poslal peníze za mouku, jak chtěla.

Poukazuje také na to, že Marijeme hraběnce Colloredové, která tam s ní pobývala, poslal manžel 1000 zlatých rýnských a to je proti Heřmanovi „žebrák“. V dopise je velmi dobře znát, že se snažila použitím expresivních výrazů vzbudit u manžela pocit provinění, snad i studu a dosáhnout tak svého cíle. V tomto duchu i celé psaní uzavřela: *Do mý nejdelší smrti Vašnosti to nezapomenu. Bože dejž mi, abych Vašnosti do mý smrti v ničem nepotřebovala!*“⁶²⁷ Nedá se samozřejmě předpokládat, že to myslela opravdu vážně.

Manželovi se ale to, co napsala, moc nelíbilo, protože na dopis si napsal poznámku: „*Nešvarný psaní od paní Sylvie.*“⁶²⁸ V tomto duchu zřejmě napsal Sylvii i list, poněvadž ta v následujícím dopise píše: „*Rašte mi psát, že byste se neráčili do mne nadáti, abych Vašnosti tak nešeterný psaní měla poslati.*“⁶²⁹ Jak už jsme zmiňuji v kapitole o zdraví, tak je možné, že Sylvie jela do jižních Čech, i když s tím Heřman nesouhlasil, protože v dopise jí zřejmě napsal, že nemá právo si stěžovat: „*Rašte dokládati, že se mi děje, jak já sama chci;*...“⁶³⁰ Sylvie se na jeho výpad brání připomínkou, že sem přeci nejela jen tak, ale kvůli moru a že rozhodně nebyla jediná. Navíc Heřmana upozorňuje, že mnohé šlechtičny sem doprovázel dokonce manžel. Dále mu vyčítá, že jí sice odpověděl na její dvě žádosti ale na třetí již ne a že jí ani nenavštívil. Ironicky podotýká, že návštěva, „...*to by bylo proti Vašnostiný reputaci.*“⁶³¹

Z dopisu je znát, že Sylvie, když nedostala peníze od manžela, usilovně hledala i jiné řešení. Byla ale v slepé uličce. Ani Marijeme Colloredová jí totiž nemohla v té době pomoci, i kdyby byla ochotná, protože sama měla obdržet vrácené peníze od jiné šlechtičny až za dlouhou dobu.

Heřman navrhoval Sylvii již v listopadu, aby se obrátila na jakéhosi zdejšího hejtmana.⁶³² Sylvii se toto řešení sice moc nelíbilo, ale nakonec se o to přeci jen pokusila. Ovšem neúspěšně: „*Zdejší hejtman mi ty peníze nedal, pravil, že již něco vovsa koupil i ječmena na kroupy; snad von mi nevěřil, aby Vašnostina vůle v tom byla, a já sem je podruhé vod něho nežádala.*...“⁶³³ Jak je vidět, i v případě, kdyby se hejtman ze strachu před problémy jen vymlouval a nechtěl jí pro jistotu nic dát, tak s tím Sylvie nemohla zřejmě nic udělat, a ani se nepokusila jej žádat o peníze podruhé.

⁶²⁶ Tamtéž.

⁶²⁷ Tamtéž.

⁶²⁸ Tamtéž, s. 42.

⁶²⁹ Dopis ze Strakonic, z 10. 12. 1639. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové*,..., s. 42.

⁶³⁰ Tamtéž.

⁶³¹ Tamtéž.

⁶³² Dopis ze Strakonic, z 28. 11. 1639. Tamtéž, s. 42.

⁶³³ Dopis ze Strakonic, z 10. 12. 1639. Tamtéž, s. 42.

Heřmanův klidný postoj k celé záležitosti se nejlépe zrcadlí ve větě, na kterou také reaguje v tomto dopise Sylvie: „*Ráčili ste mi psáti, že rašte věděti, že tu hladem neumřu. Já nepochybuji, že by se dyckny lidi našli, že by mi ten kus chleba poskytli,...*“ A dodává, že jí manželka nevyššího komořího půjčila 30 dukátů.⁶³⁴ To ovšem okomentoval Heřman v poznámce na rubu dopisu slovy: „... *ženy vždycky za právo míti chtějí,*“⁶³⁵ a tak se nezdá, že by přikládal Sylviiným výtkám velkou váhu.

Nakonec jí ale přeci jen nějaké peníze spolu s koňmi poslal. Jednalo se ovšem jen o čtyři dukáty, o kterých Sylvie prohlásila, že jí na čtyři týdny, ani s těmi 30 již půjčenými, stačit nebudou, protože musí kupovat oves, slámu apod. Celé to uzavírá uštěpačným konstatováním, kterým dává jasně najevo svoji nespokojenost: „*Ráčili-li ste moci ty štyry dukáty poslati, ráčili ste moci taky více poslati.*“⁶³⁶ Na to už v poznámce její manžel na rubu dopisu nereaguje. Je jen rád, že je zdravá.

Pokud se podíváme na celkové Sylviino jmění zjistíme, že tak omezenými prostředky během svého života opravdu nedisponovala.

Sylviino věno bylo 2000 kop grošů míšenských. Heřman hrabě Černín ustanovil ve svatební smlouvě její obvěnění tak, že se jednalo, jak bylo tehdy zvykem, o výši nevěstina věna navýšeného o třetinu, což dohromady činilo 5000 kop grošů míšenských.⁶³⁷ Heřman pak tuto částku doplnil na 100 000 zlatých rýnských a pojistil celou sumu na statcích Kamýku, Dubkovicích, Újezdě, Dlažkovicích a Kostomlatech.⁶³⁸ Tyto statky pak mohla Sylvie podle svatební smlouvy užívat po smrti manžela až do doby: „...*dokudžby ji táž nadjmenovana summa zcela a zouplna se všemi škodami, a náklady proto vynaloženými dana a zaplacena nebyla.*“⁶³⁹ Ačkoliv na těchto panstvích ještě ležely nějaké závazky, tak se Heřman ve svatební smlouvě zavázal, že vše splatí. Pokud by se tak ale nestalo, tak mělo být jako kompenzace přidáno Sylvii k držení a užívání ještě panství kysibelské.⁶⁴⁰

Velkou ztrátu utrpěla Sylvie na svém majetku zřejmě 22. února 1634. Podle svědectví Jana Wolfingera ten den při odjezdu Albrechta z Valdštejna z Plzně do Chebu, donutil Adam Erdman Trčka, který patřil mezi jeho věrné, své rodiče, aby jej pustili do sklepa ve svém

⁶³⁴ Dopis ze Strakonic, z 10. 12. 1639. Tamtéž, s. 42.

⁶³⁵ Dopis ze Strakonic, z 22. 12. 1639. Tamtéž, s. 43.

⁶³⁶ Dopis ze Strakonic, z 10. 12. 1639. Tamtéž.

⁶³⁷ Svatební smlouva z 16. 4. 1633. NA v Praze, ÚDZ-L, 804, kr. 37.

⁶³⁸ Tamtéž.

⁶³⁹ Tamtéž.

⁶⁴⁰ Tamtéž.

domě, odkud jim ukradl 8000 zlatých a také majetek Sylvie a jejího manžela v hodnotě 7000 zlatých.⁶⁴¹

Tento čin je v literatuře poměrně známý, ale nikde není zmíněno, že Adam Erdman byl jako jeden ze svědků přítomen při sepsání smlouvy mezi Sylvií Kateřinou a hrabětem Černínem o necelý rok předtím a smlouvu podepsal a zpečetil jako Sylviin svědek.⁶⁴² Vztahy mezi ním a Sylvií Kateřinou musely být velmi dobré, protože svědci podobných úmluv byli většinou lidé z okruhu příbuzných, známých nebo sousedů. Dobrým vztahům s ním nebo jeho rodiči nasvědčuje i to, že u nich měla Sylvie uložený svůj majetek.

Ze sklepa byly Sylvii odcizeny dvě truhly. V té větší, dřevěné a okované truhle⁶⁴³ se nacházelo různé stříbro.⁶⁴⁴ Normální i pozlacené, také to, které koupil Heřmanem v roce 1628 za svého pobytu s armádou v Řezně za 3000 širokých tolarů od různých augšpurských kupců.⁶⁴⁵ V té menší truhle byl uložen velký stříbrný krucifix a další stříbrné předměty, které již nevešly do první truhly.⁶⁴⁶ V jedné z těchto truhel bylo i 11 měděnic s pozlacenými nálevkami, mezi nimiž byla i jedna obzvláště cenná, darovaná Heřmanovi k jeho předchozí svatbě bavorským kurfiřtem. Mimo jiné tam bylo i několik cenných vysokých stolních svícňů, dále koflíky různé velikosti, vyhřívadla, lžíce, slánky a šálky, jejichž přesný počet si ale Sylvie již nepamatovala. To vše podle Sylviina odhadu asi za 7000 říšských tolarů.⁶⁴⁷

Sylvie opakovaně žádala o náhradu této škody z konfiskovaných panství Adama Erdmana Trčky. Celá záležitost však nebyla vyřešena ještě v dubnu 1636, kdy Sylvie žádala komisaře, kteří byli pověřeni likvidací dluhů Valdštejna a Trčky, o tuto náhradu.⁶⁴⁸ Přitom rozhodnutí císařské dvorské válečné rady o tom, že jí má být ukradený majetek nahrazen konfiskovaných panství Adama Erdmana, se datovalo již k 14. květnu 1634.⁶⁴⁹

Mezitím v prosinci 1635 byla Sylvii doručena císařská resoluce v této věci, podle níž měla do čtyř týdnů předložit české dvorské kanceláři důkaz o odcizení majetku a také jeho bližší

⁶⁴¹ Toto odcizení však doprovázely již tedy jisté nesrovnalosti a dohady. Heřman Černín byl dokonce vyšetřován kvůli podezření ze zrady. Císařský zplnomocněnec v Čechách František Caretto- Millesimo dokonce předpokládal, že se účastnil spiknutí spojeném s A. Valdštejnem. V seznamu je jako sympatizant s Valdštejnem jmenován i Vilém z Vřesovic, který byl v únoru 1634 opravdu zatčen. KALISTA, Zdeněk, *Mládí Humprechta...*, kap. II., poznámky č. 240- 243, 245.

⁶⁴² Svatební smlouva z 16. 4. 1633. NA v Praze, ÚDZ-L, 804, kr. 37.

⁶⁴³ Podle popisu byla dvě a půl lokte dlouhá, jeden a půl lokte vysoká a jeden a čtvrt lokte šitoká.

⁶⁴⁴ SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, SK 80, f. 369- 370.

⁶⁴⁵ 5. 4. 1636. Tamtéž, SK 80, f. 362- 364.

⁶⁴⁶ Tamtéž, SK 80, f. 363.

⁶⁴⁷ Tamtéž.

⁶⁴⁸ Tamtéž, SK 80, f. 362- 364. Této žádosti ještě předcházela dopis císaři.

⁶⁴⁹ 14. 5. 1634. Tamtéž, SK 80, f. 378- 379.

specifikaci.⁶⁵⁰ Na to pak reagovala Sylvie v lednu 1636 dvěma prosbami císaři o náhradu škody, v nichž vysvětlovala situaci.⁶⁵¹

Vzhledem k tomu, že nemáme další zprávy o dalším pokračování této záležitosti, zdá se, že se Sylvie a její manžel náhrady za tento majetek z konfiskovaných trčkovských panství nakonec opravdu dočkali. To ostatně konstatuje i Tischer.⁶⁵²

Cennější než samotný výsledek této kauzy je pro nás zjištění, že pro Sylvii nebyl zřejmě žádný problém, jednat s úřady a domáhat se ochrany svých práv. To také není poslední případ, kdy k něčemu podobnému došlo.

Již víme, že Heřman v roce 1638 zřejmě uvažoval o prodeji statku Kamýk, na němž měla Sylvie pojištěné obvěnění. Nakonec se ale prodej neuskutečnil.

V dubnu 1638 došlo ke změně v ujednání a celá suma 100 000 zlatých byla pojištěna ještě na statcích Kost a Sedčice. Později v červnu roku 1644 dala Sylvie za Heřmanovy nepřítomnosti souhlas k tomu, aby byl vymazán z jejího „věnného zápisu“ statek Kostomlaty, který již byl prodán na podzim roku 1638 Janovi Černínovi z Chudenic, a dále statky Kamýk, Újezd, Dubkovice a Dlažkovice, a namísto těch tam byly zapsány zpupné statky Kost a Sedčice se vším jejich příslušenstvím.⁶⁵³

Když se chystal Heřman v roce 1648 na cestu do Itálie, snažil se předtím zajistit svoji ženu pro případ, že by se z Itálie nevrátil živý. V dopise určeném svým dědicům pak líčí, že v roce 1644 před svou cestou do Konstantinopole prodal Sylvii za 40 000 kop grošů míšenských statky Újezd, Dubkovice a Dlažkovice se vším vybavením. Apeluje na své dědice, aby tento její nárok uznali a chovali se podle závěti, kterou zanechal u Sylvie. Svůj tehdejší krok v dopise zdůvodňuje: „...nebo jest na to mnoho tisíc kop dluhů na sebe k zaplacení mých přejala a vzala a ouročila a na malé do přijetí taková smlouva a námluva utvrzena není, však ji tímto utvrzuji a poroučím, aby náležitě s mou nejmilejší Sylvičkou k jejímu zalíbení o všecko pěkně se srovnali...“⁶⁵⁴ Zdá se, že svůj tehdejší krok nepotvrdil smlouvou a následně se obával, aby dědicové uznali manželčin nárok.⁶⁵⁵ Dále pak ještě Heřman v dopise ustanovil, že pokud bude Sylvie chtít, tak jí může ještě navíc připadnout jako díl jejího věna v hodnotě 24 000 kop grošů míšenských statek Kamýk. Nakonec uzavřel dopis slibem, že pokud se vrátí ve zdraví, tak vše uvede do pořádku.

⁶⁵⁰ Resoluce z 24. 12. 1635. Tamtéž, SK 80, f. 372- 374.

⁶⁵¹ 20. a 26. 1. 1636. Tamtéž, SK 80, f. 367- 368, f. 369- 370.

⁶⁵² TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové*,..., s. 2.

⁶⁵³ SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, kt. 48, f. 111- 112.

⁶⁵⁴ Dopis pochází z 15. 2. 1648. TISCHER, František, *Heřman*..., s. 158.

⁶⁵⁵ K tomuto stvrzení později došlo.

V lednu 1648 koupila Sylvie od Jana Viktorina hraběte Valdštejna statek Chotiměř. Zaplatila za něj 13 000 kop míšenských. A o rok později, v říjnu, koupila od Jiřího Strasolda ze Strasoldu statek Blšany na Žatecku za 20 000 rýnských zlatých.⁶⁵⁶ Jak je i z těchto jejích kroků patrné, disponovala poměrně velkými finančními částkami.

V kupní smlouvě z května roku 1650, v které prodává Heřman Sylvii za 30 000 kop míšenských své dva statky Dubkovice a Újezd,⁶⁵⁷ je Sylvie uváděna jako paní na Kosti, Kysíblu, Dubkovicích, Újezdě, Blšanech a Chotiměři, zatímco u Heřmana je psáno na Petrohradě, Schmiedeberku, Kysíblu, Nejdku, Miličovsi, Sedčicích, Kosti a Mělníku.

K prodeji manželce se rozhodl Heřman, protože za něj zaplatila část jeho dluhů, což máme doloženo i díky některým kvitancím⁶⁵⁸ v této výši u věřitelů: „*V kteréž to summě třidceti tisících kopách míšenských jest mně při jistých věřitelích mých zastoupila, a některé jistoty již vyvazené k rukám mým odvedla.*“⁶⁵⁹ Navíc se nejednalo jen o tuto sumu, ale i o další částku: „...*při činění oučtu vynašlo se, že mimo též smlouvy trhové, a v ní jmenovaných věřitelův mých, jest na místě mém táž nejmilostivější paní manželka má při rozdílných věřitelích mých mně to ourocích přes čtyři tisíce kop míšenských spokojila a mně kvitanci jejich k rukám odvedla. Kteroužto summu těch čtyři tisíce kop míšenských že ji zase tímto pojištěním pojišťuji, a ji takto dati, a zaplatiti mam, slibuji:...*“⁶⁶⁰ Zaplatila za něj tedy věřitelům nejen 30 000 kop míšenských ale i dalších 4000 kop míšenských jako úroky.

Úroky z oněch 4000 kop grošů míšenských jí má podle ustanovení smlouvy platit dvakrát ročně na sv. Jiří a sv. Havla. V momentě, kdy by nezaplatil, tak jí povoluje: „*aby sobě vod zapsaní mé (...) vložiti a vepsati dáti mohli a vyžádajíc komorníka od týchž desk zemských, nim se v statek můj, kterýkoliv uvazati, jež tež s škodami a naklady proto vynaloženými, dana a zaplacená byla.*“⁶⁶¹ Heřman tímto listem tedy, v případě neplacení úroků z dlužných 4000 kop míšenských, povolil uvázání této sumy na jakýkoliv z jeho statků.

Zaplacení věřitelům bylo jako důvod prodeje uvedeno i v předchozí případě. Pokud se nejednalo jen o zástěrku, o falešný důvod, jak předat Sylvii tyto statky, tak to znamená, že

⁶⁵⁶ TISCHER, František, *Heřman...*, s. 9.

⁶⁵⁷ Tischer uvádí, že jí v ten den prodal i Dlažkovice. O tom jsem ale nenašla žádný doklad. Nenasvědčuje tomu ani její titulatura a především se o tomto statku nezmiňuje ani její závěť. Srovnej TISCHER, František, *Heřman...*, s. 109; a její závěť TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 12- 21.

⁶⁵⁸ Příkladem toho jsou kvitance o zaplacení ročních úroků za roky 1644- 1646 z Heřmanova dluhu 1050 zlatých rýnských u Bernarda Hýzrleho z Chodů z 16. 10. 1647 a stejně tak o zaplacení těchto úroků za rok 1647. SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, SK 80, f. 293 a f. 300.

⁶⁵⁹ Tamtéž, kt. 73, f. 146.

⁶⁶⁰ Tamtéž.

⁶⁶¹ Tamtéž.

Sylvie disponovala takovou částkou peněz, která jí umožňovala zaplatit část manželských dluhů.

Na konci svého života pronajal manžel Sylvii smlouvou datovanou 1. prosince 1650 panství Vinoř, Letňany a Velichovky.⁶⁶² Důvodem mohla být jeho častá onemocnění, tedy to, že již na správu těchto panství fyzicky nestačil. Snad se i snažil zabezpečit tímto způsobem pro Sylvii určitý zisk. Doba nájmu byla stanovena na tři roky. Nájemné činilo 50 000 kop grošů míšenských ročně, které měla Sylvie platit ve dvou splátkách. Z nájmu se pak mělo odečítat 1000 zlatých na různé potřeby a koření.

Heřman zemřel 7. března 1651. Své manželce odkázal v hotovosti 20 000 zlatých, dále 6 kočárových koní,⁶⁶³ statek Kamýk u Lovosic se vším příslušenstvím,⁶⁶⁴ možnost doživotního užívání dvoru v Unhošti⁶⁶⁵ a domu na Malé Straně.⁶⁶⁶ Mělnické panství pak mohla užívat do své smrti, nebo dokud se znovu neprovdá.⁶⁶⁷ Své obvěnění v hodnotě 100 000 zlatých pak měla pojištěné na kosteckém a sedčickém panství. Také mohla užívat „*všechny svršky a nábytek*“, které na se v jmenovaných statcích nacházely.⁶⁶⁸

Po Heřmanově smrti uzavřel Humprecht s vdovou nové smlouvy. Tato nová ujednání víceméně respektovala podmínky pronájmu, které sjednala Sylvie půl roku před tím se zesnulým manželem. První smlouvou si Sylvie pronajala od Humprechta panství Kost, Sedčice, Kostomlaty a Mělník za 50 000 zlatých ročně.⁶⁶⁹ Z celé částky bylo ale strženo několik tisíc zlatých. Předně se mělo jednat o důchody z panství Kost (6000 zlatých) a Sedčic (3000 zlatých), na kterých měla Sylvie pojištěné obvěnění a z Mělníku (5000 zlatých), jenž měla podle závěti v držení. Dále pak tisíc zlatých ročně na různé potřeby. Po odečtu měla Sylvie k 1. prosinci 1651 podle smlouvy zaplatit Humprechtovi 40 000 zlatých.⁶⁷⁰

Sama Sylvie však u něj měla několik pohledávek.⁶⁷¹ I ty nám mohou pomoci pochopit obtížnost situace nejen pro vdovu ale i pro dědice. Z vyčíslené částky 40 000 zlatých se

⁶⁶² Tamtéž, kt. 112, f. 63.

⁶⁶³ TISCHER, František, *Heřman...*, s. 174.

⁶⁶⁴ Sylvie zmiňuje tento odkaz ve své závěti TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 12. Dokládá to i výpis s desek zemských v její pozůstalosti. SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, SK 80, f. 242.

⁶⁶⁵ TISCHER, František, *Heřman...*, s. 180.

⁶⁶⁶ Výpis s desek zemských. SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, SK 80, f. 242.

⁶⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁶⁹ Smlouva z 15. 4. 1651. Tamtéž, kt. 112, f. 63.

⁶⁷⁰ Zde se mi zdá ovšem nejasné, jakým způsobem došli tehdy k částce 40 tisíc zlatých. Tamtéž. I Kalista počítá s částkou 15 tisíc zlatých. KALISTA, Zdeněk, *Mládí Humprechta Jana...*, s. 240.

⁶⁷¹ Sylvie například pomohla zaplatit úroky z sumy, kterou odkázal Heřman Jiřímu Václovovi Černínovi z Chudenic. V kvitanci, kterou mámě k dispozici, mu uhradila jednu takovou splátku pomocí dvou sudů vína, přičemž každý byl v hodnotě 70 zlatých. Kvitance z Prahy, z 28. 10. 1651. SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, SK 80, f. 259-260.

odečítalo 20 000, jež odkázal Heřman Sylvii ve své závěti, dále peníze za stříbro, o jehož původu se můžeme jen dohadovat (3360 zlatých). O oprávněnosti požadavku těchto peněz za stříbro měl pochyby i sám Humprecht.⁶⁷² Problematickou situaci dědice ukazují hlavně další položky. A to peníze, které musela Sylvie Humprechtovi půjčit, aby měl na zaplacení taxy k zápisu do desek zemských a potřeb k pohřbu (2800 zlatých), dále na platy čeládce (323 zlatých), v hotovosti mu pak půjčila 1000 zlatých.⁶⁷³ A konečně pak ještě 250 zlatých za koření. Sylvie tak byla nucena zaplatit k 1. prosinci jen částku 12 267 zlatých rýnských a nic víc.⁶⁷⁴

Sylvie si dokonce ve smlouvě vymínila výjimku ohledně statku Kosmonosy, když výše uvedené tři statky měla držet tři roky. Tento statek ovšem prý dostala do držení později než zbylé tři, protože samotnému Heřmanovi byl podstoupen dřívějšími majiteli až nějakou dobu poté, co sepsal nájemní smlouvu s manželkou. Sylvie jej podle této nové smlouvy s Humprechtem mohla držet o to déle, o co jej obdržela později.⁶⁷⁵

Smlouva týkající se pronájmu panství Vinoř, Letňany a Velichovek byla v některých bodech rozdílná, byť pocházela z téhož dne.⁶⁷⁶ Podle ní si Sylvie pronajala tato panství na příští čtyři roky, tedy do roku 1655. Roční nájem byl stanoven na 1000 zlatých a měla jej platit vždy pololetně. Statky byly pronajaty i se všemi osedlými a neosedlými, se všemi zvířaty, zasetým obilím, platy, rybníky, krčmami, lesy a háji, movitým i nemovitým příslušenstvím. Sylvie mohla se vším zacházet podle svého uvážení a dokonce čerpat důchody. Měla ovšem dobře pečovat o čeleď i ostatní pracovníky a čtvrtletně jim vyplácet plat v hotovosti.

Výhodné bylo pro Sylvii ustanovení, že pokud by došlo k živelné (povodeň, požár apod.) nebo jiné katastrofě, či by se stalo něco zaviněním člověka a Sylvie by vše mohla podložit výpovědí dvou svědků,⁶⁷⁷ tak by se náklady na opravu rozdělily mezi ní a Humprechta. A navíc z nájmu pro dané období by bylo strženo 20 000 rýnských zlatých na financování nových stavení nebo něčeho jiného potřebného.⁶⁷⁸

⁶⁷² Humprecht psal totiž své matce 25. března 1651 s pochybami o jakémsi stříbre, které chce Sylvie nechat odečíst od nájmu. Více KALISTA, Zdeněk, *Mládí Humprechta Jana...*, kap. IV., poznámka č. 429.

⁶⁷³ SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, kt. 112, f. 64.

⁶⁷⁴ Tamtéž.

⁶⁷⁵ SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, kt. 112, f. 64.

⁶⁷⁶ 15. 4. 1651. Tamtéž, SK 80, f. 272- 273.

⁶⁷⁷ Tamtéž, SK 80, f. 272.

⁶⁷⁸ Tamtéž, f. 273.

Také, pokud by došlo ke škodám díky armádě apod., tak jí mají být škody, pokud náklady na opravu zaplatí, strženy z platby nebo jí je má Humprecht vynahradit v hotovosti. Jestliže k tomu nedojde, může Sylvie své odškodnění vymáhat právně.⁶⁷⁹

Sylvie vypomohla Humprechtovi nejen v uvedených případech, ale také za něj vyplatila několik příbuzných⁶⁸⁰ a hlavně zaplatila 30 000 jako pohledávku za statek Kosmonosy.⁶⁸¹ Kalista vidí v posledním jmenovaném případě důvod v tom, že by sama utrpěla škodu, kdyby mu nepomohla. Jak víme, tak měla tento statek také pronajatý.

Zda Sylvie platila pronájem z jmenovaných panství pravidelně, bohužel nevíme. Dochovalo se sice množství kvitancí, v nichž Humprecht potvrzuje přijaté sumy od ní, ale nejsou zachovány natolik v úplnosti, aby to na jejich základě bylo možné jednoznačně říci. Na konci roku 1653 vypršela Sylvii nájemní smlouva. Kalista spekoval o tom, že by snad bývala nájem statků prodloužila, ale že Humprecht o to již nestál.⁶⁸² Podle vyúčtování mezi nimi z ledna 1654, byli její pohledávky u něj v celkové výši 89 189 zlatých a 15 krejcarů (téměř 69 000 za splátky jeho věřitelům, 9500 zlatých za neúrodu a přes 11 000 za stavební náklady a další záležitosti), takže díky tomu mu dlužila už jen 422 zlatých a 15 krejcarů (zbytek z nájmu za Vinoř a Velichovky).⁶⁸³

V dubnu roku 1653 si Sylvie pronajala od Karla Ferdinanda hraběte Valdštejna ještě lovosický zámek s předhradím a třinácti vesnicemi a statek Sulevice. Po dvou letech jej v srpnu 1655 za 100 000 zlatých rýnských koupila.⁶⁸⁴ Vzhledem k poloze pak mohla svůj nový majetek spojit s Kamýkem, Újezdem, Dubkovicemi a Chotoměřím v jedno panství.⁶⁸⁵

V roce 1660 koupila od bratrů Linhartů z Neyenberku ještě Oboru a Veltěže a v roce 1663 od Marie Estery Hušínové Veršovice a Kystru.⁶⁸⁶

Po svém druhém sňatku se musela Sylvie vzdát mělnického panství. Mimo jiné i kvůli tomu pak sepsala některé své výdaje, které považovala za oprávněné, a žádala Humprechta o jejich nahrazení. Tento soupis musel vzniknout v roce 1659 nebo později, protože zde Sylvie vystupuje již jako kněžna z Baden. Pro nás je to velmi zajímavá sonda do jejího myšlení. Sylviina snaha, neplatit nic, co se jí zdálo zbytečné a neoprávněné, je jasně patrná. Většina

⁶⁷⁹ Tamtéž.

⁶⁸⁰ Jednalo se o 2560 zlatých rýnských. Více KALISTA, Zdeněk, *Mládí Humprechta Jana...*, kap. IV., poznámka č. 427.

⁶⁸¹ Tamtéž, s. 241.

⁶⁸² KALISTA, Zdeněk, *Mládí Humprechta Jana...*, s. 256.

⁶⁸³ Tamtéž, s. 257- 258.

⁶⁸⁴ TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 9.

⁶⁸⁵ Činí tak ve své závěti. Tamtéž, s. 12.

⁶⁸⁶ Tamtéž, s. 9.

výdajů se týká mělnického panství a statku Újezda, který koupila ještě od svého prvního manžela, ale v textu se objevují i jiné požadavky.

Na mělnickém panství prý vynaložila přes 1000 zlatých rýnských na stavení a jakési potřeby, které nebyla povinna financovat. Do tamějších vinogradů navíc údajně investovala přes 500 rýnských zlatých. Výnos z nich však nedostala Sylvie ale naopak Humprecht. Navíc tvrdí, že zanechala vinohrady tak dobře obdělané, že jejich výnos bude v příštích letech hojnější než ten rok. Proto považuje za jednoznačné, že jí je Humprecht povinen vynahradit jmenované náklady.⁶⁸⁷

Dalším bodem na jejím seznamu je, že jí poddaní z mělnického panství dluží 72 strychů obilí. Sylvie žádá Humprechta, aby jí ho nemalou částkou nahradil.⁶⁸⁸ Při odstoupení mělnického panství navíc zanechala podle svých slov mnohem více ositých a již obdělaných polí, než na panství bylo, když je přebírala. Jako kompenzaci požaduje sumu 1000 zlatých rýnských, do níž započítává i 50 vozů sena, které pořídila na vlastní náklady a zanechala na panství.⁶⁸⁹

Následující požadavek je poněkud odlišný. Tentokrát se nejedná o náhradu peněz ale pracovních sil. Zdá se, že v době, kdy Sylvie držela mělnické panství, sem záměrně přivedla některé poddané z kosteleckého panství. Soupis se bohužel nezmiňuje o kolik osob šlo. Podle textu ale byli všichni zaměstnání v panské službě, nejednalo se zřejmě o poddané, kteří se živili zemědělstvím. Jejím záměrem nebyla asi přímo vnitřní kolonizace jmenovaného panství poddanými z jiného panství (i to by ovšem nebylo nic výjimečného, jak ukazuje příklad jiné šlechtičny žijící v 2. polovině 17. století, která plánovala provést tento krok v rámci panství svého manžela).⁶⁹⁰ Poté, co musela Sylvie panství navrátit, za ně výměnou žádá jiné poddané: „*Co se těch poddanejch z panství kosteleckého, které na panství mělnickým se osadili, neb v panský službě zůstávají, dotýče, jakž rejstřík toho ukáže, takové se za jinší, který by z jinších panství J. M. pana hraběte na statcích J. M. kněžny zůstávali, vymněníti mají*“⁶⁹¹

Další bod v Sylviině seznamu se týkal statku Újezd. Sylvie zde predestírala, že v době, kdy jej koupila od zesnulého manžela a řádně zaplatila, nebyl zatížen žádnými dluhy. Až poté, co

⁶⁸⁷ Konkrétně se jednalo o 1162 zlatých rýnských a 59 krejcarů za stavení apod. a 629 zlatých rýnských a 19 krejcarů za vinohrady. SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, SK 80, f. 248.

⁶⁸⁸ Jednalo se o 2498 zlatých rýnských a 54 krejcarů. Tamtéž.

⁶⁸⁹ SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, SK 80, f. 249.

⁶⁹⁰ Jedná se o Alžbětu Rákóciovou, která žila v letech 1654 až 1707. Záměr vnitřně kolonizovat jednu část jejich panství v Chorvatsku byl součástí jejího širšího plánu ohledně tohoto panství. V dopise se zmiňuje o možnosti založení nové vsi, postavení krčmy a nového mostu. GÁBOR, Várkonyi, *Hospodárenie- netradičná úloha aristokratických žien v ranonovovekem Uhorsku*, in: LENGYELOVÁ, Tünde (ed.), *Žena a právo: právne a spoločenské postavenie žien v minulosti*, Bratislava 2004, s. 182.

⁶⁹¹ SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, SK 80, f. 249.

byl statku podstoupen panský dvůr sestávající z dvou původně samostatných gruntů, tak za něj zůstali dlužní původním majitelům téměř 900 zlatých rýnských. Ona tento dluh zaplatila, ale teď žádá o zaplacení těchto peněz Humprechta.⁶⁹²

Sylvie dále tvrdí, že splatila více dluhů, než byla podle smlouvy o Újezdu povinna. Podle jejích slov se jednalo o 4000 rýnských zlatých, o nichž sám Humprecht prý přiznal, že je to dluh, který musí splatit on, a dále o úroky z této částky. V součtu mluví o sumě přesahující 5000 zlatých rýnských.⁶⁹³ Sylvie se dále mimo jiné zmiňuje o nutnosti řešení jednoho bývalého dluhu zapsaného na statku Újezd.⁶⁹⁴

V soupisu Sylvie zmiňuje i několik dalších požadavků. Na konci neopomíná zdůraznit nutnost pečlivého vyúčtování všech jejích nároků Humprechtem, aby se vyhnuli v budoucnu jakýmkoliv nedorozuměním, a hlavně své zásluhy o jeho dědictví. Zřejmě v něm chce vzbudit pocit vděčnosti a snad i provinění.⁶⁹⁵

Zdá se, že nejvýznamnější spor mezi Sylvií a Humprechtem se týkal dluhu spočívajícího na statku Kamýk, který jí odkázal manžel v jednom artikulu závěti: „...*manželce me nejmilejší aby srdečnou lásku ode mne znala, a záduší mou jeden otčenáš a zdrávas maria vroucně se pomodlila, ještě mimo věno i nad věno statek svůj Kamejk se vším příslušenstvím s svršky a nábytky, kterýžto pěkný (...) a zaplacený jest daruji, a odkazuji...*“⁶⁹⁶

V únoru roku 1659 totiž vznesla Zuzana Sibyla Strachotová stížnost vůči vlastníku kamýckého panství, tedy Sylvie Kateřině, kvůli zaplacení 1800 říšských tolarů, jež jí dlužil ještě původní majitel statku Jan Jiří Kamejský ze Lstiboře. Ve stížnosti vysvětluje, že ten prodal panství v roce 1628 Heřmanovi hraběti Černínovi. V deskách zemských ovšem není uvedeno, že by Heřman, když statek kupoval, zaplatil celou sumu 29 000 kop míšenských. Když pak odkázal panství své manželce, tak je povinna splatit závazek, na který má Zuzana Strachotová od Jana Jiřího Kamejského dlužní úpis⁶⁹⁷, ona. Celou stížnost pak Zuzana Strachotová zakončila zdůvodněním: protože ani po půl roce nebyla dlužná suma zaplacená, obrátila se na purkrabský soud.⁶⁹⁸

První právní kroky byly podniknuty již v lednu 1659 ale spor pokračoval i v roce následujícím,⁶⁹⁹ jak tomu napovídá obeslání Sylvie z prosince 1659, v kterém byla Václavem Kořenovským z Těřešova, vícepurkrabím českého království, informována o žalobě, kterou

⁶⁹² Přesně se jednalo o 860 zlatých rýnských a 40 krejcarů. Tamtéž, SK 80, f. 248.

⁶⁹³ Konkrétně 5266 zlatých rýnských a 40 krejcarů. Tamtéž.

⁶⁹⁴ Tamtéž.

⁶⁹⁵ SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, SK 80, f. 249.

⁶⁹⁶ Obeslání Humprechta Jana hraběte Černína od Sylvie Kateřiny kněžny z Badenu. Tamtéž, kt. SK 80, f. 177.

⁶⁹⁷ Zmínka o tom je tamtéž, kt. SK 80, f. 185.

⁶⁹⁸ Stížnost Zuzany Sibylly Strachotové z 22. 2. 1659. Tamtéž, kt. SK 80, f. 182- 184.

⁶⁹⁹ Výpis z dekretu z 24. 1. 1659. Tamtéž, kt. SK 80, f. 188.

na ní podala Zuzana Strachotová a o datu soudního stání.⁷⁰⁰ Tím naše zprávy o této stránce sporu bohužel končí.

Z dalších Sylviiných kroků je jasné patrné, že nepovažovala za svoji povinnost tuto sumu zaplatit a naopak se snažila tomuto závazku vyhnout. V obeslání Humprechta Jana z února 1660 požadovala, aby uvedl celou záležitost na pravou míru. Přála si, aby dohledal podklady o tom, že statek byl jejím zesnulým manželem zcela a řádně zaplacen, což uvedl Heřman sám ve své závěti, a vložil tento důkaz do desek zemských tak, aby ona ani její dědicové neměli kvůli tomu žádné další nepříjemnosti.⁷⁰¹

Humprecht Jan se této povinnosti bránil, a proto na jeho námitky poslala v polovině dubna 1660 Sylvie, tentokrát již ostřejší, odpověď.⁷⁰² Znovu zde opakuje svůj předchozí požadavek. Nás ovšem bude zajímat Sylviina argumentace.

Základem celé repliky je skutečnost, že Heřman Sylvii panství Kamýk neprodal, ale naopak z lásky odkázal: „...*odkázán jest, totiž i z lásky srdečné manželské, a aby za duši jeho táž paní manželka jeho modlila,*...“⁷⁰³ Text dále pokračuje připomenutím Sylviiných zásluh o jeho dědictví a konstatováním: „...*a tak tehdy mohl taky manželce své z lásky manželské nemajíc děti i jeden statek darovati takže to vyčítání a závidění jest nepřipadné a neslušné.*“⁷⁰⁴ Ve své výčitce pokračuje Sylvie tím, že by se nikdy nenadála, že za prokázané dobrodiní se jí bude stavět Humprecht „*v tak patrné věci*“⁷⁰⁵, čímž myslí v tak očividné, na odpor. Navíc se tím vlastně Humprecht protíví Heřmanově závěti a jeho kodicilu, v kterých nařídil, aby jí dědicové nečinili žádné „*protimyslnosti*“, a ani je nedopustili: „...*nýbrž všelijakou uctivost a služebnost prokazovali*“.⁷⁰⁶ Upozorňují, že z toho je jasné patrné, že Heřman chtěl: „...*aby manželka jeho a již margkrabinka z Baden v ničemž nejmenším žádné protimyslnosti, mnohem pak méněji jakou škodu, v tom, co jí od něho odkázáno bylo, netrpěla a nenesla.*“⁷⁰⁷

Celá předchozí argumentace pak vyústí v následující zdůvodnění, proč by měl Humprecht zjednat v celé záležitosti pořádek a tím uchránit Sylvii před obtížemi: „...*pan Heřman Černín hrabě z Chudenic neustanovil manželku svou za dědičku a aby dluhy platila, nýbrž ustanovil za dědice tohoto pana Humprechta Jana Černína hrabě[te] z Chudenic, a aby dluhy platil při něm nařídil, jakož pak dluhy a vseckny povinnosti, neb pořádnosti platiti*

⁷⁰⁰ Obeslání z 3. 12. 1659. Tamtéž, kt. SK 80, f. 181.

⁷⁰¹ Obeslání Humprechta Jana z 3. 2. 1660. Tamtéž, kt. SK 80, f. 177.

⁷⁰² Sylviina replika Humprechtu Janovi z 19. 4. 1660. SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, SK 80, f. 173- 176.

⁷⁰³ Tamtéž, SK 80, f. 174.

⁷⁰⁴ Tamtéž.

⁷⁰⁵ Tamtéž.

⁷⁰⁶ Tamtéž, SK 80, f. 175.

⁷⁰⁷ Tamtéž.

a činiti dědici náleží, takže kdyby i těch slov v tom kšaftu někdy pana Heřmana Černína hraběte z Chudenic je týž statek Kamejk manželce jeho, této mangkrabince z Baden, odkázanej, od něho úplně a docela zaplaceněj jest, tehdy nic není předce pan dědic dluhy platiti i pořádnost sám učiniti povinen jest, a když tehdy dluh, jestli co za týž statek dlužno zaplatiti, tehdy pořádnost tady učiněna bude,...“⁷⁰⁸

Hlavním argumentem Sylvie ve sporu s Humprechtem tedy bylo, že ji manžel neustanovil dědičkou, a neměla ani platit jeho dluhy. Dědicem ale učinil Humprechta Jana, a ten se proto měl o vše postarat. Z textu se zdá, že do výrazu „*pořádnost tady učiněna bude*“ je již zahrnuto nejen vyhledání patřičných kvitancí a vložení do desek zemských, ale v případě potřeby i zaplacení dlužné částky.

Lze jen litovat, že prameny o dalším průběhu této kauzy se buď nezachovaly, nebo se mi je nepodařilo nalézt.

⁷⁰⁸ Tamtéž.

8.0 Sylviiny cesty

Cestování bylo v 17. století stále ještě nebezpečnou a velmi zdlouhavou záležitostí.⁷⁰⁹ Také většina komunikací, kromě několika hlavních, byla ve špatném stavu a kočáry poskytovaly jen malé pohodlí. Až s příchodem modernějších dopravních prostředků v polovině 19. století začalo mnoho lidí cestovat jen tak pro radost z cestování. Tato doba ale byla v 17. století ještě stále v nedohlednu.

Právě proto, že cestování bylo tehdy tak náročné, zdlouhavé a občas nebezpečné, byly dopisy velmi důležitým prostředkem komunikace, který přibližoval dva od sebe vzdálené lidi. Dopis sloužil k zkrácení této vzdálenosti, a tak k překonání tíživé samoty. Skrze něj docházelo i k potvrzení stávajícího vztahu mezi pisatelem a adresátem.⁷¹⁰ Byl ovšem také způsobem vyřízení různých záležitostí.

Vzhledem k obtížnosti cestování v této době se zdá překvapivé, že Sylvie si, přestože se přemísťovala mezi jednotlivými panstvími a Prahou velmi často, ve svých dopisech nikdy nestěžuje na stav komunikace nebo na nepohodlí s cestou spojené. Zdá se, že útrapy spojené s cestováním považovala za tak samozřejmé, že tomu nemusela býti věnovaná žádná pozornost.

Ve svých dopisech se Sylvie maximálně zmiňuje, že se chystá v určitou dobu na určité místo a stráví tam určitou dobu. Pokud srovnáme její dopisy s korespondencí například mezi Polyxenou Lobkovickou z Pernštejna a jejím manželem Zdeňkem z Lobkovic, tak zjistíme, že to nebyla žádná výjimka. Byť se v jejich dopisech vyskytují často zmínky o cestování, tak většinou v tomto, již zmíněném, duchu a to ještě v listech psaných Zdeňkem z Lobkovic. Jen v několika případech se ale Zdeněk z Lobkovic zmiňuje i o podmínkách cestování.⁷¹¹ Například o špatných komunikacích,⁷¹² o množství sněhu na cestě kvůli kterému museli druhý den vyměnit koně a kočár za sáně (kočáry pak položili na zmíněné sáně),⁷¹³ nebo o tom, že se musel vydat na cestu velmi brzy ráno, aby ten den urazil větší vzdálenost než den předtím kvůli sněhu.⁷¹⁴

⁷⁰⁹ Obecně o cestování například HLAVAČKA, Milan, *Cestování v éře dostavníku*, Praha 2000. Autor se zde zabývá i vývojem kočárů a dalšími aspekty souvisejícími s cestováním. Těžištěm práce je ovšem 19. století.

⁷¹⁰ BECKER- CANTARINO, Barbara, *Leben als Text...*, s. 88.

⁷¹¹ Podrobně například popisuje svoji cestu do Frankfurtu nad Mohanem. Zde také hodnotí úsek jedné cesty větou: „...poté co sem dosti nepohodlně cestoval...“ Nepohodlnost cestování byla obzvláště palčivá při špatném zdravotním stavu. Když jej trápili ledvinové kameny, tak byl nucen jet místo v kočáře na koni, na kterého si sedl z boku, aby zmínil tu hroznou bolest. Dokonce zmiňuje přestávky na vykonání tělesné potřeby. Dopis z Frankfurtu nad Mohanem, 22. 7. 1619 a dopis z Vídně, z 14. 5. 1625. MAREK, Pavel (ed.), *Svědectví o ztrátě starého světa...*, s. 172- 173 a s. 408.

⁷¹² Dopis z Peuerbachu, z 12. 11. 1622. Tamtéž, s. 229.

⁷¹³ Dopis ze Štok, z 14. 2. 1624. MAREK, Pavel (ed.), *Svědectví o ztrátě starého světa...*, s. 257.

⁷¹⁴ Dopis z Havlíčkova Brodu, z 15. 2. 1624. Tamtéž, s. 258.

Líčení cesty nebylo obvyklé v žádném z ženských dopisů, které jsem četla, mj. zřejmě i proto, že šlechtičny cestovaly na menší vzdálenosti a daleko méně než muži. Na dalekosáhlejší závěry by ovšem bylo nutné projít větší množství různé ženské korespondence.

8.1 Podniknuté cesty

Pokud se chceme podívat blíže na cesty, které Sylvie podnikala, tak bohužel ve většině případů narážíme na nedostatek pramenů. Za svého života se vydala jen několik větších cest.

V roce 1644 doprovázela manžela při jeho vyslanecké cestě do Konstantinopole až ke Komárnu. Díky tomu, že si vedl Heřman o celé cestě poznámky, tak o ní víme následující podrobnosti. Ve dnech 27. a 28. července byl Heřman ještě ve Vídni. O den později poobědval se svými přáteli a: „*Okolo šesté hodiny na půl orloji po obědě, rozžehnav se s mou nejmilejší manželkou Sylvičkou i se všemi pány a přátely, vyjel jsem s pánem Bohem až do luthausu JMC. na blízce;...*“⁷¹⁵ Vyrazil tedy spolu se svým doprovodem z Vídně. Protože víme, že v dalších dnech se plavil na lodi po Dunaji, tak zřejmě i tento úsek absolvoval po vodě. Z rozloučení je navíc patrné, že Sylvie nejela minimálně na tomto úseku lodí s ním, ale musela jet buď kočárem po souši nebo na jiné lodi. Dne 30. července, dorazil Heřman do Prešpurku. Sylvie tam již byla také, protože Heřman líčí, že jeho i jeho manželku navštívil ten den hrabě Štefan Pálffy, hrabě Alexandr Haugvic a mnozí další hosté a že: „*...na večer u mne v zahradě u vody večereli a veselí byli.*“⁷¹⁶

Další den se vydal Heřman do Remedi, kde podle jeho vyprávění bylo hodně komárů. Manželka jej následovala, i když se o ní nezmiňuje, protože o dva dny později s ním ještě byla. Ke Komárnu pak dorazili 2. července. Heřman líčí poslední chvíle s manželkou před jejich ročním odloučením: „*U jednoho luhu, kde příležitost ku poledni byla, přitrhnutí jsem dal a tu jsme obědvali; v polích odtud ves byla, a sedláci poctu přinesli. Po obědě manželku mou nejmilejší, kteráž až potud mne provázela, požehnal jsem a zpátkem do Prešpurku jeti pustil, kamž ji pan hrabě Haugvic zase doprovázel.*“⁷¹⁷ Jeho popis nemohl být možná, vzhledem k typu pramene (byl určen více lidem) moc emotivní. Sylvie pak jela zpátky do Vídně. Cesta jí trvala dva dny, protože v dopise Heřmanovi píše, že tam dorazila v pondělí, tedy 4. července.⁷¹⁸ Lze jen litovat, že se stejně jako její manžel nezmiňuje, kde nocovala.

K delším cestám, které Sylvie podnikala, patřily zřejmě i cesty do Vídně. Podle korespondence se ovšem nezdá, že by tam jezdila příliš často. V polovině 17. století nebylo

⁷¹⁵ Heřman Černín, první hrabě z Chudenic a cesta jeho do Cařihradu r. 1644, Lumír 6/1856, s. 210.

⁷¹⁶ Tamtéž.

⁷¹⁷ Tamtéž.

⁷¹⁸ FRIDRICH, Gustav, *Rukověť...*, s. 140.

rozhodně zvykem, jako v pozdější době,⁷¹⁹ aby příslušníci šlechtických dvorů trávili zimu kvůli společenskému dění, pravidelně ve Vídni. Popis návštěvy sice od Sylvie nemáme, ale jako příklad možného programu můžeme uvést ten, o němž se zmiňuje Alžběta z Lisova. Podle popisu svého pobytu ve Vídni v červnu 1677, podnikli s manželem (kromě zařizování) i návštěvu „*ſatz komory*“⁷²⁰, kde viděli císařské poklady, a kvůli památkám po její předcích navštívila Alžběta z Lisova dokonce císařskou knihovnu. Jejímu manželovi byla udělena třikrát audience u císaře.⁷²¹

Cesta do Vídně trvala z Prahy několik dní. Pokud použijeme analogie, například Alžběta z Lisova urazila v červnu roku 1677 trasu mezi Vídní a Prahou, tedy zhruba 280 km, za 6 dní. Ovšem dá se předpokládat, že tehdy opravdu pospíchala, protože ve Vídni dostala zprávu, že jedno její dítě v Čechách zemřelo a tři jsou těžce nemocné.⁷²² Strach o nemocné děti ji jistě přiměl k tomu, aby se snažila být v Praze co nejrychleji. Za den tehdy ujeli průměrně 47 km. Podobným vodítkem nám může být i okolnost, že asi sto padesáti kilometrový úsek mezi Komárnem a Vídní, urazila Sylvie v červenci 1644 za 2 dny. Z toho by ovšem vyplývala průměrná cestovní rychlost 75 km za den. Je tedy těžké přesněji určit, jak dlouho trvala cesta do Vídně. Záviselo to jistě na ročním období, počasí, stavu komunikace apod. Hlavačka např. uvádí, že za dvě hodiny intenzivní jízdy ujel kočár maximálně dvě poštovní míle, tedy 15 km.⁷²³ Námi vypočtená průměrná rychlost by pak odpovídala deseti hodinové intenzivní jízdě. Připočteme-li k tomu cca deset hodin odpočinku a čtyři hodiny na přestávky během dne, tak se to zdá jako reálný výsledek.

O Sylviině pobytu ve Vídni máme dvě zprávy. Poprvé v roce 1644 právě v souvislosti s Heřmanovo cestou. Z tohoto roku pochází i blíže nedatovaný dopis z Vídně. Dopis je bohužel příliš neurčitý na to, aby se dalo z kontextu přesněji určit, kdy byl napsán. Jediné, co můžeme s jistotou říct je, že to bylo zřejmě během Heřmanovy cesty do Konstantinopole. Mohlo by to znamenat, že během roku 1644 pobývala Sylvie ve Vídni dvakrát. Bohužel opět nevíme, kde byla ubytována.

Během této návštěvy jí byla udělena audience u císařovny Eleonory. Ta vzkázala Heřmanovi, že mu přeje mnoho štěstí a zároveň, aby jí přivezl hedvábí, jehož vzor mu pošle. I Sylvie prosila v dopise, v kterém ho o audienci informovala, o to, aby si na ní vzpomněl a

⁷¹⁹ Tento rytmus roku je vidět například u Pavlínky Schwarzenberkové. Na přelomu 18. a 19. století, o cca 150 let později. Zimu trávila ve Vídni, jaro, dobu mezi polovinou dubna a začátkem června v letohrádku na kraji Vídně a zbytek roku v Čechách. LENDEROVÁ, Milena, *Tragický bál...*, s. 203.

⁷²⁰ Jedná se o Schatzkammer, kde jsou i dnes uchovávány nejcennější předměty země. Oproti tehdejší době ovšem i církevní.

⁷²¹ Z LISOVA, Alžběta Lidmila, *Rodinné paměti...*, s. 120- 121.

⁷²² Tamtéž, s. 121.

⁷²³ HLAVAČKA, Milan, *Cestování v éře...*

přivezl jí také pár loktů.⁷²⁴ Jak je vidět, obě ženy toužily po tamějším hedvábí. Celá záležitost nebyla vyřešená ještě v lednu 1645. Ani tehdy ještě Sylvie nevěděla, jaké přesně, tedy hlavně jakou barvu by mělo mít.⁷²⁵ Co se týče audience, nezdá se, že by v ní zanechala hlubší dojem. Její líčení je totiž velmi stručné. Zřejmě to pro ni nebyla až tak ojedinělá událost.

Do Vídně se Sylvie chystala i v lednu 1645 a vzhledem k tomu, že v dopise psala, že odjíždí druhý den,⁷²⁶ tak je velmi pravděpodobné, že se tomu tak opravdu stalo. Byť cesta do Vídně nepatřila ke každodenním Sylviiným činnostem, tak v okamžiku, kdy byla naděje, že konečně uvidí svého manžela po jeho dlouhé cestě, tak neváhá a v dopise Heřmanovi slibuje, že pokud se dozví, že je ještě ve Vídni, hned se tam za ním vypraví.⁷²⁷

Sylviinou nejdelší cestou byla zřejmě v roce 1648 výprava do Itálie.⁷²⁸ Vzhledem k tomu, že tam jela se svým manželem, tak nám chybí podrobnější zprávy z této cesty, které získáváme obvykle právě z jejích dopisů jemu. Důvodem této cesty byla jedna událost během Heřmanovy cesty do Konstantinopole. Když tehdy těžce onemocněl, tak slíbil Bohu, že pokud se uzdraví, podnikne pouť k Panně Marii Loretánské do Spoletta a také pojede do Říma, aby poděkoval papeži za pozdrav, který mu poslal po Humprechtovi Janovi.⁷²⁹

Na cestu se manželé vydali počátkem března 1648. Tomu, že cestování bylo považováno za nebezpečné, nasvědčuje skutečnost, že se Heřman snažil před cestou uspořádat své majetkové záležitosti.⁷³⁰ Během putování do Spoletta a Říma byli nejdříve hosty arcivévody Ferdinanda v Innsbruku, a pak velkovévody Toskánského a jeho manželky. V Římě se věnovali i ryze světským záležitostem. Například nákupům různých předmětů: tapet, sklenic, porcelánu, oblečení apod.⁷³¹ Zpět v Čechách pak byli nejpozději 22. dubna.⁷³²

Heřman a Sylvie pak obdrželi v červenci pozvání k císařskému dvoru v Linci. Nevíme však, zda ke dvoru jela s manželem i Sylvie.

Protože Sylvie zemřela v Řezně, víme, že podnikla jednu nebo více cest na dnešní německé území. Tato cesta (nebo cesty) souvisely s největší pravděpodobností úzce s jejím druhým manželem Leopoldem Vilémem markrabětem z Badenu.

⁷²⁴ Z Vídně 1644. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové*,..., s. 64.

⁷²⁵ Dopis z Prahy, z 5. 1. 1645. Tamtéž, s. 67.

⁷²⁶ Dopis z Prahy, z 21. 1. 1645. Tamtéž, s. 69.

⁷²⁷ Dopis z Prahy, z 15. 6. 1645. Tamtéž, s. 79.

⁷²⁸ Tamtéž, s. 5.

⁷²⁹ Na cestu se Heřman se Sylvií vydali s několika doporučujícími dopisy. Pro knížete z Gastiglione, jehož územím museli projet, dále pro generálního vikáře bosých Augustiniánů v Římě a v neposlední řadě pro papeže Innocence X., aby je přijal. TISCHER, František, *Heřman*..., s. 157-158.

⁷³⁰ Tomu je věnována pozornost na jiném místě práce.

⁷³¹ TISCHER, František, *Heřman*..., s. 159.

⁷³² Vyplývá to z Tischerova tvrzení, že děkovný dopis arcivévodovi Ferdinandovi psal Heřman již na Mělníku. Tamtéž, s. 159.

U šlechticů, které se podílely velkou měrou na správě rodinných panství, nebo které samy měly velký pozemkový majetek, se můžeme setkat, i když v rozdílné míře, s množstvím kratších cest mezi jednotlivými panstvími nebo z panství do Prahy a opačně. Byť již Praha nebyla sídelním městem císaře, tak stále nabízela mnohem čilejší společenský ruch než poměrně osamělý a izolovaný život na některém z panství. Před tím mohla šlechtična do jisté míry ochránit i častější změna místa pobytu.

Hlavně vdovy si totiž často stěžovaly na nedostatek informací, které měly díky tomu, že většinou pobývaly jen na vdovském sídle.⁷³³ K prolomení jejich izolovanosti měl přispívat, pro nás na první pohled banální, odkaz jakým byl kočár.⁷³⁴ Přestože Sylvii díky množství pronajatých panství a vdovskému sídlu na Mělníku⁷³⁵ izolace nehrozila, i Heřman odkázal ve své závěti manželce šest kočárových koní. Sylvie také zdědila jeden z několika domů v Praze, které tam rodina vlastnila.⁷³⁶

Problém osamělosti a nedostatku informací zvenčí ale pociťovaly i vdané šlechtičny, které pobývaly delší dobu na jednom panství. Například Olympie, Sylviina sestra, si stěžovala v jednom dopise Heřmanovi Černínovi: „...pomoz nam pán Bůh dále, aby lípej bylo, rašte z něčím potěšiti nebo zde mám tak dlouhou chvíli, že Vašnosti napsati nemohu. Přeci císař do Prahy pojede, já bych přála, aby sme taky mohli jeti, na co me zde, dyž hrabě pryč do Vlach pojede.“⁷³⁷ O pár dnů později je to patrné ještě markantněji „...že zde dokonce nic neslyšíme, jako by sme byli na poušti, žádněj nic neví jak se v světě děje.“⁷³⁸ O tom, že neslyšela téměř žádné novinky, se zmiňuje v dopisech často i Sylvie.

Každopádně se dá předpokládat, že šlechtičny pobývaly v Praze poměrně rády. Za třicetileté války se jim navíc mohla stát i určitým útočištěm před boji.⁷³⁹ Podle lokace dopisů trávila Sylvie v Praze několik týdnů v roce. V případě námi sledovaných dvou let bylo důvodem

⁷³³ ROGGE, Jörg, *mutterliche liebe mit ganzen truwen allecit. Wettinische Familienkorrespondenz in der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts*, in: HEIMANN, Heinz (ed.), *Adelige Welt und familiäre Beziehungsaspekte der „privaten Welt“ des Adels in böhmischen, polnischen und deutschen Beispielen vom 14. bis zum 16. Jahrhundert*. Potsdam 2000, s. 219.

⁷³⁴ KRÁL, Pavel, *Smrt a pohřby...*, s. 111.

⁷³⁵ Za své vdovské sídlo si později, když je koupila, zvolila Lovosice.

⁷³⁶ TISCHER, František, *Heřman...*, s. 172.

⁷³⁷ Dopis ze Strážnice, z 18. 3. 1643. MZA v Brně, RA Magnisů na Strážnici, kr.7, 133, f. 2. Jedná se o opis dopisu z konce 19. nebo počátku 20. století.

⁷³⁸ Dopis ze Strážnice, z 23. 3. 1643. Tamtéž, kr.9, 177, f. 2. Jedná se o opis dopisu z konce 19. nebo počátku 20. století.

⁷³⁹ Konkrétně o vdovách, které hledaly ve městě ochranu, mluví HUFSCHMIDT, Anke, *Adlige Frauen im Weserraum...*, s. 390.

části jejich návštěv vyřizování, které zde měla kvůli rebelujícím kysibelským sedlákům.⁷⁴⁰ Tehdy se ovšem zdá, že pobyt v Praze odměňuje přesně po dnech. Ne vždy tedy asi bylo příjemné v Praze zůstat. Vliv na to mohly mít úřední záležitosti, které tam bylo nutné vyřídit, epidemická onemocnění nebo hezké počasí, za kterého se prováděly sezónní práce, při nichž bylo asi praktičtější pobývat na některém panství. Sama Sylvie to vyjádřila o rok později, když marně čekala v červnu na manžela v Praze: „*Abych byla věděla, že Vašnosti tak dlouho neuhlídám, byla bych jistě v Praze neseďela v ty pěkný časy.*“⁷⁴¹

Neustálé cestování mezi panstvími byl navíc jediný způsob (samozřejmě kromě korespondence s úředníky) jak dohlédnout na jejich správu. Tyto cesty tak patřily zřejmě do každodenního života těch šlechticů, které se aktivně podílely na správě rodinného panství. Také sama poloha jednotlivých panství a statků si vyžadovala značnou mobilitu šlechticů a šlechticů. Například v našem případě byl pozemkový majetek Heřmana Černína velmi rozptýlený.

Pro zajímavost se podíváme na dva roky, z nichž se dochovalo největší množství dopisů, a pokusíme se podle lokací jednotlivých psaní a jiných pramenů sestavit, byť nutně neúplný, tehdejší Sylviin itinerář, který by nám mohl poskytnout potřebné údaje. Nejvíce dopisů samozřejmě pochází z doby, kdy byl Heřman na své cestě do Konstantinopole, tedy z let 1644 a 1645. Tehdy jej musela Sylvie informovat o chodu hospodářství a jiných záležitostech. Proto jsem nakonec, i přesto, že údaje mohou být částečně zkreslené kvůli tomu, že Sylvie byla v této době na vedení panství zcela sama, zvolila pro rekonstrukci Sylviiných cest právě tyto dva roky. Přesněji období od června 1644 do prosince roku následujícího.⁷⁴²

Cílem je, nahlédnout do cestovních zvyklostí šlechtičny v 17. století. Každý rok je rozebrán v jedné tabulce a zachycen pro názornost v příslušné mapě v příloze textu. Rozdílné písmo a čáry⁷⁴³ přitom vyjadřují míru pravděpodobnosti údajů.⁷⁴⁴

Z obou tabulek i map jasně vyplývá,⁷⁴⁵ že i přes omezenost našich údajů byla Sylviina mobilita poměrně velká. Při rekonstrukci jednotlivých míst pobytu a hlavně jejich délky

⁷⁴⁰ Dopis z Velichovek, z 11. 9. 1644 a dopis z Prahy, z 3. 10. 1644. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 57 a s. 58.

⁷⁴¹ Dopis z Prahy, z 23. 6. 1645. Tamtéž, s. 75.

⁷⁴² Původní záměr sice byl, pokusit se o něco podobného pro období od jejího sňatku do smrti, ale kvůli nedostatku pramenů to bohužel nebylo možné.

⁷⁴³ Plná čára značí cestu, o které víme jistě, že se udála. Přerušovaná naproti tomu cestu, o níž máme pochyby.

⁷⁴⁴ Vysvětlivky jsou uvedeny pod první tabulkou.

⁷⁴⁵ Opačné pořadí, tedy komentář až pak uvedení textu k tabulkám a samotné tabulky, jsem zvolila z praktických důvodů, aby tabulky mohly být na samostatných stránkách. V případě jejich rozdělení by jejich výpovědní hodnota silně utrpěla.

nejde o absolutní přesnost v dataci jednotlivých návštěv, ale spíše o celkový pohled na frekvenci, s jakou Sylvie měnila lokalitu svého pobytu. Vzhledem k povaze informací je pak pravděpodobné, že neúplnost údajů je zapříčiněná absencí zpráv o některých přesunech a tím dochází k zkreslení výsledku.

Na závěr bych ráda uvedla ještě jeden poznatek. U příležitosti některých cest bylo zřejmě výhodné a účelné, pokusit se je maximálně využít a spojit více záležitostí dohromady. Příkladem může být splnění společenské povinnosti jakou byla návštěva. Stejně jako dnes šetřil tento způsob cestování mimo jiné i peníze. K tomuto kroku Sylvii například vybízí v jednom dopisu hrabě Magnis na Strážnici. Jedná se zřejmě o jejího švagra. Prosí jí, aby v případě, že pojedje do Vídně, jela přes Brno a navštívila jeho i jeho manželku. Slibuje jí, že jí spolu se svojí ženou výborně pohostí.⁷⁴⁶

Text k tabulkám

Pokud víme, tak Sylvie pobývala v roce 1644 během sedmi měsíců, o kterém máme zprávy, minimálně na jedenácti různých místech (přičemž výpravu do Vídně a následný doprovod manžela ke Komárnu považuji za jednu cestu). Stejně tak není do tohoto počtu započítávána další možná cesta do Vídně. To tedy znamená, že průměrně strávila na jednom místě asi 19 dní. Délka jednotlivých pobytů pochopitelně závisela na účelu cesty.

V červnu 1644 byla nějakou dobu v Praze⁷⁴⁷, pak odjela do Vídně, odkud se vydala na počátku července, aby se mohla rozloučit se svým manželem, až ke Komárnu.⁷⁴⁸ Potom se vrátila zpět do Vídně, kde několik dní zůstala. Dne 12. července, alespoň podle jejích plánů,⁷⁴⁹ zamířila zpět do Čech. Nevíme přesně zda jela rovnou do Prahy nebo se někde zastavila, ale do Prahy dorazila až 21. července.⁷⁵⁰ Deset dní je i na tehdejší poměry dlouhá doba. V Praze Sylvie zůstala minimálně do 27. července.⁷⁵¹ Podle dopisu z téhož dne se chystala druhý den odjet kvůli výstavbě kaple.⁷⁵² Stavba probíhala na Petršpurku, takže zřejmě tam.

Navíc máme jeden přesněji nedatovaný dopis napsaný v roce 1644 ve Vídni,⁷⁵³ jehož text ukazuje, že buď strávila poměrně dlouhou dobu po odjezdu manžela ve Vídni, nebo se sem ještě vrátila během srpna před návštěvou Kosti.⁷⁵⁴ Někdy před pobytem na Velichovkách (příjezd 31. srpna) strávila dalších 7 dní v Praze.⁷⁵⁵

⁷⁴⁶ Dopis z Brna, z 23. 8. 1642. SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, SK 80, f. 324.

⁷⁴⁷ Dokládá to výpis z desek zemských z Prahy, z 4. 6. 1644, kde je zmíněna její osobní účast. Tamtéž, kt. 48, f. 111.

⁷⁴⁸ Heřman Černín, *první hrabě...*, s. 210.

⁷⁴⁹ V dopise z Vídně, z 6. 7. 1644, tedy ve středu, mluví o tom, že se z Vídně chystá v úterý. To by znamenalo, že z Vídně odjela 12. 7. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 50.

⁷⁵⁰ V dopise z 27. 7. 1644 píše, že „dnes tejdén sem přijela“. V dopise z Velichovek, z 11. 9. navíc píše, že když jela z Vídně, tak tam zůstala 6 dní. Tamtéž, s. 50, s. 57.

⁷⁵¹ Dopis z 27. 7. 1644. Tamtéž, s. 50.

⁷⁵² Tamtéž.

⁷⁵³ Případná další návštěva Vídně by se musela udát zřejmě před jejím pobytem na Kosti, protože v tomto nedatovaném dopise z Vídně 1644 píše, že na Schmiedeberk pojedje hned po Kosti. Na Kosti byla minimálně od 27. 8. a na Schmiedeberk přijela 4. 9. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 63.

⁷⁵⁴ V dopise z Velichovek, z 11. 9. 1644 se zmiňuje o dopisu, který poslala před 12 dni z Kosti. Tím pádem 31. 8. Vzhledem k tomu, že v tomto dopise píše, že 31. 8. přijela do Velichovek, tak musela ráno vyjet právě z Kosti. Tamtéž, s. 54 a s. 57.

Z Velichovek musela jen na panství Schmiedeberg, kde se ale bála zůstat kvůli zvěstem o blížícím se nepříteli a brzy odjela.⁷⁵⁶ Zřejmě přímo znovu do Velichovek (minimálně od 11. září.).⁷⁵⁷ Na konci září a na počátku října pak nalezneme Sylvii v Praze,⁷⁵⁸ odkud psala manželovi, že se chystá druhý den (4. října) na Petrohrad.⁷⁵⁹ I kdyby ten den neodjela a zůstala ještě v Praze, tak máme zprávy, že na Petrohradě pak pobývala, pravděpodobně nepřetržitě, v období mezi 24. listopadem a 23. prosincem.⁷⁶⁰ Ten den v noci pak dorazila do Prahy,⁷⁶¹ kde zůstala celý měsíc.⁷⁶²

Rok 1645 byl, alespoň pokud víme, klidnější. 21. ledna psala manželovi, že se druhý den chystá do Vídně.⁷⁶³ Vzhledem k tomu, že odjezd byl již další den, tak není moc pravděpodobné, že by z cesty zcela sešlo. Asi 29. dubna přijela Sylvie do Teplic,⁷⁶⁴ kde strávila dva až tři týdny. Bohužel nevíme, kdy přesně odtud odjela. Podle dopisu z 28. května připadá v úvahu jen pátek 13. nebo 20. května.⁷⁶⁵ Kvůli koupi statku se vydala na zasedání komise, která se o prodej starala. Bohužel nevíme, kde zasedání probíhalo. Je ale možné, že v Děpoltovicích nebo v Praze. Na konci května byla již v Kysiblu.⁷⁶⁶ Během června pobývala (s malým přerušením nebo pravděpodobněji nepřetržitě) minimálně dva týdny v Praze. Tam ji najdeme i v červenci.⁷⁶⁷ Dne 12. července pak manželovi psala, že se chystá pozítří na Petrohrad, ale vzhledem k tomu, že se již 15. hlásí opět z Prahy, tak by tam musela jet jen na jeden den, což se mi nezdá moc pravděpodobné. Dne 20. července pak odjela na statek Újezd, kde byla až téměř do konce měsíce.⁷⁶⁸ Následně se vydala na Petrohrad.⁷⁶⁹ Nevíme bohužel, jak dlouho tu pobyla, protože další dopis se dochoval až z konce listopadu. Tentokrát byl napsán v Praze.⁷⁷⁰ V Praze pak zůstala Sylvie i během prosince.⁷⁷¹ Zase ovšem nevíme, zda nepřetržitě. V textu dopisů ovšem nic nenasvědčuje tomu, že by tomu tak nebylo a někam odjela.

⁷⁵⁵ V dopise z Velichovek, z 11. 9. píše, že než jela tam, tak strávila v Praze 7 dní. Nevíme, kdy přesně, ale víme alespoň, že tam byla od návštěvy po jejím příjezdu z Vídně znovu. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 57.

⁷⁵⁶ Ten den přijela. Píše: „Nevostala sem tam toliko 8 dní, a to velikým strachu,...“ Dopis z Velichovek, z 11. 9. 1644. Tamtéž, s. 55.

⁷⁵⁷ Tamtéž, s. 54–57. Píše zde také: „Jedu zase ku Praze (...) nezderžím se tam přes 5 dní, pojedu na sirotčí statky, a odtud na Petršpurk.“ Nevíme tedy přesně kdy sem dorazila, jen víme, že tu zřejmě někdy v tomto období, možná dříve nebo později, byla. Je možné, že tento plánovaný pobyt je totožný s tím na konci měsíce a na počátku dalšího. Tamtéž, s. 57.

⁷⁵⁸ V dopise z 3. 10. 1644 píše, že tam je již 6 dní. Tamtéž, s. 58.

⁷⁵⁹ Druhý den pojedje na Petrohrad. Tamtéž.

⁷⁶⁰ Nepřetržitosti pobytu nasvědčuje text dopisů. Dopis z Petrohradu, z 24. 11. Tamtéž, s. 59.

⁷⁶¹ Dopis z Prahy, z 24. 12. 1644. Tamtéž, s. 62.

⁷⁶² Mluví o tom, že zůstane v Praze. I když ne jak dlouho přesně. Tamtéž.

⁷⁶³ V dopise z Prahy, z 21. 1. 1645 píše, že se druhý den pojedje do Vídně. Tamtéž, s. 69.

⁷⁶⁴ Dopis z Teplic, z 10. 5. 1645. Tamtéž, s. 70.

⁷⁶⁵ V dopise z Kysiblu, z 28. 5. 1645 píše, že z Teplic odjela v pátek, bohužel neupřesňuje datum. Tamtéž, s. 71.

⁷⁶⁶ Tamtéž, s. 71–72.

⁷⁶⁷ Dopisy z Prahy, z 10. 6., 14. 6., 22. 6., 23. 6., 1. 7., 8. 7., 12. 7., 15. 7. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 72–80.

⁷⁶⁸ Dopis z Újezdu, z 23. 7. 1645. Píše zde, že z Prahy odjela ve čtvrtek, tedy 21. 7. a že zůstane na Újezdě 6 dní. Otázka je, zda to myslí od dne příjezdu nebo ode dne napsání. Tedy tu zůstala zřejmě buď do 26. nebo maximálně do 28. 7., kdy by musela odjet na Petrohrad, protože z 30. 7. se nám dochoval její dopis odtud. Tamtéž, s. 80.

⁷⁶⁹ Dopis z Petrohradu, z 30. 7. 1645. Tamtéž.

⁷⁷⁰ Dopis z Prahy, z 29. 11. 1644. Tamtéž, s. 82.

⁷⁷¹ Vzhledem k blízkosti dat dopisů z Prahy a textu těchto dopisů zůstala Sylvie s největší pravděpodobností v Praze nepřetržitě.

a) Itinerář cest v roce 1644

	červen	červenec	srpen	Září	říjen	listopad	prosinec
1		cesta z Remedi			Praha		pravděpo- dobně stále Petrohrad
2		dorazili ke Komárnu			Praha		
3		cesta do Vídně			Praha		
4	Praha	příjezd do Vídně		Schmiedeberk	Petrohrad		
5		Vídeň					
6		Vídeň					
7		Vídeň	Vídeň ???				
8		Vídeň					Petršpurk
9		Vídeň					
10		Vídeň					
11		Vídeň		Velichovky ⁷⁷²			
12		cesta domů					
13							
14							
15							pravděpo- dobně stále Petrohrad
16			Praha ???				
17							
18							
19							
20							
21		příjezd do Prahy					
22		Praha					v noci do Prahy
23							
24						Petršpurk	pravděpo- dobně stále Petršpurk
25							
26							
27		Praha	Kost				
28		na Petršpurk ?	Kost				
29	Vídeň		Kost	Praha			Praha
30	Prešpurk		Kost	Praha			
31	Remedi		Kost-příjezd na Velichovky	Praha			

Vysvětlivky: Aaaaa = udáno přímo v pramenu, že k tomu došlo nebo, že to teď probíhá; Aaaaa = informace pocházející z kontextu pramene a ve velmi pravděpodobných případech (např. mezera mezi dopisy není delší než 4 dny a místa obou dopisů jsou stejná); Aaaaa = informace pocházející z pramenu, ale o tom, že se stane, odhadovaná délka pobytu na základě pramene a v případech, kdy doba mezi dvěma ve stejném místě psaném dopisu je delší, než 4 dny; Aaaaa ??? = totéž, jen datace je nejistá.

⁷⁷² V dopise z Velichovek, z 11. 9. píše: „Jedu zase ku Praze (...) nezdržím se tam přes 5 dní, pojedu na sirotčí statky, a odtud na Petršpurk.“ Nevíme tedy přesně kdy sem dorazila, jen víme, že tu zřejmě někdy v tomto období, možná dříve nebo později, byla.

b) Itinerář cest v roce 1645

	leden	ún.	břez.	duben	květen	Červen	červenec	srp.	zář.	říj.	listopad	prosinec
1	Praha				Teplice		Praha					Praha
2												Praha
3												Praha
4												
5	Praha											Praha
6	pravdě- podobně stále Praha											
7												
8							Praha					
9												
10					Teplice	Praha	Praha					
11					Teplice	Praha						
12					Teplice		Praha					
13					odjezd do ⁷⁷³ Děpoltovic???							
14						Praha	Petrohrad???					
15						Praha	Praha					
16							Praha					
17												
18												
19												
20					nebo odjezd tady???							Praha
21	Praha						odjezd z Prahy na Újezd					Praha
22	cesta do Vidně???			Petrohrad		Praha	Újezd					
23						Praha	Újezd					Praha
24							Újezd					
25							Újezd					
26							Újezd					
27												
28					Kysibl							
29											Praha	
30				Teplice			Petrohrad				Praha	
31												

⁷⁷³ Jak jsem již upozornila v textu k tabulkám, toto je krajně nejistý údaj.

9.0. Zdraví, nemoc a smrt

Vzhledem k tehdejší nízké úrovni lékařství a znalostí, které měli lékaři ale i laici o nemocech, byla starost o zdraví, respektive obava z nemoci, v raném novověku všudypřítomnou součástí každodenního života. To dokládá jasně i většina korespondence z 17. století. Téměř každý dopis, který nebyl jen čistě úřední, totiž obsahuje i pasáž o zdravotním stavu pisatele a lidí z jeho okolí a odráží také zájem, který on projevuje o zdraví příjemce. To je patrné i u korespondence Sylvie Černínové. Dozvídáme se tak z ní útržkovité informace o zdravotním stavu hraběnky, jejího manžela Heřmana i jejich okolí, ale hlavně to, jakým způsobem vnímala přítomnost nemoci nebo její nebezpečí, jak se snažila nemocem zabránit a léčit je.

9.1. Zdravotní stav Sylvie Černínové

Z korespondence Sylvie Černínové se sice některé údaje o jejím zdravotním stavu dozvídáme, ale informace jsou natolik útržkovité, že o povaze nemocí, kterými trpěla, toho bohužel nikdy nevíme tolik, aby nám to stačilo na jejich přesné určení. Podle zmínek v korespondenci máme poprvé zprávy o nemoci Sylvie z podzimu roku 1637, konkrétně byla nemocná někdy během října nebo listopadu tohoto roku.⁷⁷⁴ Další nemoc, které se budeme věnovat dále podrobněji, postihla Sylvii v dubnu a květnu 1638. V následujícím roce se pak zmiňuje v souvislosti se steskem po manželovi o silné bolesti zad: „*Mně je po Vašnosti tak teskno, co Vašnosti mám, mi tak nebylo. Všudy se mi Vašnosti nedostává, kam se vobráťm, a taky dyckny stůni na hrozný bolení ve hřbetě.*“⁷⁷⁵ Otázkou je, zda se jednalo opravdu o nějaké onemocnění. Další zmínky o hraběničiných zdravotních problémech nacházíme pak v dopisech z května roku 1645, kdy jí trápilo zřejmě srdce, a naposledy pak v dubnu a květnu 1652.

Máme zprávy, že kvůli svým onemocněním vyhledala třikrát pomoc lázní. Poprvé v roce 1638, tedy 32letá, kdy se léčila pomocí karlovarských termálních vod nejdříve v Kysíblu a pak přímo v Karlových Varech. Podruhé v roce 1645, kdy navštívila Teplice, a naposledy v dubnu a květnu 1652, tehdy zavítala opět do Karlových Varů.

⁷⁷⁴ V dopise z 8. 10. 1637 se ještě o žádné nemoci nezmiňuje, ale v následujícím dopise z 30. 11. 1637. již píše, že nemoc prodělala. Dopis z Petrohradu, z 30. 11. 1637. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové*..., s. 44.

⁷⁷⁵ Dopis z Prahy, z 20. 8. 1639. Tamtéž, s. 36.

Karlovy Vary

První vážnější nemoc, alespoň podle její korespondence, postihla Sylvii Černínovou zřejmě v roce 1638. V dopise manželovi popisovala své potíže a místo, na kterém jí zastihly: „Že sem v outerej z Peteršpurku vyjela, nebylo mi možný déleji trpěti, neb po Vašnostiným vodjezdu sem ve dne aniž v noci pokoje neměla s tím hrozným pícháním, myslila sem, že mi se nevodsterčí.“⁷⁷⁶ Příznaky jsou bohužel popisovány příliš mlhavě, takže se mi nepodařilo určit druh jejího onemocnění. Vzhledem k tomu, že jí léčení v Karlových Varech doporučil zřejmě lékař, tak mohlo jít o nějaké revmatické nebo urologické onemocnění, případně problémy trávicího traktu, které se zde léčí dnes.⁷⁷⁷ Již v 16. století zmiňuje tyto indikace ve svém díle Václav Payer, autor prvního známého lékařského pojednání o karlovarských vodách.⁷⁷⁸ Bohužel se však jedná jen o dohad. Minerální a termální vody se sice začínají využívat k léčbě různých potíží již počátkem 16. století, ale úroveň znalostí o jejich účincích se pohybovala někde mezi lidovým léčitelstvím a počátkem vědecké balneologie⁷⁷⁹, a tak podle dnešní léčby nemůžeme s určitostí usuzovat na žádnou nemoc. Podle dobové korespondence a jiných pramenů se zdá, že návštěva lázní začala být v 17. století již poměrně často lékaři doporučována. Podle Svobodného a Hlaváčkové to bylo proto, že: „Obliba léčby vodou, at' pitnými kúrami či koupelemi (...) byla pochopitelná v době ještě velmi problematického léčení různými medikamenty.“⁷⁸⁰ Mnoho lékařů ale bylo stále skeptických a jejich názory se začínají razantněji měnit až v 18. století.⁷⁸¹ V souvislosti se zájmem o vodoléčbu se brzy vytvořila i vrstva lázeňských lékařů (Brunnerärzten), kteří byli často zároveň i místními fyziky, a právě ti pak, často jako první, popisovali působení pramenů. Lékařem, který působil v Karlových Varech byl například i J. S. Strobelberger (1593-1630). Hosté z vyšších vrstev si buď vozili v rámci svého doprovodu lékaře vlastního nebo se řídili radami toho místního. První možnost je u Sylvie zřejmě nepravděpodobná, protože se jednak v průběhu let nikdy nezmiňovala o tom, že by měla vlastního lékaře, a nenapovídá tomu ani její postavení, takže zbývá možnost druhá.

Zdravotní problémy tedy zastihly Sylvii Černínovou na Petrohradě, který je od Karlových Varů vzdálený asi 50 kilometrů. V úterý se vydala na cestu, ale i přes urputné potíže nejela do

⁷⁷⁶ Dopis z Karlových Varů, z 28. 4. 1638. FISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 34.

⁷⁷⁷ ŠOLC, Pavel, *Co nám o karlovarské léčbě říká traktát Dr. Payera z Lokte z roku 1522*, in: V. Historický seminář Karla Nejdla, Karlovy Vary 1995, s. 16.

⁷⁷⁸ Dr. PAYER, Václav, *Pojednání o Karlových Varech z r. 1522* (ed.) RYBA, Bohuslav, Praha, 1984, s. 45.

⁷⁷⁹ SVOBODNÝ, Petr- HLAVÁČKOVÁ, Ludmila, *Dějiny lékařství v českých zemích*. Praha 2004, s. 48.

⁷⁸⁰ Tamtéž, s. 111.

⁷⁸¹ FISCHER, Alfons, *Geschichte des deutschen Gesundheitswesens*, svazek II., Von den Anfängen der hygienischen Ortsbeschreibung bis zur Gründung des Reichsgesundheitsamtes, (Das 18. und 19. Jahrhundert), Berlin 1933, s. 209-214.

lázní přímo, ale zastavila se nejdříve na kysíbelském panství, kde zůstala na zámku ležícím od Karlových Varů asi 15 kilometrů až do pátku. Důvodem mohla být závažnost jejího stavu nebo s větší pravděpodobností nějaké nevyřízené záležitosti na panství. Na zámek v Kysiblu si nechala alespoň přivážet vodu z Karlových Varů⁷⁸² a pila jí podle pokynů zdejšího lékaře.⁷⁸³ V pátek 23. dubna 1638 se pak vydala do Karlových Varů.⁷⁸⁴ Díky zmínce v dopisu víme, že sem nejela sama, ale že její doprovod tvořila přinejmenším paní Bechyňová.⁷⁸⁵

Karlovy Vary byly vzdáleny od Kysiblu nanejvýš několik hodin cesty kočárem⁷⁸⁶, přičemž asi do poloviny vede cesta převážně po rovině, a pak následuje prudké klesání do údolí, v kterém město leží. Město si udrželo až do konce 17. století středověký ráz. Domy byly stavěny většinou v blízkosti Vřídla⁷⁸⁷ a z dochovaných vyobrazení města⁷⁸⁸ je jasně patrné, že stály, díky svažitému okolnímu terénu, převážně na břehu řeky Teplé. Nedaleko Vřídla se nacházela radnice z roku 1520, lékárna Bílý orel a špitál sv. Ducha z roku 1531. Na druhém břehu pak stál pozdněgotický kostel Máří Magdaleny a na úbočí vrchu U tří křížů se rozkládal hřbitovní kostel sv. Ondřeje. Patrové domy byly hrázděné se šindelovými střechami a téměř ve všech, které stály v blízkosti Vřídla, se v přízemí nacházely lázeňské kabinky s dřevěnými vanami, v nichž se koupali nemocní.⁷⁸⁹ Voda byla do kabiněk vedena pomocí systému žlabů a koryt.⁷⁹⁰ Hned u Vřídla stály tři lázeňské budovy, jedna pro muže další pro ženy a poslední pro nemocné s nakažlivou vyrážkou. Jednalo se ale zřejmě o zařízení pro nižší vrstvy. Vřídlo mělo tři výtoky, z čehož byly dva pro koupelové a pitné účely a jeden pro hospodyně, které v termální vodě praly a pařily drůbež,⁷⁹¹ což se jistě podílelo na koloritu lázní.

⁷⁸² Zmínka o dovážení termální vody není až tak neobvyklá. I když proti tomu byli někteří měšťané ze strachu, že přijdou o zisk spojený z lázeňství, zabývali se touto praxí i lékaři ve svých spisech. Například Michael Raudenius doporučoval vývoz vod. BURACHOVIČ, Stanislav, *Karlovy Vary a jejich vlastivědné písemnictví*, Karlovy Vary 2000, s. 35.

⁷⁸³ Dopis z Karlových Varů, z 28. 4. 1638: „Na Kysibli sem vstala až do pátku, přijímala sem tam vod zdejšího doktora, neb sem nemohla dřív sem jeti“. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 34.

⁷⁸⁴ FRIDRICH, Gustav, *Rukověť...*, s. 157.

⁷⁸⁵ Dopis z Karlových Varů, z 28. 4. 1638. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie rab. Černínové...*, s. 34.

⁷⁸⁶ Velmi samozřejmě záleželo na stavu cesty.

⁷⁸⁷ V 17. století se kromě Vřídla využívaly k léčbě ještě Mlýnský pramen, méně Nový pramen, Tereziin pramen, Zahradní a Špitální pramen. Kol. autorů, *Dějiny Karlovarského kraje*, Karlovy Vary 2004, s. 169.

⁷⁸⁸ Viz obrazová příloha.

⁷⁸⁹ BURACHOVIČ, Stanislav, *Karlovy Vary a jejich vlastivědné...*, s. 12.

⁷⁹⁰ Tamtéž. Potvrzuje to i spis Dr. Payera, v kterém se ale zmiňuje, že v době psaní spisu zde existoval dům, v kterém pramenil přímo jeden z pramenů. Dr. PAYER, Václav, *Pojednání o Karlových...*, s. 30.

⁷⁹¹ Kol. autorů, *Dějiny Karlovarského kraje...*, s. 169.

Nejstarší dochovaný seznam hostů⁷⁹² pochází bohužel až z roku 1686,⁷⁹³ takže nevíme, kde přesně se hraběnka ubytovala. Pravděpodobně to ale bylo v jednom z těchto domů nedaleko Vřídla. Po příjezdu do města měl návštěvník platit lázeňskou taxu, tzv. Badegeld, ta byla ale zřejmě v 16. a 17. století dobrovolná,⁷⁹⁴ takže je otázkou, zda jí Sylvie zaplatila. Klientelu lázní tvořila převážně šlechta, duchovní a důstojníci.⁷⁹⁵ Zajímavé se nám může zdát, že Sylvie se vydala do lázní v době třicetileté války. Byť bylo město v letech 1635 a 1646 vyplněno polskými a švédskými vojáky, často muselo platit výpalné nebo se starat o výživu vojska a v letech 1633 až 1634 jej postihla i morová epidemie,⁷⁹⁶ neměla válka na Karlovy Vary tak drtivý dopad jako například na Teplice, o kterých budeme mluvit později. V jejím důsledku ale klesla návštěvnost města a zpomalil se tak jeho rozvoj.⁷⁹⁷ V roce 1651 bylo již ve městě zase 99 obydlených domů, což je skoro stejně, jako před požárem v roce 1604.⁷⁹⁸

Ve středu, tedy šest dní po příjezdu⁷⁹⁹, informovala Sylvie manžela o své nemoci a o tom, že se musela vydat do lázní. Pitnou kúru začala podle svých slov podstupovat v neděli. O tom, že by jí lékař předepsal i koupele, se nezmiňuje. Již v Payerově spise je doporučováno, aby nemocní nezačali s léčbou okamžitě po příjezdu, ale nějakou dobu vyčkali. Autor pak upřesňuje, že v případě těch, kteří přišli pěšky, by to měly být asi 2 dny.⁸⁰⁰ To jistě nebyl případ Sylvie, přesto i ona začala, jak jsem už zmínila výše, s pitnou kúrou až v neděli. V pitné kúře pak asi následovala přestávka, protože ve čtvrtek 3. května píše, že vodu začne pít zase ve středu.⁸⁰¹ Možná tím ale jen myslela, že v ten den začne pít zase od nejmenšího počtu koflíků. Protože nemáme moc přesných informací o průběhu léčby, musíme se pokusit doplnit její dopisy znalostmi, které máme o tehdejších léčebných postupech uplatňovaných v Karlových Varech.

Průběh kúry se během staletí měnil.⁸⁰² Za určitý přelom je považován právě Payerův spis, v kterém autor propaguje pitnou kúru, ale v němž sám zmiňuje, že již před ním se karlovarské

⁷⁹² Seznamy byly později nazývány kurlisty.

⁷⁹³ AUGUSTIN, Milan, *Evidence lázeňských hostů a počátky kurtaxy v Karlových Varech*, Historický sborník Karlovarska VII, Karlovy Vary 1999, s. 58.

⁷⁹⁴ Tamtéž, s. 64.

⁷⁹⁵ Kol. autorů, *Dějiny Karlovarského kraje...*, s. 161.

⁷⁹⁶ Tamtéž, s. 167.

⁷⁹⁷ Město téměř zničil v roce 1604 požár, v jehož důsledku shořelo z 102 domů 99. BURACHOVIČ, Stanislav, *Karlovy Vary a jejich vlastivědné...*, s. 11.

⁷⁹⁸ Kol. autorů, *Dějiny Karlovarského kraje...*, s. 168.

⁷⁹⁹ 28. 4. 1638 byla středa. FRIDRICH, Gustav, *Rukověť...*, s. 157.

⁸⁰⁰ Dr. PAYER, Václav, *Pojednání o Karlových...*, s. 27.

⁸⁰¹ Dopis z Karlových Varů, z 3. 5. 1638. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 34.

⁸⁰² Za univerzální se ale dá považovat Payerova rada, že důležitým je během ní pohyb, klid, spánek, bdění, vyprazdňování, zadržování a duševní stav. Dr. PAYER, Václav, *Pojednání o Karlových...*, s. 31.

prameny pily. V této době převažovala však jednoznačně koupelová kúra.⁸⁰³ Ta byla často velmi drastická. Nemocní se koupali v dřevěných kádích do rozpraskání kůže, často deset až dvanáct hodin. Tím bylo dosaženo cíle humorální terapie, kdy otevřenou pokožkou voda vyplavovala choroboplodné zárodky nemoci.⁸⁰⁴ Payer sám doporučoval kombinaci pitné a koupelové léčby. Pitní kúra se postupně prosazovala v průběhu 16. století a v 17. století začala být výrazně preferována. Na tom měl rozhodující zásluhu J. S. Strobelberger, který byl jejím zapáleným průkopníkem. Pitná kúra, nazývaná tehdy pyramidální, měla podle něj trvat pět až sedm dnů, přičemž denně se mělo vypít maximálně 15-25-25-45-55-45-35 koflíků⁸⁰⁵. To mělo být doplněno stejně dlouhou koupelovou kúrou a to celé dohromady pak třikrát až čtyřikrát opakováno.⁸⁰⁶ Na počátku se mělo pít méně, pak se množství stupňovalo, aby na konci zase pokleslo na počáteční hodnotu.⁸⁰⁷ Nemocní chodili pít vodu přímo k pramenům, nebo si je nechávali nosit do pokoje.⁸⁰⁸ U všech lékařů, kteří psali o léčbě v Karlových Varech, se objevuje kombinace pitné a koupelové léčby a je tedy zvláštní, že se Sylvie o koupelích nezmiňuje. Možná to ale jen potvrzuje nastoupený trend preference pitné kúry po roce 1620, o kterém se zmiňuje literatura.⁸⁰⁹ To, že i Sylvie pila více pohárků termálních pramenů denně, dokazuje jasně i její poznámka na konci dopisu: „*Já dyckny pro Vašnostiný zdraví [s] paní Bechyňovou první herniček piji, rašte vy rači s vínem to nahraditi....*“⁸¹⁰

Během léčebné kúry se Sylvii zřejmě částečně ulevilo, protože píše manželovi: „*V neděli sem zde začala vodu píti, přece mi drobet lépe po ni;*“⁸¹¹ Ještě ve čtvrtek jí ale nebylo zcela dobře. Z dopisu je patrné, že doufá, že jí podle slov místního lékárníka (používá výraz apatykář) karlovarské prameny opravdu pomohou: „*...než ten zdejší apatykář mě těší, že předně pán Bůh a ta zdejší lázně mi pomůže.*“⁸¹² Jak jsem zmínila výše, nedaleko Vřídla se nacházela lékárna, takže šlo pravděpodobně o lékárníka odtud. Zřejmě se s ním během krátké doby sblížila natolik, že si jí troufl po necelém týdnu od jejího příjezdu poprosit o přímlovu u

⁸⁰³ Dr. PAYER, Václav, *Pojednání o Karlových...*, s. 29.

⁸⁰⁴ BURACHOVIČ, Stanislav, *Vývoj karlovarské léčby ve světle balneologických spisů*, in: IX. Historický seminář Karla Nejdla, Karlovy Vary 1998, s. 43.

⁸⁰⁵ Velikost koflíku nebyla přesně definovaná. V. Payer ji například definuje jako čtvrtinu konvice, která je v těch místech obvyklá. Srovnej Dr. PAYER, Václav, *Pojednání o Karlových...*, s. 29.

⁸⁰⁶ Tamtéž, s. 44.

⁸⁰⁷ To vedlo později až k extrémům, kdy v polovině 18. století pili někteří 65 a víc koflíků denně. Srovnej BURACHOVIČ, Stanislav, *Vývoj karlovarské léčby...*, s. 44.

⁸⁰⁸ Dr. PAYER, Václav, *Pojednání o Karlových...*, s. 29.

⁸⁰⁹ Kol. autorů, *Dějiny Karlovarského kraje*, Karlovy Vary 2004.

⁸¹⁰ Tato poznámka může sice vyznít trochu zvláštně, když o pár řádků výše nabádá manžela: „*Těším se z toho, že tam rašte vesel bejti, jen se nerašte často vopíjeti, sice rašte dělati, co Vašnosti je k libosti,*“ ale v prvním případě se jednalo zřejmě o běžné pití vína jako nápoje, zatímco ona jej varuje před jeho nadměrným pitím. Dopis z Karlových Varů, z 28. 4. 1638. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 34.

⁸¹¹ Tamtéž.

⁸¹² Tamtéž.

jejího manžela v záležitosti svého švagra Florentina, u kterého měl Heřman nějaké pohledávky, a kterého držel tou dobou ve vězení. Lékárník slíbil, že vypomůže švagrovi s jejich splacením.⁸¹³

Sylvie rovněž prosila Heřmana, aby jí místo smetany, kterou teď nemohla pravděpodobně jíst kvůli dietě,⁸¹⁴ poslal pro posílení dva tucty sladkých pomerančů.⁸¹⁵

Lázeňský pobyt v Karlových Varech trval v 17.století asi čtyři až pět týdnů.⁸¹⁶ Od Sylvie se dozvídáme, že přijela v pátek 23. dubna, s kúrou začala 25. dubna a 3. května píše: „*nedopustili pán Bůh jinší nemoci na mne, tady ještě musím 13 dní zde vostatí.*“⁸¹⁷ Pokud zůstala opravdu podle plánu, tak se jedná o 22 dní, což je trochu méně, než kolik kúra zřejmě obvykle trvala, pokud k tomu však přičteme i dobu, kdy si nechávala vodu vozit na Kysibl, tak rozdíl není příliš velký. Délka kúry byla zřejmě do jisté míry individuální. I Strobelberger například nestanovuje počet dní trvání kúry a množství opakování pevně, ale vždy jen v určitém intervalu. Mimo to máme zprávy, že jen pár let před tím, trvala i kúra Albrechta Valdštejna tři týdny.⁸¹⁸

Typické je i rovněž období, kdy se Sylvie vydala nejen do těchto ale později i do dalších lázní.⁸¹⁹ Byť se mezi lékaři již objevovaly názory, že by lázně měly být užívány celoročně,⁸²⁰ převažoval názor, že nejvhodnějším obdobím je pozdější jaro a pak léto, tedy doba od května do září. Payer to například zdůvodňuje tím, že počasí je zde vhodné, protože v Karlových Varech není, díky jejich poloze, tak teplo jako v nížině, a proto, že je zde možné v této době „*dostat všechno potřebné*“.⁸²¹ Sylvie nepřestala ani v lázních myslet na okolní svět a praktické věci týkající se jejího vzhledu a oblečení. Bylo samozřejmě nutné, aby se oblékala přiměřeně svému postavení a náležitě reprezentativně. Psala, zřejmě již z lázní, setře, aby ji

⁸¹³ Dopis z Karlových Varů, z 3. května 1638. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 35.

⁸¹⁴ Podle rad V.Payera se měl nemocný vyvarovat všeho, co způsobuje zácpu. Za nevhodné považuje přemíru jídla a pití, místní pivo a české víno, syrečky a některé ovoce. Naopak vhodným se mu jeví vejce na měkko, kuřata, kapouni, kvičaly apod. V den kúry si měl nemocný dopřát jen lehké jídlo. Srovnej PAYER, Václav, *Pojednání o Karlových...*, s. 32.

⁸¹⁵ Dopis z Karlových Varů, z 28. dubna 1638. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 34.

⁸¹⁶ Kol. autorů, *Dějiny Karlovarského kraje...*, s. 163.

⁸¹⁷ Dopis z Karlových Varů, z 3. května 1638. Srovnej TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 34-35.

⁸¹⁸ Kol. autorů, *Dějiny Karlovarského kraje...*, s. 167.

⁸¹⁹ Ve všech lázních pobývala od konce dubna nebo v průběhu května.

⁸²⁰ Tento názor propagoval v případě Karlových Varů již zmiňovaný J. S. Strobelberger (1593-1630). Srovnej BURACHOVIC, Stanislav, *Vývoj karlovarské...*, s. 44.

⁸²¹ Sezónní návštěvnost se udržela v Karlových Varech velmi dlouho. I dnes je zdejší návštěvnost na konci podzimu a v zimě o poznání nižší než v jiných obdobích. Srovnej Dr. PAYER, Václav, *Pojednání o Karlových...*, s. 28.

poslala její klobouk a dokonce pak prosila manžela, aby jí to připomněl, protože, jak píše: „nemám v čem choditi.“ Také prosí o posláni „10 lotů fišpánů“⁸²²

Zabývala se ale i vážnějšími záležitostmi. Měla strach, že do Čech zase zavítají vojáci a informovala Heřmana o místních zvěstech o nepříteli, které se zde šířily.⁸²³ V dalším dopise zase reaguje na zprávu, kterou dostala od jednoho kupce z Prahy, že Heřman chce prodat statek Kamýk. To byl jeden ze statků, na němž měla pojištěné obvěnění,⁸²⁴ a vyjadřuje proto zklamání z jeho záměru: „...já ale na Vašnost to věřiti nemohu, abyste mi ráčili chtíti vod toho vobloupiti, co čem rašte vědět, že mi raduje. Píši mu zase, že já sobě to mám vod Vašnosti užívání dáno, a svůj zápis že na tom taky mám, aby na něco jiného myslil; přece mi to drobet do vašnosti líto, proč mne s tím rmútiti chtíti rašte.“ Sám Heřman ale nepovažoval tuto záležitost za natolik důležitou, aby si ji poznamenal na rub dopisu. Tam naopak uvedl zprávu o lékárníkovi a jeho švagrovi.⁸²⁵

Ze Sylviiny korespondence se dozvídáme, že do Karlových Varů pak zavítala ještě jednou, a to o 14 let později, někdy v období května, možná již koncem dubna 1652.⁸²⁶ Nečekaná nemoc, o jejíž povaze jsem nenašla bohužel žádnou zprávu, jí tehdy dokonce zabránila v účasti na svatbě Humprechta Černína. To v březnu 1652, kdy mu odpovídala na pozvání, ještě netušila, pozvání přijala, přislíbila účast a prosila ho tehdy již dokonce o zajištění bydlení.⁸²⁷ Počátkem dubna se v jednom dopise zmiňuje o své přestálé nemoci,⁸²⁸ která se později možná vrátila, protože na konci dubna a pak znovu v květnu se Humprechtovi a jeho nevěstě písemně omlouvá za nepřítomnost na jejich svatbě a zdůvodňuje jí právě nutností vyhledat na doporučení lázně.⁸²⁹

V srpnu téhož roku pak Sylvie psala, že se podařilo nemoc zastavit.⁸³⁰ Je možné, že se jednalo o stále tutéž a teprve tehdy skončilo léčení úspěšně.

⁸²² Jednalo se zřejmě o kostice do korzetu. Das Fischbein znamená německy kostice. Dopis z Karlových Varů, z 3. 5. 1638. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové*..., s. 35.

⁸²³ Dopis z Karlových Varů, z 28. 4. 1638. Tamtéž, s. 34.

⁸²⁴ Tomuto problému se podrobněji věnuji na jiném místě.

⁸²⁵ Tamtéž, s. 35.

⁸²⁶ Novodobý regist dopisu z Prahy, z 24. 4. 1652 a dopis z Karlových Varů, z 9. 5. 1652. SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, SK f. 97.a f. 98.

⁸²⁷ Novodobý regist dopisu z Prahy, z 9. 3. 1652. Tamtéž, SK 80, f. 93. Této události se věnuji ještě na jiném místě.

⁸²⁸ Novodobý regist dopisu z Prahy, z 6. 4. 1652. Tamtéž, SK 80, f. 95.

⁸²⁹ Novodobý regist dopisu z Prahy, z 24. 4. 1652 a dopis z Karlových Varů, z 9. 5. 1652. Tamtéž, SK f. 97.a f. 98.

⁸³⁰ Novodobý regist dopisu z Prahy, z 7. 8. 1652. Tamtéž, SK f. 101.

Teplice

V roce 1645 se začala Sylvie léčit v lázních v Teplicích. Podle jejích slov: „...*sem takový srdce třesení dostala...*“⁸³¹, to vypadá, že se v tomto případě jednalo o nějaké srdeční onemocnění.

V Teplicích byla nejčastějším způsobem léčby koupelová kúra. V 16. století se zde léčily hlavně nemoci pohybového ústrojí, nervová, kožní a gynekologická onemocnění,⁸³² dnes však patří k nejdůležitějším právě léčba cévních onemocnění. Zdá se, že v Teplicích byly díky vrchnosti⁸³³ budovány lázeňské budovy systematictěji než v Karlových Varech. Také tu byly postaveny lázně, které byly určeny speciálně pro šlechtické návštěvníky.⁸³⁴ Třicetiletá válka ovšem zanechala na městě obrovské škody, takže zřejmě neskýtalo příliš utěšený pohled, a měla značný vliv i na jeho návštěvnost. Z původních předválečných 115 domů bylo pouze 21 obydleno, 44 opuštěno a 49 zčásti pobořeno nebo vypáleno.⁸³⁵

Sylvie zde strávila asi dva týdny, ale kúru nedokončila, protože byla povolána kvůli obchodní záležitosti pryč. Svoji léčbu v Teplicích popisuje takto: „...*dala sem se do Teplický lázně, zejtra budu 2 neděle, a již sem po ní tak vyražena jako lazar. Praví doktor, že bych sice byla kontragt*“⁸³⁶, *musím vystáti, až se zase zahojí. Ty 8 dní mi 8 let budou.*“⁸³⁷ Bohužel je celé její sdělení dosti nejasné. Zřejmé je, že se necítila asi moc dobře, dokonce volí výraz „*jako lazar*“ a celá kúra pro ní byla zřejmě velmi nepříjemná.

Informaci o jejím léčení se bohužel z dopisu manželovi moc nedozvíme, protože celému psaní jednoznačně dominuje radost Sylvie z jeho návratu z vyslanecké cesty, jeho příjezdu do Vídně⁸³⁸ a touha vydat se za ním: „*Jen bych vinšovala, aby Vašnostiný serce to čilo, jakou já radost mám nad Vašnostiným příjezdem, a ve dne, v noci budu mysliti jen, jak a kudy Vašnosti naproti přijeti.*“ Problém byl ovšem v přítomnosti nepřátelského švédského vojska na území Čech, protože píše: „*Kdyby nepřítelé nebylo, nebyla by mi nic daleké ta cesta, než vím, že mi*

⁸³¹ Dopis z Teplic, z 10. 5. 1645. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové*..., s. 70.

⁸³² *Teplice. Průvodce městem a jeho historií*, Děčín 1992, s. 6.

⁸³³ Mezi vlastníky města se vystřídal několik rodů. Jednalo se například o rod Vchynských.

⁸³⁴ *Teplice. Průvodce městem*..., s. 7. Podle dopisu Sylvie zde byl ve stejné době jako ona i Vilém z Lobkovic. Neuvádí ale, zda se zde léčil i on. Srovnej dopis z Teplic, z 10. 5. 1645. Srovnej TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové*..., s. 71.

⁸³⁵ PLEVKA, Bohumil a kol., *Teplice. Město, lázně, okolí*, Teplice 1966.

⁸³⁶ Tento výraz bohužel nedokážu vysvětlit.

⁸³⁷ Podle dopisu se zdá, že si Sylvie nařiká na bolestivost koupelí, při nichž bylo pravidlem, koupat se tak dlouho, než rozpraská kůže na těle. Dopis z Teplic, z 10. 5. 1645. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové*..., s. 70.

⁸³⁸ Heřman se vrátil v květnu roku 1645 ze své cesty do Konstantinopole, na kterou se vydal v červnu 1644.

sám omluvu míti rašte.(...) Kéž je mi možná projeti! Račte nák na prostředek pomysliti a mně zase napsati, pro Boha prosím. ⁸³⁹

Konec svého léčení popisuje až v dalším dopise Heřmanovi, který psala o 18 dní později.⁸⁴⁰ Píše: „Oznamuji Vašnosti, že po tý mý nedokonalý lázni se dosti dobře vynacházím. Právě když sem tam tejden byla, poslal pan Ferdinand z Kolovrat psaní po nějakým pacholeti na petršpurg, který mně svěčilo. Hejtman nebyl doma, psaní založili, až v týdni sem ho dostala, v kterým mi psal, abych přijela (k) komisi, že bude deržána kvůli Tipelskrinu. Já lázni všeho nechala, jela v pátek, jak den byl jmenován do Tipelskrinu.“⁸⁴¹ Jak je vidět, tak kvůli obchodnímu jednání, jehož účelem byla koupě statku, přerušila Sylvie svoji léčbu a odjela z lázní. I přesto se zřejmě cítila dobře. Dřívější odjezd z lázní ale nebyl ještě ani o 130 let později řídkým jevem. Stěžuje si na to i lékař působící od roku 1779 v Mariánských Lázních ve svém spisu o místních kyselkách.⁸⁴² Mezi důvody předčasného odjezdu pacientů, i když byla jejich léčba úspěšná, jmenuje problémy doma, různé jiné události, strach z ušlého zisku apod.⁸⁴³

9.2. Nemoc v blízkosti Sylvie Černínové

9.2.1. Aktivní podíl na léčbě

Z dopisů Sylvie se rovněž dozvídáme o nemoci jejích blízkých, a můžeme tak pozorovat způsob, jakým o nich zpravovala manžela a okolí, a jak se sama v těchto situacích chovala. Nemoc její sestry Olympie, kterou popisuje: „... má sestra má zimnici, třetího dne již po 5 na ní přišla, má ji hrubě těžce a třemi děvečky;...“⁸⁴⁴ pro ni byla dostatečným důvodem k odložení cesty do Prahy, kterou měla na ten týden zrovna v plánu. Sylvie čekala, než se stav sestry zlepší, a teprve pak se chystala jet vyřídit záležitosti v Praze.⁸⁴⁵ Nepíše sice výslovně o tom, že by jí přímo ošetřovala, ale vzhledem k jejímu zájmu o Olympiin stav a k tomu, že ošetřování členů domácnosti patřilo k povinnostem hospodyně⁸⁴⁶, je to velmi pravděpodobné.

⁸³⁹ Dopis z Teplic, z 10. 5. 1645. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové*..., s. 71.

⁸⁴⁰ Značný časový odstup mezi jednotlivými dopisy určenými Heřmanovi je nápadná, ale podle jejich obsahu a jejich znění se nezdá, že by nějaký dopis chyběl.

⁸⁴¹ Dopis z Kysiblu, z 28. 5. 1645. Srovnej TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové*..., s. 71.

⁸⁴² Úvod knihy NEHR, Joseph Jan, *Beschreibung der mineralischen Quellen zu Marienbad auf der Stiftsherrschaft Tepl nahe bei der Auschowitz*. Karlsbad 1813, nestránkováno.

⁸⁴³ Tamtéž.

⁸⁴⁴ Dopis z Petrohradu, z 2. 9. 1635. Srovnej TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové*..., s. 29.

⁸⁴⁵ Tamtéž.

⁸⁴⁶ AICHHOLZER, Doris, *Klosterleid, Fehlgeburten*..., s. 124.

Z dalších dopisů také vyplývá, že se Sylvie, stejně jako mnohé šlechtičny té doby, zajímala o léčbu různých nemocí. Dokladem tohoto zájmu urozených žen je množství rad jak a čím léčit různé zdravotní obtíže, které se vykytuje v jejich korespondenci.⁸⁴⁷ Dále pak soupisy receptů, které si šlechtičny vedly,⁸⁴⁸ a v neposlední řadě i zmínky šlechtičen v dopisech o tom, že nemocnému přímo posílají lék, který mu má pomoci.⁸⁴⁹ Určitý rozdíl však panoval v tom, zda se jednalo o příslušnici nižší nebo vyšší šlechty, protože nižší šlechta si až na bohatší rodiny mohla dovolit přivolat lékaře zřídka, a proto byla odkázána převážně na svépomoc. Přestože u příslušníků vyšší šlechty bylo zřejmě naopak zvykem volat lékaře k většině případů, stále hledali, například v podobě rad osvědčených léků od známých, i různé alternativy k jejich názorům.⁸⁵⁰ Důvodem mohlo být, že často nebyl žádný lékař k dispozici, dobová úroveň medicíny, ale hlavně i různá úroveň jednotlivých lékařů, která vzbuzovala u mnoha lidí nedůvěru⁸⁵¹. Proto bylo zřejmě nutné, aby měly i příslušnice vyšší šlechty alespoň minimální znalosti o léčení.

V raném novověku vedle sebe existovaly různé druhy léčebných postupů. Podle Doris Aichholzer to byly: lidové léčitelské, medicína v dnešním slova smyslu, léčení na základě zkušeností a magické myšlení.⁸⁵² U Sylvie se setkáme s následováním rad lékaře, kdy se dá očekávat, že se jedná o medicínu, podobné té v dnešním slova smyslu, při pití karlovarských vod. V korespondenci ale najdeme doklady i o léčení na základě zkušeností a snad i o víře v účinky magie.

⁸⁴⁷ Často byly dávány rady v souvislosti s nemocemi dětí. Jednu z rad, kterou dostala od jiné šlechtičny, zmiňuje například Zuzana Černínová v dopisu z Prahy, 2. 12. 1645 synovi: „... již jsme ji všickni odušili, že živa nebude (...) v tom milosrdnej Pán Bůh paní Homutové ráčil to vnuknutí dáti, vzkázala, abychme jí kozi mlíko vlašný dávali pít, jak jí ho dali a perlový vody, tu hned jako by se ze sna probudila...“ Srovnej KALISTA, Zdeněk (ed.), *Korespondence Zuzany Černínové...*, s. 65.

⁸⁴⁸ Na území dnešního Německa, Rakouska a Čech je až do 18. století velmi časté, že byly v jedné knize spojovány lékařské a kuchařské recepty. Podle Klause Dürschmidta se až z sbírek lékařských receptů vyvíjely kuchařské knihy. DÜRRSCHMIDT, Klaus, *Eine Geschichte...*, kapitola Renaissance (1450-1600), s. 15, <http://homepage.boku.ac.at/duerr>, 20. 11. 2006; V našem prostředí je příkladem „Koch- und Artzney- Buch“ Alžběty Lidmily z Lisova přístupná z části v edici Jany Ratajové: Z LISOVA, Alžběta Lidmila, *Rodinné paměti* (ed.) RATAJOVÁ, Jana, Praha 2002. Dále například kniha receptů, v níž převažovaly několikanásobně lékařské recepty, od Eleonory Marie Rosalie, rozené z Lichtensteina, manželky knížete Johanna Seyfrieda z Eggenberga, která vyšla v roce 1709 v Lipsku. Srovnej DÜRRSCHMIDT, Klaus, *Eine Geschichte...*, kapitola Barock (1600-1780), s. 6, <http://homepage.boku.ac.at/duerr>, 20. 11. 2006.

⁸⁴⁹ Například dopis z Jindřichova Hradce, z 29. 9. 1559, Magdelína z Hradce píše Anně Hradecké z Rožmberka: „Mast Vám taky posílám a koření na trák. A teď mi paní Slavatová taky cosi <v hrníčku> v skleničce posílá, abych toho Vám s listem dodala...“ nebo dopis z Jindřichova Hradce, z 28. 2. 1556, Anna Hradecká z Rožmberka píše manželu Jáchymovi z Hradce: „Její m[ilost]i, paní máte naše, nedá sobě pověditi, než že rače stonati, (...) a protož tohoto posla nas[ch]vál s nějakým lékařstvím za Va[ší] [Milos]ti posílá.“ Srovnej BŮŽEK, Václav- HRDLÍČKA, Josef (ed.), *Výběrová edice rodinné...*, s. 245 a s. 194.

⁸⁵⁰ AICHHOLZER, Doris, *Klosterleid, Fehlgeburten...*, s. 126.

⁸⁵¹ Například v dopisu z Benátek, z 18. 11. 1645 píše Humprecht Černín své matce: „...jako kdy prve nepřiležitost měl a nic mi v čem nejmenším od pražskejch těch hulvátů doktorů co hojení spomohlo, neb oni jen svůj měšec hojili a mej nemoci nerozuměli.“ Srovnej KALISTA, Zdeněk (ed.), *Korespondence Zuzany Černínové...*, s. 59.

⁸⁵² AICHHOLZER, Doris, *Klosterleid, Fehlgeburten...*, s. 123.

Víra v magické síly se například odráží v přičítání ochranných nebo léčebných účinků různým amuletům.⁸⁵³ Takovou víry nacházíme i u Zuzany Černínové, když posílá synovi ochranný penízek: „*Posílám ti grošíček zlatej, znáš-li ho, z svýho hrdla, kterej jsem od mnoha let nosila pro morní nakažení; mý nejmilješí dítě, jsi-li na mne laskav, nos ho na hrdle, dajíc ho na ňáskou pantličku, neboť má všechna radost v tom světě nejvíce jest, když jsi Ty a Tvůj bratříček zdráv...*“⁸⁵⁴ To, že i Sylvie nejspíš věřila v určité magické síly, může dokládat také zpráva manželovi o nemoci Peckovského, zřejmě jednoho ze služebníků. Píše: „*Jeli to vod Boha, je dobře, jeli pak vod zlých lidí, jak voni míní, je na to těžko zapomenút, až sám potom uhlídati rašte.*“⁸⁵⁵ Nemusí zde jít ale bezpodmínečně o doklad její víry v možnost uřknutí člověka. Může se jednat také o podezření na záměrné poškození jeho zdraví jinými lidmi použitím zcela „přirozených“ prostředků, tedy pokus o ublížení na zdraví nebo vraždu.

Příkladem léčení na základě zkušeností pak mohou být následující rady, které udílela manželovi. Když byl Heřman na své vyslanecké cestě do Konstantinopole, reagovala Sylvie na zprávu o množství úmrtí v manželově okolí varováním, aby se příliš nepřepínal a vybízela ho k užívání kafru „*Že tak ti lidé Vašnosti mrou, to mě nesmírně trápí; pro Boha rašte se šetřiti a na to pamatovati, že skerze nešetření Vašnostiný sestry, strejci na takovou nemoc umřeli. Rašte každé ráno kousek kafru*⁸⁵⁶ *do huby vzíti, to je sprobovaná věc.*“⁸⁵⁷ Důležitější, než sama doporučovaná prevence je to, že při tom upozorňovala manžela na to, že se jedná o vyzkoušenou věc. Na totéž se odvolává o několik let později, když Heřmana trápila nemoc: „*Bůh Vašnosti toho funtaule požehnej, aby ty bolesti se ukrátily. Rašte často malvazí s mandlovým volejem píti, kámen taky pokojí. Flastr sem poslala panu hofmistru pro koliku; tu to, jak poznamenávám, rašte moci raditi, jest věc sprubována.*“⁸⁵⁸ Zdá se, že empirických poznatků o způsobu léčení si vysoce cenila. Vyzkoušení pro ni bylo i dostatečným důvodem pro možné šíření rady dále. Dopis také upozorňuje na obvyklou praxi,

⁸⁵³ Dopis z Jindřichova Hradce, z 8. 6. 1564, Magdelína z Hradce bratru Jáchymovi z Hradce, „*posílám teď po paní manželce Vaší jakejsi uzlíček, zdálo-li by se Vám, že byste jej císaři na hrdlo povésili, [v]šak nic zlého v něm není, a do devátýho dne aby jej na hedle nosil a v devátej den v tu hodinu, v kterou mu se na hrdlo vundá, aby mu se zase sundal a po vodě pustil, uhlídáte, s boží pomcí nebudeli mu lípe, neb já letos tak mnoho lidí zhojila, že věc nepodobná, již i číňte, jak se Vám bude líbiti.*“ Srovnej BŮŽEK, Václav (ed.), *Výběrová edice rodinné...*, s. 255.

⁸⁵⁴ Dopis z Prahy, z 9. 11. 1647. Srovnej KALISTA, Zdeněk (ed.), *Korespondence Zuzany Černínové...*, s. 206.

⁸⁵⁵ Dopis Sylvie manželovi, z Petrohradu, z 30. 11. 1637. Srovnej TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 33.

⁸⁵⁶ „*Kafr je bílá průhledná vosková krystalická pevná látka se silným pronikáním štiplavý aromatický zápach. To je terpenoid s chemickým vzorcem C₁₀H₁₆O.*“ Pochází z dřeva vavřínu kafru (*Cinnamomum camphora*). Je možné jej podávat orálně v malých dávkách (50 mg) při slabších srdečních symptomech a únavě. Srovnej <http://kafr.navajo.cz/>, 5. 6. 2007, heslo kafr.

⁸⁵⁷ Dopis z Velichovek, z 11. 9. 1644. Srovnej TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 54.

⁸⁵⁸ Dopis z Kostí, z 7. 12. 1649. Srovnej František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 89.

předávání „zaručených“ receptů lidmi mezi sebou. Recepty si nepředávaly mezi sebou jen šlechtičny, jak jsem zmiňovala výše, ale do tohoto řetězce byli, jak potvrzuje i náš příklad, zapojováni také muži.⁸⁵⁹

Jak je vidět, tak Sylvie projevovala o manželovo zdraví značnou starost. To, že její obava byla v případě jeho vyslanecké cesty na místě, potvrzuje i zpráva, kterou dostala necelý měsíc po té, co mu radila užívat kafr. Vyděsila jí tehdy zvěst, že její manžel je smrtelně nemocný: „*psali z Vídne, že smrtelně nemocen býti rašte a že ste ráčili podle jinších dobrých skutků i poslední pomazání přijímati. Jestli ste ráčili jak živ co milovati, rašte souditi, jak by Vašnosti bylo, kdybyste ráčili takovou novinu slyšeti (...) Pro vodplatu boží, rašte se nade mnú smilovati a mně vo sobě dáti věděti.*“ Pokud pak nemůže dát vědět on, tak prosí, aby jí podal zprávu alespoň někdo z jeho doprovodu, nejen kvůli ní, ale i jejímu okolí: „*Zde mne mohou zblázniti. Každěj vode mně žádá věděti, o čem já nešťastná sama nevím.*“⁸⁶⁰ Je vidět, že rozhodně ne vždy dostávala od Heřmana tolik zpráv, kolik by si přála. Dalším příkladem může být její dopis o několik let starší než předcházející, z dubna 1641: „*Z srdce sem ráda Vašnostiný psaní dostala, ač krásně mi vo svý noze nic psáti neračte, než ponevač se rašte na projížďku strojiti, těším se, že Vašnosti lépe je, což bych já z kruntu duše přála.*“⁸⁶¹

Z Heřmanovy závěti je patrné, že si její starost a péči uvědomoval Ošetřovala jej totiž zřejmě ještě v posledních letech před jeho smrtí, kdy byl často nemocný. V závěti, jejíž přepis otiskuje Tischer, uvádí, že jí za její péči odkazuje v hotovosti 20 000 zlatých.⁸⁶²

9.2.2. Zmínky v dopisech o nemoci a smrti ostatních

Jak už jsem naznačila výše, a uvedla i na příkladu Sylviiny sestry, nedílnou součástí korespondence byly i informace o zdravotním stavu nebo smrti lidí z okruhu kolem pisatele nebo příjemce. Jednalo se nejen o rodinu, ale i služebníky, přátele nebo významné osobnosti. Sylvie tak informuje o nemoci paní Beniny, která zabránila v „*činění počtu*“, ale v zápětí dodává, že se nejedná o nic závažného, jen katar.⁸⁶³ Manželovi posílala v dopisech zprávu o nemoci nebo úmrtí mnoha dalších lidí.⁸⁶⁴ Zprávy se předávaly i po další osobě. Sylvie tak vzkazovala po manželovi panu Janu Bechyněmu z Lažan⁸⁶⁵, když byli na cestě s poselstvím

⁸⁵⁹ AICHHOLZER, Doris, *Klosterleid, Fehlgeburten...*, s. 126-127.

⁸⁶⁰ Dopis z Prahy, z 3. 10. 1644. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 58.

⁸⁶¹ Dopis z Kysiblu, z 19. 4. 1641. Tamtéž, s. 45.

⁸⁶² TISCHER, František: *Heřman Černín z Chudenic*. Praha 1903, s. 174.

⁸⁶³ Dopis z Prahy, z 27. 7. Srovnej 1644, TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 51.

⁸⁶⁴ Jednalo se například o hraběte Colloreda a hraběnkou Šlikovou. Dopis z Prahy, z 2. 12. 1645. Tamtéž, s. 82.

⁸⁶⁵ *Ottův slovník naučný*, díl III., s. 628. Stejně jen indentifikoval i v poznámce č. 28 k dopisu č. XIII., KALISTA, Zdeněk (ed.), *Korespondence Zuzany Černínové...*, s. 239; O smrti „naší paní Bechyňové“ píše pak Zuzana synovi v dopise z Prahy, z 10. 3. 1646. Tamtéž, s. 103.

v Osmanské říši: „*Prosím račte pana Bechyně pozdraviti a že jeho paní švakrová umřela; pan Adam taky leží do hodiny, zbláznil se. Paní Bechyňová tam u něho vstává.*“⁸⁶⁶ O špatném zdravotním stavu samotného pana Bechyněho z Lažan i jeho manželky pak Sylvie informovala manžela o rok později: „*Pana Haugvice je mi do duše líto, vím že nerad umřel. Nás pan Bechyně taky těžce leží, nesmýšlím, aby z toho vyšel; ona taky jako pára nad hrncem.*“⁸⁶⁷ O provázanosti okruhu známých Heřmana Černína, jeho manželky, Zuzany Černínové a Humprechta Černína, vypovídá, že o smrti pana Bechyněho a stavu jeho manželky se dozvídáme z dopisu Zuzany: „*Dnes přede dnem pan Bechyně nás starej, jak v Turcích byl, v 10 českých hodin umřel, sama paní taky cosi jako v otrapách chudinka, ztrápená všeckna.*“⁸⁶⁸ O smrti „*naší paní Bechyňové*“ pak píše Zuzana synovi v dopise z 10. března 1646. Vzhledem k vrátkému zdraví manželky Jana Bechyněho v předchozím roce se mohlo jednat o ni.⁸⁶⁹

9.3. Morová nákaza a jiné epidemie

Velký problém představovala v raném novověku častá hrozba moru a jiných epidemických onemocnění. Bezradnost lékařů sahala tak daleko, že ještě na počátku 18. století byly lékaři jako obrana před morem akceptovány i modlitby.⁸⁷⁰ Epidemie moru, nebo jiné nakažlivé nemoci, kterou tehdy označovali za mor, propukla v Čechách na podzim roku 1639. K obvyklému postupu patřila snaha šlechty vyhnout se nákaze odjezdem z místa, kde nemoc již řádila.⁸⁷¹ Zde můžeme srovnat například jednání Sylvie Černínové s tím Anny Hradecké z Rožmberka⁸⁷², které obě čelily morové epidemii, byť Sylvie roku 1639 a Anna v roce 1557.

O jednání Anny Hradecké máme údaje díky krátkosti trvání epidemie a frekvenci jejich dopisů poměrně úplné. Po celou dobu epidemie podrobně informovala svého manžela Jáchyma z Hradce. Psala mu o průběhu morové nákazy v Počátkách, o jejích obětech a o příjezdu jeho matky do Žirovnice. Sdělovala mu i jejich úmysl, odjet druhý den do Slavonic,

⁸⁶⁶ Dopis z Kostí, z 27. 8. 1644. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 76.

⁸⁶⁷ Dopis z Prahy, z 8. 7. 1645. Tamtéž, s. 76.

⁸⁶⁸ Dopis z Prahy, z 17. 11. 1645. Tamtéž, s. 53.

⁸⁶⁹ Kalista ale tuto možnost neuvádí. Obecně jen konstatuje, že nelze zatím určit, která. KALISTA, Zdeněk (ed.), *Korespondence Zuzany Černínové...*, poznámka č. 3, s. 248.

⁸⁷⁰ SVOBODNÝ, Petr- HLAVÁČKOVÁ, Ludmila, *Dějiny lékařství...*, s. 67-68.

⁸⁷¹ To radí Polyxeně Lobkovické i manžel Zdeněk Vojtěch v dopise z Vídeňského Nového města, z 19. 8. 1625: „*Nařizujete mi, ať Vám oznámím, zdali máte setrvat v Praze, nebo raději vycestovat. Již jsem Vás, můj anděli, žádal, abyste vyjela z Prahy, neboť jsem se dozvěděl, že v okolí Chlumce je dosud čistý, infekcí nezamořený vzduch. Znovu Vás prosím, neodkládejte to, protože s tím nejsou žádné žerty.*“ MAREK, Pavel (ed.), *Svědectví o ztrátě starého světa...*, s. 421.

⁸⁷² Anna Hradecká žila v letech 1530- 1580. V roce 1546 se provdala za Jáchyma z Hradce. *Ottův slovník naučný*, díl XXII., s. 33.

ale zároveň se ho ptala na radu: „*Jestli by se příjezd Va[ší] [Milos]ti domův prodlil, abyste mi ráčili voznámiti, k[t]erak se v tom nebezpečnosti zachovati mám.*“⁸⁷³ I přes pokyny manžela, aby odjela,⁸⁷⁴ nakonec zůstala v Žirovnici. S obavou ho sice informovala v průběhu epidemie o obětech v okolí a nechávala vysílat služebníky, aby zjistili další informace, v jednom případě dokonce o stavu v místě, kam uvažovala, že se přesune,⁸⁷⁵ ale nakonec mu po týdnu od vypuknutí epidemie sdělovala, že se situace uklidnila, a ona proto zůstane tam, kde je.⁸⁷⁶

Z korespondence Sylvie Černínové vyplývá, že ze strachu před nákazou odjela na podzim 1639 z Prahy do Českých Budějovic. I když se zřejmě nacházela v nepříliš příjemné situaci, byla vděčná, že se jí podařilo včas odjet: „*Bohu děkuji, že mi z Prahy pomoci ráčil; ačkoliv mnoho nepřiležitostí mám, aspoň sem bez strachu živa. Zde není mnoho lidí; jak nám pan komorník napíše, pojedeme zase do Strakonice, můžeme tam snázeji živi bejt.*“⁸⁷⁷ I na jiném místě se dotýká strachu, jenž byl, a i v dnešní době samozřejmě stále je, v dobách epidemií všudypřítomný, a naráží tak na psychickou náročnost těchto situací, kdy člověk získá snadno pocit, že nemocí již trpí: „*Rašte dokládati, že se mi děje, jak já sama chci; jest ovšem tak, že sem s vašnostiným dovolení sem jela*⁸⁷⁸ *pro žádnou kratochvil, než z veliký hrozný bázně nad tou morovou ránú, že se mi každý vokamžení zdálo, že ji již na sobě mám,*...“⁸⁷⁹

V případě Sylviina odjezdu z Prahy ale není možné jednoznačně určit, zda odjela na vlastní popud a bez povolení manžela, nebo zda s tím přeci jen souhlasil, jak by mohla napovídat podtržená část právě citované věty. Otázku, zda se ale jedná jen o zdvořilostní obrat nebo konstatování, že jí manžel odjezd povolil, bohužel nejsem schopná kompetentně zodpovědět.⁸⁸⁰

Podle dopisu, který napsala o měsíc dříve, by se ale mohlo zdát, že z Prahy odjela dokonce proti manželově vůli. Její rozhodování by pak bylo v tomto případě zcela samostatné. V dopise, který psala manželovi hned den po příjezdu do Strakonice, kam přijela 8. listopadu 1639 z Českých Budějovic⁸⁸¹, si stěžuje, že jí napsal za poslední měsíc jen dva dopisy. V jednom z nich si zřejmě postěžoval, že jej opustila a odjela pryč, protože mu hraběnka

⁸⁷³ Dopis z Žirovnice, z 24. 8. 1557. BŮŽEK, Václav- HRDLÍČKA, Josef (ed.), *Výběrová edice rodinné...*, s. 215.

⁸⁷⁴ Dopis z Žirovnice, z 29. 8. 1557. Tamtéž, s. 217.

⁸⁷⁵ Dopis z Žirovnice, z 29. 8. 1557. Tamtéž.

⁸⁷⁶ Dopis z Žirovnice, z 1. 9. 1557. Tamtéž, s. 219.

⁸⁷⁷ Dopis z Českých Budějovic, z 29. 10. 1639. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 38.

⁸⁷⁸ Podtrhla V.B.

⁸⁷⁹ Dopis ze Strakonice, z 10. 12. 1639. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 42.

⁸⁸⁰ Otázce, zda potřebovala Sylvie Heřmanovo svolení k odjezdu se věnuji i v kapitole 7.0.

⁸⁸¹ Dopis ze Strakonice, z 9. 11. 1639. Tamtéž, s. 39.

ukřivdění odpovídá: „*Já děkuji mému Bohu ve dne v noci, že mi Bůh z té Prahy vymoh, neb mi již sto není a bych takový neřesti mohla snést; a Vašnosti pak, kdybyste mne ráčili milovati jako věrní muži své ženy, ráčili byste míti nad tím největší radost, že sem v bezpečném místě, a toto mi ještě ráste vyčítati, že Vašnosti vopouštím. Kdybyste neráčili míti jinde bejt než v Praze, živa i mrtva bych při Vašnosti jistě vstala, než pro interest jiného vo své živobyčí přijíti, to žádnému Bůh nekázal. Mnoho jinech poctivejch paní v Budějovicích bez svezích mužů i všudy jinde na bezpečném místě vstávají, a nemyslí jejich muži, že proto jim nákou nevěru prokazují; ráste mysliti vo mě, jak se Vašnosti líbí, mé živobyčí je mi milejší, než všichni na světě;...*“⁸⁸² Vyčítá mu, že kdyby jí miloval, tak by byl naopak rád, že je v bezpečí, a zdůrazňuje, že ona by s ním kdekoliv jinde samozřejmě zůstala, ale že v tomto případě rozhodně nechce přijít kvůli prospěchu někoho jiného, čímž asi myslí kvůli jeho přání, o svůj život. Odvolává se na to, že ani Bůh to po lidech neřádá. Ale i přes možný nesoulad v názorech na Sylviinu cestu, okomentoval Heřman v poznámce její předešlou zprávu o pobytu v Českých Budějovicích slovy: „*Von der Frauen aus Buweis. Überkhomben Gottlob frisch und gesund,*...“⁸⁸³ takže je vidět, že i on byl rád, že je zdravá a v pořádku.

Důvodem, proč se vydala do Strakonice bylo, podle jejích slov to, že život tam byl kvůli mnohem nižším cenám daleko levnější než v Českých Budějovicích.⁸⁸⁴ Přesto se ale během celého pobytu ve Strakonicích potýkala s velikými finančními problémy, kterými se ale budu podrobněji zabývat v jiné kapitole.⁸⁸⁵ Po celou dobu, co byla Sylvie ve Strakonicích, sledovala s obavami zprávy o šíření epidemie a informovala o nich manžela. Situace se zřejmě uklidnila až na konci prosince, kdy již uvažuje o návratu. Kvůli nepřátelskému vojsku chtěla využít toho, že slyšela, že pan z Tatenpachu se chystal se silným doprovodem do Prahy, aby mohla jet s ním.⁸⁸⁶ Zda ale opravdu odjela, nevíme, protože další dopis pochází až z dubna roku 1640.

S hrozbou moru se pak Sylvie setkala ještě minimálně jednou, a to v prosinci (možná už v listopadu) roku 1649. Tentokrát celé dění sledovala z povzdálí z Kostí. Na Heřmanovy obavy reagovala ujištěním, že má z moru strach a že se z toho důvodu nebude svévolně

⁸⁸² Obě části podtrhla V.B. Dopis ze Strakonice, z 9. 11. 1639. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 39.

⁸⁸³ Dopis z Českých Budějovic, z 29. 10. 1639. Tamtéž.

⁸⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁸⁵ Dopis ze Strakonice, z 9. 11. 1639, z 15. 11. 1639, z 28. 11. 1639, z 10. 12. 1639, z 22. 12. 1639. Tamtéž, s. 39-43.

⁸⁸⁶ Dopis ze Strakonice, z 28. 12. 1639. Tamtéž, s. 44.

vystavovat nebezpečí: „Že se rašte o mne starati, nejsem toho hodna; takto račte věděti, že já se moru bojím, svévolně jistě do nebezpečí nepůjdu. Šetřím se, jak mohu, toliko abych mohla Vašnosti dlúho slúžiti.“⁸⁸⁷

⁸⁸⁷ Dopis z Kosti, z 10. 12. 1649. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 90.

10.0. Závěť, smrt

Sylvie Kateřina markraběnka z Badenu a z Hochbergu, zemřela 29. února 1664 v Řezně ve věku 58 let. Ještě tentýž den o tom informoval její druhý manžel Leopold, Humprechta Jana. O jejích přáních co se týče toho, jak mělo být naloženo s jejím tělem a hlavně pak s jejím majetkem, se dozvídáme více z její závěti,⁸⁸⁸ kterou sepsala 12. února 1660 v Praze na Malé Straně.⁸⁸⁹

10.1. Sylviina závěť

Jak je vidět, pamatovala Sylvie na to, že včasné sepsání závěti a rozdělení majetku bylo důležitou součástí přípravy na dobrou smrt.⁸⁹⁰

Sylviina poslední vůle dodržuje poměrně přesně obvyklá pravidla, jimiž se řídila testamentární praxe.⁸⁹¹ Podle Bastl si nebyly šlechtičny často kvůli absenci právního vzdělávání jisté, zda mají právo sepsat testament.⁸⁹² V Sylviině závěti se ale žádné pochyby o právní způsobilosti nevyskytují. Odvolává se zde na mocný list, který dostala od císaře několik týdnů předtím.⁸⁹³

Jako důvod sepsání uvádí: „...že nic jistšího nad smrt a nic nejistšího nad hodinu smrti býti nemůže,“⁸⁹⁴ což bylo velmi častým zdůvodněním. Zcela to také odpovídá závěrům, ke kterým došla Bastl na základě zkoumaného souboru závětí. Podle ní uvádělo jako důvod sepsání 80,8 % šlechtičen právě jistotu smrti a 64,1 % nejistotu hodiny, kdy se tak stane.⁸⁹⁵ Sylvie v podobném duchu pokračuje. Protože neví, kdy přesně zemře a nechce se zabývat těmito záležitostmi, až bude umírat, tak tento úkon raději provádí teď, aby se pak mezi jejími přáteli neobjevovaly hádky a snad i soudní spory kvůli majetku.⁸⁹⁶

V Sylviině závěti samozřejmě nechybí část věnovaná úvaze o duši a posmrtném životě. Jestliže vycházíme z údajů Bastl, tak stejně jako 83, 4 % šlechtičen ví,⁸⁹⁷ co se bude dít po smrti s její duší.⁸⁹⁸

⁸⁸⁸ Výpis závěti z desek zemských se nachází v SOA v Třeboni, pobočka Jindřichův Hradec, RA Černínů, SK 80, f. 156- 171.

⁸⁸⁹ TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab.Černínové*,..., s. 20.

⁸⁹⁰ Více KRÁL, Pavel, *Smrt a pohřby*..., zde hlavně s. 43- 68.

⁸⁹¹ To znamená, že obsahuje úvodní část, dále důvody sepsání testamentu, distributivní část a závěrečná ustanovení.

⁸⁹² BASTL, Beatrix, *Tugend, Liebe, Ehe...*, s. 86.

⁸⁹³ Konkrétně 23. ledna 1660.

⁸⁹⁴ TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab.Černínové*,..., s. 10.

⁸⁹⁵ BASTL, Beatrix, *Tugend, Liebe, Ehe...*, s. 121.

⁸⁹⁶ TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab.Černínové*,..., s. 10 – 11.

⁸⁹⁷ BASTL, Beatrix, *Tugend, Liebe, Ehe...*, s. 122.

⁸⁹⁸ „A přede vším tehdy jinším duši svou milou Pánu Bohu a stvořiteli svému, od něhož jsem ji přijala, když se s tělem dělití bude, v ruce jeho nejsvětější poroučím a odevzdávám, prosím i té silné a nepochybné naděje jsouc,

Trochu méně obvyklé jsou její ustanovení týkající se naložení s jejím tělem. Tomu podle Bastl věnovalo se své závěti pozornost jen 51, 3 % urozených žen.⁸⁹⁹ Sylvie chtěla být pohřbena křesťanským způsobem, což bylo podle Bastl výslovně zmíněno jen u 6, 4 % závětí. Rakouská badatelka v souvislosti s tím uvažuje o možnosti, že by se za tímto výrazem mohlo skrývat evangelické vyznání majitelky,⁹⁰⁰ což je ovšem v našem případě, díky jiným ustanovením v závěti a dalším znalostem o Sylvii Kateřině,⁹⁰¹ velmi nepravděpodobné. Od roku 1642 totiž byla členkou třetího řádu bosých augustiniánů.⁹⁰² Jako místo posledního odpočinku si Sylvie vybrala kapli svatého Zikmunda v chrámu svatého Víta vedle svého prvního manžela Heřmana hraběte Černína z Chudenic.⁹⁰³ V testamentu také Sylvie zdůrazňovala, že s jejím tělem musí být nakládáno přiměřeně jejímu stavu. Toto ustanovení, tedy výslovné upozornění na přiměřenost stavu, figurovalo podle Bastl jen v 10,3 % závětí a zbytek šlechticů mu nepřikládal buď takový význam,⁹⁰⁴ nebo jej považoval za tak samozřejmý, že jej ani nezmiňuje.

Pohřeb měl zařídit její manžel. Pro případ jeho nepřítomnosti nebo indispozice za něj určila i dva zplnomocněnce. Prvním byl její bratr Karel Leopold hrabě Caretto- Millesimo, a dalším pak Maxmilian Valentin hrabě z Martinic.⁹⁰⁵ Je nápadné, že „jako náhradníka“ neustanovila hraběte Černína. K hraběti z Martinic měla naopak zřejmě velmi blízký vztah a důvěřovala mu, protože důvod jeho volby vysvětluje: „...*poněvadž jsem za živobytí mého to skutečně seznala, že vždycky mým dobrým přítelem byl...*“⁹⁰⁶ a na památku mu v závěti dokázala diamantový prsten, který si za 600 zlatých rýnských sama koupila.⁹⁰⁷ Vzhledem k podrobnosti závěti ukazuje tato jediná zmínka o šperku, že žádné jiné od manžela nebo nikoho jiného během života zřejmě nedostala.⁹⁰⁸

že pro zásluhy svého nejmilejšího syna Krysta Ježíše (...), též orodování největější blahoslavené panny Marie rodičky Boží a všech milých svatých, jí milostiv býti, hříchy mé odpustiti a v počet vyvolených svých svatých přijíti a věčného neskonaného blahoslavenství oučastnou učiniti ráci.“ TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové*,..., s. 11.

⁸⁹⁹ BASTL, Beatrix, *Tugend, Liebe, Ehe...*, s. 122.

⁹⁰⁰ Tamtéž.

⁹⁰¹ Od roku 1640 byla členkou třetího řádu bosých augustiniánů.

⁹⁰² Dokládá to tištěný dokument z Říma, z 20. 6. 1642, který je uložen v její pozůstalosti. SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, SK 80, f. 326- 327.

⁹⁰³ Na jiném místě se Sylvie zmiňuje, že v tomto chrámu (kapli) jsou pohřbeni i někteří její přátelé a příbuzní. Jak vážně je možné brát tuto poznámku je otázkou. Každopádně skutečnost, že žena spočinula po smrti po boku svého manžela byla velmi obvyklá.

⁹⁰⁴ BASTL, Beatrix, *Tugend, Liebe, Ehe...*, s. 125.

⁹⁰⁵ Hrabě z Martinic byl v té době komorníkem, místodržícím a nejvyšším hofmistrem království českého. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové*,..., s. 11.

⁹⁰⁶ Tamtéž.

⁹⁰⁷ Tamtéž, s. 18.

⁹⁰⁸ Nebo si obdržené šperky nenechala. To je ale méně pravděpodobné.

Kvůli spáse své duše si Sylvie přála nechat sloužit 500 mší, což nebylo zřejmě nepřiměřené, protože například Bastl cituje závět', v které bylo ustanoveno 2000 zádušních mší.⁹⁰⁹ Existovala i možnost neuvádět počet mší, ale jen sumu, za kterou měly být mše sloužené. Toto řešení uplatnila také Sylvie. Netýkalo se to však jen její duše, ale pamatovala i na duši svých rodičů, přátel a manžela.⁹¹⁰ Tisíc zlatých, které byly na tento účel určeny, mělo být pojištěno na bezpečném místě a mše za zemřelé, sloužené v suchých dnech⁹¹¹ kapitulou Pražského hradu, měly být placeny z úroků z nich. Sylvie pamatovala i na případ, kdyby kapitula nechtěla tyto mše sloužit.⁹¹² Podle dalšího Sylviina přání mělo být chudým při jejím pohřbu rozdáno 100 zlatých, aby se za ni modlili.

V distributivní části závěti ustanovila Sylvie svým univerzálním dědicem a vykonavatelem závěti svého manžela Leopolda Viléma markraběte z Baden a Hochbergu. Svůj odkaz zdůvodnila: „... za jeho ke mně ctné a šlechetné manželské chování...“⁹¹³ Manželovi odkázala panství Lovosice, statky Újezd, Dubkovice, Kamýk a Chodoměř. Všechny včetně příslušenství. Vzhledem k tomu, že se nacházely velmi blízko sebe, tak je spojila v závěti v jedno Lovosické panství. V případě, že by pak její manžel Leopold Vilém neměl syny, nebo se tito nedožili dospělosti, mělo toto panství případnou jejímu bratrovi Karlovi Leopoldovi hraběti z Millesima, a poté jeho synům.⁹¹⁴ Její manžel by ovšem mohl panství užívat až do své smrti a odkázat z něj 100 000 zlatých, podle svého uvážení, komu chtěl. Sylvie byla ve své závěti velmi opatrná. Její manžel měl zapovězeno, a stejně tak jeho synové, panství jakkoliv zadlužit, zastavit je nebo dokonce část z něj odprodat. Leopold zdědil také všechny Sylviiny dlužní zápisy, svršky a nábytek.⁹¹⁵ Zavázala jej za to splněním dalších legátů, které v závěti ustanovila.

Pro rod Caretto- Millsimo pak ustanovila fideikommis v podobě 100 000 zlatých, které jí pojistil zesnulý manžel Heřman Černín z Chudenic. Její bratr Karel Leopold za ně měl koupit dědičný statek, na což měl dohlédnout již zmiňovaný Maxmilián hrabě z Martinic.⁹¹⁶ Svému

⁹⁰⁹ BASTL, Beatrix, *Tugend, Liebe, Ehe...*, s. 355.

⁹¹⁰ TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 11.

⁹¹¹ Jako suché dny se označovalo čtyřdenní období, od středy do soboty, spojené s významnými pohyblivými i pevnými svátky. Byly to dny před druhou nedělí postní (druhou nedělí po Popeleční středě), dále před svátkem sv. Trojice, dále po Povýšení sv. Kříže a poslední po svátku sv. Lucie.

⁹¹² V případě, že by to kapitula odmítla, tak to samé ustanovení platilo pro klášter bosých františkánů Matky Boží Sněžné. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 12.

⁹¹³ To, že to není zřejmě jen stereotypní fráze, vynikne při srovnání se závětí Barbary von Racknitz, z níž cituje B. Bastl. Srovnej BASTL, Beatrix, *Tugend, Liebe, Ehe...*, s. 372.

⁹¹⁴ TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 13.

⁹¹⁵ Tamtéž, s. 15- 16.

⁹¹⁶ Tamtéž, s. 13- 14.

bratrovi odkázala navíc do dědičného držení jednu vinici na Lovosickém panství zvanou „Čížkovská“.⁹¹⁷

K tomu, kdo má pak tento statek zdědit, se vážala velmi složitá ustanovení pro případ toho, že by Karel Leopold zemřel bez mužských dědiců. V tom momentě přicházel na řadu Mikuláš hrabě Caretto- Millesimo, podle textu závěti zřejmě její strýc, a pak jeho synové.⁹¹⁸ Pokud by i tato linie vymřela, tak byli na řadě další mužští příbuzní jejího otce „až do skonání rodu našeho.“⁹¹⁹ Až tady přistupuje na to, že by tento statek zdělila nejstarší dcera Karla Leopolda, nebo v případě nutnosti další následující, a po té opět jejich synové. Pokud by ani jedna z nich neměla syna, tak dcera té příslušné, ale v momentě, kdy by se vyskytl opět mužský potomek, tak měl statek přejít na něj. Jmenování náhradních dědiců patřilo podle Bastl k typickým a důležitým součástem ženských závětí.⁹²⁰

Podmínka, která se týká všech dědiců zněla: „...kteří by náboženství katolického a řádně na svět splozeni byli, a proti své cti nic neřádného se nedopustili; nebo pokudž svrchu psané fideicommissum na některého z strejcův mejch neb strejnu mou, jenžby nekatoličtí neb krom manželství splozeni, a též rozumu zdravého (čehož pan Bůh uchovati rač) nebyli, právem přednosti připadlo, ten jeho užiti nemá“⁹²¹ Jak je vidět, tak podmínkou bylo katolické vyznání, manželský původ, bezúhonnost a psychické zdraví. Pokud by toto nebylo splněno, tak se dědicem stával další možný kandidát.

Nový majitel pak měl vždy zkontrolovat, zda dostal dědictví v pořádku, a v opačném případě měl právo vymáhat náhradu na předchozím majiteli.

Své sestře Ester Magdaleně, Sylvie odkázala 10 000 zlatých rýnských, z kterých jí měly být půlročně vypláceny úroky. V případě, že by se neprovdala, tak suma měla po její smrti připadnout dcerám Karla Leopolda, a pokud by tyto brzy zemřely, tak tomu, kdo by zrovna držel fideikommisní statek.⁹²² Její sestra také dostala „chodící i vinuté“ šaty, ale jen ty nákladnější.⁹²³

Odkázání oblečení měl dva důvody. První z nich, ryze praktický, spočíval v tom, že šaty představovaly relativně nákladnou investici a díky pomalé změně módy bylo možné je nosit bez problémů poměrně dlouhou dobu. Druhým důvodem bylo udržování „paměti“ na

⁹¹⁷ TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové*,..., s. 18.

⁹¹⁸ Tamtéž, s. 14.

⁹¹⁹ Tamtéž, s. 15.

⁹²⁰ BASTL, Beatrix, *Tugend, Liebe, Ehe...*, s. 87.

⁹²¹ TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové*,..., s. 15.

⁹²² Tamtéž, s. 16.

⁹²³ Tamtéž, s. 18. Dále uvidíme, že oblečení odkázala i služebným.

mrtvé.⁹²⁴ V tomto případě mělo význam to, co zajišťovalo mrtvým život i po jejich smrti. Věci nošené na těle, tedy oblečení a šperky, mělo pro kult paměti větší význam⁹²⁵ než další předměty, i když i ty byly v tomto ohledu ceněny. Jednalo se o finanční hotovost, nádobí, koberce, umělecké předměty apod.⁹²⁶ Udržování mrtvých v paměti byla jedna z nejsilnějších emocí rodiny a měla velký význam pro tradici a postavení šlechty.⁹²⁷ Udržování sama sebe v paměti jiných se dělo pomocí legátů, modliteb, mší, zbožných darů apod.⁹²⁸

Ze závěti je patrné, že i Sylvie dodržovala dobové zvyklosti- pozemkový majetek měli dědit mužští příslušníci rodu, ale finanční hotovost odkazovala i ženám, protože si byla zřejmě vědoma, že pro ně představovala majetek, se kterým mohly samy svobodně disponovat. Takový byl pro ženy jinak než dědictvím obtížně dosažitelný.

Sylvie pamatovala, jak bylo zvykem, i na dobročinné odkazy a odkazy církevním institucím. Založila a nechala vystavět špitál, který měl sloužit k ubytování a zajištění výživy sedmi chudých. Nadala ho částkou 7000 zlatých, již mu měl vyplatit dědic lovosického panství buď naráz nebo postupně v podobě každoročních úroků. Zmiňovaná částka měla sloužit nejen na nákup jídla a pití, ale také ošacení.⁹²⁹ Ohledně osob, které zde měly žít, ustanovila Sylvie přesné instrukce: „*Takových pak 7 osob má se z téhož panství Lovosického a k němu připojených statkův pokaždé vzíti, kteříby počestné svá léta ztrávili a pro jakékoliv neduhy pracovati nemohli. A kdyby který smrtí časnou z světa vykročil, tehdy aby zase jinší na doplnění sedmi osob dosazen byl. A kdyby na panství Lovosickém a k němu přivtělených statcích žádný chudý se nenacházel, tehdy aby se odjinud jinší osoba chudá do téhož špitálu dosadila.*“⁹³⁰ Ve stejnou dobu zde měly vždy zřejmě pobývat osoby buď ženského nebo mužského pohlaví.⁹³¹

V závěti mluví i o dalších pravidlech, která mají pro jmenovaný špitál platit.⁹³² Zmiňovaných sedm osob se mělo za ní a někdy i za jejího zesnulého manžela, její rodiče a přátele každé ráno modlit Zdravas Maria a Otčenáš. Chudí ubytovaní se nesměli chovat ve špitále, pod trestem vypovězení, nepřístojně. Špitál měl každý týden navštěvovat a dohlížet na něj lovosický purkmistr. Toto ustanovení zdůvodnila Sylvie tím, že pro městečko Lovosice

⁹²⁴ BASTL, Beatrix, *Tugend, Liebe, Ehe...*, s. 321.

⁹²⁵ Tamtéž, s. 320.

⁹²⁶ Tamtéž, s. 330.

⁹²⁷ Tamtéž, s. 329.

⁹²⁸ Tamtéž, s. 349.

⁹²⁹ Sylvie udává, že se špitál má řídit regulemi podobného zařízení, a to špitálu Strahovského kláštera. TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové...*, s. 16.

⁹³⁰ Tamtéž, s. 16- 17.

⁹³¹ Napovídá tomu alespoň poznámka v jednom místě závěti. Tamtéž, s. 16.

⁹³² Tato ustanovení by bylo zajímavé srovnat s jinými týkajícími se podobných zařízení.

vyjednala u císaře právo pořádat jarmarky a trhy. Pokud by se purkmistr ve špitále dozvěděl, že se tam děje něco proti Bohu a dobrým mravům, tak se měl pokusit to napravit a v případě, že by se dotyčný nepolepšil, tak jej měl vykázat.⁹³³ Zmíněný purkmistr měl také disponovat částkou 332 zlatých rýnských (z nichž si mohl pro sebe nechat 12 zlatých), kterou měl vydávat na špitál.⁹³⁴ Pravidelně ale musel předkládat lovosické vrchnosti účty.⁹³⁵

Majitele panství pak „...chtěli požehnání Boží míti a zlořečenství ujíti“ zavazovala, aby z každé várky vždy nechal odvézt špitálu soudek piva, v době výročních svátků pak každý den žejdlík vína a celoročně mu dodával dříví na otop.⁹³⁶

Je vidět, že vše promyslela do posledního detailu, protože z úroků ze zmíněných 7000 zlatých měl ještě každoročně dostávat 50 zlatých lovosický farář, 18 zlatých varhaník, 20 zlatých mělo být placeno za to, aby byly v neděli a o svátcích slouženy bohoslužby a mše, a farář⁹³⁷ měl sloužit každé pondělí a pátek navíc mši nejen za její duši ale také za duši jejího zesnulého manžela, její rodiče a členy rodu.⁹³⁸

V testamentu Sylvie rovněž odkázala každému kostelu na svých statcích peníze na mešní roucha a ustanovila, že nový majitel má požádat faráře, aby v nové kapli svatého Jana na Kamýku sloužil mše a vykonával další úkony. Měl mu za to pokaždé dát najíst a také rozdat chudým i faráři 5 zlatých almužny a každoročně jídlo, aby se modlili za její duši. Jednou ročně pak měla být sloužena v této kapli mše svatá za duši jejího prvního manžela a její.⁹³⁹ Na to ostatně nezapomínala ani za svého života. To dokládá prosba, kterou napsala necelý rok po Heřmanově smrti Humprechtovi. Tehdy jej prosila, aby dal v den výročí manželovi smrti, tedy 7. března 1652, sloužit zádušní mši.⁹⁴⁰

O množství drobnějších legátů⁹⁴¹ v závěti se měl také postarat její manžel. Pamatovala zde hlavně na služebnictvo a zemědělské poddané na svých statcích a panství. Pro nás je podobný seznam zajímavý ze dvou důvodů. Za prvé odůvodněním jednotlivých odkazů, a pak se také můžeme jeho prostřednictvím dozvědět více o jménech, počtu a skladbě jejího služebnictva.

Nejvíce (500 zlatých) odkazuje za věrné služby Karlovi Fantovi, což byl hejtman na jednom z jejích statků, u něhož nepochybuje, že jí bude věrně sloužit až do její smrti. Velkou sumu

⁹³³ TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové*,..., s. 17.

⁹³⁴ Tamtéž, s. 17- 18.

⁹³⁵ Tamtéž, s. 18.

⁹³⁶ Tamtéž.

⁹³⁷ Ustanovení šla dokonce tak daleko, že věnovala pozornost případu, kdy by se kryly dny, v kterých měly být složeny mše se svátky nebo situaci, kdy by onemocněl farář.

⁹³⁸ TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové*,..., s. 17.

⁹³⁹ Tamtéž, s. 18.

⁹⁴⁰ Dopis z Prahy, z 14. 2. 1652. SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, kt. 114, f. 15.

⁹⁴¹ TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové*,..., s. 19.

(300 zlatých) měla dostat také Andl, děvečka, která u ní v době sepsání závěti věrně a pilně sloužila, ta měla navíc obdržet ještě peřiny na dvě postele i s povlaky, což byl pro služebnou cenný odkaz. Navíc jí Sylvie osvobodila od dalších závazů. Václavu Lhotákovi, což byl pravděpodobně některý z úředníků, odkázala Sylvie 300 zlatých rýnských, aby měl na ní památku, za jeho věrné služby, ale také z důvodů „pojištění“ jeho budoucích služeb. Sylvie si přála, aby sloužil dobře i jejímu dědici a informoval jej mimo jiné i o jejích právních záležitostech, které znal.

Svému sekretáři Andreasovi Štarkovi odkázala „*mimo jeho službu*“, aby jí až do smrti věrně a pilně sloužil, tedy, aby jej motivovala, 50 zlatých. Dříve u ní dlouhou dobu a věrně sloužila i jeho manželka, jíž darovala Sylvie v testamentu 150 zlatých. Stejnou sumu jako Štarkovi a také „*mimo službu*“ odkázala Sylvie děvečce Zuzl. Děvečce Aniče, odkázala stejnou částku, i když jí dále nespecifikovala a také šest peřin i s povlaky.⁹⁴² Děvečkám a služebnicím rovněž dala své obyčejné (ne zlatem a stříbrem krumplované) „*chodící*“ šaty.⁹⁴³

Samozřejmě že ne všichni, kdo u Sylvie v průběhu let sloužili byli poctiví a ne se všemi měla důvod být spokojená. Názorným příkladem může být jakýsi Václav Khyn, který u Sylvie původně sloužil jako pachole. Z žaloby podané petrohradským hejtmanem z roku 1639 víme, že ukradl Heřmanovi z pokoje 1000 dukátů, a Sylvii později z psacího stolu zlatý řetěz a 40 dukátů. Nakonec se dal k nepřátelské švédské armádě.⁹⁴⁴

Služebníkům, služebnicím a čeládce, kteří budou v době její smrti ve službě, poukázala jejich roční mzdu. Dvorské čeládce pak plat za půl roku. Všem svým poddaným odpustila jejich dluhy a část z nich, ty, kteří byli v „*hořejší*“⁹⁴⁵ službě, dokonce propustila z poddanství i ze své soudní pravomoci. Oba tyto kroky nebyly neobvyklé a v závětech se s nimi setkáváme. Narozdíl od jiných projevů vztahu vrchnosti k poddaným se v tomto případě jednalo u testátorů a testátorek o ekonomicky zcela nezištný krok.⁹⁴⁶

V kapitole věnované Sylviině rodině bylo již řečeno, že nezapomněla ani na druhou sestru Olympii, které odkázala 3000 zlatých. Stejnou sumu dostal i Maxmilián hrabě Magnis, u

⁹⁴² Tento odkaz je trochu nejasný. Je možné, že stejný počet peřin s povlaky měla dostat i Zuzl a tato poznámka je tak společná pro dva body.

⁹⁴³ Potvrzuje to zjištění Bastl, že šaty byly odkazovány i služebnictvu. BASTL, Beatrix, *Tugend, Liebe, Ehe...*, s. 353.

⁹⁴⁴ Jedná se o velmi zajímavou kauzu. Důkazem ohledně 1000 dukátů bylo to, že v té době Václav Khyn odešel ze služby do armády a koupil si množství nových věcí, například koně, krávu a nějaké oblečení. V případě odcizeného zlatého řetězu se dokonce v době, kdy nebyli páni doma, vloudil do jejich domu v Praze, opil hospodáře domu a další služebnictvo a ukradl z psacího stolu hraběncin zlatý řetěz. SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, SK 80, f. 346- 347.

⁹⁴⁵ Tento výraz je mi bohužel nejasný. Vzhledem k tomu, že propuštění z poddanství se týkalo podle Mikulce většinou domácí čeledi, tak šlo možná o ni.

⁹⁴⁶ MIKULEC, Jiří, *Poddanská otázka...*, s. 63.

něhož použila ovšem neobvyklou variantu křestního jména, takže si nejsem jistá, zda se jednalo o Olympiina manžela nebo švagra. Logičtější by byla možnost první. Jedinou osobou z rodu Černínů, již ve své závěti něco odkázala, byla Liduška Černínová, která dostala „na památku její pro uctivost, kterou ke mně prokazovala, 100 říšských tolarů.“⁹⁴⁷

Počet lidí, které jmenuje Sylvie v závěti je poměrně veliký. Jednalo se o manžela, tři sourozence, příbuznou jejího zesnulého manžela, jednoho přítele a sedm služebníků a služebnic. Co se týče toho, kdo dědil, k překvapivým závěrům došla po analýze souboru testamentů Bastl. Podle ní byli v závětech šlechticů většinou obdarováni lidé, patřící do skupiny „jiní“ (83,4 %), pak služebníci (64 %), dcery (61,5 %), méně často synové, postupně pak příbuzní, překvapivě až pak manželé (39,7 %), dále vnoučata, sourozenci (25,6 %) a kmotřenci (11,5 %).⁹⁴⁸ Vysoký podíl jednotlivých služebníků je tak v Sylviině závěti poměrně obvyklý. Absence potomků pak logicky vylučovala možnost odkazů dětem a vnoučatům. To, že Sylvie neodkázala nic svému kmotřenci (i když víme, že kmotrou byla) také nebylo, podle statistik, žádnou výjimkou. Zvláštní je prvenství příbuzných před sourozenci, které v Sylviině závěti rozhodně nevidíme. Počet legátů objevující se v závěti odpovídal také dobovým zvyklostem a nejednalo se tedy o nic neobvyklého.⁹⁴⁹

10.2. Funerální výbava

Zádušní bohoslužby se konaly 12. května 1664.⁹⁵⁰ Vzhledem k tomu, že od Sylviiny smrti uplynulo v té době již dva a půl měsíce, tak se jednalo u ženy o poměrně nezvykle dlouhý interval mezi její smrtí a samotným pohřbem.⁹⁵¹ U mužů bývala tato doba z důvodu větší časové náročnosti přípravy reprezentativního pohřbu o poznání delší než u žen.

Náhrobek na Sylviin hrob nechal zhotovit její manžel Leopold Vilem markrabě z Badenu od Giovaniho Babtisty Galliho a Johanna Batisty Potze. V dopise napsaném 10. dubna v Praze se zavázali, že do letnic vyrobí za odměnu 70 zlatých náhrobní desku z bílého mramoru. Svoji práci opravdu odvedli a domluvenou sumu obdrželi: 30 zlatých rýnských dostali hned jako zálohu, po odevzdání pak nejdřív 10 zlatých a na počátku června zbytek.⁹⁵²

⁹⁴⁷ TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab.Černínové*,..., s. 19.

⁹⁴⁸ BASTL, Beatrix, *Tugend, Liebe, Ehe*..., s. 123.

⁹⁴⁹ Tamtéž, s. 122.

⁹⁵⁰ TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab.Černínové*,..., s. 21.

⁹⁵¹ Tato doba se dá ale srovnat například s pohřbem Polyxeny Lobkovické. V jejím případě šlo o téměř dva měsíce. KRÁL, Pavel, *Smrt a pohřby*..., s. 222.

⁹⁵² Autor zde uvádí přepis dvou dopisů od řemeslníků, kteří zhotovovali náhrobek a od malíře znaků.

OPOČENSKÝ, H., *Účty k pohřbu paní Silvie markrabinky Badenské, rozené Caretto- Millesimo*, ČSPSČ v Praze, č.1/ 1911, roč.19, s.18.

Mezi funerální výbavu patřily pohřební štíty, které měly důležitou symbolickou roli.⁹⁵³ Na konci března poslal Leopoldovi účet za vyhotovení pohřebních malovaných štítů Jan Bedřich Hess z Hešic, měšťan a malíř žijící v Praze na Malé Straně. Pro Sylviin pohřeb zhotovil dva druhy štítů za celkovou sumu 57 zlatých a 9 krejcarů, které mu byly zaplacený na počátku dubna.⁹⁵⁴

Castrum doloris, slavnostně vyzdobený smuteční stánek, v němž byla po dobu po dobu funerálních obřadů vystavena rakev a které se u nás objevuje od 16. století, opatřil malířskou výzdobou pro Sylviin pohřeb dokonce Karel Škréta.⁹⁵⁵ Jednalo se o poznání nákladnější záležitost než zmiňované malované štíty a náhrobek. Za svoji práci obdržel Škréta nejpozději v červnu téhož roku, jak potvrdil Sylviinu bratrovi Karlu Leopoldovi, částku 600 zlatých rýnských.⁹⁵⁶ Pro srovnání celkové náklady na castrum doloris Polyxeny Lobkovické byly téměř 1000 zlatých.⁹⁵⁷

⁹⁵³ KRÁL, Pavel, *Smrt a pohřby...*, s. 216- 217. Pro představu o jejich využití může být jako příklad použita výzdoba v případě pohřbu Polyxeny Lobkovické. Tamtéž, s. 222- 223.

⁹⁵⁴ OPOČENSKÝ, H., *Účty k pohřbu...*, s.18-19.

⁹⁵⁵ KRÁL, Pavel, *Smrt a pohřby...*, s. 208, 217.

⁹⁵⁶ Novodobý výtah z dopisu z Prahy, 5. 6. 1664. SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, SK 80, f. 151.

⁹⁵⁷ KRÁL, Pavel, *Smrt a pohřby...*, s. 222.

11.0 Závěr

Tímto se dostáváme k závěru mé diplomové práce. Předmětem jejího zájmu byly některé aspekty týkající se života Sylvie Kateřiny, rozené Caretto- Millesimo. V úvodu bylo položeno množství otázek a zde bych chtěla ve stručnosti shrnout, zda se mi podařilo alespoň na některé z nich nalézt odpovědi.

V části věnované podobě vztahové sítě Sylvie Kateřiny jsme zjistili, že sem patřili její rodiče, byť vztah s její matkou byl specifický, protože matka emigrovala ve dvacátých letech do Saska. Minimálně byly ale podniknuty z obou stran pokusy o návštěvu té druhé. Sylvie se často stýkala se svojí sestrou Olympií Kateřinou, na zařizování jejíž svatby s Filipem Magnisem se podílela. Ale i mezi sestrami se zřejmě občas objevovala nedorozumění. Olympie Kateřina udržovala dobrý vztah i se sestřiným manželem. Sylvie i Heřman pak byli ve styku s Olympiiným manželem i švagrem, Františkem hrabětem Magnisem. Do Sylviiny vztahové sítě rovněž patřila její další sestra a minimálně jeden bratr. Otázka, zda měla kromě Karla Leopolda ještě dalšího bratra nebyla uspokojivě zodpovězena. Během bádání bylo zjištěno, že Sylvie kladla velký důraz na svojí původní rodinu, respektive rod Caretto- Millesimo. V závěti dokonce odkázala svému bratrovi částku 100 000 zlatých rýnských, aby za ně mohl být koupen statek z něhož byl zřízen fideikommiss.

Sylvie se samozřejmě stýkala i s příslušníky rodu Černínů. Nejbližší vztah měla se Zuzanou Černínovou, což byla manželka syna Heřmanova bratra, a pak s jejím synem Humprechtem Janem, kterého Heřman nakonec ustanovil svým dědicem.

Vztah mezi Sylvií Kateřinou a jejím prvním manželem Heřmanem Černínem z Chudenic byl zřejmě poměrně láskyplný. Sylvie v dopisech často psala, že se jí po manželovi velmi stýská a má obavy o jeho zdraví. Byť nebylo Sylviino věno zcela nepatrné, tak jeho výše rozhodně nebyla důvodem pro sňatek. Někteří badatelé se dokonce přiklánějí k názoru, že skutečnou příčinou byla její krása. Podle mého názoru byl ale nejspíš důvodem symbolický kapitál, který Heřmanovi tento sňatek přinesl.

Jak prožívali Sylvie s Heřmanem to, že jejich manželství zůstalo bezdětné, bohužel nevíme. Heřman tuto situaci nakonec vyřešil ustanovením Humprechta Jana svým dědicem, čemuž Sylvie pravděpodobně napomohla uplatněním svého vlivu na manžela.

Vztah mezi Sylvií a Humprechtem Janem byl poměrně komplikovaný. I když zde svou roli sehrály city vůči tomu druhému, převažovala zřejmě u obou pragmatická úvaha. Problémy se mezi nimi objevily až po smrti Sylviina manžela. Soudit se tak ovšem dá spíše z různých úředních spisů než ze Sylviiných dopisů Humprechtovi. Sylvie tehdy hájila svůj majetek a

zájmy a využívala k tomu i neustálé připomínání svých zásluh o Humprechtovo dědictví. Kauza týkající se statku Kamýk byla zřejmě vyvrcholením jejich vzájemných neshod. To, jak vypadal vztah mezi nimi, silně ovlivňovalo i podobu jejího vztahu s Humprechtovou matkou Zuzanou Černínovou.

Další téma, které zde bylo naznačeno, jemuž by ale měla být věnována daleko větší pozornost, je sféra, v které mohla Sylvie Kateřina uplatňovat svůj vliv a více či méně samostatně jednat. S tím také souvisí otázka, do jaké míry byla obeznámena s manželvými záležitostmi. Zjistili jsme, že většinou rozhodovala zcela samostatně při prodeji a nákupu zvířat, dále různých komodit jako obilí nebo víno a také v případě výstavby nebo oprav staveb (i zde však existovaly výjimky). Její pravomoci ohledně správy byly ale vymezeny velmi povšechně, takže často narážela na nedůvěru a neochotu úředníků. V tom případě dávala najevo, že je se svým nejasně definovaným postavením nespokojená a že by si přála nápravu. Obzvláště varovala manžela před tím, aby úředníkům dával příliš velké pravomoce. Podle svého uvážení mohla zřejmě úředníky dosazovat a odvolávat. Manžela o tom často informovala pouze zpětně. Ze svého jednání se mu avšak musela, v případě úředníkovy protestu, zodpovídat. Do sféry jejího vlivu spadala i kontrola účtu, držení soudů a například i starost o kontribuci a o to, aby se na manželově panství neutábořili vojáci.

Sylvie jednala za manžela dokonce i o koupi panství. Sumu, kterou jí ale na transakci vyhradil, nemohla libovolně překročit a na další postup se vždy důsledně ptala manžela.

Zdá se, že ona sama vnímala svou hospodářskou činnost na manželových statcích (v případě úředních žádostí je tak nikdy neopomněla označit a vždy zdůrazňovala, že jedná za manžela kvůli jeho nepřítomnosti) jako svoji povinnost. Manžel i jiní šlechtici její píli a hospodářské schopnosti velmi oceňovali. V případě, že s manželem nesouhlasila, nebála se svůj odlišný názor projevit.

Pokud se podíváme na geografický rámec, v kterém se Sylvie pohybovala, tak zjistíme, že nebyl, až na výjimky, moc široký. Kromě několika cest do Vídně, jedné cesty do Itálie a zřejmě jedné nebo několika cest na německé území, se v drtivé většině případů pohybovala jen mezi Prahou a manželovými (nebo později svými) statky. Pokud ovšem vezmeme v úvahu stav tehdejších komunikací a nepohodlnost cestování, není to zase tak málo. Z údajů známých pro roky 1644 a 1645 vidíme, že průměrná doba, kterou strávila na jednom místě, byla asi 19 dní. Rozhodně nezůstávala jen na jednom panství. Poměrně často rovněž pobývala v Praze.

O jejím zdravotním stavu jsme se dozvěděli z pramenů jen málo. Víme ovšem, že se minimálně třikrát léčila v lázních: dvakrát v Karlových Varech a jednou v Teplicích. V práci byla těmto lázeňským pobytům věnována zevrubnější pozornost. V dobovém kontextu

nebylo nikterak neobvyklé, že se jako šlechtična léčila v lázních. V případě nemoci se, i když nevíme zda pokaždé, radila s lékaři. Z její korespondence taktéž vyplývá, že se obávala o manžellovo zdraví a snažila se mu radit, jak o ně pečovat a jaké léky by měl užívat. O léčích měla tedy zřejmě stejně jako mnohé šlechtičny té doby jistý přehled. V případě potřeby také ošetřovala své blízké (manžela, sestru). Sama pak měla o své zdraví strach, což dokládá její útěk před epidemickým onemocněním do Strakonic.

Poslední kapitolu tvořila analýza Sylviiny závěti. Její stavba dodržovala obvyklé právní zvyklosti. Sylviina ustanovení a odkazy nevykazovaly také žádné abnormálnosti. Poměrně překvapivé bylo, že v závěti zcela opomenula Humprechta Jana, což jen dokazuje komplikovanost jejich vztahu. Z příslušníků rodu Černínů myslela jen na jednu z žen. Většinu svého majetku odkázala svému druhému manželovi, ale velký odkaz připadl i jejímu bratrovi, resp. ve prospěch rodu Caretto- Millesimo. Nezapomněla ani na své sestry. Kritériem pro výši odkazu pak bylo, zda šlo o ženu vdanou (resp. vdovu) nebo svobodnou. V závěti pamatovala i na několik svým služebníkům a služebných. Nejčastějším důvodem odkazu byla jejich poctivá a věrná služba. Některé se ale snažila motivovat legátem k další věrné službě jejímu dědici. Většinou jim odkazovala hotovost, ženám ale i oblečení a peřiny s povlaky.

Akt založení špitálu a příslušná ustanovení o jeho provozu, které závěť rovněž obsahuje, by bylo zajímavé srovnat s jinými podobnými ústavami a jejich stanovami.

Na závěr bych chtěla znovu zopakovat, že téma tímto nepovažuji zdaleka za vyčerpané. V budoucnosti by bylo užitečné doplnit mnou použité prameny o další, ke kterým jsem buď neměla přístup, neobjevila jsem je, nebo jsem je z časových důvodů nestihla dohledat. Jedná se zejména o Sylviiny dopisy Humprechtu Janovi, jež jsem já měla k dispozici od roku 1652 jen v podobě novodobých regestů. Dalším potřebným krokem by bylo prozkoumání Staré manipulace v Národním archivu. Totéž platí i o jednotlivých rodových archivech, v nichž by se mohly skrývat další dopisy od Sylvie Kateřiny. Zde se jedná hlavně o rod Valdštejnů, ale i mnohé jiné.

Co se týče tématického a časového rámce, je potřeba se zaměřit na význam náboženství v Sylviině životě, dále na její vztah k poddaným (resp. způsob jednání s nimi), a celou práci potom rozšířit o období jejího vdovství a druhého manželství.

12.0 Obrazová příloha

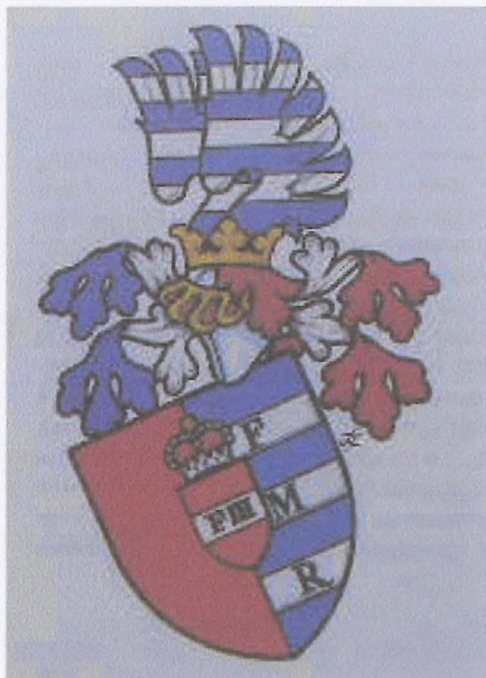
1. Sylvie Kateřina hraběnka Černínová, rozená Caretto- Millesimo, zde již jako markraběnka z Badenu

2. Hrabě Heřman Černín z Chudenic, první manžel Sylvie Kateřiny hraběnky Černínové (1576 - 1651)

3. Leopold Vilém markrabě z Badenu a Hochberku, druhý manžel Sylvie Kateřiny (1626-1671)

4. Erb rodu Černínů

5. Erb rodu Caretto- Millesimo

6. Pečeť Sylvie Kateřiny hraběnky Černínové,
rozené Caretto- Millesimo

90256 1636

Prof. 9 Octabri 1775

my first time experience
most for a while

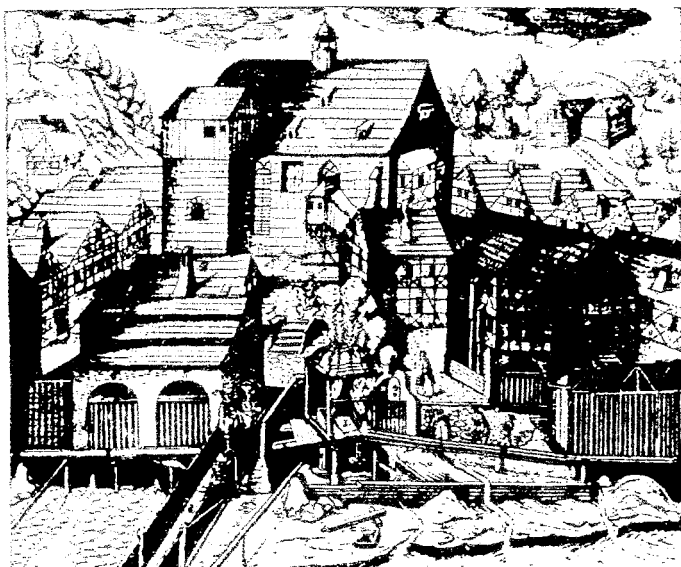
John J. Smith

8. Náhrobek Sylvie Kateřiny hraběnky Černínové a jejího manžela Heřmana v kapli sv. Zikmunda v chrámu sv. Víta na Pražském hradě

9. Kaple sv. Zikmunda v chrámu sv. Víta (náhrobky jsou umístěné po levé straně oltáře na boční zdi

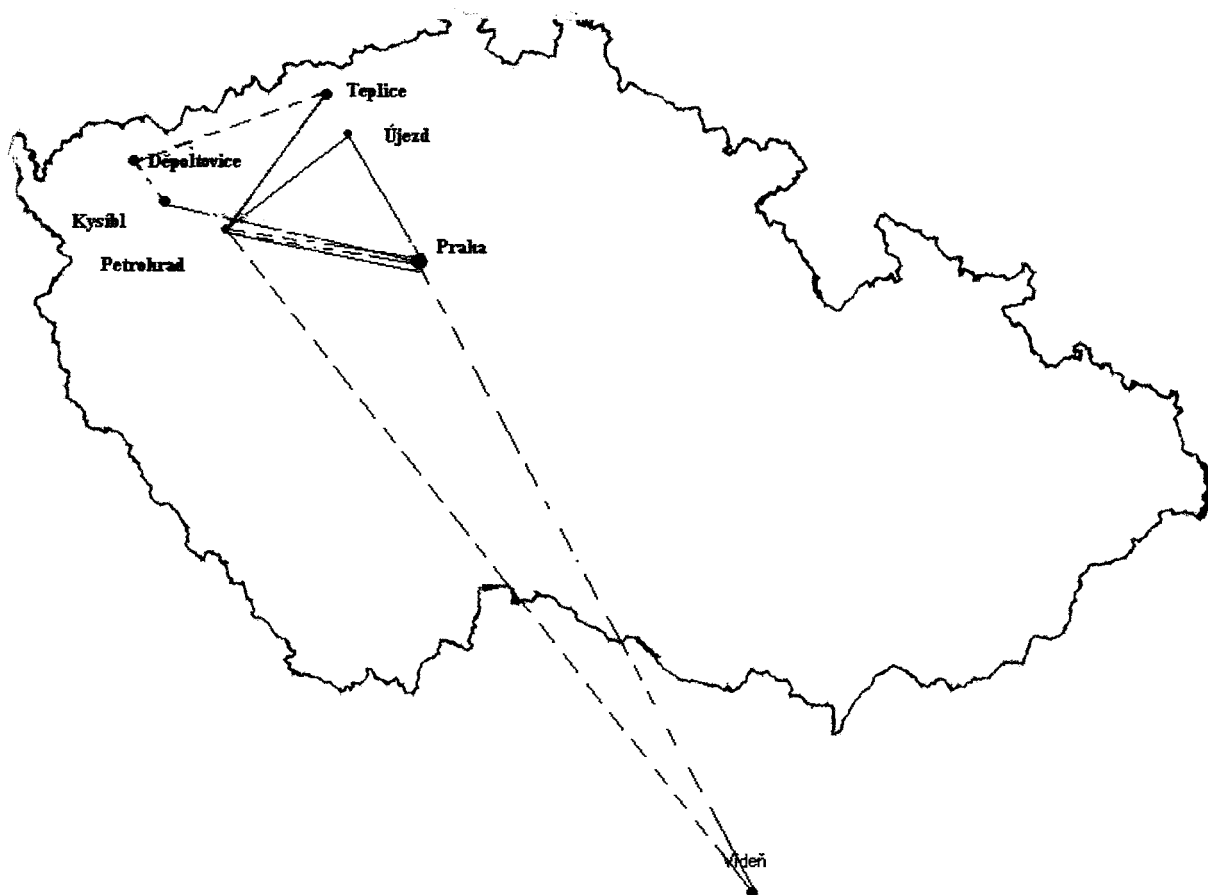
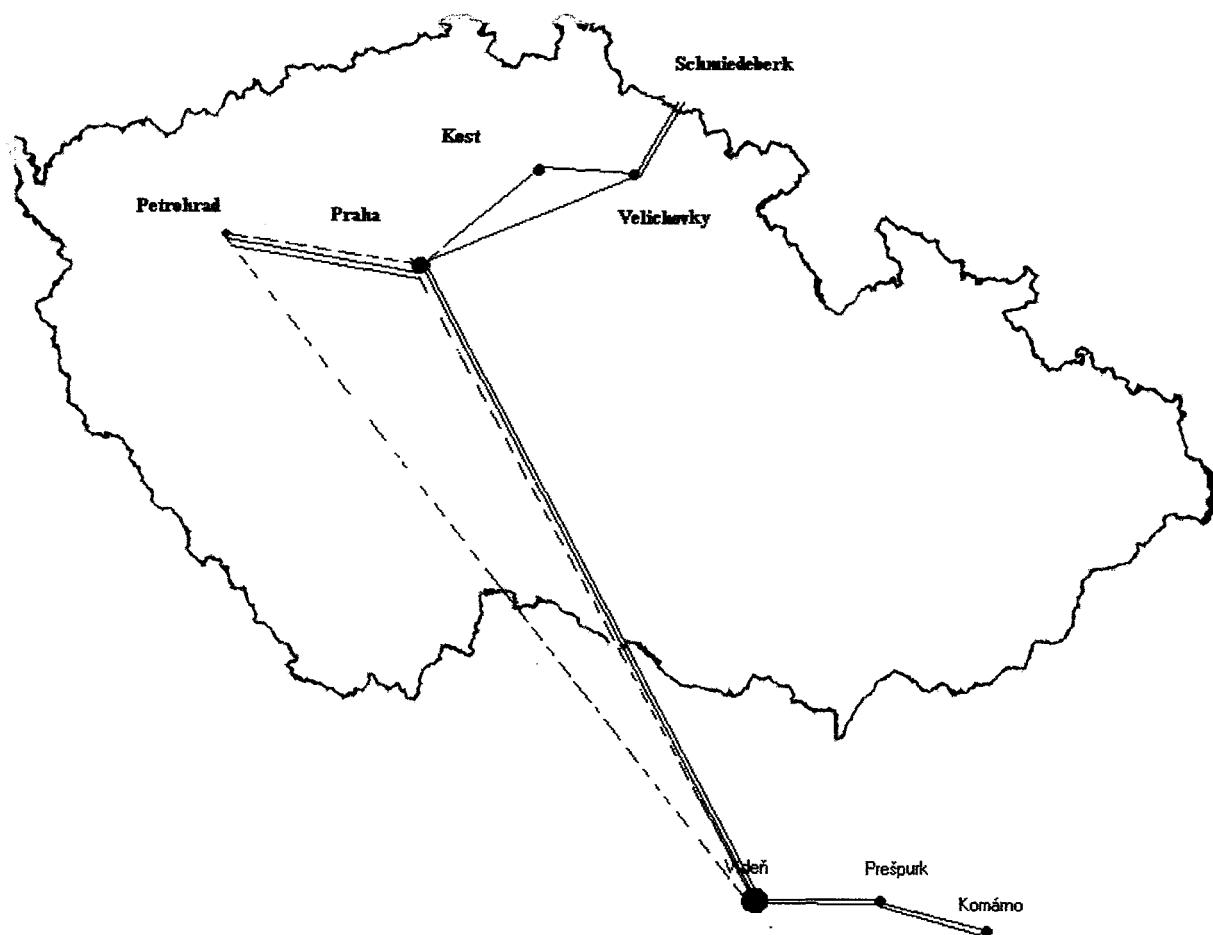
10. Pohled na Vřídlo v roce 1652

11. Pohled na Karlovy Vary v roce 1647

12. Cestování na přelomu 16. a 17. století

a) Cesty v roce 1644 (nahore)

b) Cesty v roce 1645 (dole)

13.0 Seznam použitých pramenů a literatury

1. Fondy:

SOA v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, Rodinný archiv Černínů.

MZA v Brně, Rodinný archiv Magnisů Strážnice.

NA v Praze, ÚDZ-L.

2. Edice:

z BUDČE, Šimon Lomnický, *Kupidova střela. Dětinský rápek/* (edd.) HLADKÝ, Vojtěch-KRČ, Jakub, Brno 2000.

BOBKOVÁ, Lenka (ed.), *Exulanti z Prahy a severozápadních Čech v Pirně v letech 1621-1639*, Praha 1999.

BŮŽEK, Václav- HRDLÍČKA, Josef (ed.), *Výběrová edice rodinné korespondence posledních pánů z Hradce*. OH 6, 1998, s.167- 271.

DVORSKÝ, František (ed.), *Zuzana Černínová z Harasova. Dopisy české šlechtičny z polovice 17.století*, Praha 1886.

DVORSKÝ, František (ed.), *Mateř a dcera Zuzany Černínové z Harasova. Listy Alžběty Homutovny z Cimburka a Elišky Myslíkovny z Chudenic*, Praha 1890.

Heřman Černín, první hrabě z Chudenic a cesta jeho do Cařihradu r. 1644, Lumír 6/1856, s. 207- 213.

z LIŠOVÁ, Alžběta Lidmila, *Rodinné paměti /* (ed.) RATAJOVÁ, Jana, Praha 2002.

KALISTA, Zdeněk (ed.), *Korespondence Zuzany Černínové z Harasova s jejím synem Humprechtem Janem Černínem z Chudenic*, Praha 1941.

MAREK, Pavel (ed.), *Svědectví o ztrátě starého světa. Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic a Polyxena Lobkovická z Pernštejna*, České Budějovice 2005.

OPOČENSKÝ, H., *Účty k pohřbu paní Silvie markrabinky Badenské, rozené Caretto-Millesimo*, ČSPSČ v Praze, č.1/ 1911, roč.19, s.18-19.

PAYER, Václav, *Pojednání o Karlových Varech z r.1522/* (ed.) RYBA, Bohumil, Praha 1984.

TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab.Černínové, rozené Caretto-Millesimovy, s chotěm jejím Heřmanem hrab.Černínem z Chudenic z let 1635-1651*, VKČSN, tř. hist. 1908.

Seznam použité literatury:

1. Monografie, studie:

AICHHOLZER, Doris, *Frauenbriefe aus drei Jahrhunderten - eine unerschöpfliche Quelle für die Mentalitäts- und Alltagsgeschichte*, in: Frühneuzeit-Info, Jg. 8, (1997), Heft 1, 148-152.

AICHHOLZER, Doris, *Briefe adeliger Frauen: Beziehungen und Bezugssysteme - ein Projektbericht*, in: MIÖG, Bd. 105, (1997), Heft 4, 477-483.

AICHHOLZER, Doris, *Klosterleid, Fehlgeburten und Türkengefahr. Das Themenspektrum in Briefen adeliger Frauen vom 16. bis zum 18. Jahrhundert*, in: WGBI (1999), s. 116- 132.

ARNDT, Johannes, *Möglichkeiten und Grenzen weiblicher Selbstbehauptung gegenüber männlicher Dominanz im Reichsgrafenstand des 17. und 18. Jahrhunderts*, Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte, 77. Band, Heft 2, s.153- 174.

AUGUSTIN, Milan, *Evidence lázeňských hostů a počátky kurtaxy v Karlových Varech*, Historický sborník Karlovarska VII, Karlovy Vary 1999, s. 58- 71.

BACHORSKI, Hans Jürgen (ed.), *Ordnung und Lust. Bilder von Liebe, Ehe und Sexualität in Spätmittelalter und Früher Neuzeit*, Trier 1991.

BALHAR, Jan a kol., *Český jazykový atlas*, díl 5., Praha 2005.

BASTL, Beatrix, „*Adeliger Lebenslauf*“. *Die Riten um Leben und Sterben in der frühen Neuzeit*, in: KNITTLER, Herbert (ed.), *Adel im Wandel: Niederösterreichische Landesausstellung; Politik, Kultur, Konfession 1500 – 1700*, Wien 1990, s. 377- 390.

BASTL, Beatrix, *Mezi mocí a bezmocí. Úvahy o každodenním životě šlechticů v raném novověku*, Dějiny a současnost 1994, s. 24- 26.

BASTL, Beatrix, *Wan Ich nur bei dier sein mecht/ würden mier alle beschwerden leichter. Zur Bedeutung von Ehe und Liebe innerhalb des Österreichischen Adels in der Frühen Neuzeit*, Unsere Heimat 66/ 1995, s. 4-14.

BASTL, Beatrix, *Eheliche Sexualität in der Frühen Neuzeit zwischen Lust und Last. Die Instruktion des Fürsten Karl Eusebius von Liechtenstein*, in: Archiv für Kulturgeschichte 78/2 (1996), 277-301.

BASTL, Beatrix, *Hochzeitsrituale. Zur Sozialanthropologie von Verhaltensweisen innerhalb des österreichischen Adels der Frühen Neuzeit*, in: ADAM, Wolfgang- KIESANT, Knut-

SCHULZE, Winfried- STROSETZKI, Christoph (edd.), *Geselligkeit und Gesellschaft im Barockzeitalter*, Wiesbaden 1997, s. 751-764.

BASTL, Beatrix, *Tugend, Liebe, Ehe. Die adelige Frau in der Frühen Neuzeit*, Wien-Köln-Weimar 2000.

BASTL, Beatrix, *Formen und Gattungen frühneuzeitlicher Briefe*, in: BASTL, Beatrix, *Formen und Gattungen frühneuzeitlicher Briefe*, in: PAUSER, Josef- SCHEUTZ, Martin- WINKELBAUER, Thomas (edd.), *Quellenkunde der Habsburgermonarchie (16.-18. Jahrhundert)*. Ein exemplarisches Handbuch, Oldenbourg 2004, s. 801-812.

BASTL, Beatrix, *Lebensstationen: Töchter, Mütter, Ehefrauen, Witwen. Quellen und Kontexte im europäischen Ländervergleich. Aspekte adeligen weiblichen Daseins*, in: LUNDT, Bea- SALEWSKI (edd.), *Michael, Frauen in Europa. Mythos und Realität*, Münster 2005, s. 49- 74.

BASTL, Beatrix, *Macht der Emotionen? Refugien der Intimität?*, in: *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*, Opera historica 7, České Budějovice 1999, s. 495- 527.

BASTL, Beatrix, *Manželstvo a výber partnera v Rakúsku v ranom novoveku*, in: LENGYELOVÁ, Tünde (ed.), *Žena a právo: právne a spoločenské postavenie žien v minulosti*, Bratislava 2004, s. 164-176.

BECKER-CANTARINO, Barbara, *Leben als Text. Briefe als Ausdrucks- und Verständigungsmittel in der Breifkultur und Literatur des 18. Jahrhunderts*, in: GNÜG, Hiltrud- MÖHRMANN, Renate (edd.), *Frauen- Literatur- Geschichte. Schreibende Frauen vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, Stuttgart 1985.

BĚLIČ, Jaromír- KAMIŠ, Adolf, KUČERA, Karel, *Malý staročeský slovník*. Praha 1978.

BÍLEK, Tomáš V., *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618*, 2. část, Praha 1883.

BORDÁLA, Benda, *Alžběta Rákocziová a Juraj Erdödy*, in: LENGYELOVÁ, Tünde (ed.), *Žena a právo: právne a spoločenské postavenie žien v minulosti*, Bratislava 2004, s. 226- 235.

BOROVSKÁ, Hana, *Pozdněhumanistická čeština: styl epistolární. Korespondence Zuzany Černínové s jejím synem Humprechtem*, in: Flores scholarium Brno, 1999, s. 127- 144.

BOROVSKÁ, Hana, *Expresivita a emocionalita v pozdně humanistické korespondenci*, in: *Jazykověda. Lingvistica*, Sborník prací FF OU věnovaný životnímu jubileu prof. PhDr. Jaroslava Hubáčka, CSc. a doc. PhDr. Naděždy Bayerové, CSc, Ostrava, 2004, s. 75-88.

BOURDIEU, Pierre, *Teorie jednání*, Praha 1998.

BURACHOVIČ, Stanislav, *Karlovy Vary a jejich vlastivědné písemnictví*, SOKA Karlovy Vary, 2000.

BURACHOVIČ, Stanislav, *Vývoj karlovarské léčby ve světle balneologických spisů*, in: IX. Historický seminář Karla Nejdla, Karlovy Vary 1998, s.43-45.

BŮŽEK, Václav, *Die private Welt der böhmischen adeligen Familien in ihren Selbstzeugnissen des 16. und 17. Jahrhunderts*, in: HEIMANN, Heinz-Dieter (Hrsg), *Adelige Welt und familiäre Beziehungsaspekte der „privaten Welt“ des Adels in böhmischen, polnischen und deutschen Beispielen vom 14. bis zum 16. Jahrhundert*, Postdam 2000, s. 17-32.

BŮŽEK, Václav, *Těhotenství ve šlechtické domácnosti na prahu novověku*, in: Česko-slovenská historická ročenka, 2001, Brno 2001, s. 172- 178.

BŮŽEK, Václav, *Muž, žena a děti v aristokratické rodině na prahu novověku*, in: LENDEROVÁ, Milena, *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha 2002, s. 45-66.

BŮŽEK, Václav- HRDLIČKA, Josef- KRÁL, Pavel, VYBÍRAL, Zdeněk, *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha 2002.

ČECHURA, Jaroslav, *Černínové versus Kysibelští*, Praha 2003.

ČECHURA, Jaroslav, *Alena Roupovská- Polyxena Lobkovská: Poučná historie jednoho dluhu*, Porta Bohemica, Sborník historických prací, Ústí nad Labem, 2005, s. 261- 291.

ENGLUND, Peter, *Nepokojná léta. Historie třicetileté války*. Praha 2001.

FISCHER, Alfons, *Geschichte des deutschen Gesundheitswesens*, svazek II., Von den Anfängen der hygienischen Ortsbeschreibung bis zur Gründung des Reichsgesundheitsamtes, (Das 18. und 19. Jahrhundert), Berlin 1933.

FRIDRICH, Gustav, *Rukověť křesťanské chronologie*, Praha 1997.

HAUSEN Karin, *Frauenräume*, in: HAUSEN, Karin- WUNDER, Heide (edd.), *Frauengeschichte, Geschlechtergeschichte*, Frankfurt/New York, 1992, s.21-24.

HLAVAČKA, Milan, *Cestování v éře dostavníku*, Praha 2000.

HOLÝ, Martin, *Šlechtické sňatky v českých zemích v letech 1500 až 1650*, HD 27/ 2003, s. 5- 35.

HRDLIČKA, Josef, *Žena v pramenech osobní povahy v 17.století*, in: LENGYELOVÁ, Tünde (ed.), *Žena a právo: právne a spoločenské postavenie žien v minulosti*, Bratislava 2004, s. 153- 163.

HUFSCHMIDT, Anke, *Adlige Frauen im Weserraum zwischen 1570 und 1700. Status-Rollen- Lebenpraxis*, Aschendorf Münster 2001.

JANÁČEK, Josef, *Ženy české renesance*, Praha 1976.

KALISTA, Zdeněk, *Mládi Humprechta Jana Černína z Chudenic. Zrození barokního kavalíra*, Praha 1932.

KAPRAS, Jan, *Manželské právo majetkové dle českého práva zemského*, VKČSN, tř. hist. 1908.

Kol. autorů, *Dějiny Karlovarského kraje*, Karlovy Vary 2004.

KOLDINSKÁ, Marie, *Každodennost renesančního aristokrata*, Praha-Litomyšl 2001.

KOLDINSKÁ, Marie, *Nepřítomné i všudypřítomné. Obraz žen ve šlechtických ego-dokumentech 16. a první poloviny 17. století*, in: (edd.) LENDEROVÁ, Milena- KUBEŠ, Jiří, *Osobní deník a korespondence- snaha o prezentaci, autoreflexi nebo (proto)literární vyjádření?*, Pardubice 2004, s. 9- 20.

KRÁL, Pavel, *Smrt a pohřby české šlechty na počátku novověku*, Historický ústav v Českých Budějovicích, České Budějovice 2004.

KRÁL, Pavel, *Vdovy ve šlechtické společnosti raného novověku*, in: LENGYELOVÁ, Tünde (ed.), *Žena a právo: právne a spoločenské postavenie žien v minulosti*, Bratislava 2004, s. 142-151.

KRÁL, Pavel, *Žena ve šlechtických testamentech v 15. a 17. století*, in: Česko-slovenská historická ročenka, 2001, Brno 2001, s. 157- 167.

KRUSE, Britta- Juliane, *„Die Arznei ist Goldes wert“: mittelalterliche Frauenrezepte*, Berlin, New York, 1999.

LENDEROVÁ, Milena, *Gender history v českých zemích*, in: Česko-slovenská historická ročenka, 2001. Brno 2001, s. 139- 147.

LENDEROVÁ, Milena, *Chvála deníků a dopisů*, in: LENDEROVÁ, Milena- KUBEŠ, Jiří (edd.), *Osobní deník a korespondence- snaha o prezentaci, autoreflexi nebo (proto)literární vyjádření?*, Pardubice 2004, s. 21- 31.

LENDEROVÁ, Milena, *Tragický bál. Život a smrt Pavlíny ze Schwarzenbergu*, Praha 2004.

LENDEROVÁ, Milena- BEZECNÝ, Zdeněk, *Šlechtická korespondence jako pramen v gender history*, in: ČADKOVÁ, Kateřina –LENDEROVÁ, Milena –STRÁNÍKOVÁ, Jana (edd.), *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do 20. století v zajetí historiografie* (Sborník příspěvků z IV. pardubického bienále 27.-28. dubna 2006) , Pardubice 2006, s. 525- 532.

MAŤA, Petr, *Svět české aristokracie (1500-1700)*, Praha 2004.

MIKULEC, Jiří, *Poddanská otázka v barokních Čechách*, Praha 1994.

NEHR, Joseph Jan, *Beschreibung der mineralischen Quellen zu Marienbad auf der Stifsherrschaft Tepl nahe bei der Auschowitz*, Karlsbad 1813.

NOLTE, Cordule, *Pey eytler finster in einem weichen pet geschrieben. Eigenhändige Briefe in der Familienkorrespondenz der Markgrafen von Brandenburg (1470-1530)*, in: HEIMANN, Heinz (ed.), *Adelige Welt und familiäre Beziehungsaspekte der „privaten Welt“ des Adels in böhmischen, polnischen und deutschen Beispielen vom 14. bis zum 16. Jahrhundert*. Postdam 2000, s.177-199.

Ottův slovník naučný, díl III., V., VI., XXII

PEKAŘ, Josef, *Kniha o Kosti: Kus české historie*, 4. vydání, Praha 1970.

PLEVKA, Bohumil a kol., *Teplice. Město, lázně, okolí*, Teplice 1966.

PŘIDAL, Antonín, *Sáňky se zvonci*, Praha 1993.

RATAJOVÁ, Jana, *Dějiny ženy a koncept genderu v české historiografii*, Kuděj 2005/ 1-2, s. 159- 173.

ROGGE, Jörg, *mutterliche liebe mit ganzen truwen allecit. Wettinische Familienkorrespondenz in der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts*, in: HEIMANN, Heinz (ed.), *Adelige Welt und familiäre Beziehungsaspekte der „privaten Welt“ des Adels in böhmischen, polnischen und deutschen Beispielen vom 14. bis zum 16. Jahrhundert*. Postdam 2000, s. 203- 239.

RYANTOVÁ, Marie, *K otázkám bádání o ženách raného novověku*, in: *Studia Rudolphina* 2, 2002, s. 29– 37.

RYANTOVÁ, Marie, *Život raně novověké šlechtičny v Českém království*, in: LENGYELOVÁ, Tünde (ed.), *Žena a právo: právne a spoločenské postavenie žien v minulosti*, Bratislava 2004, s. 106- 117.

SCHNELL, Rüdiger, *Sexualität und Emotionalität in der vormodernen Ehe*, Köln-Weimar-Wien 2002.

SKLÁDANÁ, Jana, *Jazyk súkromnej korešpondencie Anny Márie Sentivániovej*, in: LENGYELOVÁ, Tünde (ed.), *Žena a právo: právne a spoločenské postavenie žien v minulosti*, Bratislava 2004, s. 267-271.

ŠVOBODNÝ, Petr- HLAVÁČKOVÁ, Ludmila, *Dějiny lékařství v českých zemích*, Praha 2004.

ŠOLC, Pavel, *Co nám o karlovarské léčbě říká traktát Dr. Payera z Lokte z roku 1522*, in: V. Historický seminář Karla Nejdla, Karlovy Vary 1995, s. 16-19.

Teplice. Průvodce městem a jeho historií, Děčín 1992.

TISCHER, František, *Heřman hr. Černín z Chudenic*, Praha 1903.

VÁRKONYI, Gábor, *Hospodárenie- netradičná úloha aristokratických žien v ranonovovekem Uhorsku*, in: LENGYELOVÁ, Tünde (ed.), *Žena a právo: právne a spoločenské postavenie žien v minulosti*, Bratislava 2004, s.177- 183.

WINTER, Zikmund, *Z rodiny a domácnosti staročeské : Ze života 16. století*. Praha, 1912.

WIERLING, Dorothee, *Alltagsgeschichte und Geschichte der Geschlechterbeziehungen. Über historische und historiographische Verhältnisse*, in: LÜDTKE, Alf (ed.), *Alltagsgeschichte: zur Rekonstruktion historischer Erfahrungen und Lebensweisen*, Frankfurt, Main [u.a.], 1989, s.169-190.

WUNDER, Heide, *Der gesellschaftliche Ort von Frauen der gehobenen Stände im 17.Jahrhundert*, in: HAUSEN, Karin- WUNDER, Heide (edd.), *Frauengeschichte, Geschlechtergeschichte*, Frankfurt/New York, 1992, s. 50-56.

ZÍBRT, Čeněk, *Staročeské umění kuchařské*, Praha 1927.

2. Jiné:

DÜRRSCHMIDT, Klaus, *Eine Geschichte des deutschsprachigen Kochbuchs*, kapitola Renaissance a Barock, <http://homepage.boku.ac.at/duerr>, 20.11.2006.

Encyklopedie Navajo, <http://kafr.navajo.cz/> , 5.6.2007.

Český rozhlas,

http://www.rozhlas.cz/vltava/audio/?p_dat_from=02.11.2006&p_gt=1&p_po=-1&p_kat=-1&p_st=-1&dni=21, 10. 7. 2007.

Zdroje obrázků:

Obrázek č. 1 a 2.. PEKAŘ, Josef, *Kniha o Kosti: Kus české historie*, 4. vydání, Praha 1970.

Obrázek č. 3. http://de.wikipedia.org/wiki/Anna_Silvia_Carretto, 2.4.2006.

Obrázek č. 4. a 5. internet

Obrázek č. 6. Vlastní foto. SOA v Třeboni, RA Černínové, SK 80.

Obrázek č. 7. PEKAŘ, Josef, *Kniha o Kosti: Kus české historie*, 4. vydání, Praha 1970.

Obrázek č. 8. Vlastní foto.

Obrázek č. 9. Vlastní foto.

Obrázek č. 10 a 11. PAYER, Václav, *Pojednání o Karlových Varech z r.1522/* (ed.) RYBA, Bohumil, Praha 1984.

Obrázek č. 12. MAREK, Pavel (ed.), *Svědectví o ztrátě starého světa. Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic a Polyxena Lobkovičková z Pernštejna*, České Budějovice 2005.

14.0 Resume

Práce se zabývá některými aspekty života Sylvie Kateřiny hraběnky Černínové, rozené Caretto- Millesimo (1606- 1664). Nejdůležitějšími využívanými prameny je edice Sylviiny korespondence s jejím manželem Heřmanem Černínem z Chudenic (1576-1651) a edice korespondence mezi Zuzanou Černínovou a jejím synem Humprechtem Janem. Těžištěm práce je období manželství Sylvie Kateřiny s hrabětem Černínem. Doba po jeho smrti a její druhé manželství je zmíněno jen v náznacích.

Práce se věnuje nejdříve Sylviině vztahové síti, přesněji té části, kterou tvořili členové rodu Caretto-Millesimo a Černínů. Sylviin otec zemřel brzy a vztah s matkou byl poznamenán matčinou emigrací do Saska. Sylvie se často stýkala se svojí sestrou Olympií Kateřinou, přičemž dobrý vztah se vyvinul také mezi Olympií a Heřmanem. On i Sylvie pak byli ve styku s Olympiiným manželem Filipem hrabětem Magnisem a také s jeho bratrem Františkem. Do Sylviiny vztahové sítě patřila i další sestra (Ester Magdalena) a minimálně jeden bratr. Otázku, zda měla kromě Karla Leopolda, s nímž se také stýkala, ještě dalšího bratra, nebyla uspokojivě zodpovězena. Sylvie kladla značný důraz na svojí původní rodinu, respektive rod Caretto-Millesimo. V závěti dokonce odkázala bratrovi vysokou částku, aby mohl koupit statek, který se pak dědil mezi členy rodu.

Vztah mezi Sylvií a jejím manželem Heřmanem Černínem z Chudenic byl poměrně láskyplný. Sylviiny dopisy jsou plné stesku a obav o manželovo zdraví, ale i rozčilení. Důvodem sňatku byl zřejmě symbolický kapitál, který Heřmanovi sňatek s příslušnicí tak významného rodu přinesl.

Vtáh mezi Sylvií a dědicem jejího manžela Humprechtem Janem Černínem byl oproti tomu komplikovaný. Obě strany uvažovaly velmi pragmaticky a problémy se mezi nimi objevily až po smrti Sylviina manžela. Nasvědčují tomu ovšem spíš různé úřední dokumenty než Sylviiny dopisy Humprechtovi. Sylvie kvůli obraně svého majetku a svých zájmů připomínala Humprechtovi své zásluhy o to, že jej její manžel jmenoval svým dědicem. Kauza ve věci statku Kamýk byla zřejmě vyvrcholením vzájemných neshod. Podoba tohoto vztahu silně ovlivňovala i její vztah s Humprechtovou matkou Zuzanou Černínovou.

Další téma, které je zde pojednáno, je sféra, v níž mohla Sylvie Kateřina uplatňovat svůj vliv a více či méně samostatně jednat. S manželovými záležitostmi většinou obeznámena nebyla. Výjimkou byly ty, které se jí přímo týkaly nebo které vyřizovala, když byl Heřman nepřítomen. Samostatně většinou rozhodovala o prodeji a nákupu zvířat, různých komodit (obilí, víno apod.) a také v případě výstavby nebo stavebních oprav (i když s výjimkami). Její pravomoci ohledně správy byly ale vymezeny velmi vágně, takže často narážela na nedůvěru,

neochotu a odpor úředníků. Tehdy dávala manželovi najevo svou nespokojenost s tímto stavem. Podle svého uvážení, ovšem ne bezdůvodně, mohla zřejmě úředníky dosazovat i odvolávat. Manžela o tom, často zpětně, jen informovala. Do sféry jejího vlivu spadala i kontrola účtů, soudy, ale i starost o kontribuci a ochrana panství před přesunujícími se vojsky. Dokonce za manžela jednala i o koupi panství.

Zdá se, že Sylvie sama vnímala svou hospodářskou činnost na manželových statcích (v případě úředních žádostí je tak vždy nazývala a zdůrazňovala, že to vyřizuje za manžela kvůli jeho nepřítomnosti) jako svoji povinnost. Její manžel i jiní šlechtici její pilnost a hospodářské schopnosti velmi oceňovali. V případě, že s manželem nesouhlasila, nebála se svůj odlišný názor projevit.

Geografický rámec, v němž se Sylvie pohybovala, nebyl, až na výjimky, moc široký. Kromě několika cest do Vídně, jedné cesty do Itálie a zřejmě jedné nebo několika cest na německé území, se v drtivé většině případů pohybovala jen mezi Prahou a statky. V kontextu stavu tehdejších komunikací a nepohodlnosti cestování to není tak málo. Z údajů nasbíraných pro roky 1644 a 1645 je patrné, že průměrně strávila na jednom místě 19 dní. Poměrně často pobývala v Praze.

O Sylviině zdravotním stavu máme málo zpráv. Minimálně třikrát se ale léčila v lázních: v Karlových Varech a v Teplicích. Práce se těmito lázeňskými pobyty krátce zabývá. V případě nemoci, i když nevíme, zda pokaždé, se radila s lékaři. Obávala se o manželovo zdraví a snažila se mu radit, jak o ně pečovat a jaké léky by měl užívat. V případě potřeby také ošetřovala své blízké (manžela, sestru). Měla strach i o své zdraví. To dokládá její útek před epidemickým onemocněním do Strakonice.

Poslední kapitolu tvoří analýza Sylviiny závěti a některé podrobnosti o pohřební výbavě. Obsah i stavba závěti nejsou prakticky ničím výjimečné. Překvapivě ale ve své závěti zcela opomenula Humprechta Jana, což dostatečně vypovídá o jejich vztahu. Z příslušníků rodu Černínů zmiňuje jen jednu ženu. Většinu svého majetku odkázala svému druhému manželovi Leopoldovi Vilémovi markraběti z Baden a Hochberku (1626- 1671), ale velký odkaz připadl i jejímu bratrovi, resp. ve prospěch rodu Caretto- Millesimo. Nezapomněla ani na své sestry. V závěti pamatovala i na několik svých služebníků a služebných. Nejčastějším důvodem odkazu (hotovost, ženám i oblečení a peřiny s povlaky) byla jejich poctivá a věrná služba. Některé se ale tímto způsobem snažila motivovat k další věrné službě jejímu manželovi.

Resume

This work dwells with some aspects of life of Sylvie Kateřina, countess of Černín born Caretto- Millesimo (1606- 1664). Most important of used sources are edition of Sylvia's correspondence with her husband Heřman Černín from Chudenice (1576- 1651) and edition of correspondence between Zuzana Černínová and her son Humprecht Jan. Crux of the work is the period of marriage of Sylvia Kateřina and count Černín. The period after his death and her second marriage is mentioned only in suggestions.

The work pursues at first Sylvia's relationships, precisely to the part that was constituted by the members of house Caretto- Millesimo and Černín. Sylvia's father died very early and her relationship with mother was marked by mother's emigration to Saxony. Sylvia often met with her sister Olympia Kateřina and a good relationship has also developed between Olympia and Heřman. He and Sylvia were in touch with Olympia's husband Filip Count Magnis and also with his brother František. Into Sylvia's relationship web belonged also her other sister (Ester Magdalena) and at least one brother. The question, if she had another brother than Karel Leopold, with whom she was also in touch, wasn't answered satisfactory. Sylvia accentuated on her original family, respective the Caretto- Millesimo house. In her testament she bequeathed big amount of money to her brother to let him buy a homestead, which has been inherited by the members of the house.

The relationship between Silvia and her husband Heřman Černín from Chudenice was relatively amorous. Sylvia's letters were full of languor and anxiety about her husband's health and also of anxiety. The reason for their marriage was probably symbolical capital that Heřman obtained by marrying a woman from such a noble house.

The relationship between Silvia and her husband's heir Humprecht Jan Černín was quite complicated. Both sides cogitated about each other very pragmatically and first problems appeared after the death of Silvia's husband. Some of the official documents suggest it rather more than Sylvia's letters to Humprecht. To defend her properties and her concerns, Silvia often reminded Humprecht that it was she, who had big merit that he became the heir of her husband. The cause of Kamýk homestead was probably the crest of their mutual disagreements. The form of their relationship also strongly affected her relationship with Humprecht's mother Zuzana Černín.

Next theme of this work is the sphere, where Sylvia Kateřina could exert her influence and act independently. She wasn't mostly acquainting with her husband's matters. The only exception was in cases, when she had to dispose things like buying and selling animals and other commodities (like vine and corn) and also building and repairing in times, when

Heřman was not present. Her authorities with regard to administration were defined very uncertainly, so she often had to face mistrust, unwillingness and animosity of magistrates. In these cases she showed her discontentment to her husband. On her own discretion, although never without a reason, she could appoint and call off the clerks. She informed her husband about it, but quite often only after she had already done so. Under the sphere of her influence were also controlling of bills, courts, contribution and protection of domain from marching armies. She even acted in the capacity of her husband when they were buying a barony.

It seems that Sylvia herself perceived her economic activities on her husband's country estates as her duty and she always insisted on fact that she is just a substitute for her husband who is not present. Her husband and the other aristocrats highly appreciated her economic abilities. In case, when she disagreed with her husband, she wasn't afraid to show her different opinion.

Geographical frame in which she was living wasn't very large. Except of few journeys to Vienna, one to Italy and probably one or few journeys to Germany she was travelling only between Prague and her home. In the context of quality of roads in her times and uncomfortableness of travelling it's not such a little thing. From data obtained from years 1644 and 1645 we can see that Sylvia spent average 19 days at one place and she was very often in Prague.

We have only a few informations about Sylvia's health. She was at least for three times in spas, in Karlovy Vary and Teplice. This work shortly deals with her stays in spas. In case of illness she was consulting her doctors, but we don't know if it was every time for sure. She was afraid about her husband health and she tried to advise him how he should care about himself and which pharmaceuticals he should use. In case of need she also took care of her husband and sister. She was afraid of her health which is illustrated by her runaway from epidemic to Strakonice.

The last chapter consists of an analysis of Sylvia's testament and some details about things she was buried with. Content and composition of her testament aren't exceptional. Surprisingly, she didn't mention Humprecht Jan in her testament at all, which predicates about their relationship. She mentioned only one woman from the members of the house of Černín. She endowed most of her properties to her second husband Leopold Vilém margrave of Baden and Hochberg (1626- 1671), to her brother and to house of Caretto- Millesimo. She didn't forget about her sisters and also about some of her servants. The most common reason for heritage was their honest and loyal service. She also tried to motivate some of them to be loyal servants to her husband.

[illegible]